

УДК: 336.02:338
УКПП
№ державної реєстрації 0117U003935
Інв. №

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
(СумДУ)
40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2; тел. 38(0542) 687-835,
info@inform.sumdu.edu.ua

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з наукової роботи
д-р. фіз.-мат. наук, професор
_____ А.М.Чорноус

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
Розробка науково-методичних засад та практичного інструментарію фінансової
політики сталого розвитку об'єднаних
територіальних громад

ПІДСУМКОВИЙ ЕТАП. МОНІТОРИНГ ЕФЕКТИВНОСТІ
РОЗРОБЛЕНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЮ ФІНАНСОВОЇ
ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОТГ ТА
МУЛЬТИПЛІКАЦІЯ ДОСВІДУ
(остаточний)

Керівник НДР
д-р. екон. наук, професор

Ю. М. Петрушенко

2020

Рукопис закінчений 30 вересня 2020 р.

Результати цієї роботи розглянуті науковою радою СумДУ, протокол від 24 вересня 2020 р. № 2

СПИСОК АВТОРІВ

Керівник НДР, г.н.с., д-р. екон. наук, професор	_____	Ю. М. Петрушенко (вступ, розділ 1, підрозділи 2.1, 2.2 висновки)
	(30.09.2020)	
Провідний науковий співробітник	_____	О. В. Кубатко (підрозділ 2.3)
	(30.09.2020)	
Старший науковий співробітник	_____	А. В. Височина (підрозділ 1.1)
	(30.09.2020)	
Старший науковий співробітник	_____	Д. О. Смоленніков (підрозділ 2.2)
	(30.09.2020)	
Старший науковий співробітник	_____	А.О. Бойко (підрозділ 1.2)
	(30.09.2020)	
Старший науковий співробітник	_____	В.В. Боженко (підрозділ 1.2)
	(30.09.2020)	
Старший науковий співробітник	_____	А.С. Воронцова (підрозділ 2.1)
	(30.09.2020)	
Молодший науковий співробітник	_____	А.В. Самойлікова (підрозділ 1.4)
	(30.09.2020)	
Молодшій науковий співробітник, відповідальний виконавець	_____	О. С. Пономаренко (підрозділ 1.3)
	(30.09.2020)	
Фахівець	_____	К.В. Онопрієнко (підрозділи 2.1, 2.2)
	(30.09.2020)	
Фахівець	_____	О.І. Бойко (підрозділ 3.1)
	(30.09.2020)	

Виконавець за договором підряду	<hr/> (30.09.2020)	В. Т. Венцель (розділ 3)
Виконавець за договором підряду	<hr/> (30.09.2020)	К.О. Дербеньов (підрозділ 2.1)
Виконавець за договором підряду	<hr/> (30.09.2020)	Солодуха М.В. (підрозділ 2.1)
Виконавець за договором підряду	<hr/> (30.09.2020)	Золочеський В.В. (підрозділ 2.3)
Виконавець за договором підряду	<hr/> (30.09.2020)	Півень В.С. (підрозділ 2.3)
Виконавець за договором підряду	<hr/> (30.09.2020)	Олондар О.О. (підрозділ 2.3)

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР: 260 с., 46 табл., 35 рис., 32 формул, 142 джерел, 5 додатків.

СТАЛИЙ МІСЦЕВИЙ РОЗВИТОК, ОБ'ЄДНАНІ ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ, ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА, ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ, ФІНАНСОВЕ ВИРІВНЮВАННЯ.

Об'єктом роботи виступають є економічні відносини, що виникають у процесі фінансового забезпечення та управління сталим розвитком ОТГ.

Предметом роботи є теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій застосування фінансової політики, зорієнтованої на забезпечення та регулювання сталого розвитку ОТГ.

Методологічні засади наукової роботи складають фундаментальні положення державних та місцевих фінансів, державного регулювання економіки, сучасні концепції управління місцевим соціально-економічним розвитком, а також наукові праці, присвячені проблемам формування та реалізації фінансової політики місцевого розвитку.

Даний етап НДР було присвячено моніторингу та оцінці методичних підходів до формування фінансової політики сталого місцевого розвитку, оцінці впливу децентралізації на сучасну фінансову політику в ОТГ, а також поширенню інформації про наукові розробки серед зацікавлених сторін.

Крім того на даному етапі були розвинені методичні підходи до оцінки фінансової спроможності ОТГ, формування освітніх підходів до сталого місцевого розвитку, а також використання фінансового вирівнювання в системі міжбюджетних відносин.

Потенційним замовниками розроблених і апробованих у проекті методичних підходів до фінансового забезпечення сталого розвитку місцевих спільнот є всі ОТГ, районні та обласні адміністрації в Україні. Серед інших стейкхолдерів зацікавленими в реалізації проекту є владні структури Мінрегіону України та міжнародних проектів фінансової допомоги, що орієнтуються на стимулювання місцевого розвитку.

ЗМІСТ

ЗМІСТ	5
ВСТУП.....	6
1 МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ	7
1.1 Аналіз впливу параметрів фінансової автономії органів місцевого самоврядування на макроекономічні показники	7
1.2 Фінансовий потенціал об'єднаних територіальних громад: методика оцінювання.....	24
1.3 Оцінка фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад на основі таксонометричного методу дослідження.....	33
1.4 Аналіз податкового стимулювання як складової фінансової політики забезпечення інноваційного розвитку.....	48
2 МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	56
2.1 Цілі сталого розвитку як інструмент стратегічного планування в громадах: бібліометричний аналіз.....	56
2.2 Освіта для сталого розвитку: бібліометричний аналіз	68
2.3 Об'єднані територіальні громади в контексті сталого розвитку: порівняльне дослідження України та Чеської Республіки.....	75
3 ВПЛИВ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА МІСЦЕВУ ФІНАНСОВУ ПОЛІТИКУ В УКРАЇНІ (В. Т. ВЕНЦЕЛЬ)	84
3.1 Концептуальні засади децентралізації та її роль в ефективній реалізації соціальної функції держави.....	84
3.2 Фінансова спроможність громад – основа ефективної соціальної політики держави.....	106
3.3 Структура бюджетних видатків місцевих бюджетів України.....	126
3.4 Фінансове вирівнювання та міжбюджетні відносини в Україні	155
ВИСНОВКИ.....	185
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	189
ДОДАТОК А.....	204
ДОДАТОК Б.....	210
ДОДАТОК В	219
ДОДАТОК Г.....	236
ДОДАТОК Д.....	258

ВСТУП

В представленому звіті за 10 місяців 2020 року представлені результати 4 (завершального) етапу науково досліджної роботи «Розробка науково-методичних засад та практичного інструментарію фінансової політики сталого розвитку об'єднаних територіальних громад» (номер державної реєстрації: 0117U003935).

В цілому наукова робота спрямована на вирішення проблеми підвищення інституційної та фінансової спроможності створених в результаті реформи децентралізації в Україні об'єднаних територіальних громад (ОТГ) у забезпеченні їх сталого розвитку.

На останній етап проекту (2020 рік) припадав етап поширення та мультиплікації досвіду НДР, що передбачало багато візитів на конференції, професійні форуми та безпосередньо в ОТГ. Проте пандемія COVID-19 змусила коригувати цю діяльність в бік проведення онлайн-заходів та дистанційної участі.

Не зважаючи на пандемію, результати НДР у 2020 році проšli апробацію на таких міжнародних конференціях і форумах:

- 1-й Міжнародний форум «Сучасні виклики сталому розвитку: діалог між народами та країнами» (Суми, Україна, 28-30 квітня 2020 р.).
- Міжнародна науково-практична конференція «Нормативна сила Європейського союзу» (м. Київ, 29 - 30 травня 2020 р.).
- 55-а Міжнародна наукова конференція з питань економічного та соціального розвитку (Баку, 18-19 червня 2020 р., WoS).
- Міжнародна конференція «LoA ICENIS 2020» (Індонезія, 12-13 серпня 2020 р., WoS).
- III Міжнародна наукова конференція SER 2020 «Нові тенденції та найкращі практики в соціально-економічних дослідженнях» (Ігало, Чорногорія, 17 - 19 вересня 2020 р.).
- 1-й симпозіум JESSD (Індонезія, 28-30 вересня 2020 р., WoS, Scopus).

1 МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ

1.1 Аналіз впливу параметрів фінансової автономії органів місцевого самоврядування на макроекономічні показники

Численні дебати щодо ролі централізованого контролю в процесі перерозподілу фінансових ресурсів для забезпечення економічного розвитку обумовили посилення уваги науковців та практиків до питань ефективності децентралізації та необхідності посилення ролі місцевих органів влади. Так, дослідники підкреслюють, що формування ефективної фіскально-бюджетної системи, яка забезпечила б збалансований і стійкий розвиток всієї країни та окремих регіонів або муніципалітетів, значною мірою залежить від рівня централізації влади в країні. Саме тому спроможність органів місцевого самоврядування бути фінансово незалежними та функціонувати на основі справедливого розподілу повноважень та ресурсів вважається доволі ефективною стратегією, що спричиняє посилену увагу до такого явища як фінансова децентралізація.

За останні три десятиліття багато країн розпочали роботу над впровадженням реформи децентралізації з метою підвищення ефективності управління державними фінансами. Крім того, такі міжнародні організації, як Світовий банк, Організація Об'єднаних Націй та Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) активно підтримують процес переходу до фінансової децентралізації у багатьох країнах, що розвиваються.

Концепція децентралізації в загальних рисах сформувалася у другій половині ХХ століття, але її ключові ідеї з'явилися набагато раніше. Найбільший внесок у розвиток концепції децентралізації внесли Тібу (1956), Оутс (1972) [1] та Масгрейв (1959) [2]. Відповідно до гіпотези Тібу (1956 р.), децентралізація посилює конкуренцію між субнаціональними урядами у наданні суспільних послуг відповідно до уподобань споживачів-виборців. Він констатує, що це також сприяє ефективності бюджетного регулювання

соціально-економічного розвитку регіонів. Масгрейв (1959) вважав, що децентралізація міжурядових відносин сприяє ефективному розподілу ресурсів та суспільних благ. У свою чергу, Оутс (1972) запропонував теорему про децентралізацію, яка формалізує ефективність децентралізованого рішення щодо надання місцевих суспільних благ.

Слід зазначити, що у сучасних умовах реформа децентралізації влади передбачає не лише політичну та адміністративну, а також і фінансову децентралізацію. Стосовно цих форм децентралізації можна сказати, що кожна з них має свої специфічні особливості. Під політичною децентралізацією мається на увазі передача повноважень від центральних до місцевих органів влади, в той час, як адміністративна децентралізація більш направлена на перехід функціональних обов'язків від центральних органів влади до місцевих. Сутністю фінансової децентралізації є те, що вона спрямована на трансформацію фінансових взаємовідносин між органами влади на різних рівнях. Однак, незважаючи на існування різниці між цими складовими концепції децентралізації, вони, як правило, реалізуються разом, щоб забезпечити позитивний синергетичний ефект та максимальну вигоду для всіх економічних агентів.

Фінансова децентралізація зазвичай передбачає перенесення значної суми бюджетних повноважень на рівень субнаціонального уряду з одночасним розширенням їх фінансових можливостей, що відповідає фундаментальному принципу концепції децентралізації – принципу субсидіарності надання державних послуг, що відображає передачу повноважень та відповідальності за процес прийняття рішень на найнижчий рівень (максимально близький до реципієнтів суспільних послуг).

Комплексний аналіз наслідків фінансової децентралізації дозволив систематизувати її позитивні та негативні сторони. Отже, найпоширеніші позитивні результати фінансової децентралізації дослідники вбачають у наступному: сприяння підзвітності та прозорості діяльності органів місцевого самоврядування [3; 4] та покращенню якості надання державних послуг

шляхом дотримання принципу субсидіарності [5; 4]. Незважаючи на широку підтримку заходів фінансової децентралізації, експерти також підкреслюють наявність певних ризиків її впровадження, таких як: підвищення рівня макроекономічної нестабільності через відсутність централізованого контролю за місцевими фінансами [3]; висока залежність ефективності реформ від компетенції місцевих органів влади [6; 7]; відсутність фінансової підтримки для проектів, що охоплюють декілька юрисдикцій (наприклад, ремонт доріг, які охоплюють територію кількох регіонів) [8]; поглиблення горизонтальних дисбалансів та конкуренції між муніципалітетами за фінансові ресурси. Тому врахування всіх цих ризиків та переваг фінансової децентралізації є невід'ємною передумовою її ефективного впровадження.

Основне питання, яке має вирішити фінансова децентралізація – передача ряду зобов'язань на рівень місцевих органів влади з метою забезпечення принципу субсидіарності надання державних послуг, а також зміцнення фіскальної автономії органів місцевого самоврядування шляхом розширення джерел формування власних доходів місцевих бюджетів. Враховуючи зазначене, у світовій практиці виокремлюють дві перспективи фінансової децентралізації, а саме: децентралізація витрат та децентралізація доходів.

Незважаючи на безліч позитивних сторін фінансової децентралізації, існує багато дискусійних результатів емпіричних досліджень, присвячених виявленню її впливу на економічний та соціальний розвиток (різні емпіричні дослідження підтвердили його позитивний, негативний чи статистично незначимий вплив).

Вивчення взаємозв'язку між параметрами фінансової децентралізації та соціально-економічними показниками розпочалося в 90-х роках минулого століття і охопило як окремі країни, так і міждержавні дослідження з різним часовим періодом, методами та моделями.

Так, у багатьох теоретичних та емпіричних дослідженнях було зосереджено увагу на взаємозв'язку між децентралізацією та економічним зростанням (зазвичай виражається через валовий внутрішній продукт (ВВП)).

Однак, слід зазначити, що дослідження мали досить суперечливі результати. Таким чином, позитивний та статистично значущий вплив показників децентралізації на економічне зростання підтвердили Оутс [9; 10]; Імі [11]; Мартінес-Васкес та Макнаб [12]. У свою чергу, протилежних висновків дійшли такі дослідники як Давуді і Зу [13], тоді як Баскаран та Фельд [14] описують дуже слабкий і статистично не значимий вплив.

Окрема група науковців приділяла особливу увагу взаємозв'язку показників децентралізації та макроекономічної стабільності країни. Наприклад, Родден та Віббельс [15] виявили позитивний та статистично значущий вплив фінансової децентралізації на скорочення дефіциту державного бюджету та рівня інфляції. Натомість, Неяпті [16] підтвердив негативний та статистично значимий вплив децентралізації на макроекономічну стабільність.

Скотт [17] досліджує зв'язки між децентралізацією та наданням послуг, економічним розвитком та соціальною згуртованістю (з метою пом'якшення чи загострення конфліктів у суспільстві). Це дослідження виявило наступні емпіричні результати: відсутність чіткого статистично значущого впливу децентралізації на економічний розвиток; відсутність статистично значимого позитивного / негативного впливу децентралізації на рівень конфліктів у суспільстві.

Питання взаємозв'язку між результатами реформи децентралізації та показниками соціальної сфери в країні також є предметом теоретичних та емпіричних досліджень.

Фаге у своїй роботі надав обґрунтування позитивного статистичного значущого впливу децентралізації на надання якісних освітніх та інших соціальних послуг на місцевому рівні. Існують також подібні свідчення і щодо медичних послуг, але дещо слабкіші порівняно з тими емпіричними результатами, що стосуються освітніх послуг [18].

Лігхарт та ван Одхейсден [19] аналізували взаємозв'язок між показниками децентралізації надання публічних послуг та довірою до інститутів, пов'язаних

із урядом (довіра до національних та місцевих органів влади, уряду, політичних партій тощо). Результатом цього дослідження серед 42 країн за період 1994-2007 рр. стало підтвердження гіпотези, що фінансова децентралізація сприяє зростанню довіри громадськості до державних установ та призводить до зниження сприйняття корупції в державі. Таким чином, через суперечливі вищезазначені результати та динамічну зміну світових соціально-економічних тенденцій стає необхідним здійснити сучасне та всебічне емпіричне дослідження впливу фінансової децентралізації на різні аспекти соціально-економічного розвитку країни.

Для реалізації вищезазначеного завдання було гіпотезу про позитивний вплив фінансової децентралізації на різні параметри соціально-економічного розвитку країни. Тестування справедливості висунутої гіпотези буде здійснюватися з використанням інструментарію регресійного аналізу на панельних даних. Технічно це було реалізовано за допомогою програмного продукту Stata 12 / SE.

Традиційно рівняння регресії можна описати наступною формулою:

$$y_{it} = \alpha + x_{it} \beta + v_i + \epsilon_{it} \quad (1.1)$$

де y_{it} – залежна змінна (міра соціального чи економічного розвитку);

x_{it} – незалежна змінна (міра фінансової децентралізації);

$v_i + \epsilon_{it}$ – похибки моделі.

Ми зацікавлені у пошуку значення коефіцієнта β , оскільки він ілюструє як зміна параметрів фінансової децентралізації впливає на показники соціального та економічного розвитку країни.

Дослідження ґрунтуються на даних, зібраних для 12 країн Європи, таких як Албанія, Боснія та Герцеговина, Болгарія, Хорватія, Македонія, Молдова, Чорногорія, Румунія, Сербія, Словенія, Туреччина та Україна. Ці країни були

обрані через географічну близькість та схожість соціально-економічного розвитку. Часовий горизонт дослідження – 2006-2015 роки. Усі залежні змінні (показники соціально-економічного розвитку) були зібрані з бази даних Світового банку. Набір залежних змінних включає:

- ВВП (дол. США);
- Приріст ВВП (%);
- ВНД на душу населення (дол. США);
- Експорт товарів та послуг (% від ВВП);
- Імпорт товарів та послуг (% від ВВП);
- Інфляція, дефлятор ВВП (%);
- Прямі іноземні інвестиції, чистий приплив (дол. США);
- Рівень зайнятості населення, 15+, загальний (%) (національна оцінка);
- Рівень безробіття, загальний (% від загальної робочої сили);
- Соціальні внески (% від доходу).

Усі вищезазначені показники всебічно описують різні перспективи соціально-економічного розвитку країни. Основний показник використовується у якості результативного показника у моделях економічного зростання – ВВП. Тим не менш не завжди є інформативним використання агрегованого абсолютного показника ВВП, тому в численних емпіричних дослідженнях часто використовується ВВП на душу населення або темп зростання ВВП. Враховуючи зазначене, до набору залежних змінних було додано як абсолютні, так і відносні міри ВВП для підвищення точності та комплексності результатів. Крім того, у якості показника вимірювання економічного розвитку країни було також використано показник валового національного доходу на душу населення, що на відміну від ВВП, враховує як доходи, отримані резидентами в країні та за її межами. Використання обох показників (ВВП та ВНД) допомагає отримати більш адекватні емпіричні результати. У свою чергу, співвідношення експорту та імпорту до ВВП використовується для характеристики міжнародної

торгівельної діяльності країн, яка є невід'ємною частиною глобалізованих економічних відносин.

У свою чергу, рівень зайнятості та безробіття, а також питома вага соціальних внесків у доходах ілюструють соціальну перспективу розвитку країни. Так, співвідношення зайнятого населення до загальної чисельності населення дозволяє охарактеризувати ємність робочої сили країни, тоді як співвідношення чисельності безробітного населення до загальної чисельності робочої сили відображає рівень неефективного використання людського потенціалу країни.

Усі незалежні змінні (параметри фінансової децентралізації) були зібрані зі звітів Мережі асоціацій місцевих органів влади Південно-Східної Європи [20], а показники фінансової децентралізації для України були розраховані за методологією NALAS, використовуючи статистичні дані з наданих звітів Державної казначейської служби України [21]. Набір незалежних змінних включає наступні показники:

- Консолідовані державні доходи у % до ВВП;
- Доходи органів місцевого самоврядування як % від доходу держави;
- Доходи органів місцевого самоврядування у % до ВВП;
- Власні доходи як % від доходів місцевих органів влади;
- Частка розподілених закріплених податкових надходжень у % від доходів місцевих органів влади;
- Інвестиції місцевого самоврядування у % від загальних державних інвестицій.

Відповідно до методології NALAS (2020), консолідовані державні доходи включають доходи бюджету та фінансові ресурси позабюджетних фондів соціального забезпечення. Співвідношення державних доходів до ВВП ілюструє централізацію сектору державних фінансів, тобто, скільки коштів перерозподіляється за рахунок державного бюджету. Більш високий рівень

цього показника характеризує більш високий рівень централізації. У свою чергу, дохід органів місцевого самоврядування складається з усіх фінансових ресурсів, отриманих місцевою владою, включаючи місцеві запозичення, але виключаючи трансферти з державного бюджету. Крім того, власні надходження органів місцевого самоврядування включають надходження від місцевих податків і зборів; прибуток від продажу чи оренди муніципальних активів; штрафи та відсотки; плата за дозволи, ліцензії та видачу офіційних документів. У свою чергу, розподіл закріплених податкових надходжень є одним із інструментів політики фінансового вирівнювання, що дозволяє збільшити фіскальну спроможність місцевого бюджету за рахунок перерозподілу доходів від зібраних національних податків.

Крім того, інвестиції органів місцевого самоврядування у % від загальних державних інвестицій було обрано як показник фінансової децентралізації. Оскільки, як правило, органи місцевого самоврядування мають більш-менш достатньо фінансових ресурсів для покриття надання основних суспільних послуг на місцевому рівні, а тому достатність фінансових ресурсів для фінансування певних інвестиційних проектів на додаток до основного фінансування суспільних послуг є одним із свідчень високої фіскальної спроможності місцевих органів влади та ефективності здійснення фінансової децентралізації.

Отже, практична реалізація емпіричного дослідження щодо виявлення впливу параметрів фінансової автономії органів місцевого самоврядування (фінансової децентралізації) на макроекономічні показники було реалізовано за допомогою регресійного аналізу на панельних даних з використанням програмного продукту Stata 12 / SE.

Загальна інформація про набір залежних і незалежних змінних для 12 досліджуваних країн за період 2006-2015 рр. представлена у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Описова статистика для набору змінних

Змінна	Кількість спостережень	Середнє значення	Стандартне відхилення	Мінімальне значення	Максимальне значення
GDP	120	1,13e+11	2,14e+11	2,70e+09	9,51e+11
GDPg	120	2,32	4,28	-14,80	11,11
GNIpc	120	13950,25	6440,61	3570,00	30590,00
Exp	120	40,76	12,99	20,45	76,99
Imp	120	55,38	15,37	23,36	97,14
Deflator	120	5,71	5,85	-0,99	38,88
FDI	120	3,48e+09	4,75e+09	-3,46e+08	2,20e+10
Empl	115	45,51	7,29	30,70	60,20
Unempl	120	14,26	8,31	3,90	36,1
Soc	95	28,73	11,06	0,00	39,82
DEC1	120	35,81	6,38	22,23	50,00
DEC2	120	20,51	13,72	7,00	66,25
DEC3	120	6,92	3,15	2,10	16,04
DEC4	116	36,24	14,81	10,00	83,00
DEC5	115	24,75	17,57	0,00	57,00
DEC6	110	44,38	29,46	10,00	188,52

Примітки: GDP – ВВП, дол. США; GDPg – темп зростання ВВП,%; GNIpc – ВНД на душу населення, дол. США; Exp – експорт товарів та послуг (% від ВВП); Imp – імпорт товарів та послуг (% від ВВП); Дефлятор - інфляція, дефлятор ВВП, %; FDI – прямі іноземні інвестиції, чистий приплив, дол. США; Empl – відношення зайнятого населення до загальної чисельності населення, %; Unempl – рівень безробіття, % від загальної чисельності робочої сили; Soc – Соціальні внески (% від доходу); DEC1 – консолідовані державні доходи (% від ВВП); DEC2 – доходи органів місцевого самоврядування як % від доходу держави; DEC3 – доходи органів місцевого самоврядування (% від ВВП); DEC4 – власні доходи (% від доходів місцевих органів влади); DEC5 – частка розподілених закріплених податкових надходжень у % від доходів місцевих органів влади; DEC6 – інвестиції місцевих органів влади (% від загальних державних інвестицій).

Дані, представлені у таблиці, дозволяють відмітити, що кількість спостережень є різною для деяких змінних (набір даних панелі дещо незбалансований), але ця дисперсія не настільки критична і не впливає на якість емпіричних результатів. Крім того, інструментарій регресійного аналізу на панельних даних програмного продукту Stata 12 / SE має внутрішні механізми,

які допомагають працювати як зі збалансованими, так і з незбалансованими панельними даними.

Агрегований абсолютний показник ВВП є одним з основних показників економічного зростання. За досліджуваний період його значення в середньому становило 113 млрд. дол. США. У 2016 році найбільший обсяг ВВП було зафіксовано у Туреччині (863,711 млрд. дол. США), найнижчий – у Чорногорії (4,374 млрд. дол. США). У свою чергу, оцінювання економічної динаміки можна доцільно здійснювати з використанням відносних показників, таких як темпи зростання ВВП. Середній приріст ВВП аналізованих країн становить 2,32% (індикатор коливається від -14,8% (мінімальне значення) для України у 2006 році до 11,11% (максимальне значення) для Туреччини у 2011 році). У середньому ВНД на душу населення становив 13950,25 дол. США, тобто у рамках даного дослідження було проаналізовано країни з середнім рівнем доходу (за класифікацією Світового банку). Фактично, у 2015 році було 16,7% країн із рівнем доходу нижче середнього (Молдова, Україна) та 83,3% країн із середнім рівнем доходу (Албанія, Боснія та Герцеговина, Румунія, Македонія, Чорногорія, Болгарія, Словенія, Хорватія, Туреччина, Сербія). Разом з тим, середнє значення експорту товарів та послуг до ВВП становить 40,76%, при цьому питома вага імпорту товарів та послуг до ВВП – 55,38%; ця тенденція дозволяє констатувати дефіцит зовнішньої торгівлі. Аналіз описової статистики щодо дефлятора ВВП як вимірника інфляції засвідчив, що в середньому для 12 досліджуваних країн він знаходиться на рівні 5,71%, що дозволяє зробити висновок, що для цих країн характерною є помірна інфляція. У 2015 році найвищий рівень інфляції був у Туреччині (8%) та Україні (17%), дефляція – в Албанії (-0,2%) та Хорватії (-0,1%). Чистий приплив прямих іноземних інвестицій в середньому серед аналізованих країн становить 3,179 млрд. дол. США. У 2015 році найнижчий рівень показника був у Молдові (90 млн. дол. США), найвищий – у Туреччині (12,307 млрд. дол. США). Середній рівень зайнятості населення становить 45,51%. У 2015 році найнижчий рівень зайнятості був у Боснії та Герцеговині (31,1%), найвищий – у Словенії (52,1%)

та Україні (56,4%). Середній рівень безробіття зафіксовано на рівні 14,26%. У 2015 році найнижчий рівень був у Молдові (4,1%) та Румунії (95,9%), найвищий рівень – у Македонії (23,7%) та Боснії та Герцеговині (26%). Як ми бачимо, ці два показники безпосередньо не взаємопов'язані. Обсяг соціальних внесків серед аналізованих країн в середньому становить 28,73% доходу. Цей показник має найбільшу кількість відсутніх значень, і у 2015 році був найнижчим для України – 18% доходу, та найвищим для Боснії та Герцеговини – 39% доходу.

Після короткої характеристики основних тенденцій динаміки залежних та незалежних змінних, доцільно перейти безпосередньої реалізації емпіричного дослідження – перевірки гіпотези про позитивний вплив показників фінансової автономії (фіскальної децентралізації) на соціально-економічний розвиток країни. Усі статистично значущі результати представлені у таблицях 3.6-3.14.

Тестування впливу показників фінансової автономії органів місцевого самоврядування (фіскальної децентралізації) на ВВП (таблиця 1.2) дозволило виявити, що збільшення частки власних доходів у доходах місцевих органів влади та розподілених податків у доходах місцевих органів влади, ймовірно, призведе до збільшення ВВП (показники статистично значущі на 90% довірчому інтервалі). Таким чином, можна зробити висновок, що розширення фіскальної спроможності органів місцевого самоврядування за допомогою використання обох фіскальних інструментів (оптимізація системи місцевих податків та ефективність використання муніципальної власності та перерозподіл національних податків) допомагає збільшити абсолютний показник ВВП.

Таблиця 1.2 – Результати виявлення впливу показників фінансової автономії органів місцевого самоврядування (фіскальної децентралізації) на ВВП

Змінна	Коефіцієнт	Стандартна помилка	z	P > z
Залежна змінна – ВВП (дол. США)				
DEC4	1,60e + 09	9,20e + 08	1,74	0,082
DEC5	1,46e + 09	8,11e + 09	1,80	0,071

Примітки: DEC4 – власні доходи (% від доходів місцевих органів влади); DEC5 – частка розподілених закріплених податкових надходжень у % від доходів місцевих органів влади.

Тестування впливу фіскальної децентралізації на показник зростання ВВП (таблиця 1.3) дозволило виявити, що збільшення на 1% частки розподілених податків у доходах місцевих бюджетів призводить річного приросту ВВП на 0,058% (коефіцієнт статистично значущий на 99% довірчому інтервалі). Вплив решти факторних змінних статистично незначимий.

Таблиця 1.3 – Результати виявлення впливу показників фінансової автономії органів місцевого самоврядування (фіскальної децентралізації) на приріст ВВП

Змінна	Коефіцієнт	Стандартна помилка	z	P > z
Залежна змінна – приріст ВВП (%)				
DEC5	0,058	0,023	2,57	0,010

Примітки: DEC5 – частка розподілених закріплених податкових надходжень у % від доходів місцевих органів влади.

Результати, представлені у табл. 1.2 та 1.3 засвідчують, що розподіл загальнонаціональних податків до місцевих бюджетів є одним з найбільш дієвих інструментів фінансової децентралізації, використання якого не лише сприяє забезпеченню фінансової автономії органів місцевого самоврядування, а

й стимулює економічне зростання. Ці результати можуть бути корисними для моделювання системи фінансової децентралізації та фінансового вирівнювання.

Тестування впливу фінансової автономії органів місцевого самоврядування (фіскальної децентралізації) на валовий національний дохід на душу населення (таблиця 1.4) дозволило встановити, що збільшення на 1% відношення доходів органів місцевого самоврядування до ВВП призведе до зменшення ВНД на душу населення на 357,54 дол. США (результати суттєві на 90% довірчому інтервалі). Вплив решти факторних змінних статистично незначимий.

Таблиця 1.4 – Результати виявлення впливу показників фінансової автономії органів місцевого самоврядування (фіскальної децентралізації) на валовий національний дохід на душу населення

Змінна	Коефіцієнт	Стандартна помилка	z	$P > z $
Залежна змінна – ВНД на душу населення (дол. США)				
DEC3	-357,54	212,24	-1,68	0,022

Примітки: DEC3 – доходи органів місцевого самоврядування (% від ВВП).

Тестування впливу фіскальної децентралізації на співвідношення експорту товарів та послуг до ВВП (таблиця 1.5) дозволило виявити, що збільшення співвідношення доходів місцевого самоврядування до ВВП на 1% призведе до зниження відношення експорту товарів та послуг до ВВП на 1,72% (на 99% довірчому інтервалі). Вплив решти факторних змінних статистично незначимий.

Цей ефект можна пояснити тим, що збільшення місцевих та загальнонаціональних податків допомагає досягти фінансової автономії органів місцевого самоврядування. Таким чином, розширення масштабів фінансової децентралізації призводить до додаткового податкового навантаження, що може спричинити незначний негативний ефект для експортоорієнтованих

підприємств, проте цю проблему можна частково вирішити за рахунок використання експорту податкового навантаження (ситуація, при якій податкове навантаження збільшується для нерезидентів: наприклад, податки на туризм, рентні платежі за користування муніципальною власністю тощо).

Таблиця 1.5 – Результати виявлення впливу показників фінансової автономії органів місцевого самоврядування (фіскальної децентралізації) на відношення експорту товарів та послуг до ВВП

Змінна	Коефіцієнт	Стандартна помилка	z	P > z
Залежна змінна – експорт товарів та послуг (% від ВВП)				
DEC3	-1,72	0,49	-3,51	0,000

Примітки: DEC3 – доходи органів місцевого самоврядування (% від ВВП).

Тестування впливу фінансової децентралізації на відношення імпорту товарів та послуг до ВВП (таблиця 1.6) дозволяє виявити статистично значущий вплив як співвідношення консолідованих державних доходів до ВВП (DEC1), так і співвідношення доходів місцевих органів влади до державних доходів (DEC2).

Таблиця 1.6 – Результати виявлення впливу показників фінансової автономії органів місцевого самоврядування (фіскальної децентралізації) на відношення імпорту товарів та послуг до ВВП

Змінна	Коефіцієнт	Стандартна помилка	Z	P > z
Залежна змінна – Імпорт товарів та послуг (% від ВВП)				
DEC1	0,963	0,260	3,71	0,000
DEC2	-0,207	0,106	-1,96	0,050

Примітки: DEC1 – консолідовані державні доходи (% від ВВП); DEC2 – доходи органів місцевого самоврядування як % від доходу держави.

Зростання співвідношення консолідованих державних доходів до ВВП на 1% призведе до зростання співвідношення імпорту товарів та послуг до ВВП на 0,963% (на 99% довірчому інтервалі), тоді як збільшення співвідношення доходів місцевих органів влади до державних доходів на 1% призведе до зменшення відношення імпорту товарів та послуг до ВВП на 0,207% (на 95% довірчому інтервалі). Вплив решти факторних змінних статистично незначимий. Таким чином, можна підсумувати, що централізація державних фінансів позитивно впливає на співвідношення імпорту товарів та послуг до ВВП.

Тестування впливу фіскальної децентралізації на інфляцію (таблиця 1.7) дозволяє зробити висновок, що збільшення на 1% відношення консолідованих державних доходів до ВВП призведе до зростання інфляції на 0,281% на рік (на 90% довірчому інтервалі). Вплив решти факторних змінних статистично незначимий. Отже, на відміну від попереднього показника, централізація державних фінансів негативно впливає на стабільність цін.

Таблиця 1.7 – Результати виявлення впливу показників фінансової автономії органів місцевого самоврядування (фіскальної децентралізації) на інфляцію

Змінна	Коефіцієнт	Стандартна помилка	z	$P > z $
Залежна змінна – Інфляція, дефлятор ВВП (%)				
DEC1	0,281	0,148	1.90	0,058

Примітки: DEC1 – консолідовані державні доходи (% від ВВП).

Разом з тим, дослідження впливу показників фінансової автономії органів місцевого самоврядування на чистий приплив прямих іноземних інвестицій (таблиця 1.8) дозволило з'ясувати, що збільшення співвідношення консолідованих державних доходів до ВВП та відношення доходів органів місцевого самоврядування до ВВП стимулюватимуть приплив прямих

іноземних інвестицій (на 95% довірчому інтервалі). Вплив решти факторних змінних статистично незначимий.

Таблиця 1.8 – Результати виявлення впливу показників фінансової автономії органів місцевого самоврядування (фіскальної децентралізації) на чистий приплив прямих іноземних інвестицій

Змінна	Коефіцієнт	Стандартна помилка	z	P > z
Залежна змінна – прямі іноземні інвестиції, чистий приплив (дол. США)				
DEC1	2,27e + 08	1,02e + 08	2.21	0,027
DEC3	4,88e + 08	2,29e + 08	2.13	0,034

Примітки: DEC1 – консолідовані державні доходи (% від ВВП); DEC3 – доходи органів місцевого самоврядування (% від ВВП).

Регресійний аналіз засвідчив відсутність статистично значущого впливу показників фінансової автономії органів місцевого самоврядування (фіскальної децентралізації) на рівень зайнятості населення, але збільшення всіх незалежних змінних, крім співвідношення інвестицій органів місцевого самоврядування до загального обсягу державних інвестицій (DEC6), призводить до зменшення рівня безробіття (таблиця 1.9).

Таблиця 1.9 – Результати виявлення впливу показників фінансової автономії органів місцевого самоврядування (фіскальної децентралізації) на рівень безробіття (% від загальної робочої сили)

Змінна	Коефіцієнт	Стандартна помилка	z	P > z
Змінна залежність – рівень безробіття (% від загальної робочої сили)				
DEC1	-0.169	0.106	-1.60	0,110
DEC2	-0,141	0,041	-3,42	0,001
DEC3	-0.579	0,233	-2,48	0,013
DEC4	-0.086	0,049	-1,74	0,083
DEC5	-0.084	0,043	-1,94	0,053

Примітки: DEC1 – консолідовані державні доходи (% від ВВП); DEC2 – доходи органів місцевого самоврядування як % від доходу держави; DEC3 – доходи органів місцевого самоврядування (% від ВВП);

DEC4 – власні доходи (% від доходів місцевих органів влади); DEC5 – частка розподілених закріплених податкових надходжень у % від доходів місцевих органів влади.

Крім того, виявлено також статистично значущий (крім співвідношення розподілених загальнонаціональних податків до доходів місцевих органів влади) та переважно позитивний (крім співвідношення доходів органів місцевого самоврядування до ВВП) вплив заходів фінансової децентралізації на питої ваги соціальних внесків у доході (таблиця 1.10).

Таблиця 1.10 – Результати виявлення впливу показників фінансової автономії органів місцевого самоврядування (фіскальної децентралізації) на питому вагу соціальних внесків у доході

Змінна	Коефіцієнт	Стандартна помилка	z	P > z
Залежна змінна - Соціальні внески (% від доходу)				
DEC1	0,395	0,159	2,48	0,013
DEC2	0,366	0,039	9,46	0,000
DEC3	-1,031	0,381	-2,71	0,007
DEC4	0,138	0,073	1,89	0,059
DEC6	0,043	0,018	2,36	0,018

Примітки: DEC1 – консолідовані державні доходи (% від ВВП); DEC2 – доходи органів місцевого самоврядування як % від доходу держави; DEC3 – доходи органів місцевого самоврядування (% від ВВП); DEC4 – власні доходи (% від доходів місцевих органів влади); DEC6 – інвестиції місцевих органів влади (% від загальних державних інвестицій).

Можна підсумувати, що в більшості випадків було підтверджено статистично значущий вплив заходів фіскальної децентралізації на різні параметри соціально-економічного розвитку країни (крім рівня зайнятості). Слід зазначити, що збільшення співвідношення консолідованих державних доходів до ВВП позитивно впливає на імпорт товарів та послуг, приплив прямих іноземних інвестицій, соціальний внесок, а також активізує помірну інфляцію та зменшення рівня безробіття. Збільшення фіскальної самостійності

органів місцевого самоврядування (відношення доходів місцевих органів влади до державних доходів) стимулює розширення соціальних внесків, зменшення рівня безробіття та стримує імпорт товарів та послуг. Крім того, збільшення співвідношення доходів органів місцевого самоврядування до ВВП негативно впливає на валовий національний дохід на душу населення, соціальні внески, експорт товарів та послуг, але стимулює приплив прямих іноземних інвестицій та зменшення рівня безробіття. У свою чергу, на динаміку ВВП позитивно впливає збільшення розподілу загальнонаціональних податків до доходів місцевих бюджетів. Зокрема, було встановлено, що це є найефективнішим фіскальним інструментом, що застосовується в рамках фінансової децентралізації, який також дозволяє досягти позитивної економічної динаміки в країні. Варто також відмітити, що збільшення власних доходів органів місцевого самоврядування позитивно впливає на ВВП. У свою чергу, посилення фінансової автономії органів місцевого самоврядування (у більшості випадків за допомогою місцевих податків і зборів) може негативно вплинути на міжнародну торгівлю (як експорт, так і імпорт товарів і послуг), тому у такій ситуації раціонально перекласти податкове навантаження з резидентів на нерезидентів за допомогою механізму експорту податків.

Загалом усі виявлені тенденції та результати регресійного аналізу підтвердили значний вплив фінансової автономії органів місцевого самоврядування (фіскальної децентралізації) на соціально-економічний розвиток країни, а тому мають бути враховані при розробці ефективної державної економічної політики.

1.2 Фінансовий потенціал об'єднаних територіальних громад: методика оцінювання

В умовах децентралізації та формування новітньої системи організації фінансових відносин між центральними та місцевими органами державної

влади особливої актуальності набуває визначення рівня фінансового потенціалу територіальних громад та пошуку резервів його нарощення.

Фінансовий потенціал об'єднаних територіальних громад варто розуміти як організовану сукупність наявних власних та залучених, а також потенційно можливих фінансових ресурсів, що використовуються для фінансування їх потреб з метою реалізації тактичних та стратегічних цілей розвитку. У межах даного дослідження до складу фінансового потенціалу об'єднаної територіальної громади доцільно включати не тільки показники бюджетного забезпечення, але й доходи населення та суб'єктів господарювання реального сектору економіки, фінансові ресурси інститутів кредитно-фінансової системи території, міжнародні цільові програми, благодійні допомоги тощо. Фінансовий потенціал відіграє визначальну роль у забезпеченні суспільного добробуту жителів громади та залученні коштів вітчизняних й іноземних інвесторів.

Методологія. Визначення рівня фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад передбачає оцінку наступних параметрів:

- фактичного рівня фінансового забезпечення об'єднаних територіальних громад;
- існуючий потенціал стабільно функціонуючих об'єднаних територіальних громад;
- можливості щодо нарощення фінансового потенціалу з урахування існуючого стану розвитку національної та регіональної економік.

Таким чином, розроблено алгоритм оцінювання показника фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад з використанням таксонометричного методу. Таксонометричний метод є одним із найбільш ефективних інструментів багаторівневого аналізу, який в результаті низки послідовних етапів передбачає розрахунок узагальнюючого показника на основі зіставлення фактичних показників із відповідними характеристиками деякого еталонного показника [22; 22]. Такий підхід є цілком виправданим в ринкових умовах господарювання, адже кожен прагне за усіма ключовими показниками бути найуспішнішим, випереджаючи провідних конкурентів [24].

Основними етапами запропонованої методики є:

1. Формування інформаційної бази оцінювання показників, які прямо або опосередковано впливають на рівень фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад та представити їх у формі матриці даних.
2. Визначення показників-стимуляторів та дестимуляторів
3. Нормалізація системи показників для приведення їх до єдиного співставного вигляду.
4. Визначення вагових коефіцієнтів для кожного із показника.
5. Розрахунок «еталонних» кількісних характеристик фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад.
6. Розрахунок квазівідстаней шляхом порівняння нормалізованих абсолютних та відносних економічних показників з аналогічними «еталонними» значеннями
7. Кількісна оцінка рівня фінансового потенціалу для конкретної об'єднаної територіальної громади.
8. Якісна інтерпретація отриманих результатів з оцінки фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад.

Особливістю реалізації таксонометричного підходу є представлення розрахованих показників у вигляді матриці наступного виду:

$$K = \begin{pmatrix} k_{11} & \dots & k_{1j} & \dots & k_{1n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ k_{i1} & \dots & k_{ij} & \dots & k_{in} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ k_{m1} & \dots & k_{mj} & \dots & k_{mn} \end{pmatrix} \quad (1.2)$$

де K – матриця економічних показників;

$i = 1 \div m$ – номер відповідного економічного показника;

$j = 1 \div n$ – номер відповідного j -го суб'єкта;

k_{ij} – i -й економічний показник для j -го суб'єкта.

Даний вид представлення вхідних даних щодо оцінки економічного процесу надає можливість як сконцентрувати і візуалізувати інформаційну базу

моделі, так і спростити розрахунки шляхом здійснення операцій над матрицями.

Для оцінювання рівня фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад обрано наступні критерії [25]:

–власні доходи загального фонду на 1-го мешканця (співвідношення обсягу надходжень власних доходів загального фонду без трансфертів до кількості мешканців відповідної ОТГ) – i_1 ;

–власні доходи спеціального фонду на 1-го мешканця (співвідношення обсягу надходжень власних доходів спеціального фонду без трансфертів до кількості мешканців відповідної ОТГ) – i_2 ;

–рівень дотаційності бюджетів (співвідношення обсягу базової чи реверсної дотації до загальної суми доходів загального фонду бюджету ОТГ з дотаціями, але без урахування субвенцій з державного бюджету) – i_3 ;

–додаткова дотація з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я на 1-го мешканця – i_4 ;

–освітня субвенція на 1-го мешканця – i_5 ;

–медична субвенція на 1-го мешканця – i_6 ;

–вартість майна комунальних установ на 1-го мешканця – i_7 ;

–вартість житлових та нежитлових приміщень, що перебувають на балансу територіальної громади на 1-го мешканця – i_8 ;

–вартість земельного фонду на 1-го мешканця – i_9 ;

–забезпеченість природними ресурсами – i_{10} ;

–обсяг заощаджень населення ОТГ – i_{11} ;

–інвестиційні ресурси суб'єктів господарювання, міжнародних організацій та іноземних осіб – i_{12} ;

–обсяг податкових та неподаткових надходжень поза місцевим бюджетом територіальної громади – i_{13} ;

–обсяг резервів матеріально-фінансових ресурсів системи місцевого самоврядування – i_{14} ;

–обсяг грантової допомоги – i_{15} .

Всі змінні необхідно розділити на стимулятори та дестимулятори. Основою такого розподілу являється характерний вплив кожного з показників на рівень фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад. Ознаки, які впливають позитивно (стимулювання) на загальний рівень фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад, називають стимуляторами, ознаки, які несуть негативний вплив, називають дестимуляторами. Такий поділ – основа для побудови вектора – еталону, а також вибору метода нормалізації значень показників. У межах дослідження всі досліджувані показники є стимуляторами.

Крім матриці, у рамках таксонометричного методу визначають два вектори: $X = (x_1 \dots x_j \dots x_n)$ – відображає значимість i -го показника та $S = (s_1 \dots s_j \dots s_n)$, елементи якого приймають значення «-1» (якщо i -ий показник-дестимулятор) та «+1» (якщо i -ий показник-стимулятор).

З огляду на те, що показники включені в матрицю спостережень, неоднорідні, оскільки описують різні властивості об'єктів і різняться одиницями вимірів, необхідно їх привести до стандартизованого вигляду. Тобто це означає, що всі показники повинні бути приведені до одного числового безрозмірного інтегрального показника у діапазоні $[0; 1]$. Отже, наступним етапом (*третій етап*) реалізації таксонометричного підходу доцільно провести приведення економічних показників у співставний вигляд. Така трансформація відбувається за такою формулою:

$$k_i^N = \frac{k_i - \overline{k_l}}{\sigma} \quad (1.3)$$

Наступним етапом є визначення та обґрунтування вагових коефіцієнтів. Найбільш поширеним є використання експертного оцінювання вагомості кожного базового показника. Для цього використовують правило Фішберна, яке дає можливість визначити рівень значущості показників на основі їхнього

ранжування. Якщо систему показників упорядкувати за ступенем зниження їх значущості, то значущість i -го показника (k_i) слід визначати наступним чином:

$$k_i = \frac{2 \times (N - i + 1)}{(N + 1) \times N}, \quad (1.4)$$

де k_i – ваговий коефіцієнт i -го показника сукупності;

N – кількість показників сукупності;

i – порядковий номер показника сукупності

На четвертому етапі проводиться формування «еталонного», який пропонується представити у вигляді матриці-стовпця $\begin{pmatrix} l_{1et} \\ \dots \\ l_{iet} \\ \dots \\ l_{met} \end{pmatrix}$, де l_{iet} – нормалізований i -й економічний показник еталонного суб'єкта.

Отже, для кожної j -ї ознаки в її стовпці матриці стандартизованих ознак знаходимо “кращі” значення ознаки l_{oj} серед усіх m одиниць, що слугують координатами вектора-еталона [26]:

$$l_{oj} = \begin{cases} \max_i l_{ij}, & \text{якщо } j \in I_c(\text{стимулятор}); \\ \min_i l_{ij}, & \text{якщо } j \in I_d(\text{дестимулятор}); \end{cases} \quad (1.5)$$

Виходячи з припущення про неможливість формування еталонного рівня фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад, запропоновано скоригувати кожний із показників на семіквадратичне відхилення (формула 5):

$$SS_{VAR}^{\pm} = \sqrt{S_{VAR}^{\pm}} \quad (1.6)$$

На відміну від дисперсії, варіації та стандартного відхилення, семіваріація дозволяє окремо врахувати як додатні, так і від'ємні відхилення окремих значень випадкової величини від очікуваного значення.

Виходячи з необхідності нарощення фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад нами обрано для розрахунку додатну семіваріацію (S_{VAR}^+), яка характеризує середній квадрат відхилень тих значень показника, які більші від середнього:

$$S_{VAR}^+ = \frac{1}{P^+} \sum_{i=1}^n (x_i - M(x))^2 \cdot P_i \cdot a_i, \quad (1.7)$$

$$a_i = 1, \text{ якщо } x_i > M(x),$$

$$a_i = 0, \text{ якщо } x_i < M(x),$$

де P^+ – сума ймовірностей для ринкових умов, за яких значення показника є більшим за середнє;

x_i – значення відповідного показника;

$M(x)$ – середнє значення показника;

a_i – індикатор відхилень, які більші від середнього.

Оскільки нами запропоновано враховувати семіквадратичне відхилення як параметр, що характеризує потенціал зростання, то оцінка «еталонного значення» проводиться за наступною формулою:

$$l_{oj} = \begin{cases} \max_i l_{ij} + SS_{VAR_1}^+ \\ \min_i l_{ij} - SS_{VAR_1}^+ \end{cases} \quad (1.8)$$

Реалізація наступного етапу (шостий етап) досліджуваної методики передбачає розрахунок таксономічного показника шляхом порівняння відстані між окремими спостереженнями і вектором-еталоном на основі наступної формулу:

$$KV_j = \sqrt{\sum_{i=1}^m (l_{ij} - l_{oj})^2}, \quad (1.9)$$

де KV_j – квазівідстань між j -м та «еталонним» суб'єктом

Наступним кроком є розрахунок середньої відстані між спостереженнями:

$$\overline{KV}_j = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m KV_j, \quad (1.10)$$

Сьомий етап – розрахунок стандартизованого відхилення максимально можливого відхилення від зведеного еталона (\widehat{KV}_j), зведеного динамічного показника рівня розвитку (D_i):

$$S_o = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (KV_j - \overline{KV}_j)^2},$$

$$\widehat{KV}_j = \overline{KV}_j + 2S_o \quad (1.11)$$

$$D_i = \frac{KV_j}{\widehat{KV}_j}$$

На основі отриманих показників відбувається розрахунок таксономічного коефіцієнта за формулою (11) (коливається в межах від 0 до 1) для оцінки досягнутого за визначений період середнього рівня значення ознак, які кількісно характеризують обсяг фінансового потенціалу об'єднаної територіальної громади:

$$K_i = 1 - D_i \quad (1.12)$$

Таксономічний показник синтетично характеризує зміни значень ознак досліджуваних груп. Інтерпретація даного показника така: він приймає високі значення при великих значеннях стимуляторів і низькі значення – при малих значеннях стимуляторів [27].

Завершальним етапом є якісна інтерпретація рівня фінансового потенціалу об'єднаної територіальної громади шляхом реалізації наступних кроків:

- виділення однорідних груп характеристик рівня фінансового потенціалу;
- визначення нижньої (K^N) на верхньої (K^V) межі рівня фінансового потенціалу шляхом коригування кожного значення на додатне семіквадратичне відхилення у розрізі виділених однорідних груп:

$$K^N = K - SS_{VAR}^+ \quad (1.13)$$

$$K^N = K + SS_{VAR}^+ \quad (1.14)$$

- формування оціночного інтервалу, граничні межі якого встановлюються виходячи з максимально та мінімально можливих значень, визначеного для кожного окремого показника:

$$K^N = [K_{min}; K_{max}] \quad (1.15)$$

- визначення якісного рівня фінансового потенціалу об'єднаної територіальної громади: низький, середній, вище середнього та високий:

$$K^N = K - SS_{VAR}^+ \quad (1.16)$$

Висновки. З метою підвищення якості життя громадян та формування умов для забезпечення інтенсивного розвитку об'єднаної територіальної громади, органи місцевого самоврядування, мають ефективно використовувати фінансовий потенціал територіальної громади шляхом пошуку резервів зростання як обсягів податкових надходжень, так і залучення грантових, кредитних та інвестиційних коштів у бюджет громади. Використання таксонометричного підходу для оцінювання рівня фінансового потенціалу територіальних громад дає можливість кількісно оцінити відставання від еталону, якому відповідають найкращі значення кожного із досліджуваних показників. Розроблена методика може бути практично цінною для органів місцевого самоврядування для визначення поточного рівня фінансового забезпечення територіальної громади та пошуку резервів для збільшення фінансових ресурсів. Подальші дослідження будуть орієнтовані на визначення існуючого рівня фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад в Україні та побудови прогнозу.

1.3 Оцінка фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад на основі таксонометричного методу дослідження

Україна офіційно визнала власний євроінтеграційний вектор розвитку, що зумовлює проведення докорінних змін в більшості секторів її господарювання. Однією із найбільш важливих та основоположних реформ в цьому напрямі є децентралізація влади, що передбачає реальне зміцнення повноважень місцевого самоврядування та надання окремим територіальним одиницям (громадам) достатнього ресурсного забезпечення для вирішення завдань власного розвитку. Дані цілі задекларовані в Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [28], а також в Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 [29] року та передбачають структурну перебудову організації економічних відносин і в інших суміжних секторах національного господарства (наприклад, в освіті, охороні здоров'я тощо). Метою уряду на даному етапі розвитку країни є забезпечення створення такої територіальної системи місцевого самоврядування, що буде спроможна забезпечувати сталий розвиток власних територій та виконувати широкий спектр отриманих повноважень.

Все це зумовлює високу актуальність обраної теми дослідження та потребує більш ґрунтовного аналізу особливостей розбудови ефективної системи управління фінансами територіальних громад та дослідження методики оцінки передусім їх фінансової спроможності. Дане питання є важливим як на рівні обласних державних адміністрацій та обласних рад – при підготовці й схваленні перспективних планів формування територій громад, так і на рівні самих громад, які вирішили об'єднатися.

Аналізуючи європейський досвід, можна зробити висновок, що більшість країн пройшли або проходять етап реформування власних систем місцевого самоврядування в напрямку їх децентралізації. Основні положення цього процесу були ратифіковані у вигляді Європейської хартії місцевого самоврядування, що є чинною і для України з 1998 року. У зв'язку із цим численні праці науковців були присвячені дослідженню саме зарубіжного

досвіду проведення процесу децентралізації та можливих варіантів його застосування для України. Цьому були присвячені праці Пігуль Н. Г., Лютої О. В. [30], Udovychenko V. and oth. [31], Пянковського В. [32] та багатьох інших.

В цьому ж контексті доцільно навести дослідження, які присвячені необхідності переходу до моделі децентралізації та її впливу на соціально-економічний та інноваційний розвиток країни: зокрема, Goel R. and oth. [33], Chygryn O. and oth. [34], Vasylieva T. and oth. [35], Melnyk, L. and oth. [36] тощо.

У зв'язку із активною фазою реформи децентралізації в Україні та зміною адміністративно-територіального устрою, почалися численні дослідження в цьому напрямі. Зокрема, питання спроможності нових адміністративно-територіальних одиниць – територіальних громад в контексті їх об'єднання стало предметом дослідження таких науковців як Зелінський С. Е. [37], Сембер С. В., Чубарь О. Г., Машіко К. С. [38], Ткаченко Ю. В., Ковальчук Я. О. [39] тощо.

Наразі фінансову спроможність об'єднаних територіальних громад розраховують експертна Група фінансового моніторингу Центрального офісу реформ при Мінрегіоні (за підтримки Програми «U-LEAD з Європою» та проекту SKL International) [40] на основі рейтингового підходу. Саме їх моніторинг дозволяє отримати статистичну інформацію про основні показники фінансового забезпечення територіальних громад та буде використаний за основу для нашого дослідження.

Відповідно до даної методики, фінансова спроможність кожної об'єднаної територіальної громади (далі – ОТГ) оцінюється згідно чотирьох ключових критеріїв: розміру власних доходів на одного мешканця, рівня дотаційності бюджетів, питомої ваги видатків на утримання управлінського апарату з власних ресурсів ОТГ та капітальних видатків на одного мешканця.

Перевагами даної методики оцінки фінансової спроможності, на нашу думку, є те, що вона включає показники бюджетної спроможності; показник, що характеризує діяльність управлінського апарату органів самоврядування;

показник, що характеризує фінансову спроможність домогосподарств; а також показник капітальних видатків, що характеризує фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності.

Слід також виділити суттєвий недолік даної методики, що не дає змогу органам місцевого самоуправління комплексно оцінити стан фінансової спроможності власної територіальної громади, тенденцій його зміни та прийняти відповідні управлінські рішення. Справа у тому, що оцінку фінансової спроможності ОТГ складалась на основі рейтингового підходу. В 2016 та 2017 роках експерти склали загальний єдиний рейтинг фінансової спроможності ОТГ, проте в 2018 році підхід до складання рейтингу був змінений. Тепер всі ОТГ розділені на чотири групи за критерієм чисельності населення, а рейтинг складається всередині кожної окремої групи. В основу такого підходу покладено гіпотезу про те, що громади з більшою чисельністю населення є більш спроможними.

Таким чином, метою даного дослідження є аналіз існуючих та розроблення власного підходу до оцінювання фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад України. Друга частина роботи присвячена опису запропонованої авторами методики проведення інтегральної оцінки фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад на основі таксономічного методу та її результати.

1. КОРОТКИЙ ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС В ПРОВЕДЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Починаючи з квітня 2014 року, уряд України почав активно впроваджувати заходи адміністративно-територіальної реформи в напрямку її децентралізації. Тоді була затверджена Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, а також План заходів з її реалізації. Вони визначили основні економічні, екологічні, соціальні та політичні проблеми, які існують на сьогоднішній день в даній сфері в країні (передусім ресурсна обмеженість що впливає на низьку якість послуг, матеріальну зношеність обладнання, неузгодженість основних завдань від центральних

органів з інтересами громади тощо) та основні шляхи їх рішення.

В 2015 році було прийняті ряд нормативних актів, зокрема Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та Методику формування спроможних територіальних громад. За період 2015 – 2018 років, в Україні створено 878 ОТГ, що об'єднали 4016 громади. Таким чином 37,6 % всієї площі України вже охоплено реформою адміністративно-територіального устрою, а 25,5 % населення вже проживають на територіях ОТГ.

В рамках проведення фінансової децентралізації були внесені зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України, а новоутворені громади були наділені ресурсами, як міста обласного значення. За результатами фінансової децентралізації, частка місцевих бюджетів (з трансферами) у Зведеному бюджеті України зросла з 45,6% у 2015 р. до 51,5% у 2018 р. Новоутворені громади отримали розширений спектр повноважень, що активізувало проблематику фінансової спроможності та фінансових ресурсів громад.

2. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Проаналізувавши та узагальнивши думки науковців та експертів в даній сфері нами було запропоновано для проведення оцінювання фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад України використовувати таксономічний метод для розрахунку інтегрального показника. Відмітимо, що всі розрахунки здійснювалися за допомогою інструментарію MS Excel.

Таксономічний метод є одним із найбільш ефективних інструментів багатокритеріального аналізу, котрий в результаті низки послідовних етапів передбачає розрахунок узагальнюючого показника на основі зіставлення фактичних показників із відповідними характеристиками деякого еталонного показника. Одним із перших науковців, хто запропонував його в якості методу дослідження вважається З. Хельвінг [41], ключові основи методики якого і були використані в даній роботі.

Сам алгоритм проведення оцінок містить такі етапи:

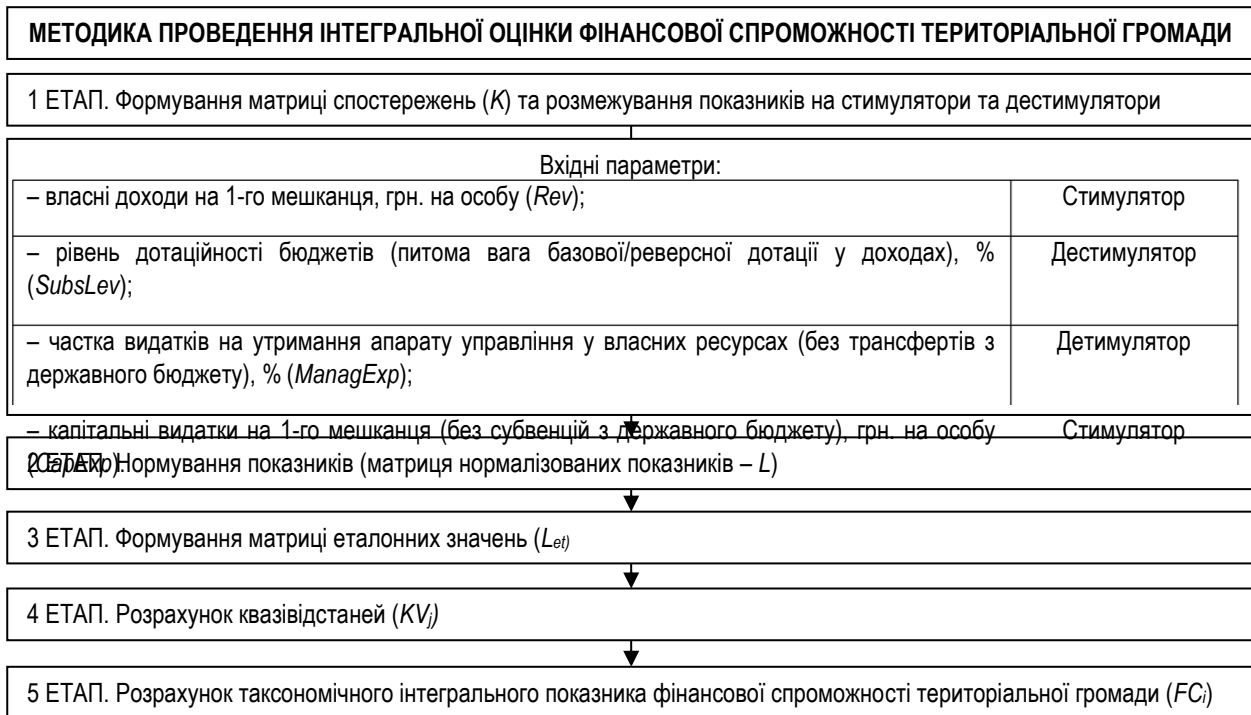

Рисунок 1.1 - Основні етапи методики проведення інтегральної оцінки фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад

Джерело: складено авторами.

Інтегральний показник рівня фінансової спроможності є синтетичною величиною, тобто в ньому досягнуто «рівноваги» усіх базових показників, що характеризують загальний стан розвитку регіонів.

Розглянемо більш детально кожен крок наведених вище етапів.

Перш за все, необхідно сформувати інформаційну базу дослідження, на основі якої відбудеться оцінювання показників, що прямо або опосередковано впливають на рівень ефективності фінансового процесу в територіальних громадах та представити їх у формі матриці вхідних даних. З математичної точки зору така матриця спостережень матиме наступний вигляд:

$$K = \begin{pmatrix} k_{11} & \dots & k_{1j} & \dots & k_{1n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ k_{i1} & \dots & k_{ij} & \dots & k_{in} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ k_{m1} & \dots & k_{mj} & \dots & k_{mn} \end{pmatrix} \quad (1.17)$$

де K – матриця вхідних фінансових показників;

i – номер відповідного фінансового показника, $i = 1 \div m$;

j – номер відповідного суб'єкту (територіальної громади), $j = 1 \div n$;

k_{ij} – i -й фінансовий показник для j -го суб'єкту (територіальної громади).

В якості вхідних даних було використано офіційну статистичну інформацію, надану експертами Групи фінансового моніторингу Центрального офісу реформ при Міністерстві регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (за підтримки Програми «U-LEAD з Європою» та SKL International). Для зручності проведення подальших розрахунків надамо їм умовні позначення та розмежуємо за характером впливу на стимулятори та дестимулятори (табл. 1.11). Такий поділ – основа для майбутньої побудови вектора-еталону.

Таблиця 1.11 - Умовні позначення вхідних параметрів моделі та характер їх впливу

Умовне позначення	Характеристика	Характер впливу
<i>Rev</i>	Власні доходи на 1-го мешканця, грн. на особу	Стимулятор
<i>SubsLev</i>	Рівень дотаційності бюджетів (питома вага базової/реверсної дотації у доходах), %	Дестимулятор
<i>CapExp</i>	Капітальні видатки на 1-го мешканця (без субвенцій з державного бюджету), грн. на особу	Стимулятор
<i>ManagExp</i>	Питома вага видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах ОТГ (без трансфертів з державного бюджету), %	Дестимулятор

Дані показники були обрані за три часові періоди: 2016, 2018 та 2019 рік, в які відбувався поступовий розвиток реформи децентралізації, що передбачав формування об'єднаних територіальних громад. В результат цього, їх кількість за три аналізовані роки була різною, а саме – 159, 366 та 664 відповідно.

Наведемо описові статистики по масиву вхідних даних у таблиці 1.12.

Таблиця 1.12 - Описова статистика для набору вхідних даних

Variable	Observations	Mean	Standard deviation	Minimum	Maximum	Excess	Asymmetry
2016							
Rev	159	2261.08	1948.83	378.44	15997.25	18.51	3.61
SubsLev	159	0.14	0.16	-0.16	0.57	-0.09	0.61
CapExp	159	669.46	1208.54	13.40	12600.06	62.24	6.99
ManagExp	159	0.19	0.08	0.04	0.44	0.16	0.62
2017							
Rev	366	2974.00	1968.15	535.40	21524.47	26.31	3.84
SubsLev	366	0.12	0.13	-0.26	0.53	0.55	0.65
CapExp	366	1453.31	1275.80	262.57	12661.77	32.10	4.82
ManagExp	366	0.26	0.11	0.05	0.75	1.68	1.10
2018							
Rev	664	3884.27	2672.11	597.25	25501.60	17.60	3.33
SubsLev	664	0.11	0.15	-0.28	0.60	0.51	0.69
CapExp	664	1337.98	1180.41	202.34	11559.60	19.82	3.74
ManagExp	664	0.29	0.12	0.07	0.87	2.87	1.31

Як бачимо з наведеної таблиці, зі збільшенням кількості об'єднаних територіальних громад, збільшувалися і середні власні доходи на одного мешканця з 2261,08 грн./особу у 2016 до 3884,27 грн./особу у 2018, і капітальні видатки на 1-го мешканця – з 669,46 грн./особу у 2016 до 1337,98 грн./особу у 2018. Натомість рівень дотаційності бюджетів в середньому зменшувався (з 14% до 11% відповідно), а видатки на утримання апарату управління у власних ресурсах ОТГ – зростали (з 19 до 29% в середньому за 2016 та 2018 роки відповідно). Показники асиметричності вказують на характер розподілу, що є

умовно нормальним лише для показників рівень ротаційності та видатки на утримання апарату управління у власних ресурсах ОТГ. Інші розраховані змінні будуть використані в подальшому дослідженні на окремих етапах оцінки фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад.

Наступним етапом є нормалізація вхідних даних. Оскільки показники моделі фінансової спроможності ОТГ мають різну природу і неспіврозмірні значення, проводиться нормування елементів матриці. Для цього слід замінити вихідні дані на нормалізовані, застосовуючи такі формули [34]:

$$l_{ij} = \frac{k_{ij} - \bar{k}_i}{\sigma_i} = \frac{k_{ij} - \frac{1}{m} \sum_{j=1}^n k_{ij}}{\sqrt{\frac{1}{m} \sum_{j=1}^n (k_{ij} - \bar{k}_i)^2}} \quad (1.18)$$

д \bar{k}_i - середнє арифметичне значення відповідного показника k_{ij} ;

е

σ_i - стандартне відхилення показника k_{ij} ;

l_{ij} - нормалізоване значення показник k_{ij} .

В результаті цього, матриця нормалізованих змінних матиме наступний вигляд:

$$L = \begin{pmatrix} l_{11} & \dots & l_{1j} & \dots & l_{1n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ l_{i1} & \dots & l_{ij} & \dots & l_{in} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ l_{m1} & \dots & l_{mj} & \dots & l_{mn} \end{pmatrix} \quad (1.19)$$

де L – матриця нормалізованих фінансових показників.

На четвертому етапі відбувається формування вектору еталонних значень показників фінансової спроможності еталонного ОТГ:

$$L_{et} = \begin{pmatrix} l_{1et} \\ \dots \\ l_{iet} \\ \dots \\ l_{met} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \left[\begin{array}{l} \max(k_{1j}) \\ \min(k_{1j}) \end{array} \right] + \sigma_1 \\ \dots \\ \left[\begin{array}{l} \max(k_{1i}) \\ \min(k_{1i}) \end{array} \right] + \sigma_i \\ \dots \\ \left[\begin{array}{l} \max(k_{1n}) \\ \min(k_{1n}) \end{array} \right] + \sigma_n \end{pmatrix} \quad (1.20)$$

де L_{et} – матриця еталонних фінансових показників фінансової спроможності t ОТГ;

Побудовані еталонні значення порівнюються з нормалізованими, що покладено в основу розрахунку квазівідстаней. Такі процедури відбуваються за наступною формулою::

$$KV_j = \sqrt{\sum_{i=1}^m (l_{ij} - l_{iet})^2} \quad (1.21)$$

де K – квазівідстань між j-м та еталонним суб'єктом V_j

Отримані відстані є основою для розрахунку фінального інтегрального показникf. Для цього необхідно провести ряд наступних розрахунків [34]:

$$FC_i = 1 - \frac{KV_j}{c_0} = 1 - \frac{KV_j}{KV_0 + 2S_0} = 1 - \frac{KV_j}{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m KV_j + 2 \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (KV_j - \overline{KV_0})^2}} \quad (1.22)$$

де F – інтегральний таксономічний показник

S_i

На основі отриманих розрахунків пропонуємо розмежувати отримані значення оцінки фінансової спроможності ОТГ на кризовий, низький, задовільний, помірний (вище середнього), високий рівень. Враховуючи особливості побудови таксономічного показника, значення якого перебуває в межах від 0 до 1, пропонуємо для розмежування рівня фінансової спроможності ОТГ використати шкалу Харрінгтона [42], модифікувавши її відповідно до потреб нашого дослідження.

Узагальнена структура розподілу ОТГ за рівнем фінансової спроможності

наведена на рис. 1. 2.

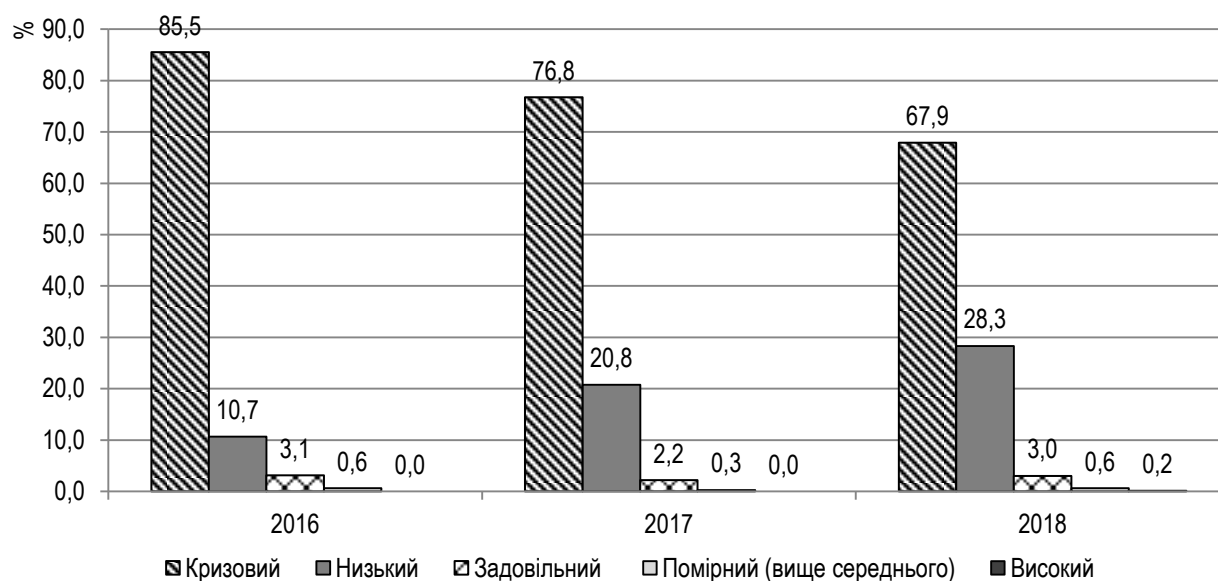

Рисунок 1.2 - Структура розподілу ОТГ за рівнем інтегрального показника фінансової спроможності по роках

Джерело: Складено авторами.

Як бачимо, структура розподілу ОТГ України за 2016-2018 роки змінювалася в позитивному напрямі, що може свідчити про поступове покращення ситуації щодо фінансової спроможності територіальних громад. Відсоток суб'єктів, які знаходилися на кризовому рівні фінансової спроможності за аналізований період скоротився на 17,6%. На нашу думку, саме новостворені громади потрапляють до групи кризового рівня, що поступово покращують власні показники. Натомість, показники з низьким та задовільним рівнем фінансової спроможності поступово зростають.

Більш детальні результати розмежування ОТГ України за 2016-2018 роки за рівнями фінансової спроможності з деталізацією в межах областей має наступний вигляд (табл. 1.13).

Таблиця 1.13 - Результати розподілу ОТГ України за рівнями їх інтегрального показника фінансової спроможності за 2016, 2017 та 2018 роки

Рівень фінансової спроможності	Межі показника	Об'єднані територіальні громади за областями		
		2016	2017	2018
1	2	3	4	5
Кризовий	0,00 – 0,20	Вінницька (1); Волинська (5); Дніпропетровська (9); Донецька (1); Житомирська (9); Закарпатська (1); Запорізька (6) Івано-Франківська (3); Київська (1); Кіровоградська (2) Луганська (2); Львівська (15); Миколаївська (1); Одеська (6);	Вінницька (15); Волинська (13); Дніпропетровська (20); Донецька (2); Житомирська (27); Закарпатська (2); Запорізька (8); Івано-Франківська (11) Київська (2); Кіровоградська (4); Луганська (2); Львівська (20) Миколаївська (10), Одеська (8);	Вінницька (19) Волинська (30) Дніпропетровська (37) Донецька (2) Житомирська (36) Закарпатська (4) Запорізька (25) Івано-Франківська (22) Київська (5) Кіровоградська (7) Луганська (6) Львівська (25) Миколаївська (15) Одеська (8)

Продовження Таблиці 1.13

1	2	3	4	5
		Полтавська: (7); Рівненська: (5); Сумська: (1); Тернопільська: (25); Херсонська: (1); Хмельницька: (21); Черкаська: (3); Чернівецька: (10); Чернігівська: (3)	Полтавська: (8); Рівненська: (16); Сумська: (13); Тернопільська: (35); Харківська: (3); Херсонська (9); Хмельницька: (21); Черкаська: (5); Чернівецька: (16) Чернігівська: (10)	Полтавська (12) Рівненська: (21) Сумська: (16) Тернопільська: (38) Харківська: (2) Херсонська: (20) Хмельницька: (30) Черкаська: (17) Чернівецька: (26) Чернігівська: (27)
Низький	0,21 – 0,37	Вінницька:(5); Дніпропетровська:(2); Донецька:(2); Закарпатська:(1); Запорізька:(1); Одеська:(2);	Вінницька:(6); Волинська:(2); Дніпропетровська:(9); Донецька:(3); Житомирська:(5); Закарпатська:(1);	Вінницька: (15); Волинська: (9); Дніпропетровська: (11); Донецька: (5) Житомирська: (7); Закарпатська: (2);

Продовження Таблиці 1.13

1	2	3	4	5
		Полтавська:(3); Тернопільська:(1); Хмельницька:(1); Чернігівська:(2)	Запорізька:(8); Кіровоградська:(1); Луганська:(1); Львівська:(2); Миколаївська:(9); Одеська:(3); Полтавська:(8); Рівненська:(2); Сумська:(1); Харківська:(1); Херсонська:(2); Хмельницька:(4); Черкаська:(1); Чернігівська:(6)	Запорізька: (10); Київська: (4); Кіровоградська: (5); Луганська: (2); Львівська: (9); Миколаївська: (12); Одеська: (14); Полтавська: (25); Рівненська: (3); Сумська: (12); Тернопільська: (1); Харківська: (9); Херсонська: (6); Хмельницька: (8); Черкаська:(8); Чернігівська:(10)

Продовження Таблиці 1.13

1	2	3	4	5
Задовільний	0,38 – 0,63	Дніпропетровська:(3); Полтавська: (2)	Дніпропетровська:(3); Донецька:(1); Полтавська:(2); Тернопільська:(1); Хмельницька:(1)	Волинська: (1); Дніпропетровська (2);; Донецька:(2); Житомирська: (2); Запорізька: (1); Івано- Франківська:(1); кіровоградська:(1); Львівська:(1); Миколаївська:(1); Одеська:(1); Полтавська:(1); Тернопільська:(1); Харківська:(1); Хмельницька:(1); Черкаська:(1)
Помірний (вище середнього)	0,64 – 0,80	Полтавська: (1)	Дніпропетровська: (1)	Дніпропетровська: (3) Полтавська:(1)
Високий	0,81 – 1,00	–	–	Дніпропетровська: (1)

Джерело: розраховано авторами.

Слід відмітити, що у 2018 році вперше з'явилась громада (Слобожанська ОТГ Дніпропетровської області), показники якої дозволили їй опинитись в групі з високим рівнем фінансової спроможності. Громада була створена у жовтні 2015 року, в 2016 вона була в групі ОТГ зі задовільним розвитком, в 2017 році перейшла в групу з помірним рівнем, і вже в 2018 – сягнула високого рівня фінансової спроможності.

Оцінка фінансової спроможності об'єднаної територіальної громади є важливим елементом державного регулювання та управління, що має місце як на локальному, так і на державному рівні. Такі результати повинні бути врахована місцевими органами влади при визначенні основних пріоритетів діяльності та оцінки власного становища. Запропонована в даній роботі методика дозволяє оцінити інтегральний стан об'єднаних територіальних громад та визначити їх рівень фінансової спроможності за допомогою таксономічного методу та групування результатів за модифікованою шкалою Харрінгтона. Це дозволило виявити п'ять рівнів фінансової спроможності: кризовий, низький, задовільний, помірний (вище середнього), високий, в які увійшли існуючі в Україні ОТГ. Проведений аналіз такого розподілу дозволяє виявити тенденцію, згідно якою найбільша частка ОТГ потрапляє саме до групи з кризовим рівнем фінансової спроможності. Це стосується насамперед новостворених ОТГ, які з поступовим розвитком можуть покращити результати та перейти до іншої групи. При цьому, станом на 2018 рік задовільний рівень фінансової спроможності відповідно до запропонованого підходу мають лише 3% існуючих ОТГ.

1.4 Аналіз податкового стимулювання як складової фінансової політики забезпечення інноваційного розвитку

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах інноваційний розвиток є одним із пріоритетних векторів стратегії державного управління, передумовою посилення міжнародної позиції в різних сферах економічної діяльності, засобом досягнення й утримання конкурентних переваг, тощо. У той же час за даними Європейського інноваційного табло Україна займає останнє 36 місце з 36 країн [43]. Зважаючи на обмеженість фінансових ресурсів; значну кількість фінансових інструментів, методів, і необхідність їх оптимального поєднання та поміркованого використання; високий рівень ризиків, обумовлених специфікою інноваційної діяльності тощо, фінансова політика є ключовою складовою забезпечення інноваційного розвитку.

Постановка проблеми. Однією зі складових фінансової політики забезпечення інноваційного розвитку є податкове стимулювання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (Research & Development – R&D), що набуло суттєвого розповсюдження в розвинених країнах Європи, проте наразі нерозвинене в Україні. Саме тому проблематика податкового стимулювання R&D є актуальною на рівні наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти податкового стимулювання, у тому числі сфери R&D досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Н. Блум [44], Т. Кога [45], І.О. Луніна [46], Н.М. Назукова [47], С.В. Онишко [48], Дж. Себастьян [49], В.П. Стефан [50], Б. Хол [51] та інші.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на наявний науковий доробок, проблематика податкового стимулювання саме R&D досліджена фрагментарно, потребує наукового розвитку з урахуванням новітніх тенденцій та досвіду впровадження

податкових стимулів R&D у різних країнах, що обумовлює нагальність і своєчасність подальших наукових досліджень.

Метою даної статті є аналіз податкових стимулів R&D як складової фінансової політики забезпечення інноваційного розвитку в країнах Європи.

Викладення основного матеріалу. Показники податкового стимулювання є важливою складовою фінансової політики забезпечення інноваційного розвитку країн світу, оскільки R&D забезпечують як приватний, так і соціальний ефект, що обумовлює втручання урядів в галузь інноваційної діяльності. Крім того, податкові пільги є інструментами безпосереднього стимулювання R&D в приватному секторі.

Приховані ставки податкової субсидії на витрати на R&D (Implied tax subsidy rates on R&D expenditures) (Табл. 1.14) є одним із показників податкових стимулів (Tax Incentives), що розраховуються Організацією економічного співробітництва та розвитку.

Табляця 1.14 - Приховані ставки податкової субсидії на витрати на R&D (%)

Країна	Розмір фірми	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Бельгія	МСП	0,10	0,13	0,15	0,15	0,15	0,15	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16
	ВП	0,10	0,13	0,15	0,15	0,15	0,15	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16
Чеська Республіка	МСП	0,27	0,23	0,21	0,20	0,20	0,20	0,20	0,21	0,21	0,21	0,21
	ВП	0,27	0,23	0,21	0,20	0,20	0,20	0,20	0,21	0,21	0,21	0,21
Данія	МСП	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01
	ВП	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01
Франція	МСП	0,21	0,43	0,43	0,43	0,44	0,44	0,45	0,45	0,45	0,43	0,43
	ВП	0,21	0,43	0,43	0,43	0,44	0,44	0,45	0,45	0,45	0,43	0,43
Угорщина	МСП	0,24	0,24	0,24	0,16	0,11	0,11	0,26	0,25	0,25	0,25	0,22
	ВП	0,24	0,24	0,24	0,22	0,22	0,22	0,36	0,35	0,35	0,35	0,22
Ірландія	МСП	0,21	0,21	0,26	0,26	0,25	0,27	0,26	0,27	0,29	0,29	0,29
	ВП	0,21	0,21	0,26	0,26	0,25	0,27	0,26	0,27	0,29	0,29	0,29
Італія	МСП	0,12	0,12	0,12	-0,02	-0,02	-0,02	-0,02	-0,02	0,04	0,04	0,09
	ВП	0,12	0,12	0,12	-0,02	-0,02	-0,02	-0,02	-0,02	0,04	0,04	0,09
Литва	МСП	0,00	0,31	0,45	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31
	ВП	0,00	0,31	0,45	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31
Нідерланди	МСП	0,24	0,24	0,29	0,29	0,29	0,28	0,27	0,26	0,26	0,31	0,31
	ВП	0,07	0,07	0,09	0,09	0,10	0,12	0,14	0,15	0,15	0,15	0,15
Португалія	МСП	0,28	0,28	0,41	0,41	0,41	0,41	0,41	0,40	0,39	0,39	0,39

Продовження Таблиці 1.14

Країна	Розмір фірми	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	ВП	0,28	0,28	0,41	0,41	0,41	0,41	0,41	0,40	0,39	0,39	0,39
Словенія	МСП	0,04	0,04	0,04	0,08	0,08	0,20	0,19	0,19	0,19	0,19	0,21
	ВП	0,04	0,04	0,04	0,08	0,08	0,20	0,19	0,19	0,19	0,19	0,21
Іспанія	МСП	0,39	0,35	0,35	0,35	0,35	0,35	0,35	0,35	0,34	0,33	0,33
	ВП	0,39	0,35	0,35	0,35	0,35	0,35	0,35	0,35	0,34	0,33	0,33
Велика Британія	МСП	0,11	0,18	0,18	0,18	0,23	0,28	0,28	0,28	0,29	0,29	0,27
	ВП	0,10	0,11	0,11	0,11	0,09	0,09	0,09	0,09	0,10	0,10	0,10

МСП (SME) – суб'єкти малого та середнього підприємництва

ВП (Large firm) – суб'єкти великого підприємництва

Джерело: складено автором за даними [52]

В основу розрахунку ставки податкової субсидії покладено β -коефіцієнт, як міру доходу до оподаткування, необхідного «представницькій» фірмі для забезпечення принаймні 1 долара витрат на R&D [53]. Оцінки часових рядів базуються на основні ставки податкового кредиту, надбавки залежно від розміру фірми та сценарію прибутковості, забезпечуючи верхню межу граничної податкової субсидії, що передбачається заходами щодо оподаткування R&D на рівні центрального уряду в різних країнах [52].

Як бачимо, в деяких країнах величини прихованих ставок податкової субсидії на витрати на R&D не залежать від розміру фірми (Бельгія, Чеська Республіка, Данія, Франція, Ірландія, Італія, Литва, Португалія, Словенія, Іспанія). У Великій Британії, Нідерландах ставки для суб'єктів малого та середнього підприємництва є вищими, ніж для суб'єктів великого підприємництва. Натомість, і в Угорщині – навпаки для великих підприємств приховані ставки податкових субсидій вищі, ніж для малих і середніх.

Порівняємо приховані ставки податкової субсидії на витрати на R&D для суб'єктів малого та середнього підприємництва за 2007-2017 рр. (Рис.1.3).

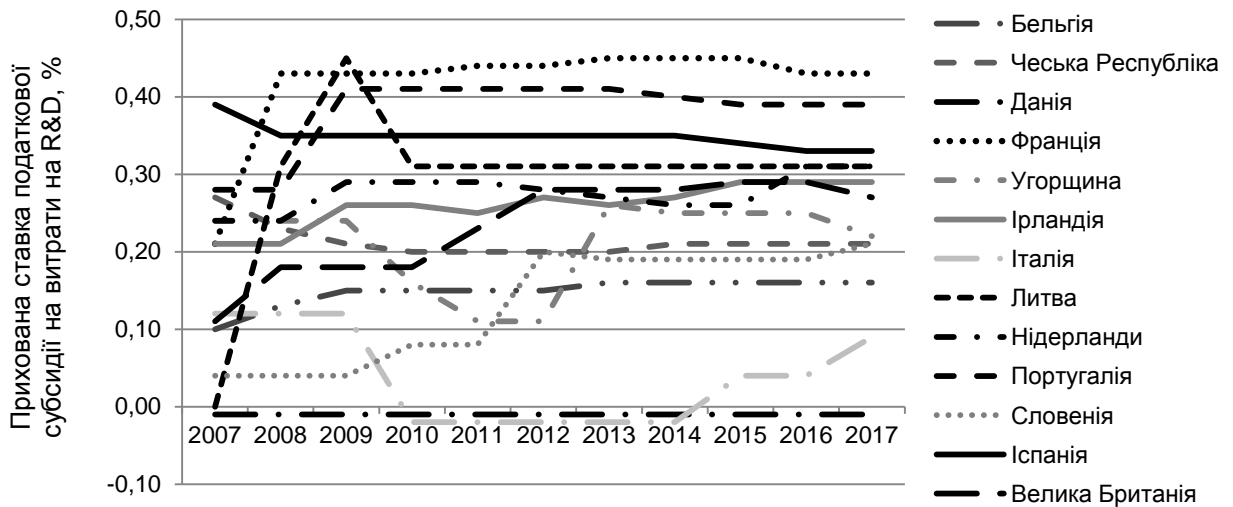

Рисунок 1.3 - Прихована ставка податкової субсидії на витрати на R&D для суб'єктів малого та середнього підприємництва в 2007-2017 рр.

Джерело: побудовано автором

Слід зауважити, що найвищі ставки, починаючи з 2008-2009 рр. стабільно спостерігаємо у Франції, Португалії, Іспанії, Литві. В Італії з 2009 року і до 2014 року – найнижчі від'ємні показники. Аналогічна ситуація в Данії, проте зі сталим від'ємним показником, тоді як для інших країн характерні спади та підйоми. Відносно сталі показники також мають місце в Бельгії, Чехії, Франції. В 2009 році в більшості країн відбувається підйом за даним показником, проте щодо інших часових періодів однозначної загальної тенденції не спостерігаємо, що пояснюється індивідуальними особливостями розвитку країн цієї вибірки.

Відповідно порівняємо приховані ставки податкової субсидії на витрати на R&D для суб'єктів великого підприємництва (рис. 1.4).

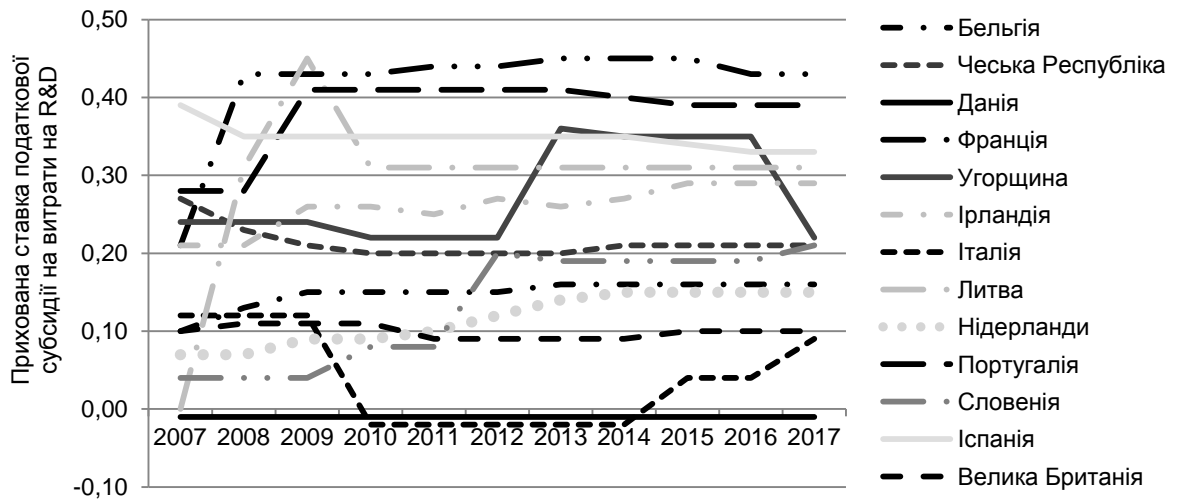

Рисунок 1.4 - Прихована ставка податкової субсидії на витрати на R&D для суб'єктів великого підприємництва в 2007-2017 рр.

Джерело: побудовано автором

Найвищі показники мають місце у Франції, Португалії та Іспанії. Найнижчі – в Італії, Данії, тощо. В більшості країн величина ставки є відносно стабільною в динаміці, за винятком Угорщини, Словенії, Нідерландів, Італії та інших, де характерні спади та підйоми в зміні досліджуваного показника.

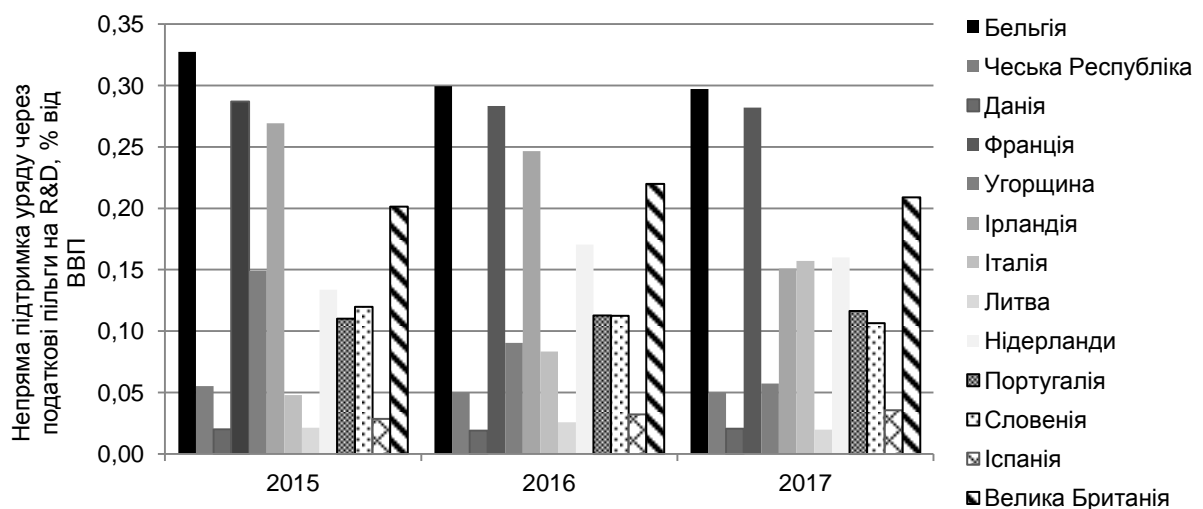
До показників податкового стимулювання R&D також відносяться податкові витрати на R&D та пряме державне фінансування витрат бізнес-сектору на R&D (R&D tax expenditure and direct government funding of Business enterprise R&D expenditure). Дана група показників аналогічно попередньо розглянутій відображає рівень та структуру підтримки центральним урядом R&D. Оцінки вартості податкових пільг на R&D наводяться в Табл.1.15.

Таблиця 1.15 - Непряма підтримка уряду через податкові пільги на R&D, % від ВВП

Країна	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Бельгія	0,05	0,08	0,15	0,18	0,19	0,20	0,23	0,27	0,33	0,30	0,30
Чеська Республіка	0,03	0,03	0,03	0,03	0,05	0,05	0,06	0,05	0,06	0,05	0,05
Данія	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,01	0,02	0,02	0,02	0,02
Франція	0,10	0,23	0,26	0,28	0,27	0,28	0,28	0,28	0,29	0,28	0,28
Угорщина	0,16	0,18	0,17	0,17	0,17	0,12	0,14	0,16	0,15	0,09	0,06
Ірландія	0,08	0,08	0,13	0,13	0,15	0,16	0,23	0,28	0,27	0,25	0,15
Італія	0,02	0,03	0,03	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	0,05	0,08	0,16
Литва	0,01	0,01	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,02	0,03	0,02
Нідерланди	0,07	0,07	0,11	0,13	0,14	0,13	0,15	0,15	0,13	0,17	0,16
Португалія	0,08	0,08	0,10	0,09	0,10	0,09	0,09	0,10	0,11	0,11	0,12
Словенія	0,04	0,04	0,03	0,05	0,05	0,09	0,09	0,10	0,12	0,11	0,11
Іспанія	0,03	0,03	0,03	0,03	0,02	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,04
Велика Британія	0,05	0,06	0,07	0,07	0,07	0,08	0,09	0,16	0,20	0,22	0,21

Джерело: складено автором за даними [54]

Найбільші значення непрямої підтримки уряду через податкові пільги на R&D характерні для Франції, Бельгії та Великої Британії, найменші – у Данії, Литві та Іспанії (Рис. 1.5).

Риунок 1.5 - . Непряма підтримка уряду через податкові пільги на R&D у 2015-2017 рр.

Джерело: побудовано автором

Дані про пряме фінансування витрат бізнес-сектору на R&D наводяться в Табл.1.16 та візуалізуються на Рис.1.6.

Таблиця 1.16 - Пряме державне фінансування витрат бізнес-сектору на R&D, %від ВВП

Країна	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Бельгія	0,07	0,08	0,09	0,11	0,09	0,09	0,08	0,09	0,09	0,08	0,06
Чеська Республіка	0,11	0,10	0,11	0,11	0,12	0,12	0,11	0,10	0,08	0,06	0,08
Данія	0,04	0,05	0,06	0,06	0,05	0,05	0,03	0,04	0,05	0,05	0,04
Франція	0,12	0,15	0,12	0,12	0,11	0,11	0,12	0,11	0,13	0,11	0,12
Угорщина	0,05	0,04	0,10	0,10	0,11	0,13	0,18	0,16	0,19	0,07	0,13
Ірландія	0,04	0,05	0,05	0,05	0,06	0,07	0,07	0,06	0,04	0,04	0,04
Італія	0,04	0,04	0,04	0,04	0,05	0,05	0,05	0,04	0,04	0,03	0,03
Литва	0,01	0,01	0,01	0,01	0,00	0,01	0,01	0,01	0,01	0,00	0,00
Нідерланди	0,02	0,02	0,03	0,06	0,04	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Португалія	0,02	0,02	0,04	0,03	0,03	0,05	0,06	0,05	0,03	0,02	0,03
Словенія	0,07	0,06	0,14	0,22	0,27	0,27	0,25	0,14	0,07	0,05	0,07
Іспанія	0,11	0,13	0,12	0,12	0,10	0,09	0,07	0,06	0,06	0,06	0,06
Велика Британія	0,07	0,07	0,08	0,09	0,10	0,08	0,09	0,10	0,09	0,09	0,09

Джерело: складено автором за даними [54]

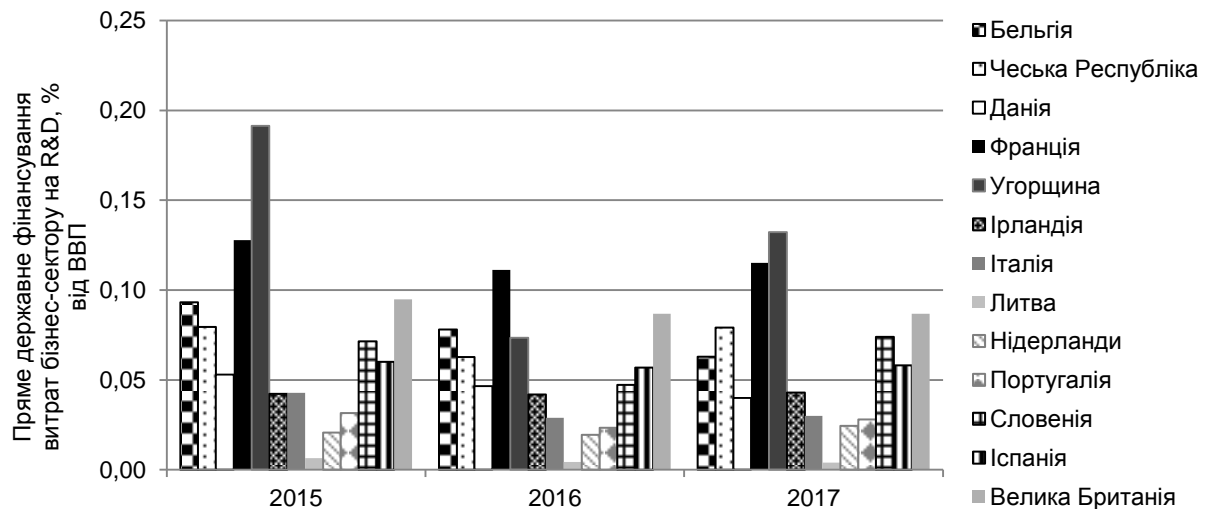

Рисунок 1.6 - Пряме державне фінансування витрат бізнес-сектору на R&D у 2015-2017 рр.

Джерело: побудовано автором

Як бачимо, за даним показником лідирують Угорщина, Франція та Велика Британія. Найнижчі значення демонструють Литва, Італія, Нідерланди, Португалія.

Висновки. Отже, у результаті проведеного аналізу показників податкового стимулювання R&D з 2007 р. по 2017 р. виявлені суттєві розбіжності у підходах до фінансової політики забезпечення інноваційного розвитку в різних країнах. Визначені ті з них, які займають найвищі та найнижчі позиції за прихованою ставкою податкової субсидії на витрати на R&D, непрямою підтримкою уряду через податкові пільги та прямим державним фінансуванням витрат бізнес-сектору на R&D. Відповідно досвід країн Європи з податкового стимулювання R&D є актуальним для України, зважаючи на зростаючу роль інноваційної складової в різних сферах економічної діяльності та її вплив на економічне зростання та інвестиційну привабливість держави в цілому.

Матеріали розділу були використані та опубліковані розробниками НДР у таких наукових роботах:

1. Петрушенко Ю. М., Венцель В. Т., Височина А. В. *Фінансова політика місцевого розвитку : монографія. Суми, Сумський державний університет, 2020. 372 с.*

2. Boyko A., Vozhenko V. *Financial Potential of United Territorial Communities: Assessment Methodology. Theoretical and methodological approaches to the formation of a modern system of national and international enterprises, organizations and institutions' development (2nd ed.). Primedia eLaunch LLC. 2020.*

3. 1. *Самойлікова А. В.. Аналіз податкового стимулювання як складової фінансової політики забезпечення інноваційного розвитку. Науковий вісник Полісся. 2020. № 1 (20). С 85-91.*

2 МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

2.1 Цілі сталого розвитку як інструмент стратегічного планування в громадах: бібліометричний аналіз

У сучасних реаліях основні ідеї концепції «сталого розвитку» стають невід'ємною складовою більшості урядових програм та стратегій, що знаходить своє відображення у всіх сферах національного господарства. Вони традиційно передбачають врахування та збалансування економічної, екологічної та соціальної складової розвитку країни за допомогою досягнення запропонованих ООН цілей та індикаторів.

При цьому, у світі спостерігається динаміка, за якою більшість країн переходять на модель децентралізованого управління, яке дозволяє приймати більш ефективні локальні рішення та самостійно обирати траєкторії місцевого розвитку. Саме в даному контексті досягнення цілей сталого розвитку можна розглядати як інструмент стратегічного планування в місцевих громадах. Дане питання становить значний науковий інтерес, що зумовлює високу актуальність обраної теми.

Нашою метою є проведення бібліометричного аналізу інструментів сталого розвитку в місцевих громадах та виділити основні наукові кластери та тренди.

Збільшення різноманітних повноважень (фінансових, фіскальних, владних тощо) на локальному рівні в результаті процесів децентралізації стало об'єктом численних досліджень [34; 56;57], які підтверджують зв'язок з економічним, соціальним та інноваційним розвитком країни. При цьому, фокус більшості наукових робіт спрямовується на емпіричне підтвердження зв'язку економічних показників розвитку країни з екологічною та соціальною складовою, зокрема в роботах [58;59]. Ряд вчених присвятили свої праці

дослідженню питань енергетичної незалежності всіх видів ресурсів та інвестиціям у відновлювальну енергетику, як запоруки сталого розвитку [60;61;62;63;64]. Дослідження питань прогнозування стратегії розвитку країни на основі соціального прогресу та макроекономічної стабільності, освіти впродовж життя, а також питанням продовольчої безпеки країни та ролі сталого розвитку знайшли відображення у численних наукових роботах [65;66;67]. Зростання значення корпоративної, соціальної, екологічної відповідальності бізнесу, що стало невід’ємною частиною національних стратегій для забезпечення сталого розвитку, також потрапили в сферу наукових інтересів сучасних [68;69;70].

На першому кроці бібліометричного аналізу необхідно зробити вибірку даних з міжнародних наукових баз даних Scopus and Web of Science (WoS), що дозволить якісно та кількісно проаналізувати кількість робіт, присвячених тематиці сталого розвитку на рівні територіальних громад. Для цього, пропонуємо порівняти кількість відсортованих даних, залежно від специфіки пошуку (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 - Результати пошуку в базах даних Scopus та WoS через різні варіації ключових слів

Комбінація ключових слів	Кількість статей (Scopus)	Кількість статей (WoS)
1. Сталий розвиток і місцеві громади	2318	1118
2. Сталий розвиток ; місцеві громади і планування	963	192
3. . Сталий розвиток ; місцеві громади і стратегічне планування	70	15

Як бачимо, найбільше в нашому пошуку припадає на першу комбінацію, що і було обрано за основу для проведення подальшого дослідження.

Проаналізуємо кількість праць, що присвячені вивченню тематики сталого розвитку на рівні територіальних громад в міжнародних наукових базах даних Scopus and Web of Science (WoS) за 1987-2019 рр. (рисунок 2.1).

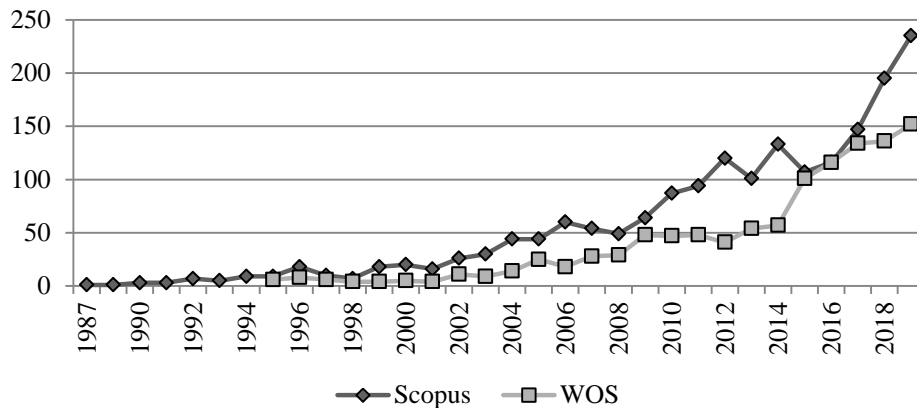

Рисунок 2.1 - Кількість статей про сталий розвиток у місцевих громадах у базі даних Scopus та WoS за 1987-2019 роки

Джерела: розроблені авторами за допомогою інструментів Scopus та WoS

Дана тематика починає зустрічатися в наукових працях починаючи із 1987 року (в базі даних Scopus), що пов'язано із виникненням самої концепції сталого розвитку. Відмітимо, що її поширенню передували численні екологоцентричні теорії (наприклад, екологія, охорони навколишнього середовища тощо). Як відомо, саме у 1987 році було вжито термін «сталий розвиток» в доповіді Всесвітньої комісії ООН з навколишнього середовища та розвитку «Наше спільне майбутнє» або також відоме як Звіт Брундтленда. Знаковою датою також є 1992 рік, в якому на Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро, Бразилія було прийнято порядок денний плану дій 21.

Кількість праць в розрізі сталого розвитку в місцевих громадах починає зростати в обох базах з 2000 року (складала 20 робіт в Scopus та 5 робіт в WoS), що також можна пов'язати з історичною подією в концепції сталого

розвитку – на саміті ООН було прийнято Декларація тисячоліття ООН (Resolution 55/2). Стрімке зростання також спостерігається починаючи з 2012-2015 рр. Відмітимо, що в 2015 рік було прийнято поточні 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) резолюцією ООН 70/1/.

Станом на 2019 рік Scopus видає 235 робіт, присвячених сталому розвитку в місцевих громадах, WoS – 152. Загальна кількість робіт за аналізований період складає 1833 та 1118 відповідно.

Цікавим в контексті нашого дослідження є розгляд основних сфер, в яких досліджується сталий розвиток в місцевих громадах. За допомогою Scopus та WoS Tools ми отримали наступну вижимку (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 - Кількість робіт про сталий розвиток в місцевих громадах у базі даних Scopus та WoS за тематикою

Предметна сфера	Культність сатей Scopus	Кількість статей WoS
Екологія	912	476
Соціальні науки	739	240
Інженерія	346	104
Земля та планетарні науки	299	92
Енергетика, матеріалознавство	311	234
Сільськогосподарські та біологічні науки, хімія	274	248
Бізнес, управління та бухгалтерський облік	249	279
Економіка, економетрика та фінанси	111	13
Комп'ютерна наука	92	32
Мистецтво та гуманітарні науки	56	25
Медицина та ін., Психологія	92	17
Науки про рішення	36	8
Математика, фізика та астрономія	50	40
Мультидисциплінарна	13	22

Джерела: розроблені авторами за допомогою інструментів Scopus та WoS

Отримані дані свідчать, що найбільше праць в даній сфері зосереджено в Екологічних науках (912 робіт в Scopus та 476 робіт в WoS), Соціальних

науках (739 робіт в Scopus та 240 робіт в WoS), в Інженерії (346 робіт в Scopus) та в Бізнес, управління та бухгалтерський облік (249 робіт в Scopus та 279 робіт в WoS). Це лише підкреслює важливість та прикладність даної концепції в усіх сферах національного господарства, а особливо в трьох класичних – економічній, соціальній та екологічній.

На наступному кроці пропонуємо розглянути географію поширення дослідження тематики сталого розвитку в місцевих громадах (рис. 2.2).

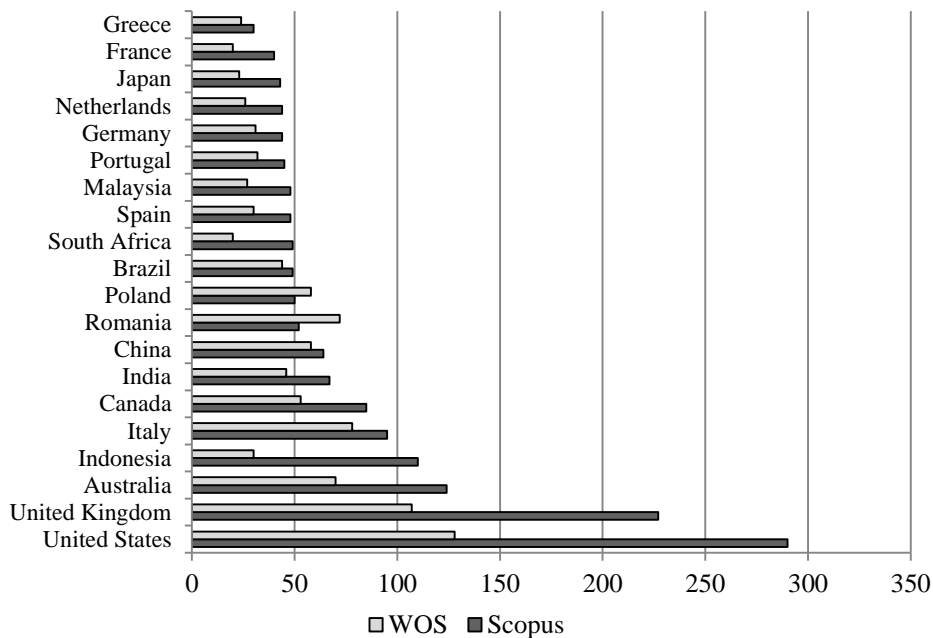

Рисунок 2.2 - Кількість статей про сталий розвиток місцевих громад у базі даних Scopus та WoS за 1987-2019 роки по країнах

Джерела: розроблені авторами за допомогою інструментів Scopus та WoS

Найбільша кількість досліджень за географією поширення припадає на англomовні країни – США (290 робіт в Scopus та 128 робіт в WoS), Великобританія (227 робіт в Scopus та 107 робіт в WoS) та Австралія (124 робіт в Scopus та 70 робіт в WoS). Відмітимо, що на графіку зображені лише

перші 20 країн в списку для наглядності представлення. Таким чином, за нашим графіком останні місця належать Японії (43 робіт в Scopus та 23 робіт в WoS), Франції (40 робіт в Scopus та 20 робіт в WoS) та Греції (30 робіт в Scopus та 24 робіт в WoS) .

Розглянемо ключових авторів (топ-5) в тематиці Сталий розвиток в місцевих громадах в Scopus та WoS в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Перші 5 авторів у галузі сталого розвитку в місцевих громадах (база даних Scopus та WoS)

Scopus		WoS	
Автор / приналежність	Кількість статей	Автор / приналежність	Кількість статей
Awuah-Offei, K. Missouri University of Science and Technology, Rolla, United States	5	Veghes, C. Bucharest University of Economic Studies Bucharest, Romania	5
Booth, C.A. University of the West of England, Bristol, United Kingdom	4	Booth, C.A. University of the West of England, Bristol, United Kingdom	4
Mazilu, M. University of Craiova, Craiova	4	Davies, K. University of Wolverhampton Wolverhampton, W Midlands, England	4
Nijnik, M. The James Hutton Institute, Aberdeen, United Kingdom	4	Fullen, Michael A. University of Wolverhampton Fac Engn & Technol Wolverhampton, England	4
Que, S. Chongqing University, Chongqing, China	4	Munasinghe, Mohan Munasinghe Inst Dev MIND 10 De Fonseka Pl Colombo, Sri Lanka	4

Як бачимо, загальна кількість робіт в обраній тематиці є невеликою, що підкреслює її недостатню дослідженість та потребує більш ґрунтовного доопрацювання.

При цьому, розглядаючи основних фінансових спонсорів даних робіт (для вибірки обрали спонсорів, які профінансували не менше п'яти робіт)

маємо наступну структуру (табл. 2.4). Найбільше робіт профінансовано Європейська комісія (30 робіт), Національний природознавчий фонд Китаю (13 робіт) та Національний науковий фонд (10 робіт).

Таблиця 2.4 - Основні спонсори фінансування, які підтримують дослідження щодо сталого розвитку в місцевих громадах

Спонсори фінансування	Кількість статей Scopus	Кількість статей WoS
Європейська комісія	30	25
Національний природознавчий фонд Китаю	13	14
Національний науковий фонд	10	3
Координація щодо вдосконалення персоналу вищого рівня	9	8
Рада з досліджень соціальних та гуманітарних наук Канади	8	-
Агентство США з міжнародного розвитку	8	4
Національна рада з науково-технічного розвитку	7	8
Рада з економічних та соціальних досліджень	7	6
Японське товариство сприяння науці	6	2
Німецька академічна біржа сервіс ДААД	5	6
Канадське агентство міжнародного розвитку	5	-
Департамент міжнародного розвитку	5	2
Міністерство закордонних справ	5	-
Національний дослідницький фонд Кореї	5	2
Університет Індонезії	5	-

Джерела: розроблені авторами за допомогою Scopus Tools

Відмітимо, що Європейська комісія всесторонньо підтримує поширення концепції сталого розвитку, акцентуючи увагу на тому, що вона входить в 10 пріоритетів Європейської Комісії. У зв'язку із цим вона веде активну інформаційну компанію та проводить численні дослідження в даній тематиці.

Для більш ґрунтовного проведення бібліометричного аналізу щодо вивчення сталого розвитку в місцевих громадах використаємо програмне забезпечення VOSviewer. Воно дозволяє створити мапу, що базується на аналізованих даних з наукометричних баз. Для більш глибокого розуміння

першого (червоного) і достатньо сильно пов'язаний зі сталим розвитком. Окрім цього, відмічається його зв'язок із працями, що присвячені впливу на навколишнє середовище, стратегічному та міському плануванню, екосистемам, економічним та соціальним ефектам, участь тощо (рис 2.5). Щодо БД WoS, позиція місцеві громади має 63 зв'язки і також належить до сфери наукових досліджень останніх років. Найбільш актуальними виявились дослідження місцевих громад не лише в традиційному контексті місцевого розвитку, а й у зв'язку з корпоративною соціальною відповідальністю, децентралізацією, розвитком сільської місцевості та стійкість довкілля (рис. 2.6).

Цікавим в контексті нашого дослідження є виділення робіт, які розглядають сталий розвиток в контексті стратегічного планування. Так, завдяки можливостям VOSviewer було виявлено, що термін «стратегічне планування», що належить до третього (синього) кластеру за аналізом БД Скопус, має 253 зв'язки з силою 494; щодо ВОС, то тут «стратегічне планування» також представлений окремим кластером та має 7 зв'язків зі сталим розвитком. Найбільш дотичні тематики є: сталий розвиток, місцева громада, громадська політика, економічні та соціальні ефекти.

цілей сталого розвитку, як інструменту для стратегічного планування діяльності територіальних громад. Загальна кількість робіт в міжнародних науко метричних базах даних Scopus and Web of Science (WoS) зростає, що особливо помітно з 2000-х років, що припало на безпосереднє виникнення відповідної концепції та подальше її поширення у світі. Аналіз географії поширення свідчить про переважання більшості наукових робіт в англomовних країнах: США, Великобританія та Австралія, найбільш поширеними предметними сферами є навколишнє середовище та соціальні науки. З огляду на те, що місцевий розвиток входить до глобальних цілей сталого розвитку, основним джерелом фінансування наукових досліджень в цій сфері традиційно виступає Європейська комісія. Заслуговує на увагу той факт, що на позицію другого за обсягами фінансування досліджень спонсором стає Національний природознавчий фонд Китаю, що підтверджує дійсно глобальне значення подальших досліджень за цим напрямком.

За допомогою методу бібліометричного аналізу та засобами програмного забезпечення VOSviewer здійснено кластеризацію структурно-функціонального середовища формування та розвитку категоріально-понятійного апарату зв'язку теорії сталого розвитку та стратегічного планування місцевих громад. В роботі встановлено щільність використання термінів та ключових слів, що підтверджує достовірності визначених напрямків досліджень: було отримано 8 кластерів (БД Скопус) та 11 кластерів (БД Вос) з центральним терміном сталий розвиток. У результаті можна стверджувати, що дослідження останніх років тісно зв'язані не лише із «сталим розвитком» та «місцеві громади», а й з «вплив на навколишнє середовище», «стратегічне та місцеве планування», «екосистеми», «економічні та соціальні ефекти», «корпоративна соціальна відповідальність», «децентралізація», «культурна спадщина» та «стейкхолдери». Виокремлені кластери належать до різних предметних

областей, таких як наука про навколишнє середовище, суспільні науки, земні та планетарні науки, інженерія, сільськогосподарські та біологічні науки, хімія, бізнес, управління та облік, економіка, економетрика та фінанси, інформатика тощо. Виявлені в академічній літературі тенденції, посилили переконання в тому, що подальші дослідження в даному напрямку є досить перспективними.

2.2 Освіта для сталого розвитку: бібліометричний аналіз

Сталого розвитку об'єднаних територіальних громад неможливо досягти без відповідного рівня освіти членів громади. Причому це стосується як освіти на рівні шкіл об'єднаних територіальних громад, так і фахової передвищої та вищої освіти, а також освіти впродовж життя.

Для прийняття ефективних рішень щодо розвитку громади, члени громади повинні мати певні компетентності.

Нами пропонується переосмислення шкільних предметів та навчальних курсів з позиції досягнення Глобальних цілей сталого розвитку та з метою запровадження так званої освіти для сталого розвитку.

У глобальному світі, коли все швидко змінюється, освіта має надавати навички та компетенції, що відповідають викликам сьогодення. Тому освітні навчальні програми слід переглядати та модернізувати, щоб вони залишалися актуальними. Освіта для сталого розвитку може стати вектором таких змін, адже може бути універсальним інструментом для вчителів у всьому світі, стратегічним напрямком змін, які відповідають глобальним викликам.

У 2005 р. Організація Об'єднаних Націй почала сприяти змінам в освіті в напрямку досягнення сталого розвитку суспільства. Проект отримав назву Десятиліття освіти ООН для сталого розвитку, яке припало на 2005-2014 рр. UNESCO стала провідною агенцією даного проекту [71].

Освіта для сталого розвитку – це освіта, яка заохочує зміни в цінностях та відносинах, у навичках та знаннях, щоб надати можливість здобувачам освіти здійснювати відповідальні дії з метою досягнення сталого майбутнього з розрізі економічного розвитку, екологічної цілісності та соціальної справедливості [72; 73].

Загалом поняття освіти для сталого розвитку не є новим. Проведений засобами програмного забезпечення VOSViewer аналіз статей наукометричної бази Scopus показав, що найбільш популярною ця тематика є серед наукових шкіл Великобританії, Німеччини, Швеції та США (рис. 2.7).

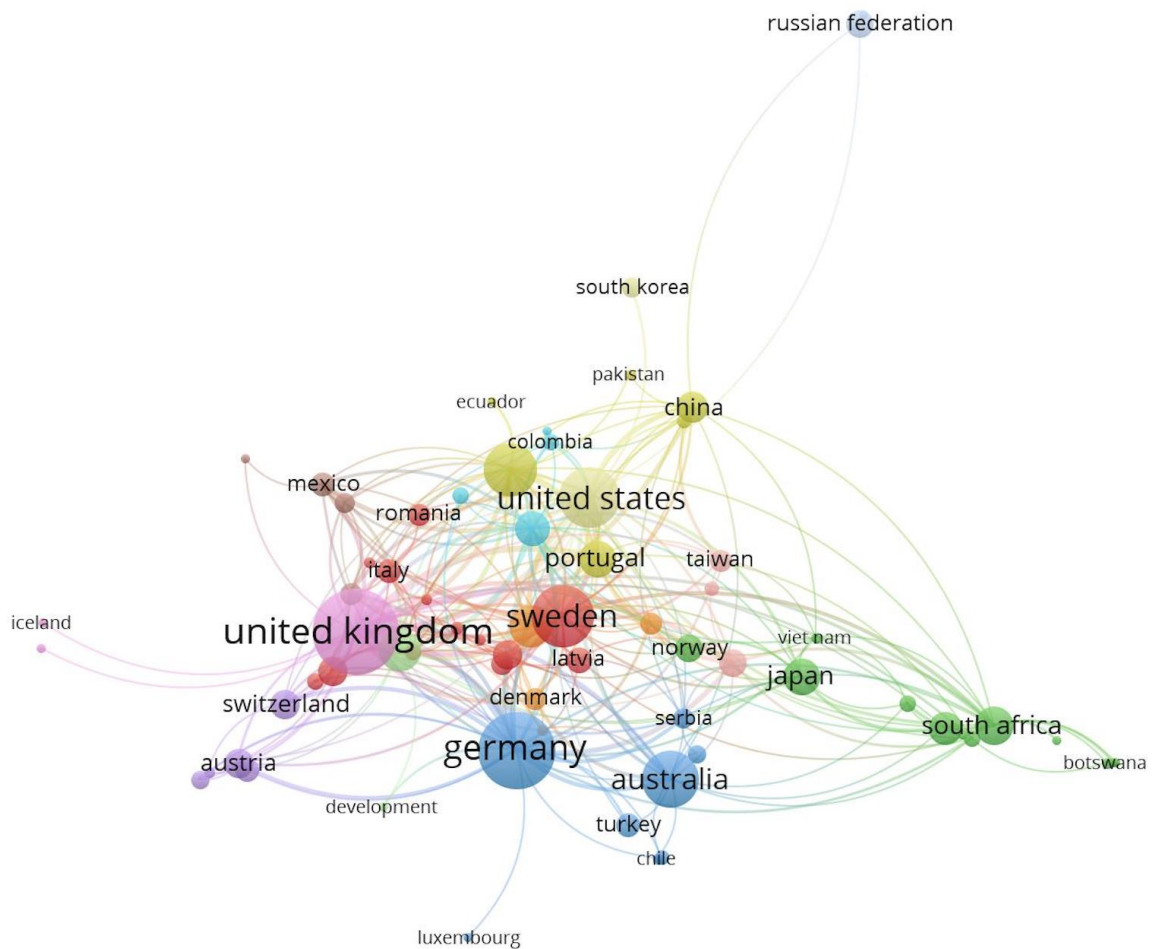

Рисунок 2.7 – Наукові праці про освіту для сталого розвитку (за країнами)

Джерело: власне дослідження на основі бази даних Scopus, N = 1499 статей, програмне забезпечення VOSviewer

На сьогодні, у світі, що швидко змінюється, від співробітників потрібні нові навички для реагування на місцеві та глобальні виклики, для міжкультурної взаємодії, для досягнення сталого розвитку суспільства та колективного благополуччя [74]. Відповідно до Звіту про майбутнє робочих місць [75] зазначені топ-10 навичок, які очікують роботодавці від своїх майбутніх співробітників в 2020 році (так звані навички XXI століття), зокрема:

1. Вирішення складних проблем.
2. Критичне мислення.
3. Творчість.
4. Управління людьми.
5. Вміння співпрацювати з іншими.
6. Емоційний інтелект.
7. Прийняття рішень.
8. Орієнтація на обслуговування.
9. Вміння вести переговори.
10. Когнітивна гнучкість.

Саме тому освіта має забезпечити випускників цими компетенціями. Krpalek P. та ін. [76] стверджують, що метою освіти є «спрямовувати учнів до самостійності, активності, критичного мислення, мотивованого підходу до навчання, а також відповідального самонавчання». Wodarski K. та ін. [77] зазначають, що існують певні розбіжності між необхідними на ринку праці компетенціями та тими, що надаються університетами на даний момент. Lekashvili E. [78] зауважує, що необхідні зміни у викладанні економічних наук через проблеми глобалізації та через необхідність набуття нових

компетенцій. Cavico F. J. та Mujtaba B. G. [79] підсумовують, що такий підхід як «навчання для сталого розвитку» необхідний у викладанні правничих дисциплін, етики та соціальної відповідальності.

Головною перевагою освіти для сталого розвитку є те, що вона відповідає глобальним компетенціям, надаючи випускникам навички XXI століття, необхідні для їхнього майбутнього робочого місця. Навіть більше, крізь призму освіти для сталого розвитку студенти вивчають глобальні проблеми та шляхи досягнення Глобальних цілей сталого розвитку за допомогою місцевих дій.

Для впровадження підходу «освіти для сталого розвитку» при викладанні соціальних наук у вищій школі до курсів потрібно включити деякі конкретні освітні компоненти, або до навчальних програм слід додати окремий курс, присвячений сталому розвитку. Але наявність однієї освітньої компоненти в навчальній програмі ще не означає, що це освіта для сталого розвитку. В ідеалі всі компоненти навчання або більшість із них повинні будуватися на принципах освіти для сталого розвитку. Крім того, активні методи викладання та навчання повинні застосовуватися в освіті для сталого розвитку, що дозволить отримати знання на основі реального досвіду, а також симуляцій, близьких до реальності. Застосування такого підходу може стати джерелом змін саме по собі, оскільки проблеми сталого розвитку можна розглядати як причину оновлення та вдосконалення навчальних курсів для здобувачів освіти, модернізації навчальних курсів для вчителів, переосмислення методів навчання. Окремі питання сталого розвитку можуть бути включені в різні курси різних спеціальностей і навіть можуть бути основою для міждисциплінарних курсів. Включаючи проблеми сталого розвитку до існуючих курсів, викладачі та вчителі матимуть можливість модернізувати, оновити та змінити навчальні програми. Їм також потрібно

буде змінити підходи до викладання, оскільки методи активного навчання набагато ефективніші в цьому випадку.

Результатом стане підвищення якості викладання соціальних наук, а отже, і зросте якість вищої освіти.

Відповідно до «конуса навчання», запропонованого Dale E. [80], методи активного навчання є найефективнішими методами передачі знань: студенти отримують до 90% знань, моделюючи реальну ситуацію. Це свідчить про високу якість викладання при застосуванні таких методів навчання. Активне навчання означає, що студенти не є пасивними спостерігачами у своєму навчанні, натомість вони є активними учасниками, які беруть відповідальність за своє навчання: рефлексують і контролюють процеси навчання та його результати [81]. Активне навчання – це «будь-який навчальний метод, який залучає студентів до навчального процесу. Активне навчання вимагає від учнів осмисленої навчальної діяльності та аналізу того, що вони роблять» [82]. Основними активними методами навчання є наступні [83], [84]:

- тематичне дослідження (аналіз реальної ситуації з метою виявлення наявної проблеми та надання шляхів її вирішення);
- «перевернутий клас» (техніка, яка дозволяє студентам вивчати лекційний матеріал перед уроком, що вивільнює час на занятті для дискусії та інших активних навчальних прийомів);
- публічні дебати (метод подання аргументів щодо даного питання двома конкуруючими командами: одна команда пропонує аргументи «за», інша група представляє аргументи «проти»);
- пітчінг ідей (метод викладу ідеї протягом дуже обмеженого часу (3-5 хвилин) з подальшим етапом питань-відповідей);
- імітаційна гра (модель спрощення реальності і представлення проблеми в ігровій формі);

- розумова карта (візуальний засіб навчання для представлення ситуації, концепції, ідеї тощо);
- техніка «think, pair, share» (техніка, коли партнери спочатку обмірковують проблему самостійно, а потім обговорюють проблему в парах і презентують сумісні напрацювання);
- техніка «світового кафе» (метод дослідження проблеми з різних точок зору, залучення кожного учасника до кількох раундів обговорень у малих групах);
- техніка «open space» (навчальний підхід, що дозволяє учасникам самостійно створювати порядок денний: їх об'єднують однією метою; учасники самостійно обирають потенційну сесію та дпереміщуються між сесіями, пропонуючи свої ідеї з різних питань).

Додаткові методики наведено в посібнику [85].

Якість освіти залежить від методів навчання (Degtjarjova, 2018). Тому викладачі та вчителі мають ознайомитись з такими підходами під час проходження підвищення кваліфікації, і вміти їх застосовувати на практиці. Sinakou E. та ін. [86] зазначають, що основні підходи до освіти для сталого розвитку мають бути включені в підготовку вчителів, оскільки це надасть можливість для вчителів вивчити концепцію сталого розвитку, а згодом і передати знання студентам. Багато вчених свідчать про те, що активне навчання надає студентам багато переваг, особливо мотивацію у навчанні [87], [88]; більш глибокі знання, критичне та творче мислення [89;90] та ін. Такі дослідники, як Lu S. та Zhang H. [91], Onwu GOM і Kyle WC [92], Albareda-Tiana S. та ін.[93], Miguel, N.P та ін. [94] заявляють, що активні методи навчання ефективні в освіті для сталого розвитку, і відповідні зміни потрібні і при традиційному підході.

Отже, застосовуючи активні методи навчання у процесі навчання та оснащуючи навчальні програми освітніми компонентами, спрямованими на

сталий розвиток, а також елементами підходу «освіта ля сталого розвитку» навчальні заклади зможуть підвищити якість навчання та викладання завдяки впровадженню активних методів навчання. І це призведе до підвищення якості освіти. Висока якість освіти завдяки високій якості викладання та активному залученню студентів до цього процесу призведе до того, що студенти отримають компетентності, необхідні на сучасному ринку праці, і стануть конкурентоздатними на цьому ринку в умовах глобалізації (рис. 2.8).

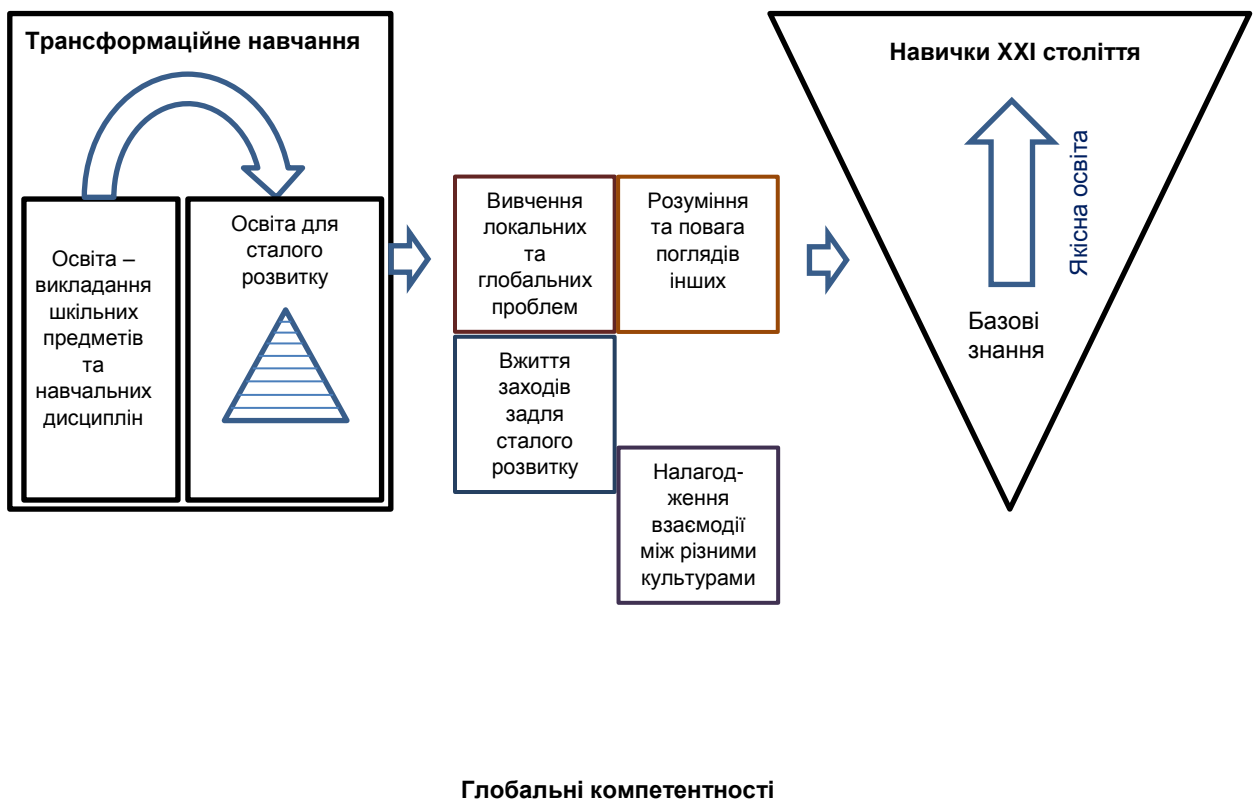

Рисунок 2.8 – Алгоритм забезпечення якості освіти шляхом впровадження підходу «освіта для сталого розвитку» (побудовано авторами на основі (OECD, 2018))

З огляду на окреслене вище, необхідно зазначити, що наразі назріли трансформаційні зміни в освітній системі в напрямку освіти для сталого

розвитку. Освіта для сталого розвитку може забезпечити набуття здобувачами освіти глобальних компетенцій та навичок XXI століття (включаючи критичне мислення, емоційний інтелект, навички вирішення складних проблем тощо), яких вимагає сучасний глобальний ринок праці. Вчителям та викладачам потрібно буде знайти нові підходи до викладання, зокрема запроваджувати активні методи навчання. Як результат, студенти будуть активно залучені, оскільки навчальний процес буде захоплюючим та наближеним до реальних проблем. Таким чином, освіта для сталого розвитку може стати ефективним інструментом підвищення якості викладання в галузі соціальних наук.

2.3 Об'єднані територіальні громади в контексті сталого розвитку: порівняльне дослідження України та Чеської Республіки

Вступ. Роль місцевих громад у всьому світі є значною, оскільки їх основною метою є надання ефективних та швидких державних послуг [95]. Зараз, коли впроваджуються більш інклюзивні структури управління та створюються організації громадянського суспільства, органи місцевого самоврядування стають все більш прозорими та відповідальними.

Більшість центральних урядів розглядають об'єднані територіальні громади (ОТГ) як важливих партнерів у вирішенні різноманітних питань та ролей державної політики, включаючи створення більш ефективних та справедливих структур соціальних служб та надання важливих частин ключової інфраструктури, сприяння економічному зростанню та покращенню рівня життя.

Децентралізація як бюджетних, так і податкових органів може покращити розподіл ресурсів у державному секторі за рахунок посилення зв'язку між витратами та вигодами від місцевих державних послуг [96].

Реформа децентралізації в Україні у 2015 році перетворила позицію об'єднаних громад на незалежні, чи більш точно такі, які менше залежать від політичних, адміністративних та фінансових ресурсів державного уряду. Тим не менше, основною проблемою, з якою стикається більшість органів місцевого самоврядування, зокрема ОТГ, є збільшення розриву між наявністю фінансового капіталу та потребами громад у витратах. У цьому контексті дуже важливо зрозуміти, чи ефективні громади є фінансово і як зробити їх більш стабільними та успішними.

Багато українських та зарубіжних вчених досліджували роль фіскальної децентралізації у соціально-економічному розвитку громад, способи управління місцевими фінансами, зокрема Е. Нельсон, Б. Неяпті, Р. Бал, Т. Вільямсон, З. Скотт, О. Зіславський, Т. Баскаран, Т. Фагет, О. Пелехата та ін. Проте, недостатніми є дослідження щодо фінансового стану різних місцевих громад та можливих перешкод, що не дозволяє громаді бути ефективною в контексті сталого розвитку. Порівняльне дослідження розвитку громад як в Україні, так і в Чехії дозволяє зрозуміти особливості функціонування громад та шляхи його вдосконалення.

Мета дослідження полягає у порівнянні фінансового стану місцевих громад в Україні та Чехії та дослідженні подібності та відмінності їх економічного функціонування в контексті забезпечення цілей сталого розвитку.

Результати дослідження. Україна та Чехія мають схожу, але не однакову систему місцевого управління. Чеська Республіка має двоступеневу, неієрархічну форму правління [97]. Регіони були створені у 2000 році згідно із Законом 129/2000 «Муніципальний закон 128/2000 регулює діяльність місцевих громад». Громади, селища («місто») та 25 містечок («статутарні місто») формують структуру місцевого самоврядування. Інші міста отримують спеціальний статус згідно із законом і

можуть створювати округи зі своїм власним мером, радою та асамблеєю на рівні муніципалітетів, але лише вісім міст обрали це.

Законодавство про громади та регіональне законодавство, переглянуте у 2002 році, відповідно до якого розрізняють автономні обов'язки та делегування [98]. Місцеві громади поділяються на три групи відповідно до їх делегованої відповідальності: 205 муніципалітетів з розширеними повноваженнями, 1 036 муніципалітетів з делегованими повноваженнями, у тому числі 183 муніципалітети з призначеними муніципальними органами влади, а решта - прості муніципалітети.

В Україні існує складна трирівнева субнаціональна урядова структура, визначена Конституцією. Другий рівень складається з міських та сільських районів та обласних («обласних» підпорядкування) сіл, а третій - із малих міст та сіл, які поетапно перетворюються на місцеві громади.

У відповідь на високий рівень роздробленості муніципалітетів у 2015 році було успішно прийнято два закони про добровільні об'єднання муніципалітетів та про міжмуніципальне співробітництво територіальних громад [99]. Два закони про кооперативне муніципальне злиття та міжкомунальну кооперацію місцевих громад були успішно впроваджені у 2015 році у відповідь на високий рівень роздробленості муніципалітетів в Україні.

Станом на січень 2020 року понад 4018 місцевих саморегулювань об'єдналися з 2015 року в 954 місцеві громади. Подібним чином, з часу прийняття відповідного Закону, до липня 2017 року кількість угод зросла до більш ніж 80 із 43 у середині 2016 року [100].

Місцеві громади як в Україні, так і в Чехії дуже схожі в контексті фінансового регулювання. Компетенція громади в обох країнах включає освіту, житло, будинки, первинну медико-санітарну допомогу, соціальні послуги, місцеві дороги та громадський транспорт, управління водою та

відходами. За новою системою соціальних змін, певні громадянські компетенції передаються місцевим громадам більшим муніципалітетам та центральному уряду. Однак регіональні зобов'язання включають освіту середньої школи, регіональні магістралі, громадський транспорт, лікарні та загальне обслуговування населення, зростання та планування громад та соціальну допомогу вразливим групам.

Місцеві громади як в Україні, так і в Чехії отримують фінансові ресурси за допомогою різноманітних податків, включаючи податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість [101]. Податки потрапляють до місцевих бюджетів частково відповідно до законодавчої бази. Місцеві фінанси громад також складаються з доходу, отриманого від місцевих податків (туристичних та екологічних).

Фінансову стабільність муніципалітетів обох країн можна оцінити за 5 основними показниками:

- Загальний дохід муніципалітету (без трансфертів) на душу населення.
- Загальні витрати муніципалітету на душу населення.
- Частка адміністративних витрат у загальних витратах громади
- Капітальні витрати на душу населення.
- Частка капітальних витрат у загальних витратах.

Показник 1. Загальний дохід на душу населення розраховується як відношення потоку доходів загального фонду без урахування трансфертів до кількості мешканців муніципалітету. Це загальний дохід, який мобілізується до бюджету відповідної громади. Цей показник характеризує фінансовий потенціал громади, їх здатність забезпечувати жителів ресурсами, що генеруються на її території.

Таблиця 1 демонструє, що місцеві громади в Україні мають вищий середній загальний дохід, ніж чеські. Тим не менше, чеські громади мають набагато вищий загальний дохід на душу населення (766,32 \$), ніж українські

(189,48 \$). Розміри та кількість громад в обох країнах пояснюють таку різницю між сукупним доходом та сукупним доходом на душу населення (на 01.01.2020 в Україні налічується 954 громади, а в Чеській Республіці - 6258. Мінімальний загальний дохід муніципалітету (без трансфертів) на душу населення в Україні дуже низький (30,4 дол. \$) .

Таблиця 2.5 - Показник 1 (у доларах США)

	Загальний дохід (в середньому)	Показник 1 (в середньому)	MAX (індикатор 1)	MIN (індикатор 1)	Розрив (MAX / MIN)
Україна	1 935 483	189,48	1429,92	30,4	47
Чеська Республіка	1 365 924	766,32	2763,97	298,6	9

Авторські розрахунки, засновані на даних [102] та [103]

Показник 2. Загальні видатки на душу населення розраховуються як відношення видатків загального фонду до кількості жителів муніципалітету. Цей показник характеризує фінансові можливості громади. Порівняно із загальним доходом на душу населення (без трансфертів), показник 2 є дещо менш об'єктивним.

Таблиця 2.6 демонструє, що українські місцеві громади мають вищі середні загальні витрати, ніж чеські. Тим не менше, українські громади мають набагато нижчі загальні витрати на душу населення (274,4 дол.), ніж чеські (1231,74 дол.). Максимальний загальний дохід муніципалітету на одну особу в Чехії більш ніж удвічі перевищує той самий дохід в Україні. Мінімальні загальні витрати муніципалітету (без трансфертів) на душу населення в Україні дуже низькі (30,4 дол. США) порівняно з набагато вищим значенням (298,6 дол. США) у Чеській Республіці. Розрив у максимальних та мінімальних загальних видатках на душу населення в

Україні становить 21 раз, а в Чехії - у 3 рази, що робить всю бюджетну систему Чехії стабільною.

Таблиця 2.6 - Показник 2 (у доларах США)

	Загальні витрати (в середньому)	Показник 2 (в середньому)	МАКС (індикатор 2)	MIN (індикатор 2)	Розрив (MAX / MIN)
Україна	2 828 156	274,4	1152,41	54,84	21
Чеська Республіка	2 106 684	1231,74	2526,42	876,97	3

Авторські розрахунки, засновані на даних [102] та [103]

Показник 3. Частка адміністративних витрат у загальних витратах громади (відношення адміністративних витрат до загальних витрат). Частка адміністративних витрат демонструє ефективність витрачених грошей. Чим більше грошей місцеві громади витрачають на адміністративні потреби (наприклад, зарплату місцевих депутатів чи покриття їхніх відряджень), тим менше залишається на важливі капітальні та не капітальні проекти.

Таблиця 2.7 демонструє, що Україна та Чеській Республіці витрачають приблизно однакову частину своїх витрат на адміністративні потреби, що вважається відповідною величиною навіть у бізнес-структурах. Максимальна та мінімальна частка адміністративних витрат також однакові в обох країнах. Розрив (у 2 рази) означає, що влада більшості громад розуміє важливість ефективності витрачання грошей.

Таблиця 2.7 - Показник 3 (у доларах США)

	Показник 3 (в середньому)	МАКС (індикатор 3)	MIN (індикатор 3)	Розрив (MAX / MIN)
Україна	19,97%	29,84%	14,97%	2
Чеська Республіка	18,41%	27,56%	13,86%	2

Авторські розрахунки, засновані на даних [102] та [103]

Показник 4. Капітальні витрати на душу населення визначаються як відношення капітальних витрат бюджету до кількості мешканців муніципалітету. Сума капітальних витрат відображає спроможність громади забезпечити соціально-економічний розвиток, можливості для реалізації проектів розвитку інфраструктури, створення матеріальних активів або отримання відповідного соціального ефекту.

Таблиця 2.8 демонструє, що місцеві громади Чехії мають вищі середні загальні витрати, ніж українські, хоча місцеві громади України мають вищі середні загальні витрати, ніж чеські. Проте громади України витрачають мало грошей на капітальні інвестиції. Крім того, українські громади мають набагато менші капітальні видатки на душу населення (61,84 \$), ніж чеські (360,85 \$). Максимальні сумарні капітальні витрати на 1 особу в Чеській Республіці вищі, ніж в Україні. Мінімальні загальні капітальні витрати муніципалітету на душу населення в Україні катастрофічно низькі (9,6 \$) порівняно з набагато вищим значенням (169,35 \$) в Чеській Республіці. Розрив у максимальних та мінімальних загальних витратах на душу населення в Україні становить 88 разів, а в Чехії - у 7 разів.

Таблиця 2.8 - Показник 4 (у доларах США)

	Загальні витрати (в середньому)	Показник 4 (в середньому)	МАКС (індикатор 4)	MIN (індикатор 4)	Розрив (MAX / MIN)
Україна	589 266	61,84	847,29	9,6	88
Чеська Республіка	616 413	360,85	1241,51	169,35	7

Авторські розрахунки, засновані на даних [102] та [103]

Показник 5. Частка капітальних витрат у загальних витратах визначається як відношення капітальних витрат до загальних витрат громади. Однак значення показника 4 залежить від загального економічного розвитку

країни. Водночас частка капітальних витрат у загальних витратах дозволяє зрозуміти, чи ефективно використовуються фінансові ресурси.

Таблиця 2.9 демонструє, що громади України витрачають меншу частину своїх витрат на потреби у капіталі, ніж чеські. Максимальна та мінімальна частка адміністративних витрат також однакові в обох країнах. Розрив (у 2 рази) означає, що влада більшості громад розуміє важливість ефективної частки грошей для забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку громади.

Таблиця 2.9 - Показник 5 (у доларах США)

	Показник 5 (в середньому)	МАКС (індикатор 5)	MIN (індикатор 5)	Розрив (MAX / MIN)
Україна	21,05%	32,41%	18,11%	2
Чеська Республіка	29,37%	33,89%	22,48%	2

Авторські розрахунки, засновані на даних [102] та [103]

Висновки. Проведено порівняльний аналіз фінансового стану місцевих громад в Україні та Чехії. Теоретична частина дослідження описує конкретні деталі функціонування місцевих громад в обох країнах. Досліджено, що Україна та Чеська Республіка мають схожу, але не однакову систему місцевого управління.

Показник 1 (загальний дохід на душу населення), який характеризує фінансовий потенціал громади, виявляє, що місцеві громади України мають менше фінансових ресурсів для використання, що безпосередньо впливає на економічну ситуацію в громаді.

Показник 2 (загальні витрати на душу населення) описує здатність забезпечувати жителів ресурсами, що генеруються в його громаді. Чеські громади мають вищу величину цього показника, що означає, що вони

витрачають більше фінансових ресурсів (у п'ять разів більше, ніж українські). Великий розрив між максимальним та мінімальним значенням показника 1 та 2 свідчить про значну диференціацію у фінансових можливостях різних місцевих громад в межах однієї країни.

Показник 3 (частка адміністративних витрат у загальних витратах громади показує ефективність витрачених грошей. Виявляється, що місцеві громади як України, так і Чехії витрачають однакову частину своїх загальних витрат на адміністративні потреби. Здається позитивним, що ці значення в середньому не перевищують 20%, оскільки це дозволяє місцевим громадам витрачати більше коштів на важливі проекти.

Показник 4 (капітальні витрати на душу населення) демонструє, як витрачені гроші витрачаються на термінові капітальні вкладення, які є дуже важливими для збалансованого соціально-економічного та фінансового розвитку. Громади України мають набагато менші капітальні видатки на душу населення, ніж чеські, що надає їм менше можливостей для вирішального майбутнього розвитку.

Показник 5 (частка капітальних витрат у загальних витратах), який не особливо залежить від загального рівня економічного розвитку, відображає, як місцеві громади сприймають важливість інвестицій у капітальні проекти. Це демонструє, що громади України витрачають менше фінансових ресурсів на потреби капіталу, ніж чеські.

3 ВПЛИВ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА МІСЦЕВУ ФІНАНСОВУ ПОЛІТИКУ В УКРАЇНІ (В. Т. ВЕНЦЕЛЬ)

3.1 Концептуальні засади децентралізації та її роль в ефективній реалізації соціальної функції держави

Основною ознакою сучасного розвитку людської цивілізації є стрімке наростання процесів світової глобалізації. Глобалізація – це об’єктивне явище, яке не залежить від волі окремої людини. У світовому масштабі глобалізація означає зростання взаємозалежності населення Землі. Вона об’єднує не лише економіку, а й культуру, інформаційну сферу, технології та управління. Глобалізація формує нову реальність, яку можна визначити як віртуальне звуження світової цивілізації. Тобто люди, які перебувають у різних кутках планети, за рахунок сучасних телекомунікаційних технологій та швидкісного транспорту не відчують територіального розмежування, а, споживаючи одні й ті самі продукти і товари, користуються однаковими технологіями та послугами, набувають подібних звичок та елементів культури.

У цих умовах змінюється сутність і призначення сучасної держави. Сучасна демократична держава повинна забезпечити створення умов для комфортного проживання населення. Однією із сучасних тенденцій розвитку держави є посилення ролі територіальних громад та децентралізація повноважень. Держава як бюрократична інституція не може швидко реагувати на економічні, соціальні, гуманітарні, інфраструктурні та інші сучасні потреби своїх громадян. Усі питання життєдіяльності найбільш ефективно повинні вирішуватися на місцевому рівні – на рівні громади. Це обумовлено тим, що локальна влада має більше можливостей для врахування інтересів своїх жителів, більше можливостей для комунікації з ними та оперативного реагування на потреби громади.

Починаючи з 70-х років двадцятого століття в країнах ядра світової системи розпочався активний перехід до постіндустріального суспільства. Деніел Белл [104] дає досить точну характеристику для постіндустріального суспільства. Він зазначає, що основна відмінність між індустріальним та постіндустріальним суспільством полягає в тому, що джерела інновацій у постіндустріальному суспільстві дедалі частіше виходять із кодифікації теоретичних знань, а не від «випадкових» винаходів. В історії людства кожне суспільство залежало від знань, але лише останніми роками накопичення та поширення теоретичних знань вийшло на перший план як директивна сила інновацій та змін. Постіндустріальне суспільство – це переважно інформаційне суспільство. Обмін інформацією з точки зору різних видів оброблення даних, ведення діловодства, дослідження ринку тощо – це основа для більшості відносин у сферах економічного обміну. ... Стратегічним ресурсом постіндустріального суспільства стають теоретичні знання, так само як стратегічний ресурс індустріального суспільства – це грошовий капітал, а стратегічним ресурсом доіндустріального суспільства є сировина [104]. Іншою тенденцією цього періоду була трансформація системи державного управління. Багато країн розпочали формування децентралізованих управлінських моделей. Серед розвинених країн світу за останні чотири десятиліття майже всі країни тією чи іншою мірою провели децентралізацію [105]. Децентралізація передбачає, що на центральному рівні концентруються лише найважливіші державні управлінські функції, а всі питання щодо забезпечення життєдіяльності громад вирішуються на місцевому рівні. Органи місцевого самоврядування отримують розширені повноваження (права та обов'язки) щодо управління фінансовими ресурсами і комунальним майном, формування політики розвитку території.

На загальносвітовому рівні ключові принципи децентралізації як одного з основних принципів функціонування місцевого самоврядування

були офіційно зафіксовані у двох знакових документах, прийнятих у 1985 році: «Європейській хартії місцевого самоврядування» [106] та «Всесвітній декларації місцевого самоврядування» [107].

З урахуванням різноманітних характеристик, соціально-економічних та політичних умов і наслідків цього процесу можна виокремити такі види децентралізації, як політичну, адміністративну, фіскальну, економічну [108].

Політична децентралізація передбачає надання громадянам більших повноважень у разі ухвалення певних (визначених законом) державницьких рішень безпосередньо або засобами представницької демократії. Першочерговий аргумент на користь політичної децентралізації полягає в постулаті, що за умов широкого залучення суспільства до ухвалення рішень, що впливають на його життєдіяльність, такі рішення будуть більш ефективними, раціональними, об'єктивними, суспільно корисними на відміну від рішень, які ухвалює держава на центральному рівні. Водночас політична децентралізація потребує формування якісної нормативно-правової бази, достатньої інституційної спроможності самоврядних органів, їх соціальної та суспільно-політичної зрілості, належного рівня політичної культури [110]. Повинні бути передбачені механізми для упередження ухвалення та реалізації суспільно небезпечних рішень за наслідками плебісциту.

Адміністративна децентралізація зорієнтована на перерозподіл державних функцій, повноважень, відповідальності та фінансових ресурсів між органами влади різних рівнів. Виокремлюють три основні форми адміністративної децентралізації – деконцентрація, делегування і деволюція [109].

Деконцентрація вважається найбільш слабкою формою децентралізації, за якою повноваження стосовно ухвалення управлінських рішень та управління фінансовими ресурсами розподіляються центральними органами влади між місцевими органами виконавчої влади різних рівнів, які

перебувають у сфері контролю та прямого впливу. При деконцентрації здійснюється передавання державних повноважень та прав щодо ухвалення рішень підпорядкованим органам державної влади всередині центральної владної ієрархії. До переваг такої моделі управління належить те, що деконцентровані органи державної влади мають певну автономію, яка дозволяє пристосувати їх роботу до місцевих особливостей та потреб, вони є більш гнучкими щодо реагування на конкретні пріоритети та потреби громадян, можуть якісніше та ефективніше виконувати свої завдання. Однак деконцентроване управління не має достатньої наближеності до громадян, немає прямої підзвітності громадянам, існує менше можливостей для участі громадян в управлінні та ухваленні рішень стосовно життєдіяльності громади.

Делегування означає передавання повноважень від органів державної влади місцевим органам влади або органам місцевого самоврядування для виконання ними цих повноважень від імені центральної влади. До того ж державні органи забезпечують фінансування зазначених делегованих повноважень шляхом виділення цільових трансфертів. Делегування передбачає також і передавання відповідальності за ухвалення рішень та управління фінансовими ресурсами в межах виконуваних делегованих повноважень [110]. Повноваження держави повинні бути делеговані органам місцевого самоврядування в разі, якщо необхідно забезпечити єдиний підхід при виконанні повноваження і водночас можливим та доцільним є пристосування їх виконання до місцевих умов (наприклад, видання документів, що посвідчують особу громадянина, нагляд за будівництвом, нагляд у сфері охорони навколишнього природного середовища, цивільний захист).

Найбільш повною і найбільш ідеальною формою децентралізованого управління є деволюція, сутність якої полягає у передаванні повноважень

щодо ухвалення рішень та управління фінансовими ресурсами від центрального уряду до компетенції органів місцевого самоврядування [111]. Одночасно з передаванням повноважень і фінансових ресурсів на місцевий рівень передається повна відповідальність за ухвалювані рішення, їх виконання, використання фінансових та інших ресурсів. Здебільшого деволюція обумовлена збільшенням обсягу державних функцій унаслідок еволюційного розвитку держави і неможливістю їх ефективного виконання виключно на центральному рівні.

Фіскальна децентралізація – це фундаментальний компонент децентралізації. Ефективність виконання місцевими органами влади децентралізованих функцій безпосередньо залежить від обсягів отримуваних на відповідній території доходів або від суми коштів, що надається центральною владою. Важливими також є межі повноважень у частині витрачання акумульованих на відповідній території коштів. Фіскальна децентралізація може реалізовуватися в різних формах. Зокрема, це може бути: надання можливостей місцевій владі встановлювати окремі податки та збори, а також мати відповідний вплив на адміністрування податкових платежів на своїй території; надання цільових або нецільових трансфертів із державного бюджету; співфінансування, джерелами якого є бюджетні кошти громади, приватні або корпоративні інвестиції, а також негрошові матеріальні активи; муніципальні запозичення [110].

Економічна децентралізація проявляється у формі приватизації і дерегуляції, наслідком чого є перенесення відповідальності за виконання окремих функцій із державного у приватний сектор. Приватизація може мати широкий варіативний ряд – від повного усунення держави від надання громадянам певних товарів і послуг (ліберальна економіка) до приватно-державного партнерства в частині надання суспільно важливих послуг або відповідної інфраструктури. Приватизація може відбуватися шляхом надання

можливостей приватному сектору виконувати функції, які раніше виконувала держава, або покладанням державою відповідальності за надання відповідних послуг на приватні структури шляхом продажу державних підприємств. Деретуляція має на меті зменшити або скасувати юридичні обмеження на надання приватним сектором певних видів послуг або забезпечити формування конкурентного середовища на послуги, які раніше надавалися урядом або державними монополіями [109].

Усі форми децентралізації можуть відігравати важливу конструктивну роль у політичній та соціально-економічній сферах діяльності суспільства. Наслідками децентралізації можуть стати прогресивні управлінські моделі та інноваційні рішення в частині розвитку територій і забезпечення виконання суспільно необхідних соціальних функцій. Децентралізація може забезпечити вдосконалення процесу прийняття і виконання рішень та усунути окремі недоліки, зумовлені централізованим управлінням. Децентралізація має можливість оптимізувати бюрократичні процедури і покращити систему надання публічних послуг шляхом більш повного врахування державними службовцями місцевих потреб та особливостей. Унаслідок децентралізації можуть розроблятися і реалізовуватися певні місцеві «ексклюзивні» програми з урахуванням територіальних, культурних, історичних та інших особливостей, які здатні повніше задовольнити потреби громадян, ніж стандартизовані (уніфіковані) державні програми. Це може підвищити політичну стабільність, громадянську згуртованість, надати можливість громадянам брати безпосередню участь у формуванні та виконанні місцевих програм.

Водночас децентралізація приховує в собі численні ризики. Наприклад, стандартизовані одноманітні процеси можуть бути більш ефективними на центральному рівні за рахунок ефекту масштабу, а також у разі, якщо на місцевому рівні (у невеликих громадах) відсутні кваліфіковані спеціалісти з

відповідних напрямків або недостатньо ресурсів для локальної організації таких процесів. Іноді вадами децентралізації може бути слабка кореляція національної політики з місцевими пріоритетами. До застережень, які можуть негативно впливати на децентралізаційні процеси і погіршувати соціально-економічне становище базових адміністративно-територіальних одиниць, також необхідно віднести ризики зростання нерівномірності розподілу фінансових ресурсів. Одна з ідей децентралізації полягає в наданні розширених повноважень місцевим органам влади в частині формування і використання фінансових і матеріальних ресурсів. Водночас для забезпечення виконання окремих видів державних функцій доцільніше здійснювати перерозподіл певної частини фінансових ресурсів на урядовому рівні. Такий підхід є необхідним з огляду на забезпечення виконання соціальної функції, що передбачає гарантоване надання державою визначеного рівня публічних послуг усім жителям незалежно від місця їх проживання і незалежно від економічної спроможності регіонів. Намагання місцевих органів влади забезпечити вирівнювання доходів, ймовірно, будуть не зовсім справедливими із загальнодержавних позицій: життєвий рівень бідних громадян в економічно розвинутих регіонах буде вищим за рівень життя бідного населення, що проживає на менш заможних територіях. Однак навіть за умов ідентичності ресурсної бази регіонів їх бюджетна та соціально-гуманітарна політика у сфері розподілу цих ресурсів може істотно відрізнятись. За таких умов громадяни в різних регіонах держави гіпотетично будуть отримувати гарантовані державою публічні послуги, якість чи кількість яких буде істотно відрізнятись. У цьому разі соціальна функція держави повинна проявлятися в максимально можливому зменшенні диспропорцій щодо надання громадянам гарантованих ідентичних послуг чи благ.

Важливим аспектом є необхідність у вирівнюванні регіональних диспропорцій економічного та соціального розвитку. Нерівномірність і непропорційність розвитку регіонів – це об'єктивний процес, що обумовлений численними чинниками, з яких географічне розташування, історичний та культурний розвиток, наявність природних ресурсів, сформована економічна та соціальна інфраструктура. Регіональні диспропорції зазвичай зменшуються за допомогою національного (державного) бюджету, тому будь-яке зменшення ролі національного бюджету на користь регіональних бюджетів збільшує нерівність у розвитку регіонів унаслідок зменшення впливу державної політики на їх підтримку та розвиток. Тобто децентралізація може ускладнити проведення політики справедливого перерозподілу національних ресурсів, що є однією з найважливіших функцій сучасної соціально орієнтованої демократичної держави [112].

Підсилення корупції також належить до ризиків децентралізації. Однією із спонукальних причин до зростання корупції на місцевому рівні є розширення владних повноважень та зростання обсягів ресурсів, які надані в управління і розпорядження місцевій владі. Зазвичай на місцевому рівні чиновники перебувають у більш тісному контакті з місцевими політиками та бізнес-структурами, внаслідок чого щодо питань оподаткування, розподілу ресурсів, надання дозвільних документів може бути більше зловживань, ніж у разі, якщо аналогічні процедури відбуваються на центральному рівні. На місцевому рівні кадрові ротації чиновницького апарату здійснюються не так часто, як на державному, що також є додатковим ризиком виникнення стійкої і тривалої корупційної діяльності. До того ж на відміну від державного рівня на місцевому рівні заходи контролю менш ефективні, а також значно меншим є тиск громадськості та засобів масової інформації на протиправні дії чиновників.

Процеси децентралізації, що супроводжуються розширенням прав, повноважень та відповідальності місцевих органів влади за рахунок перерозподілу відповідних функцій із центрального рівня, повинні забезпечити підвищення ефективності публічного управління та якості надання суспільно важливих послуг унаслідок якнайповнішої реалізації принципу субсидіарності. Важливим аспектом під час здійснення децентралізації повинно бути встановлення оптимального співвідношення функціональних повноважень між центральним та місцевим рівнями з адекватним ресурсним забезпеченням повноважень кожного управлінського рівня. Для України одним із актуальних питань є остаточне визначення типу децентралізаційної моделі публічного управління, проведення об'єктивного оцінювання інституційної спроможності найнижчого управлінського рівня, на якому відповідні функції будуть виконуватися максимально ефективно та результативно.

Під час здійснення децентралізації важливо не допустити надмірної автономізації регіонів та посилення їх соціально-економічної диференціації. Формування регіональної політики повинно ґрунтуватися на засадах консолідації державних та місцевих матеріальних і нематеріальних ресурсів з урахуванням економічних, історико-культурних, ментальних особливостей відповідних територій. Стратегічною метою децентралізації повинно стати створення громад, здатних забезпечити виконання основних соціальних функцій, надання населенню необхідних для життєдіяльності сервісних послуг, формування базової виробничої та соціальної інфраструктури.

Проведення децентралізації в Україні

Після проголошення незалежності у 1991 році Україна розпочала трансформацію радянської системи державного управління та економічної системи. Україна обрала демократичну модель державного устрою та ринкову модель економічного розвитку. Однак упродовж багатьох років

після проголошення незалежності в Україні продовжувала існувати радянська система адміністративно-територіального устрою. Наміри щодо реформування адміністративно-територіального устрою та територіальної організації влади обговорювалися політиками та експертами раніше. Але перші реальні кроки в цьому напрямку були зроблені лише у 2014 році, коли Уряд України схвалив Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [113].

Основною метою реформування визначено формування ефективного місцевого самоврядування, яке б забезпечило створення і підтримання повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [113]. Необхідність проведення реформи була обумовлена тим, що чинний адміністративно-територіальний устрій і система влади формувалися для виконання політичних та економічних завдань, які визначала радянська командно-адміністративна система управління. Радянська система управління була побудована на засадах чіткої підпорядкованості центральній владі. Функціонування місцевого самоврядування мало виключно формальний характер. Фактично органи місцевого самоврядування були повністю підпорядковані органам виконавчої влади. Іншою проблемою можна назвати відсутність чіткого розмежування повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Більшість повноважень органів місцевого самоврядування одночасно були і в компетенції органів виконавчої влади (до початку реформи децентралізації, відповідно до законодавства 76 повноважень дублювалися [114]). Це створювало невизначеність, конфліктність та відсутність чіткої відповідальності за виконання тих чи інших повноважень. Система

територіальної організації влади була занадто громіздкою, вимагала (і досі ще вимагає) значних коштів для свого утримання, надмірно централізована. Вона не могла забезпечувати надання якісних адміністративних послуг. Низький рівень розвитку (а в деяких випадках – повна відсутність) інформаційно-комунікаційних технологій перешкоджали ефективному функціонуванню управлінської системи та обмежували можливості громадян в одержанні адміністративних і публічних послуг. Перелічені та багато інших проблем були присутніми в Україні з початку проголошення незалежності. Багато з цих проблем також залишаються актуальними і сьогодні, незважаючи на те, що реформа децентралізації та місцевого самоврядування триває уже понад шість років.

Для сучасної України актуальним питанням є побудова демократичної системи управління, яка базується на ефективному місцевому самоврядуванні. Результатом реформи децентралізації повинен стати оптимальний розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на основі принципу субсидіарності, а також створення спроможних територіальних громад [115]. Реформа децентралізації повинна вирішити цілу низку питань щодо адміністративно-територіального устрою та підвищення ефективності функціонування місцевого самоврядування в Україні, основні з яких такі:

- створення дієздатних органів місцевого самоврядування, які спроможні виконувати законодавчо визначені власні та делеговані державою повноваження;
- розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципом субсидіарності
- максимального залучення населення до ухвалення управлінських рішень, сприяння розвитку форм прямого народовладдя [113];

- забезпечення відкритості органів місцевого самоврядування та їх підзвітності населенню територіальних громад;
- розроблення механізмів контролю за якістю надання населенню адміністративних, соціальних та інших послуг жителям громади;
- створення достатніх матеріальних та фінансових умов для забезпечення виконання завдань органами місцевого самоврядування. Україна належить до тих країн, які мають меншу децентралізацію, особливо в частині доходів, ніж розвинені країни Європи;
- вирівнювання територіальних фінансових диспропорцій та забезпечення населення якісними адміністративними і соціальними послугами.

Окремо необхідно виділити проблему значної подрібненості адміністративно-територіальних одиниць (насамперед сільських та селищних рад), що має безпосередній вплив на зниження ефективності управління територіями. У більшості одиниць базового рівня не було достатнього економічного потенціалу для свого розвитку, виконання в повному обсязі наданих законом повноважень та надання якісних послуг населенню.

За результатами виконання місцевих бюджетів у 2016 році із 10 804 місцевих бюджетів у 549 місцевих бюджетах обсяг видатків на оплату праці апарату управління органів місцевого самоврядування перевищив обсяг доходів, які надійшли до відповідних місцевих бюджетів. У 2017 році таких бюджетів налічувалося 629, у 2018 – 607 (табл. 4.1). Якщо взяти до уваги не лише видатки, пов'язані з оплатою праці, а й усі витрати на утримання апарату управління місцевої ради, то кількість бюджетів, в яких доходи були меншими за управлінські витрати, збільшиться. У 2016 році таких бюджетів було 713 (або 6,6 % від загальної кількості місцевих бюджетів), у 2017 – 828 (або 8,8 %), у 2018 – 833 (або 9,3 %) (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Аналіз видатків на утримання апарату управління місцевих рад

Період, рік	Загальна кількість місцевих бюджетів (без міста Києва)	Бюджети, в яких обсяг видатків на оплату праці апарату управління перевищує суму власних доходів		Бюджети, в яких обсяг поточних видатків на утримання апарату управління перевищує суму власних доходів	
		кількість бюджетів	питома вага від загальної кількості місцевих бюджетів, %	кількість бюджетів	питома вага від загальної кількості місцевих бюджетів, %
2016	10 804	549	5,1	713	6,6
2017	9 395	629	6,7	828	8,8
2018	8 939	607	6,8	833	9,3

Джерело: розроблено автором за даними [115; 116; 117]

Наведені дані свідчать, що доходи бюджету (без трансфертів із державного бюджету) відповідної місцевої ради (сільської, селищної, міської міст районного значення) були меншими, ніж витрати на утримання апарату управління ради. Унаслідок цього бюджетні витрати відповідної місцевої ради на утримання галузей соціально-культурної сфери та на реалізацію програм і заходів здійснювалися за рахунок трансфертних платежів із бюджетів вищого рівня (районного, обласного). У такому разі, не маючи достатніх фінансових ресурсів, органи місцевого самоврядування не можуть повноцінно виконувати свої повноваження і надавати населенню громади якісні публічні послуги. Це – одна з проблем, яка мала місце впродовж новітньої історії незалежної української держави. За відсутності достатньої фінансової бази органи місцевого самоврядування прямо залежали від органів центральної та місцевої державної виконавчої влади. Наведені в таблиці 3.1 дані свідчать про збільшення впродовж 2016–2018 років кількості місцевих бюджетів, у яких обсяги бюджетних доходів перевищують видатки на апарат управління. Розпочате у 2015 році об'єднання територіальних громад призвело до зменшення загальної кількості місцевих бюджетів і

одночасно збільшилася частка фінансово неспроможних місцевих рад. Тенденція щодо збільшення кількості місцевих рад із низькою фінансовою спроможністю є одним із аргументів на користь об'єднання і формування більш спроможних в інституційному та фінансовому сенсі громад.

Іншою істотною проблемою є нерівномірність розміщення на території України економічного потенціалу і фіскальної бази. Статистичні дані (рис. 3.1) засвідчують, що різниця між «найбагатшим» та «найбіднішим» регіонами за показником валового регіонального продукту становить 24,6 раза [118] (місто Київ – 833,1 млрд грн, Чернівецька область – 33,9 млрд грн). Якщо не враховувати місто Київ (можливості міста набагато більші, зважаючи на статус столиці держави), то різниця екстремальних показників валового регіонального продукту становить майже 11 разів (Дніпропетровська область – 369,5 млрд грн, Чернівецька область – 33,9 млрд грн). Високий рівень економічного розвитку Києва обумовлений здебільшого високою динамікою розвитку фінансового сектору та посередницьких послуг. Крім того, військові дії на Сході країни зумовили міграцію певної частини бізнесу в середину країни, насамперед – у Київ. Це також стало додатковим чинником високого рівня розвитку економіки столиці.

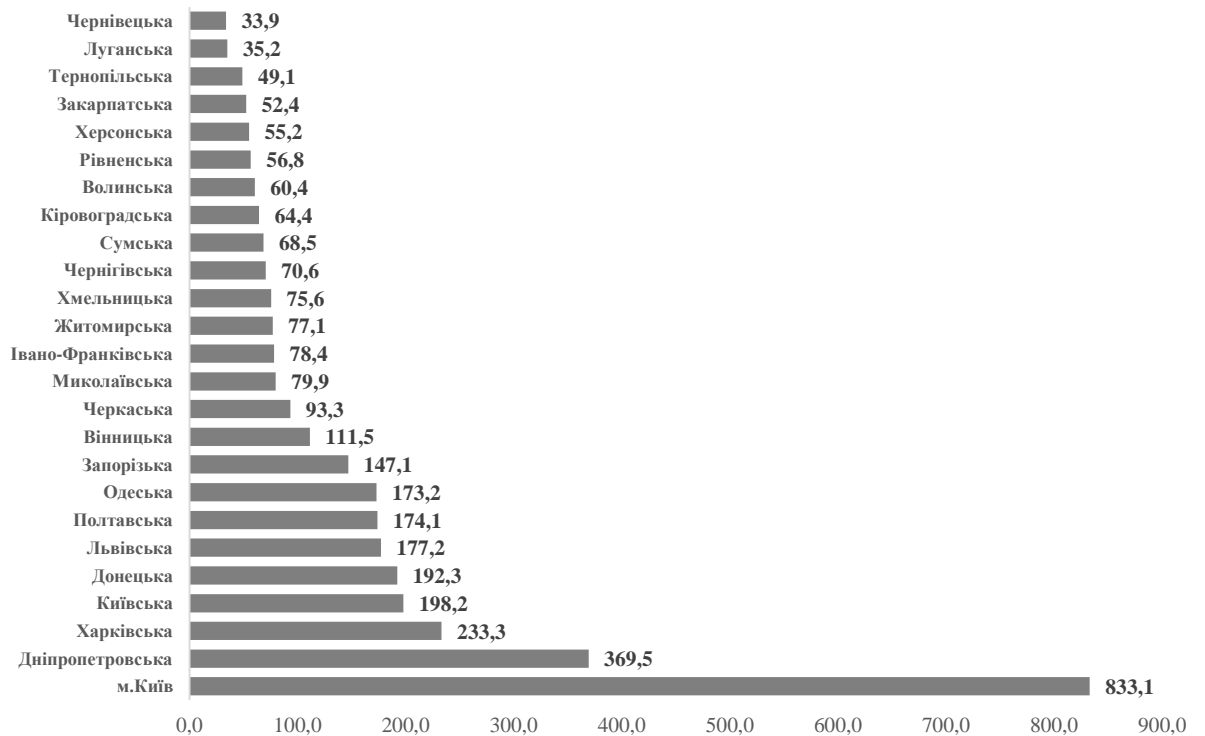

Рисунок 3.1 – Валовий регіональний продукт за 2018 рік (млрд грн)

Джерело: розроблено автором за даними [118]

До причин відмінностей в економічному та фіскальному потенціалі територій можна віднести: політико-географічне розташування, історичний та культурний розвиток території, природні та кліматичні умови, наявність корисних копалин, екологічний стан територій, наявність транспортного сполучення, кількість населення та його вікову структуру, сформовану впродовж минулих періодів мережу об'єктів соціальної та економічної інфраструктури, її поточний стан.

Диференціація фінансового потенціалу на території України екстраполюється на об'єднані територіальні громади. Серед 665 об'єднаних територіальних громад (які функціонували в 2018 році і мали прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом) існують значні відмінності у показниках, що характеризують фінансовий потенціал громади.

Нижченаведений нижче аналіз свідчить про необхідність певного коригування державної регіональної політики та бюджетної політики.

Для об'єктивного аналізу та порівняння параметрів 665 об'єднаних територіальних громад було згруповано за критерієм кількості населення громади:

- група 1 – ОТГ з кількістю населення понад 15 тис. жителів;
- група 2 – ОТГ з кількістю населення від 10 тис. до 15 тис. жителів;
- група 3 – ОТГ з кількістю населення від 5 тис. до 10 тис. жителів;
- група 4 – ОТГ з кількістю населення менше ніж 5 тис. жителів.

Таблиця 3.2 – Окремі показники фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад за 2018 рік

Групи ОТГ за кількістю жителів	Кількість ОТГ групі	Загальна кількість населення в групі, тис. осіб	Середнє значення суми власних доходів* на 1 мешканця в групі, грн	Медіанне значення суми власних доходів* на 1 мешканця в групі, грн	Мінімальне значення суми власних доходів* на 1 мешканця в групі, грн	Максимальне значення суми власних доходів* на 1 мешканця в групі, грн
Група 1 (понад 15 тис. осіб)	87	1 866,2	3 577,3	3 517,8	934,7	6 035,2
Група 2 (від 10 до 15 тис. осіб)	103	1 267,3	3 720,2	3 500,6	738,1	21 693,6
Група 3 (від 5 до 10 тис. осіб)	227	1 596,5	3 761,8	3 179,4	633,3	17 577,3
Група 4 (менше 5 тис. осіб)	248	863,3	4 171,5	3 619,1	597,3	25 501,6
Разом	665	5 593,3				

*Доходи загального фонду бюджету ОТГ без трансфертів із державного бюджету.

Джерело: розроблено автором за даними [105; 119; 117; 120]

Відповідно до наведених у таблиці 3.2 даних необхідно зазначити таке. У групі 1, яка вміщує об'єднані територіальні громади з кількістю населення понад 15 тисяч осіб, різниця між максимальним (6 035,2 грн) і мінімальним (934,7 грн) значеннями доходів на душу населення становить 6,5 разів. У 2-й групі (ОТГ з кількістю населення від 10 тис. до 15 тис. осіб) різниця між максимальним (21 693,6 грн) і мінімальним (738,1 грн) значеннями доходів на душу населення становить 29,4 раза. У 3-й групі (ОТГ з кількістю населення від 5 тис. до 10 тис. осіб) різниця між максимальним (17 577,3 грн) і мінімальним (633,3 грн) значеннями доходів на душу населення становить 27,8 раза. У 4-й групі (ОТГ з кількістю населення менше ніж 5 тис. осіб) різниця між максимальним (25 501,6 грн) і мінімальним (597,3 грн) значеннями доходів на душу населення становить 42,7 раза. Отже, наведені дані свідчать, що істотніша різниця між екстремальними значеннями існує у 4-й групі, до якої відносять громади з найменшою кількістю населення. Водночас найменший розрив між «найбагатшою» та «найбіднішою» громадою – у 1-й групі, де населення перевищує 15 тис. осіб. Тобто громади з більшою кількістю мають набагато меншу диференціацію в доходах.

У 2019 році на прямих міжбюджетних відносинах перебували 806 об'єднаних територіальних громад. З цієї кількості 24 об'єднані громади були утворені на базі міст обласного значення шляхом приєднання суміжних територій. Зважаючи на це, 806 ОТГ було також згруповано за критерієм кількості населення. Крім того, для більшої об'єктивності та коректності порівняння міста обласного значення, в яких відбулася процедура об'єднання чи приєднання згідно з Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [121], виділено в окрему групу:

- група 1 – ОТГ з кількістю населення понад 15 тис. жителів;
- група 2 – ОТГ з кількістю населення від 10 тис. до 15 тис. жителів;

- група 3 – ОТГ з кількістю населення від 5 тис. до 10 тис. жителів;
- група 4 – ОТГ з кількістю населення менше ніж 5 тис. жителів;
- група 5 – ОТГ-міста обласного значення.

За даними проведеного аналізу одержано таку інформацію (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Окремі показники фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад за 2019 рік

Групи ОТГ за кількістю жителів	Кількість ОТГ в групі	Загальна кількість населення в групі, тис. осіб	Середнє значення суми власних доходів* на 1 мешканця в групі, грн	Медіанне значення суми власних доходів* на 1 мешканця в групі, грн	Мінімальне значення суми власних доходів* на 1 мешканця в групі, грн	Максимальне значення суми власних доходів* на 1 мешканця в групі, грн	Різниця між найвищим і найнижчим показниками, разів
Група 1 (понад 15 тис. осіб)	95	2 001,1	4 139,3	4 028,9	1 108,6	7 695,0	6,9
Група 2 (від 10 до 15 тис. осіб)	128	1 561,6	4 387,6	4 073,1	905,2	23 702,4	26,2
Група 3 (від 5 тис. до 10 тис. осіб)	268	1 874,9	4 409,6	3 758,6	792,0	21 239,2	26,8
Група 4 (менше ніж 5 тис. осіб)	288	979,1	4 755,8	4 219,4	760,6	35 748,0	47,0
Група 5 (ОТГ-міста обласного значення)	27	1 891,0	5 976,0	4 777,9	3 098,8	9 813,0	3,2
Разом	806	8 307,7					

*Доходи загального фонду бюджету ОТГ без трансфертів з державного бюджету.

Джерело: розроблено автором за даними [122]

Згідно з наведеними в таблиці 3.3 даними можна зробити висновок, що серед громад із більшою кількістю населення існує менша різниця між екстремальними показниками доходів на душу населення. У групі 5 середня кількість населення в одній міській громаді становить 70 тис. осіб, різниця між максимальним та мінімальним значеннями показника доходів на душу населення становить 3,2 раза. У групі 1 середня кількість населення в одній громаді становить 21,1 тис. осіб, різниця між максимальним та мінімальним значеннями показника доходів на душу населення становить 6,9 раза. У групах 2, 3, 4 (середня кількість населення в групі становить 12,2 тис. осіб, 7,0 тис. осіб та 3,4 тис. осіб відповідно) різниця між максимальним та мінімальним значеннями значно вища. У групі 4, до якої віднесено об'єднані територіальні громади з кількістю населення менше ніж 5 тис. осіб, різниця між максимальним та мінімальним значеннями доходів на душу населення становить 47,0 раза. Дані за 2019 рік характеризуються аналогічним трендом, який мав місце за підсумками 2018 року. Наведені дані свідчать про наявність одного із серйозних ризиків децентралізації, який був описаний вище, – зростання нерівномірності розподілу фінансових ресурсів.

На підставі викладеного можна говорити про те, що одним із критеріїв оптимального формування об'єднаних громад є їх кількість, що перевищує принаймні, 5 тисяч осіб. Однак з огляду на необхідність формування інституційно спроможних громад доцільно здійснювати їх формування, беручи до уваги довгострокову перспективу. У такому разі, зважаючи на вищезазначені демографічні чинники, необхідно зазначити, що оптимальний рівень кількості населення в об'єднаній територіальній громаді перебуває на позначці 8–10 тисяч осіб. У перспективі невеликі громади можуть зіштовхнутися з проблемами належного функціонування та відсутністю можливостей для якісного надання публічних послуг своїм жителям. Відсутність достатнього людського та трудового потенціалу, а також

необхідної площі є стримувальним чинником для розміщення підприємницьких структур. Функціонування малого та середнього бізнесу також є проблематичним з огляду на невелику кількість потенційних споживачів тих товарів і послуг, що продукуються суб'єктами господарювання. З іншого боку, більша концентрація населення здебільшого формується в тих місцях, де в наявності є робочі місця та відповідна інфраструктура. Тому, регіони з більшою кількістю мають більший потенціал для свого існування та розвитку, на відміну від населених пунктів із незначною кількістю жителів та невеликою площею.

Одночасно із вищезазначеним необхідно зазначити, що існують невеликі за кількістю і територіями громади, які мають досить високі показники доходів. Здебільшого це зумовлено розташуванням на територіях таких громад податкоємних суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з наявністю природних ресурсів, зручному географічному чи логістичному розташуванні громади та інших чинників зумовлених історичним або соціокультурним розвитком відповідної території. Невелика громада зі значною фінансовою базою, з одного боку, є повністю самодостатньою і не потребує трансфертного вирівнювання з державного бюджету, а з іншого – породжує необхідність надання такого вирівнювання для інших громад, розташованих поруч із такими громадами. Таким чином, одне із завдань децентралізації – зменшення участі державного бюджету у формуванні доходів місцевих бюджетів – не досягається. Розвиток ОТГ повинен відбуватися з урахуванням принципу оптимального розміру та інклюзивного зростання, щоб зменшити необхідність горизонтального вирівнювання доходів місцевих бюджетів. Також невеликі громади не мають достатнього трудового потенціалу для свого розвитку та якісного управління суспільними процесами. Незначна кількість жителів, зокрема учнів та дітей, які мешкають у таких громадах, ставить під сумнів їх перспективність.

Різні фінансові спроможності територій призводять до надання жителям публічних послуг різної якості. Виконання державою соціальної функції передбачає забезпечення громадян на всій території країни певним уніфікованим рівнем аналогічних послуг (освіта, охорона здоров'я, культура тощо). За умов істотних регіональних диспропорцій держава повинна застосовувати механізми горизонтального та вертикального вирівнювання фінансової спроможності територій. Це є одним з елементів забезпечення виконання соціальної функції на регіональному рівні.

Важливим для проведення реформи децентралізації є формування якісного законодавчого поля. Сьогодні все ще існує серйозна проблема щодо того, що існує дублювання багатьох функцій, які належать до компетенції органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Тобто законодавство передбачає, що одні й ті самі функції виконують як органи виконавчої влади, так і органи місцевого самоврядування. За таких умов виникає конфліктність та невизначеність повноважень між різними гілками влади. Необхідно на законодавчому рівні врегулювати діяльність органів місцевого самоврядування, зокрема, визначити базову структуру органів місцевого самоврядування, врегулювати питання оплати праці посадових осіб місцевого самоврядування, установчих та регулювальних документів громад, документів, що регулюють взаємодію з громадськістю, проведення місцевих референдумів. Одночасно з цим необхідно формувати ефективну систему професійної підготовки кадрів. Зважаючи на нові повноваження та сучасні виклики, важливим елементом інституційного становлення місцевого самоврядування є належний рівень підготовки фахівців.

Необхідно врегулювати питання здійснення державного нагляду за законністю рішень і дій органів місцевого самоврядування. Це – важливе питання, оскільки держава повинна забезпечити додержання законності та прав територіальних громад і громадян. У контексті виконання наглядових і

контрольних функцій держава повинна забезпечити належний рівень публічних та інших послуг для своїх громадян, тобто забезпечити виконання соціальної функції як однієї з основних функцій сучасної держави. Для України це актуальніше, оскільки лише зараз відбувається процес формування повноцінного місцевого самоврядування європейського зразка. На цей час існує багато проблем щодо інституційного становлення місцевого самоврядування, формування професійних органів управління, формування взаємовідносин органів управління з громадськістю.

Проведення децентралізації в Україні є важливим чинником розвитку демократичної системи управління. Реформування місцевого самоврядування повинно сформувати новий тип відносин між громадянами, громадою та державою. Новий формат відносин повинен ґрунтуватися на спільному володінні та спільному управлінні справами громади. Максимальне залучення громадян до управління громадою повинно підвищити ефективність управління, посилити відповідальність за ухваленні рішення та результати їх упровадження [105].

Проведення фіскальної децентралізації стало одним з основних стимулів для об'єднання громад. Однак недосконалість законодавчої бази та недостатньо ефективне управління процесом децентралізації призвело до створення громад з істотною різницею в ресурсах. Тому держава повинна здійснювати додаткові заходи фінансового вирівнювання, щоб забезпечити виконання гарантій громадянам у контексті виконання соціальної та інших функцій.

Необхідно звернути особливу увагу на підвищення інституційної спроможності об'єднаних громад. Серед важливих проблем – недостатня ефективність місцевої бюрократії – через нестачу фахових кадрів, системних кваліфікаційних навчань, механізмів громадського контролю та антикорупційних процедур; некоректний вибір стратегічних пріоритетів,

переважання орієнтацій на поточне споживання та брак стратегічно орієнтованої пріоритетизації цілей розвитку, неінклюзивність процесу стратегування; надмірні патерналістські налаштування і очікування (сподівання на централізований бюджетний ресурс); труднощі комунікації з місцевим малим бізнесом, а також з великими компаніями (їх філіями), що працюють на територіях громад; забезпечення доступності та формалізації (знеособлення) доступу об'єднаних територіальних громад до централізованих фінансових ресурсів для запобігання політично вмотивованим рішенням.

3.2 Фінансова спроможність громад – основа ефективної соціальної політики держави

Децентралізація – це системний процес, що здійснюється одночасно в усіх сферах життєдіяльності людини. На думку експертів ОЕСР, дієздатність громад базується як на матеріальних, так і на нематеріальних активах. Перші – це послуги, інфраструктура, природні ресурси та культурні надбання. Другі – місцеві навички, згуртованість, здатність до дії, адаптивність та відкритість для інших, зрештою – здатність працювати разом, приймати спільні рішення та втілювати спільне бачення майбутнього розвитку спільноти. Тому поняття спроможності громади повинно вмещувати в себе не лише забезпеченість відповідними ресурсами, а й характеризувати її здатність до розвитку з урахуванням усіх матеріальних та нематеріальних активів. Поряд із цим для виконання покладених на органи місцевого самоврядування повноважень вони повинні, крім нематеріальних активів, мати достатній потенціал для розвитку, а саме: економічний, трудовий, інфраструктурний та природно-ресурсний. Лише за умови наявності певної ресурсної бази органи місцевого самоврядування матимуть можливість забезпечити якісне та своєчасне

виконання власних та делегованих державою повноважень. Актуальним питанням є формування системи індикаторів, за допомогою яких можна було б визначити рівень спроможності органів місцевого самоврядування, і насамперед ОТГ. Вимоги та критерії щодо формування об'єднаних територіальних громад визначено Методикою формування спроможних територіальних громад (далі – Методика), затвердженою Постановою Уряду [123], в якій подано порядок розроблення перспективного плану формування територій громад Автономної Республіки Крим, області та умови формування проєктних спроможних територіальних громад. Зазначена Методика регламентує вимоги до формування територіальних громад, які повинні мати інституційну та фінансову спроможність забезпечити вирішення суспільних питань, що належать до їх компетенції, для задоволення потреб населення відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Згідно з Методикою критеріями оцінювання рівня спроможності є [123]:

- кількість населення, яке постійно проживає на території територіальної громади;
- кількість учнів, які здобувають освіту в закладах загальної середньої освіти, розміщених на території територіальної громади;
- площа території територіальної громади;
- індекс податкоспроможності бюджету територіальної громади;
- частка місцевих податків та зборів у доходах бюджету територіальної громади.

Відповідно до встановлених оцінних критеріїв визначається рівень спроможності територіальної громади – низький, середній, високий [123]. Оцінювання спроможності громади на етапі її створення (тобто об'єднання) є важливим елементом формування дієздатних органів місцевого самоврядування, які повинні забезпечити на відповідній території вирішення

усіх питань, пов'язаних зі створенням та підтриманням комфортного життєвого середовища для своїх мешканців.

Однак іншим, не менш (а можливо і більш) важливим, питанням є здатність органів місцевого самоврядування забезпечувати належне виконання своїх повноважень у середньо- та довгостроковому періодах. Визначення рівня спроможності за Методикою Уряду здійснюється лише на момент формування нової громади. Для оцінювання подальшого функціонування громад, а саме того, наскільки ефективно й у повному обсязі вони здатні забезпечувати виконання своїх повноважень у Методиці критеріїв не визначено. Зважаючи на це, виникає обґрунтована доцільність для створення певної системи показників і критеріїв, які би характеризували найбільш вагомні показники, необхідні для оцінювання інституційної спроможності громад та їх територій.

Нижче наведений методичний підхід до визначення та оцінювання фінансової спроможності ОТГ. Запропонований підхід було розроблено автором спільно з доктором наук із державного управління Я. Казюк та експертом проекту SKL International І. Герасимчуком.

Оцінювання фінансової спроможності здійснюється на підставі інтегрального показника, який вміщує рейтингові показники за вісьмома самостійними показниками. Показники розраховані на підставі даних про кількість населення та показників виконання бюджету відповідної громади.

Інтегральний показник фінансової спроможності визначають за формулою

$$I_1 = X_1 + X_2 + X_3 + X_4 + X_5 + X_6 + X_7 + X_8 , \quad (3.1)$$

де X_1 – рейтингова позиція громади за показником, що визначає сума доходів загального фонду з розрахунку на 1-го мешканця ($D_{zf(pc)}$);

X_2 – рейтингова позиція громади за показником, що визначає суму видатків загального фонду з розрахунку на 1-го мешканця ($V_{zf(pc)}$);

X_3 – рейтингова позиція громади за показником, що визначає суму видатків на утримання апарату управління з розрахунку на 1-го мешканця ($V_{y(pс)}$);

X_4 – рейтингова позиція громади за показником, що визначає суму капітальних видатків із розрахунку на 1-го мешканця ($V_{k(pс)}$);

X_5 – рейтингова позиція громади за показником, що визначає рівень дотаційності бюджету (L_t);

X_6 – рейтингова позиція громади за показником, що визначає співвідношення видатків на утримання апарату управління з обсягом доходів бюджету (H_y);

X_7 – рейтингова позиція громади за показником, що визначає питому вагу заробітної плати у видатках загального фонду бюджету (P_{op});

X_8 – рейтингова позиція громади за показником, що визначає питому вагу капітальних видатків у загальному обсязі видатків (P_k).

Суму доходів загального фонду з розрахунку на 1-го мешканця розраховано як співвідношення обсягу надходжень доходів загального фонду (без урахування трансфертів) до кількості мешканців відповідної громади:

$$D_{zf(pс)} = \frac{D_{zf}}{N_i}, \quad (3.2)$$

де D_{zf} – доходи загального фонду бюджету громади (без урахування трансфертів із державного бюджету);

N_i – кількість населення громади.

Показник відображає можливості і потенціал громади забезпечувати виконання своїх функцій та повноважень за рахунок фінансових ресурсів, що акумулюються на її території. Для цього показника критерієм оцінювання є середня та медіанна величина в громадах. Відповідно до цих значень можна оцінити показник доходів на 1-го мешканця у відповідній громаді – як він співвідноситься із цими величинами.

Суму видатків загального фонду з розрахунку на 1-го мешканця визначено як співвідношення обсягу видатків загального фонду до кількості мешканців громади:

$$V_{zf(pc)} = \frac{V_{zf}}{N_i}, \quad (3.3)$$

де V_{zf} – обсяг видатків загального фонду громади.

Показник свідчать про фінансовий потенціал громади та її здатність забезпечувати достатній рівень фінансування видатків на утримання установ і закладів бюджетної сфери, реалізацію програм та заходів на території громади. Для цього показника, як і для показника доходів на 1-го мешканця, критерієм оцінювання є середня та медіанна величина в громадах.

Суму видатків на утримання апарату управління з розрахунку на 1-го мешканця визначено як співвідношення обсягу видатків на утримання апарату управління, проведених за рахунок коштів загального фонду, до кількості мешканців громади:

$$V_{y(pc)} = \frac{V_y}{N_i}, \quad (3.4)$$

де V_y – обсяг видатків на утримання апарату управління, проведених за рахунок коштів загального фонду бюджету громади.

Зазначений показник свідчить про обсяг видатків, які витрачають платники податків на утримання управлінського апарату громади або, іншими словами, якою є «вартість» одного працівника управлінського апарату громади для кожного жителя громади [122].

Суму капітальних видатків із розрахунку на 1-го мешканця визначено як співвідношення обсягу капітальних видатків бюджету до кількості мешканців:

$$V_{k(pc)} = \frac{V_k}{N_i}, \quad (3.5)$$

де V_k – обсяг капітальних видатків, проведених із бюджету громади.

Обсяг капітальних видатків свідчить про можливості громади здійснювати витрати на розширене відтворення. Чим вищим є цей показник (відносно середнього в громадах), тим більшими є фінансові можливості громади для інвестиційного та інфраструктурного розвитку, що є важливим для перспектив розвитку громади.

Рівень дотаційності бюджетів розраховують:

–для громад, які отримують базову дотацію,– як співвідношення базової дотації до суми доходів загального фонду з урахуванням базової дотації:

$$L_t = \frac{B_d}{D_{zf} + B_d}, \quad (3.6)$$

де B_d – сума базової дотації, що отримує бюджет громади з державного бюджету;

–для громад, які перераховують реверсну дотацію до державного бюджету,– як співвідношення реверсної дотації до суми доходів загального фонду бюджету громади:

$$L_t = \frac{R_d}{D_{zf}}, \quad (3.7)$$

де R_d – обсяг реверсної дотації, яку перераховує громада до державного бюджету.

Показник дотаційності громади прямо залежить від обсягу її доходів – чим вищий рівень доходів, тим нижчу питому вагу займає базова дотація. Необхідно зазначити, що оптимальним є самодостатність громади в частині відсутності залежності від надходжень базової дотації з державного бюджету. Водночас наявність базової дотації не є критичним явищем, це нормальний загальноприйнятий механізм горизонтального вирівнювання фінансової спроможності місцевих бюджетів. Важливим є лише показник дотаційності – якщо його значення становить, наприклад, 10–20 %, то це абсолютно не критично для фінансового становища громади. Однак якщо

його величина становить, наприклад, 50–60 % і більше, то це означає, що місцевий бюджет значною мірою залежить від державної допомоги і що його фінансова спроможність є невисокою.

Співвідношення видатків на утримання апарату управління з обсягом доходів бюджету визначається як співвідношення видатків на утримання апарату управління громади із сумою доходів загального фонду (без урахування трансфертів із державного бюджету):

$$H_y = \frac{V_y}{D_{zf}} \quad (3.8)$$

Обсяги будь-яких видатків бюджету залежать від його фінансової спроможності, тобто суми коштів, які в ньому акумулюються. За більшої фінансової спроможності бюджету частка видатків на утримання апарату управління буде меншою, оскільки такі витрати (без урахування витрат капітального характеру, пов'язаних з утриманням органів управління) мають відносно усталену величину і незначну волатильність. Тому в бюджетах із більшим ресурсом витрати на апарат управління у відсотковому вираженні є меншими. Унаслідок цього такі громади мають можливість спрямувати більше коштів на розвиток своїх територій. Емпіричні дані свідчать, що оптимальна величина управлінських витрат повинна становити не більше ніж 20 % від обсягу доходів бюджету.

Питома вага заробітної плати у видатках загального фонду бюджету визначається як частка проведених із загального фонду бюджету видатків на заробітну плату з нарахуваннями до обсягу видатків загального фонду бюджету без урахування трансфертів, перерахованих із бюджету громади до інших бюджетів, оскільки такі кошти не спрямовуються на проведення видатків на території відповідної громади, а використовуються на утримання установ чи фінансування програм і заходів на території іншої громади (тобто тієї, яка отримала такі кошти):

$$P_{op} = \frac{V_{op}}{V_{zf}}, \quad (3.9)$$

де V_{op} – видатки на заробітну плату з нарахуваннями, проведені із загального фонду бюджету громади.

Видатки на оплату праці є головною видатковою статтею бюджету. Водночас якщо ці видатки є занадто високими, то відсутні можливості для розвитку територій та розвитку інституційної спроможності установ та закладів бюджетної сфери (придбання обладнання, будівництво, реконструкція тощо).

Питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків визначається як співвідношення капітальних видатків до сукупного обсягу видатків загального та спеціального фонду бюджету громади:

$$P_k = \frac{V_k}{V_{zf} + V_{sf}}, \quad (3.10)$$

де V_k – обсяг капітальних видатків, проведених із бюджету громади;

V_{sf} – обсяг видатків спеціального фонду громади.

Обсяг капітальних видатків є важливим індикатором фінансових можливостей бюджету. Чим вищою є фінансова спроможність бюджету, тим більше коштів може бути спрямовано на витрати капітального характеру, на створення нової доданої вартості на території громади.

Вищенаведені вище показники використано для проведення оцінювання об'єднаних територіальних громад на предмет їх фінансової спроможності забезпечувати виконання своїх функцій та повноважень, а також здатності надавати жителям громади якісні публічні послуги.

У 2019 році в Україні налічувалося 806 об'єднаних територіальних громад, які утворилися відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [121] і мали прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом на підставі Бюджетного кодексу України [124]. Для оцінювання фінансових показників 806 ОТГ було згруповано за

критерієм кількості населення (табл. 3.4), про що вже йшлося в попередньому підрозділі.

Таблиця 3.4 – Розподіл ОТГ за кількістю населення

Група	Критерій групування	Кількість ОТГ	Загальна кількість населення в групі ОТГ, тис. осіб	Відсотків від усього населення ОТГ, %
Група 1	Населення понад 15 тис. осіб	95	2 001,1	24,1
Група 2	Населення від 10 тис. до 15 тис. осіб	128	1 561,6	18,8
Група 3	Населення від 5 тис. до 10 тис. осіб	268	1 874,9	22,5
Група 4	Населення до 5 тис. осіб	288	979,1	11,8
Група 5	ОТГ-міста обласного значення	27	1 891,0	22,8
Разом		806	8 307,7	100,0

Джерело: сформовано автором за даними [122]

Із використанням формули (3.2) проведено розрахунки значень показника доходів загального фонду з розрахунку на 1-го мешканця (табл. 4.5).

Із 806 ОТГ у 266 громадах (33,0 % від загальної кількості) показник доходів на одного мешканця перевищує середній показник в усіх ОТГ. Зокрема, у групі 1 (більше ніж 15 тис. осіб) їх кількість становить 26 ОТГ із 96 ОТГ, у групі 2 (від 10 тис. до 15 тис. осіб) – 37 зі 128, у групі 3 (від 5 тис. до 10 тис. осіб) – 81 із 268, у групі 4 (до 5 тис. осіб) – 108 із 288, у групі 5 (ОТГ-міста обласного значення) – 14 із 27.

У середньому одна ОТГ у групі 1 (з кількістю населення понад 15 тис. осіб) отримала 87,2 млн грн власних доходів, у групі 2 (з населенням від 10 тис. до 15 тис. осіб) – 53,5 млн грн, у групі 3 (з населенням від 5 тис. до 10 тис. осіб) – 30,8 млн грн, у групі 4 (з населенням менше ніж 5 тис. осіб) – лише 16,2 млн грн, у групі 5 (ОТГ-міста обласного значення) – 418,5 млн грн [122].

Таблиця 3.5 – Характеристика показників доходів ОТГ

Група ОТГ за кількістю жителів	Середнє значення суми власних доходів на 1 мешканця в групі, грн	Медіанне значення суми власних доходів на 1 мешканця в групі, грн	Середнє квадратичне відхилення	Коефіцієнт варіації, %	Максимальне значення суми власних доходів на 1 мешканця в групі, грн	Мінімальне значення суми власних доходів на 1 мешканця в групі, грн	Різниця між максимальним і мінімальним показником, разів
Населення понад 15 тис. осіб	4 199,6	4 028,9	1 268,9	30,2	7 695,0	1 108,6	6,9
Населення від 10 тис. до 15 тис. осіб	4 326,1	4 073,1	2 879,5	66,6	23 702,4	905,2	26,2
Населення від 5 тис. до 10 тис. осіб	4 451,0	3 758,6	3 244,3	72,9	21 239,2	792,0	26,8
Населення до 5 тис. осіб	4 902,7	4 219,4	3 686,8	75,2	35 748,0	760,6	47,0
ОТГ-міста обласного значення	5 252,5	4 777,9	1 494,6	28,5	9 813,0	3 098,8	3,2

Джерело: сформовано автором за даними [122; 117]

Середній показник доходів із розрахунку на 1 мешканця становить: у групі 1 (більше ніж 15 тис. осіб) – 4 199,6 грн (найвищий показник – 7 695,0 грн, найнижчий – 1 108,6 грн), у групі 2 (від 10 тис. до 15 тис. осіб) – 4 326,1 грн (найвищий показник – 23 702,4 грн, найнижчий – 905,2 грн), у групі 3 (від 5 тис. до 10 тис. осіб) – 4 451,0 грн (найвищий показник – 21 239,2 грн, найнижчий – 792,0 грн), у групі 4 (до 5 тис. осіб) – 4 902,7 грн (найвищий показник – 35 748,0 грн, найнижчий – 760,6 грн), у групі 5 (ОТГ-міста обласного значення) – 5 252,5 грн (найвищий показник – 9 813,0 грн, найнижчий – 3 098,8 грн) [122]. Проведені розрахунки показують, що

найбільша різниця між екстремальними значеннями показників доходів існує серед громад із кількістю населення менше ніж 5 тис. осіб – 47 разів. У громадах із населенням 5–10 тис. та 10–15 тис. осіб різниця між екстремальними показниками становить 26,8 та 26,2 відповідно. Найменша різниця між екстремальними показниками існує в громадах із кількістю населення понад 15 тис. осіб та у громадах-містах обласного значення – 6,9 та 3,2 раза відповідно. Проведені розрахунки свідчать про залежність рівня диференціації доходів громади від кількості населення, що проживає на її території – серед громад із невеликою кількістю населення різниця між «найбагатшою» і «найбіднішою» територіями є значно більші, ніж у громадах із більшою чисельністю населення.

Додатковими аргументами є розраховані значення середнього квадратичного відхилення та коефіцієнтів варіації. Стандартне (середнє квадратичне) відхилення – це ступінь відхилення усіх значень ознаки від свого середнього показника. Стандартне відхилення показує, на скільки в середньому відхиляються конкретні значення ознаки від їх середнього значення [126], тобто дає розуміння того, наскільки широким є діапазон зміни значень відносно середнього показника (чим більше стандартне відхилення, тим ширший діапазон змін значень цієї величини). Для розрахунків використано середовище Microsoft Excel, в якому функцію стандартного відхилення розраховують за формулою $\sigma = \sqrt{\frac{\sum(x-\bar{x})^2}{(n-1)}}$, де $(x - \bar{x})^2$ – сума квадратів усіх відхилень окремих значень від їх середньої величини; n – кількість результатів спостережень. Найбільше значення стандартного відхилення серед громад із кількістю населення менше ніж 5 тис. жителів та від 5 тис. до 10 тис. жителів – 3 686,8 та 3 244,3 відповідно. Також необхідно звернути увагу на значення коефіцієнтів варіації. Варіацією називають коливання значень ознаки в окремих елементах сукупності [127].

Чим меншою є варіація, тим більш однорідною є сукупність досліджуваних ознак і навпаки. Коефіцієнт варіації характеризує рівень коливання ознаки. Коефіцієнт варіації – це відсоткове відношення середнього квадратичного відхилення до середнього рівня [127], що обчислюється за формулою $V = \frac{\sigma}{\bar{x}}$, де V – коефіцієнт варіації; σ – середнє квадратичне відхилення; \bar{x} – середній розмір ознаки в статистичній сукупності. Показник коефіцієнта варіації використовують для оцінювання однорідності сукупності. Існує оцінний критерій – сукупність однорідна і середня величина в ній є типовою, якщо коефіцієнт варіації не перевищує 33 %. У нашому випадку однорідною необхідно вважати сукупність показників доходів на 1 мешканця в групі з населенням понад 15 тис. жителів та в групі міст обласного значення, в яких коефіцієнти варіації становлять 30,2 % та 28,5% відповідно. В інших групах коефіцієнт значно вищий, що свідчить про істотну неоднорідність показників. Отже, зазначені розрахунки також підтверджують гіпотезу про те, що серед громад із невеликою кількістю населення існує більш істотна диференціація фінансового потенціалу, ніж у громад із більшою кількістю жителів.

Видатки загального фонду на 1 мешканця розраховано як співвідношення обсягу видатків загального фонду до кількості мешканців ОТГ за формулою (3.3).

За 2019 рік із загального фонду бюджетів ОТГ було проведено видатків на суму 57,0 млрд гривень. Середній обсяг видатків у всіх 806 ОТГ із розрахунку на одного мешканця становив 6 861,8 грн. У розрізі груп ОТГ показники диференціюються, найвище значення середнього показника в містах обласного значення – 8 491,8 грн/1 мешканця (табл. 3.6).

Із 806 ОТГ у 231-й громаді (28,7 % від загальної кількості) показник видатків на одного мешканця перевищує середній показник у всіх ОТГ.

Зокрема, у групі 1 (більше ніж 15 тис. осіб) їх кількість становить 24 ОТГ із 96 ОТГ, у групі 2 (від 10 тис. до 15 тис. осіб) – 31 зі 128, у групі 3 (від 5 тис. до 10 тис. осіб) – 55 із 268, у групі 4 (до 5 тис. осіб) – 97 із 288, у групі 5 (ОТГ-міста обласного значення) – 24 із 27 [122].

Таблиця 3.6 – Характеристика показників видатків ОТГ

Група ОТГ за кількістю жителів	Середнє значення суми видатків на 1 мешканця в групі, грн	Медіанне значення суми видатків на 1 мешканця в групі, грн	Середнє квадратичне відхилення	Коефіцієнт варіації, %	Максимальне значення суми видатків на 1 мешканця в групі, грн	Мінімальне значення суми видатків на 1 мешканця в групі, грн	Різниця між максимальним і мінімальним показником, разів
Населення понад 15 тис. осіб	6 233,3	6 263,3	1 262,5	20,3	11 404,4	1 863,2	6,1
Населення від 10 тис. до 15 тис. осіб	6 075,0	5 910,4	1 845,1	30,4	17 906,3	2 333,1	7,7
Населення від 5 тис. до 10 тис. осіб	6 198,9	5 931,7	2 181,9	35,2	17 380,7	2 150,9	8,1
Населення до 5 тис. осіб	6 459,1	6 226,3	2 400,0	37,2	26 085,0	1 371,2	19,0
ОТГ-міста обласного значення	8 491,8	8 577,1	1 773,1	20,9	12 176,8	4 470,8	2,7

Джерело: сформовано автором за даними [122; 117]

У середньому з бюджету однієї ОТГ у групі 1 (із кількістю населення понад 15 тис. осіб) було проведено із загального фонду видатків на суму 131,4 млн грн, у групі 2 (із населенням від 10 тис. до 15 тис. осіб) – 74,6 млн

грн, у групі 3 (із населенням від 5 тис. до 10 тис. осіб) – 43,2 млн грн, у групі 4 (із населенням менше ніж 5 тис. осіб) – лише 21,7 млн грн, у групі 5 (ОТГ-міста обласного значення) – 635,0 млн грн [122].

Середній показник видатків у розрахунку на 1 мешканця становить: у групі 1 (більше ніж 15 тис. осіб) – 6 233,3 грн (найвищий показник – 11 404,4 грн, найнижчий – 1 863,2 грн), у групі 2 (від 10 тис. до 15 тис. осіб) – 6 075,0 грн (найвищий показник – 17 906,3 грн, найнижчий – 2 333,1 грн), у групі 3 (від 5 тис. до 10 тис. осіб) – 6 198,9 грн (найвищий показник – 17 380,7 грн, найнижчий – 2 150,9 грн), у групі 4 (до 5 тис. осіб) – 6 459,1 грн (найвищий показник – 26 085,0 грн, найнижчий – 1 371,2 грн), у групі 5 (ОТГ-міста обласного значення) – 8 941,8 грн (найвищий показник – 12 176,8 грн найнижчий – 4 470,8 грн).

Найбільша різниця між екстремальними показниками видатків (найбільшим і найменшим) існує серед громад із кількістю менше ніж 5 тис. осіб – 19 разів, найменша різниця серед міст обласного значення – 2,7 раза (табл. 4.6). Найбільші показники середнього квадратичного відхилення в групах із кількістю населення від 5 тис. до 10 тис. осіб та менше ніж 5 тис. осіб – 2 181,9 та 2 400,0 (табл. 4.6). Коефіцієнти варіації також найвищі в зазначених групах (табл. 4.6).

Видатки на утримання апарату управління з розрахунку на 1 мешканця визначено як співвідношення обсягу видатків на утримання апарату управління, проведених за рахунок коштів загального фонду, до кількості мешканців відповідної ОТГ за формулою (4.4) [122]. Показник свідчить про те, скільки «сплачує» кожен житель громади на утримання одного працівника управлінського апарату ОТГ з розрахунку на 1 рік.

У середньому у 806 ОТГ, середній рівень видатків на утримання апарату управління з розрахунку на 1 мешканця становить 943,9 гривень.

Середній показник видатків на утримання апарату управління з розрахунку на 1 мешканця становить: у групі 1 (більше ніж 15 тис. осіб) – 782,4 грн (найвищий показник – 1 603,7 грн, найнижчий – 362,5 грн), у групі 2 (від 10 тис. до 15 тис. осіб) – 945,3 грн (найвищий показник – 2 542,5 грн, найнижчий – 378,8 грн), у групі 3 (від 5 тис. до 10 тис. осіб) – 1 075,1 грн (найвищий показник – 3 816,0 грн, найнижчий – 425,1 грн), у групі 4 (до 5 тис. осіб) – 1 389,8 грн (найвищий показник – 4 927,4 грн, найнижчий – 322,9 грн), у групі 5 (ОТГ-міста обласного значення) – 752,7 грн (найвищий показник – 1 439,2 грн, найнижчий – 483,2 грн).

Капітальні видатки з розрахунку на одного мешканця визначено як співвідношення обсягу капітальних видатків бюджету до кількості мешканців відповідної ОТГ відповідно до формули (4.5). Упродовж 2019 року із бюджетів 806 ОТГ було проведено капітальних видатків на загальну суму 12,8 млрд гривень. Середній обсяг видатків у всіх 806 ОТГ із розрахунку на одного мешканця становив 1 546,6 грн.

Середній показник капітальних видатків із розрахунку на одного мешканця становить: у групі 1 (більше ніж 15 тис. осіб) – 1 249,7 грн (найвищий показник – 3 906,4 грн, найнижчий – 210,9 грн), у групі 2 (від 10 тис. до 15 тис. осіб) – 1 461,7 грн (найвищий показник – 8 487,0 грн, найнижчий – 278,3 грн), у групі 3 (від 5 тис. до 10 тис. осіб) – 1 645,1 грн (найвищий показник – 16 626,4 грн, найнижчий – 175,9 грн), у групі 4 (до 5 тис. осіб) – 1 741,6 грн (найвищий показник – 15 398,1 грн, найнижчий – 242,7 грн), у групі 5 (ОТГ-міста обласного значення) – 1 732,6 грн (найвищий показник – 3 438,3 грн, найнижчий – 215,5 грн). Обсяг проведених капітальних видатків свідчить про наявний потенціал щодо розширеного відтворення громади.

Рівень дотаційності бюджетів розраховано як співвідношення обсягу базової чи реверсної дотації до обсягу доходів загального фонду ОТГ (без урахування субвенцій із державного бюджету) за формулами (4.6) та (4.7).

Дотаційність бюджетів розраховано:

–для ОТГ, які отримують базову дотацію,– як співвідношення базової дотації до суми доходів загального фонду з урахуванням базової дотації (формула (4.6));

–для ОТГ, які перераховують реверсну дотацію,– як співвідношення реверсної дотації до суми доходів загального фонду (формула (4.7)).

Рівень дотаційності свідчать про наявність чи відсутність можливостей громади забезпечувати фінансування бюджетних видатків за рахунок грошових ресурсів, які мобілізуються на відповідній території. Рівень дотаційності визначає, як місцевий бюджет щодо здійснення видатків залежить від трансфертів із державного бюджету. Найменш залежними від дотаційних ресурсів із державного бюджету є громади – міста обласного значення з групи 5. Тут із 27 ОТГ найвищий рівень дотаційності становить лише 9,1 %. У групі 1 найвищий рівень дотаційності становить 49,7 %. Серед ОТГ групи 2 – в 5 громадах показник дотаційності перевищує 50 % (або 3,9 % від загальної кількості громад у групі), найвище значення становить 57,5 %. У групі 3 в 9 громадах показник дотаційності перевищує 50 % (або 3,4 % від загальної кількості громад у групі), найвище значення становить 63,5 %. У групі 4 лише в 3 громадах показник дотаційності перевищує 50 % (або 1,0 % від загальної кількості громад у групі), найвище значення становить 62,6 % [122].

Співвідношення видатків на утримання апарату управління з обсягом доходів бюджету визначається як відсоткова частка видатків на утримання апарату управління громади сумою доходів загального фонду (без урахування трансфертів із державного бюджету) за формулою (4.8). В усіх

806 ОТГ середній рівень видатків на утримання апарату управління у 2019 році становив 19,9 %. Зазначена величина відповідає емпіричному показнику оптимального рівня витрат на управління, який становить 20 % [122;128;129]. Серед 806 громад у 182 громадах (22,6 % від загальної кількості) показник видатків на утримання органів управління становить менше ніж 20 % від обсягу доходів. Середній показник видатків на утримання апарату управління в розрізі груп становить:

- у групі 1 (населення більше ніж 15 тис. осіб) – 18,9 %;
- у групі 2 (населення від 10 тис. до 15 тис. осіб) – 21,5 %;
- у групі 3 (населення від 5 тис. до 10 тис. осіб) – 24,4 %;
- у групі 4 (населення до 5 тис. осіб) – 29,2 %;
- у групі 5 (ОТГ-міста обласного значення) – 12,6 %.

Тобто загальна тенденція свідчить про те, що частка видатків на управління є вищою в ОТГ з меншою кількістю населення. Серед ОТГ групи 1 налічується 44 ОТГ (46,3 % від загальної кількості ОТГ в групі), у яких видатки на управління перевищують 20 % від обсягу фінансових ресурсів. Найбільша питома вага управлінських видатків становить 55,2 %, а найменша – 9,5 %. Серед ОТГ групи 2 у 88-й громаді показник видатків на управління перевищує 20 % (68,8 % від загальної кількості ОТГ в групі) [122], зокрема в 6 ОТГ показник становить понад 50 %. Найбільша питома вага управлінських видатків становить 87,4 %, а найменша – 7,3 %. У групі 3 у 218 громадах видатки на управління перевищують 20 % від обсягу фінансових ресурсів (81,3 % від загальної кількості ОТГ в групі), зокрема у 18 ОТГ показник становить понад 50 %. Найбільша питома вага управлінських видатків становить 87,1 %, а найменша – 8,8 %. У групі 4 кількість ОТГ, в яких видатки на управління перевищують 20 % від обсягу фінансових ресурсів, становить 264 (91,7 % від загальної кількості ОТГ в групі), зокрема у 26 ОТГ показник становить понад 50 %. Найбільша питома

вага управлінських видатків становить 86,1 %, а найменша – 10,0 %. У групі 5 кількість ОТГ-міст обласного значення, в яких видатки на управління перевищують 20 % від обсягу власних доходів, становить 10 (37,0 % від загальної кількості ОТГ в групі). Найбільша питома вага управлінських видатків становить 31,6 %, а найменша – 8,2 % [122].

Обсяги будь-яких видатків бюджету залежать від його фінансової спроможності, тобто суми коштів, які в ньому акумулюються. За більшої фінансової спроможності бюджету частка видатків на утримання апарату управління буде меншою, оскільки такі витрати мають відносно усталену величину і незначну волатильність. Тому в бюджетах із більшим ресурсом витрати на апарат управління у відсотковому вираженні є меншими. Унаслідок цього такі громади мають можливість спрямувати більше коштів на розвиток своїх територій. Чим вища частка видатків на утримання апарату управління громади, тим менше коштів спрямовується на фінансування установ та закладів соціально-культурної сфери та реалізацію програм соціально-економічного розвитку. Метою створення та функціонування територіальної громади є забезпечення населення належним рівнем публічних послуг. При спрямуванні значної частини коштів на управлінську діяльність пропорційно зменшується частка коштів, які витрачаються на надання публічних послуг населенню та соціально-економічний розвиток території. Витрачання значної суми коштів на управлінську діяльність нівелює ідею формування спроможного місцевого самоврядування, яке здатне найкраще забезпечувати життєдіяльність населення та створювати умови для розвитку територій за принципом субсидіарності.

Питома вага заробітної плати у видатках загального фонду визначено як відсоткова частка проведених із загального фонду бюджету видатків на заробітну плату з нарахуваннями до обсягу видатків загального фонду бюджету за формулою (4.9). За підсумками 2019 року, із загального фонду

бюджетів 806 ОТГ було проведено видатків на фінансування заробітної плати з нарахуваннями суми 35,7 млрд грн, що становить 62,7 % від обсягу видатків загального фонду бюджетів ОТГ. Середній показник видатків на оплату праці з розрахунку на одну ОТГ становить: у групі 1 (більше ніж 15 тис. осіб) – 71,4 % (найвищий показник видатків на оплату праці – 86,0 %, найнижчий – 46,5 %), у групі 2 (від 10 тис. до 15 тис. осіб) – 71,0 % (найвищий показник видатків на оплату праці – 89,4%, найнижчий – 34,8 %), у групі 3 (від 5 тис. до 10 тис. осіб) – 70,9% (найвищий показник видатків на оплату праці – 93,3 %, найнижчий – 33,5 %), у групі 4 (до 5 тис. осіб) – 73,3 % (найвищий показник видатків на оплату праці – 91,8 %, найнижчий – 25,7 %), у групі 5 (ОТГ-міста обласного значення) – 42,4 % (найвищий показник видатків на оплату праці – 75,5 %, найнижчий – 34,9 %). Обсяг видатків, спрямований на фінансування заробітної плати, є ще одним індикатором фінансової спроможності громади. Спрямування істотної частки видатків бюджету на заробітну плату працівникам бюджетної сфери свідчить про обмежені можливості для проведення витрат за іншими напрямками. Відповідно зменшуються можливості для спрямування бюджетних інвестицій на соціально-економічний розвиток території.

Питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків визначена як співвідношення капітальних видатків до сумарного обсягу видатків загального та спеціального фонду бюджету за формулою (4.10) [122]. Обсяги капітальних видатків відображають спроможність ОТГ забезпечувати соціально-економічний розвиток, можливості для реалізації проєктів інфраструктурного розвитку, створення матеріальних активів або одержання відповідного соціального ефекту.

У середньому в усіх 806 ОТГ середній рівень капітальних видатків становить 18,0 %. Середній показник капітальних видатків у розрізі груп ОТГ становить: у групі 1 (більше ніж 15 тис. осіб) – 16,3 % (найвищий показник –

41,9 %, найнижчий – 3,1 %), у групі 2 (від 10 тис. до 15 тис. осіб) – 18,9 % (найвищий показник – 57,2 %, найнижчий – 4,2 %), у групі 3 (від 5 тис. до 10 тис. осіб) – 20,7 % (найвищий показник – 55,0 %, найнижчий – 3,9 %), у групі 4 (до 5 тис. осіб) – 21,0 % (найвищий показник – 63,1 %, найнижчий – 4,3 %), у групі 5 (ОТГ-міста обласного значення) – 15,7 % (найвищий показник – 25,7 %, найнижчий – 3,4 %). Обсяг бюджетних капітальних видатків прямо залежить від видатків на оплату праці – збільшення видатків на оплату праці означає менші можливості для фінансування капітальних видатків.

Наведений підхід до оцінювання фінансової спроможності органів місцевого самоврядування є одним із способів, який дає можливість визначити рівень забезпеченості територіальних громад достатніми ресурсами для виконання своїх функцій та повноважень, оцінити рівень управлінської спроможності керівництва громади та ефективність ухвалених управлінських рішень щодо використання бюджетних ресурсів громади. Щорічний моніторинг наведених індикаторів надасть можливість аналізувати тенденції у сфері використання бюджетних коштів громади та у сфері ефективності управлінських рішень.

Метою децентралізації та основним завданням державної економічної та соціальної політики повинно бути сприяння у підвищенні фінансового потенціалу територій, які цього потребують, та максимально можливе вирівнювання міжрегіональних фінансових диспропорцій із метою забезпечення громадян належним рівнем публічних послуг незалежно від місця їх проживання.

Децентралізація – це перманентний процес, що відбувається одночасно з розвитком держави та трансформацією суспільних відносин. У зв'язку з цим багато питань потребує постійного науково-теоретичного дослідження та подальшої імплементації в практичну площину. Напрями подальших

досліджень повинні бути зосереджені в площині формування оптимального розподілу повноважень і ресурсів між різними рівнями влади та максимально можливого виявлення й упередження ризиків, що потенційно можуть супроводжувати процеси децентралізації в Україні.

Додатки А-Д містять розрахунки окремих показників, що характеризують фінансову спроможність об'єднаних територіальних громад.

3.3 Структура бюджетних видатків місцевих бюджетів України

Відповідно до Бюджетного кодексу України сукупність місцевих бюджетів у бюджетній системі репрезентується зведеним бюджетом Автономної Республіки Крим та зведеними бюджетами областей, міст Києва та Севастополя. Зведений бюджет області вміщує показники обласного бюджету, зведених бюджетів районів, бюджетів міст обласного значення і бюджетів об'єднаних територіальних громад. Зведений бюджет району вміщує показники районного бюджету, бюджетів міст районного значення, селищних та сільських бюджетів [124].

У загальному бюджетна система України характеризується наявністю таких рівнів місцевих бюджетів:

- бюджетів місцевого самоврядування – бюджетів територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст, бюджетів об'єднаних територіальних громад;
- районних бюджетів – планів утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ, міст районного значення, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання;
- обласних бюджетів – планів утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів

територіальних громад, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання.

Бюджетне регулювання у сфері видатків є важливою складовою фінансової політики, яка істотно впливає на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць та держави в цілому. Від якості та своєчасності ухвалення рішень щодо формування бюджетних видатків залежить збалансованість державних фінансів, рівень ефективності державного регулювання економічних процесів. Через видатки бюджету проявляється роль держави в регулюванні економічних процесів, забезпеченні макроекономічного зростання, соціальних гарантій населення, вдосконалення структури суспільного виробництва. Бюджетні видатки є важливим інструментом впливу на розвиток економіки і соціальної сфери, оскільки за їх допомогою держава може змінювати структуру виробництва, впливати на результати діяльності економічних суб'єктів, регулювати соціальні процеси.

Видатки бюджету – це розподіл централізованого фонду фінансових ресурсів держави та їх використання за галузевим, цільовим і територіальним призначенням. Матеріальну основу видатків бюджету становлять кошти, які направляє держава, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування на фінансування соціально-культурної сфери, соціальних потреб населення, на державне управління, оборону та інші загальнодержавні й місцеві потреби.

У видатках бюджету проявляється фінансова та бюджетна політика держави в усіх сферах життєзабезпечення громадян. Тому перелік витрат, їх склад і структура постійно змінюються залежно від конкретної економічної, політичної та соціальної ситуації.

Відповідно до Бюджетного кодексу України в процесі виконання державного та місцевих бюджетів виділяють видатки бюджету і витрати

бюджету. Видатки бюджету – це кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу, надання кредитів із бюджету, розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів, повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування. Витрати бюджету – це видатки бюджету, надання кредитів із бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів. Необхідно звернути увагу на зазначені відмінності між видатками й витратами [124]. Термін «видатки» використовують для ідентифікації тих розподільних відносин, які пов'язані з використанням централізованого грошового фонду, яким є бюджет. Вони здійснюються на стадії розподілу валового внутрішнього продукту (державний бюджет) чи валового регіонального продукту (місцеві бюджети) і характеризуються одностороннім рухом коштів. Суб'єкт відносин (уряд або місцеві органи виконавчої влади чи місцевого самоврядування) здійснює видатки (виділяє бюджетні кошти) для їх подальшого використання без одночасного отримання еквівалентної вартості товарів чи послуг. На відміну від видатків бюджету, витрати здійснюють відповідні суб'єкти на стадії обміну, вони характеризуються двостороннім рухом (перерахування коштів на депозитні рахунки та їх повернення до бюджету, надання кредитів із бюджету та їх повернення і т. д.).

Для забезпечення управління процесами розподілу і використання бюджетних коштів видатки бюджету систематизують і групують за певними економічними ознаками залежно від галузевого і функціонального спрямування, від рівня державного управління (додаток К). Бюджетним кодексом визначено, що бюджетна класифікація – це єдине систематизоване згрупування доходів, видатків, кредитування, фінансування бюджету, боргу

відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів. Бюджетна класифікація має такі складові частини: класифікацію доходів бюджету, класифікацію видатків та кредитування бюджету, класифікацію фінансування бюджету, класифікацію боргу.

Видатки бюджету класифікуються за:

- функціями, з виконанням яких пов'язані видатки (функціональна класифікація);
- економічною характеристикою операцій, під час проведення яких здійснюються ці видатки (економічна класифікація);
- ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків);
- за бюджетними програмами (програмна класифікація).

Функціональна класифікація видатків бюджету являє собою групування видатків за напрямками, що відображають використання бюджетних коштів на виконання основних функцій держави. Функціональна класифікація видатків уміщує видатки на: загальнодержавні функції, оборону, громадський порядок, безпеку та судову владу, економічну діяльність, охорону навколишнього природного середовища, житлово-комунальне господарство, охорону здоров'я, духовний та фізичний розвиток, освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення.

Відомча ознака класифікації дає можливість у кожній групі бюджетних видатків виділити безпосередніх розпорядників бюджетних коштів – відповідне міністерство, відомство, бюджетну установу або іншу юридичну особу, якій надаються асигнування з бюджету. Відомча класифікація містить перелік головних розпорядників бюджетних коштів для систематизації видатків та кредитування бюджету за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів. Таке групування витрат дає можливість забезпечити

конкретно-адресний фінансовий контроль за використанням бюджетних ресурсів [124].

За цільовим призначенням видатки бюджетів поділяють на конкретні види відповідно до економічної класифікації. Економічна класифікація видатків характеризує економічну суть проведених операцій, її застосовують для чіткого розмежування видатків за їх ознаками. За економічною класифікацією видатків бюджету вони поділяються на поточні й капітальні. Поточними вважаються видатки, які спрямовані на забезпечення простого відтворення і стосуються фінансування поточної діяльності: закупівля товарів і послуг, необхідних для утримання економічної та соціальної інфраструктури (оплата праці державних службовців, закупівля предметів і матеріалів, необхідних для поточних господарських цілей, оплата транспортних і комунальних послуг та ін.); трансферти населенню (пенсії, стипендії, допомоги, інші виплати); поточні субсидії державним і приватним підприємствам, а також органам влади нижчого рівня; виплата відсотків за державним боргом та ін. У своїй сукупності поточні видатки формують звичайний (поточний) бюджет, на який припадає основна частина всіх бюджетних витрат. Капітальні видатки – це видатки розвитку, пов'язані з розширеним відтворенням і фінансуванням інвестиційної та інноваційної діяльності. Капітальні видатки пов'язані з інвестуванням бюджетних коштів в основні фонди і нематеріальні активи, зі створенням державних запасів і резервів. Вони передбачають витрати на нове будівництво і розвиток діючих об'єктів державної та комунальної власності (їх розширення, реконструкцію і технічне переоснащення), інвестиційні трансферти, інші видатки на розширене відтворення. Сукупність цих видатків формує бюджет розвитку.

Відповідно до Бюджетного кодексу України до поточних видатків входить: оплата праці і нарахування на заробітну плату, використання товарів і послуг, обслуговування боргових зобов'язань, поточні трансферти,

соціальне забезпечення, інші поточні видатки. Капітальними видатками є придбання основного капіталу та капітальні трансферти. Бюджетним кодексом визначено, що капітальні видатки бюджету розвитку спрямовуються, зокрема, на: соціально-економічний розвиток регіонів; виконання інвестиційних проектів; будівництво, капітальний ремонт та реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери і житлово-комунального господарства; будівництво газопроводів і газифікацію населених пунктів; будівництво і придбання житла окремим категоріям громадян; розвиток дорожнього господарства; придбання шкільних автобусів та автомобілів швидкої медичної допомоги; оновлення матеріально-технічної бази комунальних закладів охорони здоров'я, комп'ютеризацію та інформатизацію закладів загальної середньої освіти і комунальних закладів охорони здоров'я; природоохоронні заходи; інші заходи, пов'язані з розширеним відтворенням.

Програмна класифікація передбачає класифікацію видатків за відповідними програмами. Перелік програм та обсяг річних видатків на їх виконання визначають щорічно законом про Державний бюджет України та рішеннями місцевих рад про відповідні бюджети.

Бюджетним кодексом передбачено розподіл видатків за рівнями компетенції відповідних органів державної влади та місцевого самоврядування, а саме:

- видатки на забезпечення конституційного ладу, державної цілісності та суверенітету, незалежного судочинства, а також інші, визначені законодавством, видатки, що не можуть бути передані на виконання місцевому самоврядуванню, – здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України;

- видатки, що визначаються функціями держави і можуть бути передані на виконання місцевому самоврядуванню з метою забезпечення

найбільш ефективного їх виконання на основі принципу субсидіарності, – здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів, зокрема трансфертів з Державного бюджету України;

- видатки на реалізацію прав та обов'язків місцевого самоврядування, що мають місцевий характер і визначені законами України, – здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів, зокрема трансфертів із Державного бюджету України.

Держава може передати органам місцевого самоврядування право на здійснення видатків лише за умови відповідного передавання фінансових ресурсів у вигляді закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів або їх частки, а також трансфертів із Державного бюджету України.

Розмежування видатків між місцевими бюджетами здійснюється на основі принципу субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання публічних послуг та наближення їх до безпосереднього споживача. Відповідно до цих критеріїв види видатків поділяються на такі групи:

- перша група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, що забезпечують необхідне першочергове надання публічних послуг і розміщені найближче до споживачів, – здійснюються з бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст, бюджетів об'єднаних територіальних громад, бюджету м. Києва;

- друга група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, що забезпечують надання основних публічних послуг для всіх громадян України, – здійснюються з бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, бюджету м. Києва;

- третя група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, що забезпечують публічні послуги для окремих категорій

громадян, або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України, – здійснюються з обласних бюджетів та бюджету м. Києва.

За підсумками 2019 року серед місцевих бюджетів найбільша частка видатків була проведена з бюджетів міст обласного значення – 190,3 млрд грн (табл. 3.7), що становить 34,1 % від загального обсягу видатків місцевих бюджетів (рис. 3.2). На частку районних бюджетів припадає 22,4 % (125,1 млрд грн), обласних бюджетів – 17,7 % (98,8 млрд грн).

Видатки бюджету м. Києва становлять 61,0 млрд грн або майже 11 % від загального обсягу видатків, проведених з усіх місцевих бюджетів України. У той самий час населення м. Києва становить 3 125,7 тис. осіб, тобто 7,8 % від загальної кількості населення.

Із бюджетів ОТГ¹ у 2019 році проведено видатків на загальну суму 50,7 млрд грн або 9,1 % від усіх видатків при тому, що в об'єднаних територіальних громадах проживає 8 307,6 тис. осіб, що становить 20,8 % від загальної кількості населення України.

Таблиця 3.7 – Структура видатків за видами місцевих бюджетів, млн грн

Галузь (функція)	Бюджет м. Києва	Обласний бюджет	Бюджет міста обласного значення	Районний бюджет	Бюджет міста районного значення	Селищний бюджет	Сільський бюджет	Бюджет ОТГ	Разом
Державне управління	2 249,9	889,8	12 513,9	1 710,2	953,7	1 075,7	7 468,9	7 005,1	33 867,2
Освіта	17 378,9	25 198,8	61 614,8	48 791,3	1 433,7	1 243,7	3 400,2	28 040,8	187 102,1
Охорона здоров'я	11 233,3	35 915,9	22 577,0	18 447,3	1,3	4,1	23,9	1 615,1	89 818,0

¹ Враховано лише ОТГ, які мали у 2019 році прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом

Продовження Таблиці 3.7

Галузь (функція)	Бюджет м. Києва	Обласний бюджет	Бюджет міста обласного значення	Районний бюджет	Бюджет міста районного значення	Селищний бюджет	Сільський бюджет	Бюджет ОТГ	Разом
Соціальний захист та соціальне забезпечення	8 131,2	8 004,0	35 723,1	49 308,0	103,7	98,9	424,6	1 364,5	103 158,1
Культура і мистецтво	1 129,5	3 097,7	3 271,7	2 870,9	121,6	190,2	1 514,7	2 124,3	14 320,6
Фізична культура і спорт	711,0	1 834,9	2 747,9	794,0	92,5	35,2	171,0	442,4	6 828,9
Житлово-комунальне господарство	3 790,5	631,0	20 891,8	615,7	1 597,7	1 096,1	2 525,5	3 233,7	34 382,0
Економічна діяльність	15 761,6	21 830,6	28 769,1	2 297,3	1 472,2	1 199,1	4 446,9	6 276,6	82 053,4
Інша діяльність	583,5	1 436,9	2 176,7	231,8	308,3	205,1	483,2	574,9	6 000,3
Разом видатків	60 969,5	98 839,5	190 286,1	125 066,6	6 084,6	5 148,0	20 458,9	50 677,4	557 530,6

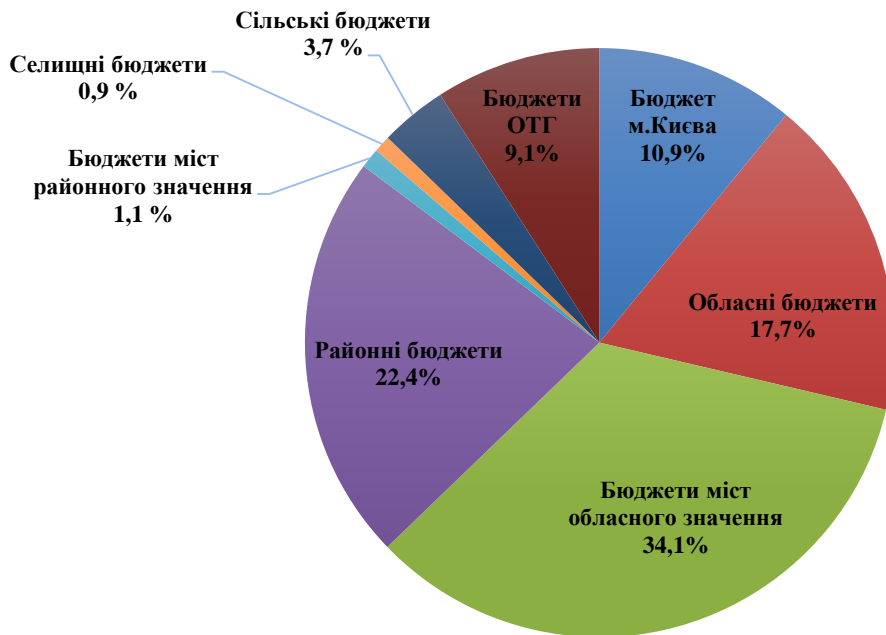

Рисунок 3.9 – Структура видатків за видами місцевих бюджетів

У структурі видатків місцевих бюджетів найбільша частка припадає на видатки, пов'язані з наданням освіти – 187,1 млрд грн, або 33,6 %. На соціальний захист та соціальне забезпечення витрачено 103,2 млрд грн, або 18,5 % від усіх проведених видатків. На фінансування галузі охорони здоров'я спрямовано 89,8 млрд грн, або 16,1 %. На утримання органів місцевого самоврядування всіх рівнів витрачено 33,9 млрд грн, або 6,1 %. Серед галузей соціально-культурної сфери найменший обсяг фінансування у 2019 році було спрямовано на фізичну культуру і спорт – 6,8 млрд грн, або 1,2 % від загального обсягу видатків місцевих бюджетів (рис. 3.10).

На фінансування галузей виробничого призначення в сукупності було витрачено 116,5 млрд грн, що становить 20,9 %, зокрема, на фінансування житлово-комунального господарства – 34,4 млрд грн (6,2 %), на галузі, пов'язані з економічною діяльністю, – 82,1 млрд грн (14,7 %).

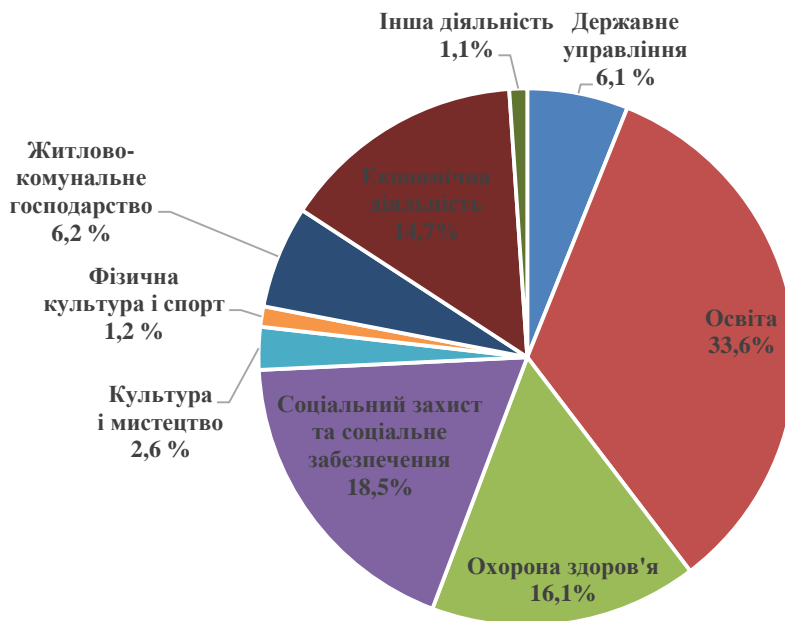

Рисунок 3.10 – Структура видатків місцевих бюджетів за функціями

Залежно від рівня та виду місцевих бюджетів у структурі видатків переважають відповідні напрямки (рис. 4.4, 4.5):

– бюджети ОТГ найбільше коштів витратили на фінансування освіти – 28,0 млрд грн, або 55,3 % від загального обсягу видатків, проведених із бюджетів ОТГ, найменше – на фізичну культуру і спорт – 0,4 млрд грн, або 0,9 %;

– із сільських бюджетів найбільше було витрачено на утримання апарату управління – 7,5 млрд грн, або 36,5 % від усіх видатків, найменше – на охорону здоров'я – 23,9 млн грн, або 0,1 %. Переважання управлінських видатків у структурі сільських бюджетів свідчать про відсутність достатнього ресурсу для виконання повноважень місцевого самоврядування і необхідність завершення процесів об'єднання територіальних громад та створення інституційно та фінансово спроможних органів місцевого

самоврядування, які б мали можливість ефективно виконувати свої повноваження;

– із селищних бюджетів найбільше було витрачено на фінансування освіти – 1,2 млрд грн (майже вся сума спрямована на дошкільну освіту), або 24,2 % від усіх видатків, найменше – на охорону здоров'я – 4,1 млн грн, або 0,1 %;

– з бюджетів міст районного значення найбільше було витрачено на житлово-комунальне господарство – 1,6 млрд грн, або 26,3 % від усіх видатків, найменше – на охорону здоров'я – 1,3 млн грн, або 0,02 %. Фінансування житлово-комунального господарства не повинно бути основною видатковою статтею бюджетних видатків. Бюджет насамперед повинен забезпечувати фінансування галузей соціально-культурного призначення. Причинами переважання в бюджеті видатків на житлово-комунальне господарство є відсутність повноважень на фінансування окремих установ бюджетної сфери (зокрема, загальноосвітніх навчальних закладів), збиткова діяльність підприємств ЖКГ, зумовлена тарифною політикою та наявністю заборгованості населення за спожиті послуги;

– з районних бюджетів найбільша сума видатків спрямована на фінансування соціального захисту та соціального забезпечення населення – 49,3 млрд грн, або 39,4 % (91,0 % або 44,9 млрд грн, спрямовано на фінансування допомог сім'ям із дітьми, пільг та субсидій населенню), найменше (крім іншої діяльності) – на житлово-комунальне господарство – 0,6 млрд грн, або 0,5 % та фізичну культуру і спорт – 0,8 млрд грн, або 0,6 %. Необхідно зазначити, що для районних бюджетів фінансування житлово-комунального господарства є нетиповою функцією. Такі видатки не повинні здійснюватися з районних бюджетів, це повинно бути виключною компетенцією органів сіл, селищ і міст;

– з бюджетів міст обласного значення найбільша сума видатків була спрямована на фінансування освіти – 61,6 млрд грн, або 32,4 % від усіх видатків, найменша (крім іншої діяльності) – на фізичну культуру і спорт – 2,7 млрд грн (1,4 %), та культуру і мистецтво – 3,3 млрд грн (1,7 %);

– з обласних бюджетів найбільший обсяг фінансування спрямовано на охорону здоров'я – 35,9 млрд грн, або 36,3 % від усіх видатків, найменший – на фінансування житлово-комунального господарства – 0,6 млрд грн (0,6 %) та на забезпечення діяльності обласних рад – 0,9 млрд грн (0,9 %). Аналогічно до районних бюджетів з обласних не повинні здійснюватися видатки на фінансування житлово-комунального господарства;

– з бюджету м. Києва найбільше коштів витрачено на фінансування освіти 17,4 млрд грн, або 28,5 % від усіх видатків, найменше (крім іншої діяльності) – на фізичну культуру і спорт – 0,7 млрд грн (1,2 %), та культуру і мистецтво – 1,1 млрд грн (1,9 %).

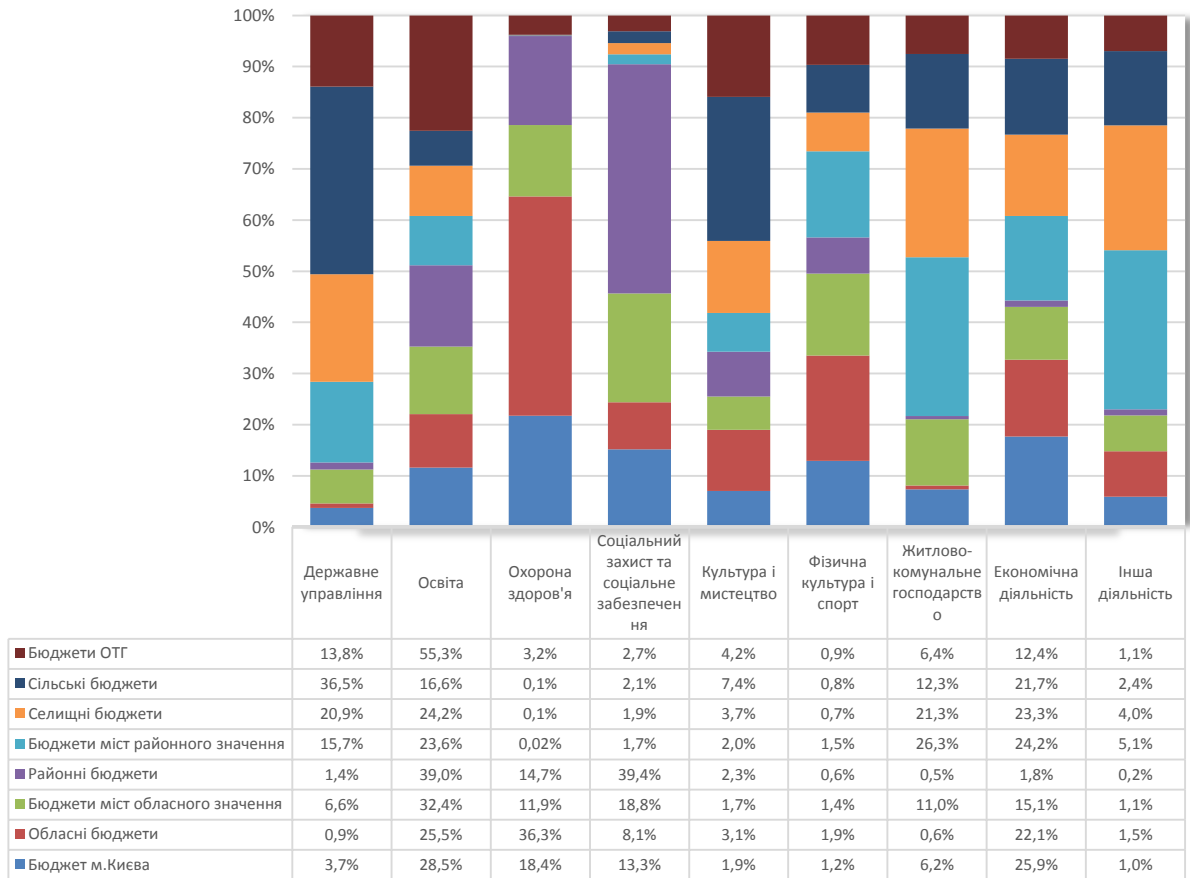

Рисунок 3.11 – Галузева структура видатків місцевих бюджетів

Серед усіх рівнів бюджетів найменше коштів спрямовано на фінансування фізичної культури і спорту – менше ніж 2%: найбільше з обласних бюджетів – 1,9%, найменше з районних бюджетів – 0,6%. Необхідно зазначити, що основною видатковою статтею районних бюджетів було фінансування допомог, пільг та субсидій населенню – 39,4% від усіх видатків. У поточному році зазначені виплати здійснюються безпосередньо з державного бюджету.

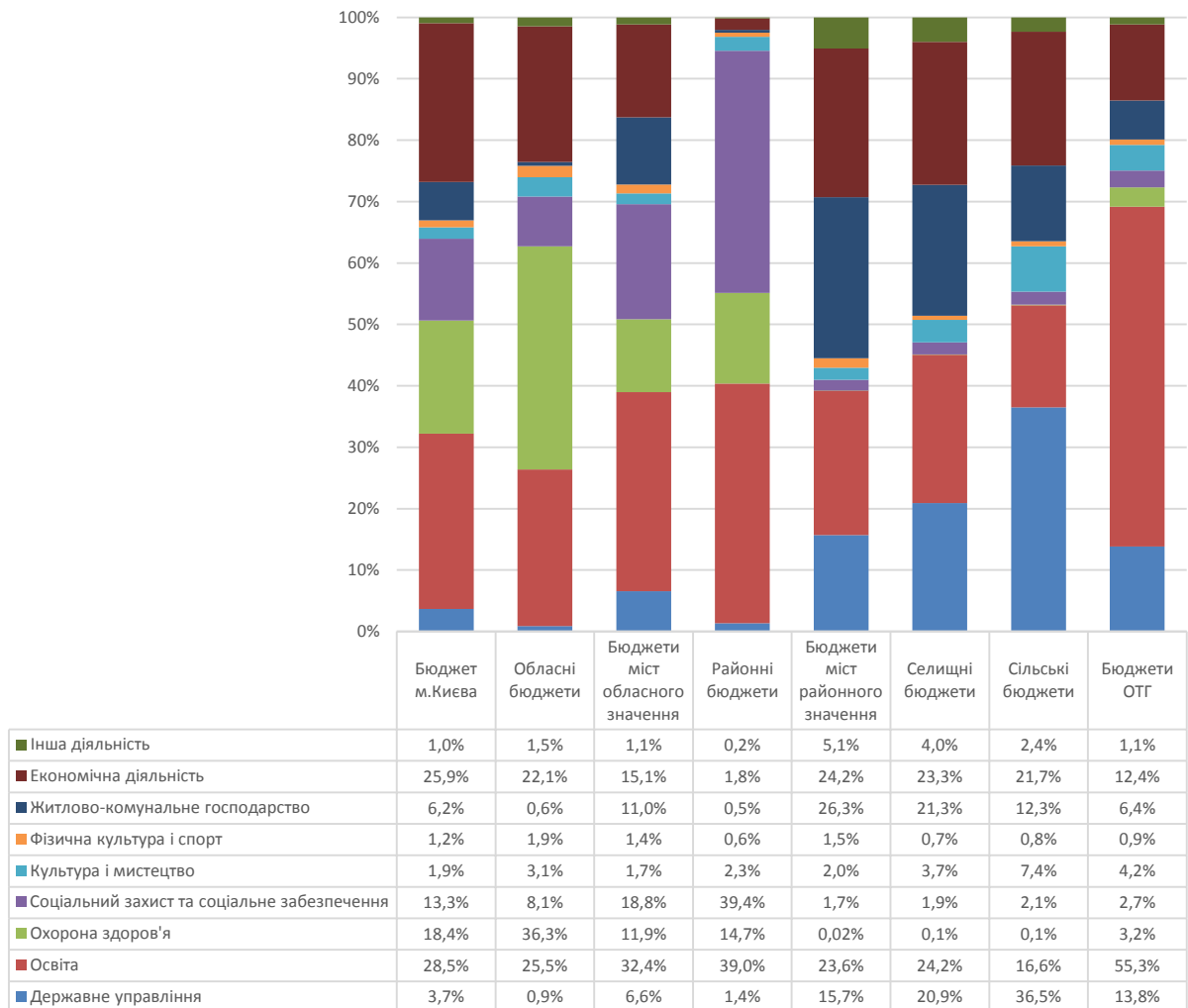

Рисунок 3.12 – Структура видатків місцевих бюджетів за галузями (функціями)

Фінансування сфери освіти з місцевих бюджетів

На фінансування освіти з місцевих бюджетів було спрямовано 187,1 млрд грн (табл. 3.8), зокрема, на:

- дошкільну освіту – 35,8 млрд грн, що становить 19,1% від усіх видатків;
- загальну середню освіту – 105,1 млрд грн, або 56,2%;
- фінансування професійно-технічної освіти – 10,5 млрд грн, або 5,6%.

Найбільший обсяг фінансування проведено з бюджетів міст обласного значення – 61,6 млрд грн, або 32,9 % від усіх видатків місцевих бюджетів, спрямованих на фінансування освіти (рис. 4.6). З районних бюджетів спрямовано 48,8 млрд грн, або 26,1 %. Тобто в сукупності з бюджетів міст обласного значення та районних бюджетів було спрямовано на фінансування освіти 110,4 млрд грн, або 59 % від усіх видатків місцевих бюджетів на освіту.

Таблиця 3.8 – Структура видатків, спрямованих на фінансування освіти (млн грн)

	Разом	Зокрема:							
		бюджет м. Києва	обласні бюджети	бюджети міст обласного значення	районні бюджети	бюджети міст районного значення	селищні бюджети	сільські бюджети	бюджети ОТГ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Освіта, разом	187 102,1	17 378,9	25 198,8	61 614,8	48 791,3	1 433,7	1 243,7	3 400,2	28 040,8
Зокрема:									
Надання дошкільної освіти	35 788,0	4 714,2	41,1	17 547,5	2 690,2	1 373,6	1 218,2	3 244,9	4 958,2
Надання загальної середньої освіти	105 119,4	8 480,4	263,2	33 715,9	41 345,0	42,2	1,6	86,2	21 184,9

Продовження Таблиці 3.8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Надання загальної середньої освіти школами-інтернатами для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку	5 265,9	426,1	4 482,6	333,9	12,6	–	–	–	10,8
Надання позашкільної освіти	4 322,4	493,3	739,0	1 865,5	860,0	8,9	7,7	2,3	345,7
Підготовка кадрів професійно-технічними закладами	10 459,7	616,6	6 862,8	2 980,2	–	–	–	0,0	0,0
Підготовка кадрів ЗВО I-II рівнів акредитації (коледжами, технікумами, училищами)	7 455,5	640,9	6 773,4	41,2	–	–	–	–	–

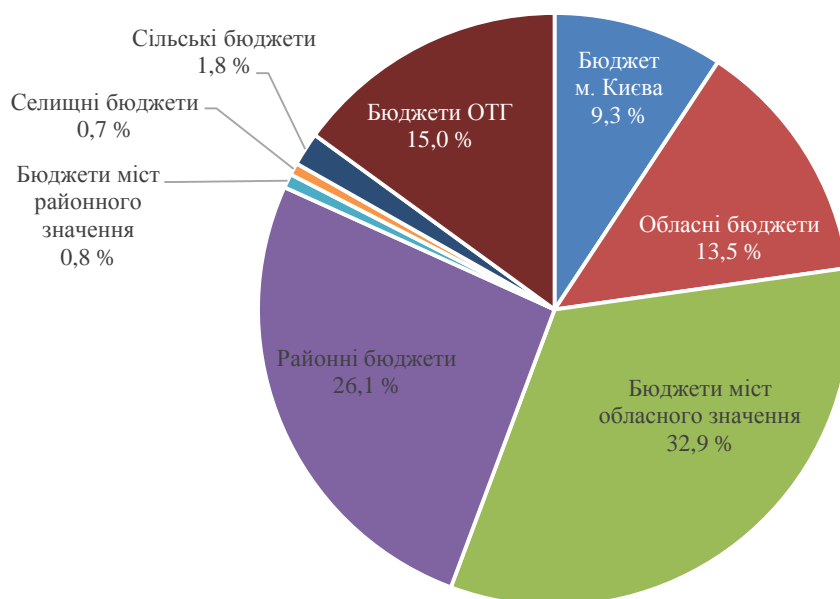

Рисунок 3.13 – Структура видатків місцевих бюджетів на фінансування освіти

Фінансування сфери охорони здоров'я з місцевих бюджетів

На фінансування охорони здоров'я з місцевих бюджетів було спрямовано 89,8 млрд грн (табл. 3.9), зокрема, на:

- багатoproфільну стаціонарну медичну допомогу – 44,9 млрд грн, що становить 50,0 % від усіх видатків;
- спеціалізовану стаціонарну медичну допомогу – 14,9 млрд грн, або 16,6 %.

Найбільший обсяг фінансування проведено з обласних бюджетів – 35,9 млрд грн, або 40,0 % від усіх видатків місцевих бюджетів, спрямованих на фінансування охорони здоров'я (рис. 4.7). З бюджетів міст обласного значення спрямовано 22,6 млрд грн, або 25,1 %, з районних бюджетів – 18,4 % або 20,5 % від усіх видатків місцевих бюджетів на охорону здоров'я.

Таблиця 3.9 – Структура видатків, спрямованих на фінансування охорони здоров'я (млн грн)

	Разом	Зокрема:							
		бюджет м. Києва	обласні бюджети	бюджети міст обласного значення	районні бюджети	бюджети міст районного значення	селищні бюджети	сільські бюджети	бюджети ОТГ
Охорона здоров'я, разом	89 818,0	11 233,3	35 915,9	22 577,0	18 447,3	1,3	4,1	23,9	1 615,1
Зокрема:									
Багатопрофільна стаціонарна медична допомога населенню	44 870,0	4 470,7	7 997,0	15 235,8	16 164,9	–	–	0,1	1 001,5
Спеціалізована стаціонарна медична допомога населенню	14 922,1	1 546,5	12 986,4	373,0	–	–	–	–	16,2
Лікарсько-акушерська допомога вагітним, породіллям та новонародженим	3 029,6	642,7	583,7	1 769,2	34,1	–	–	–	–
Амбулаторно-поліклінічна допомога населенню, крім первинної медичної допомоги	1 884,7	9,5	–	1 688,1	136,9	–	–	0,0	0,2
Спеціалізована амбулаторно-поліклінічна допомога населенню	2 228,5	1 538,0	561,6	128,9	–	–	–	–	–
Стоматологічна допомога населенню	1 428,3	126,0	218,9	919,4	159,4	–	–	0,4	4,1
Первинна медична допомога населенню	2 594,0	103,6	5,9	942,5	1 054,1	–	3,7	7,6	476,7

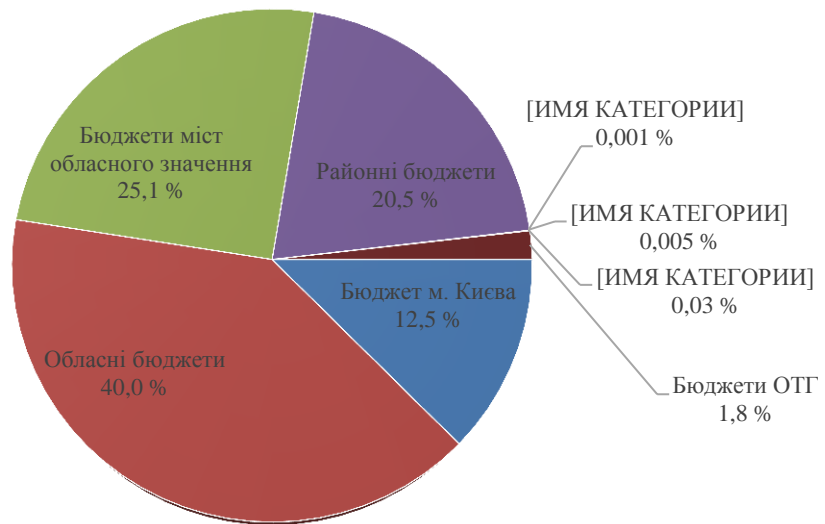

Рисунок 4.14 – Структура видатків місцевих бюджетів на фінансування охорони здоров'я

Фінансування сфери соціального захисту та соціального забезпечення з місцевих бюджетів

На фінансування соціального захисту та соціального забезпечення населення з місцевих бюджетів було спрямовано 103,2 млрд грн (табл. 3.10). Основну частину видатків місцевих бюджетів складають видатки, пов'язані з фінансуванням державних соціальних програм, зокрема, на:

- надання допомог сім'ям із дітьми, малозабезпеченим сім'ям – 36,5 млрд грн, що становить 35,4 % від усіх видатків;
- надання всіх видів пільг та субсидій населенню – 27,2 млрд грн, або 26,4 %;
- надання допомоги особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю – 18,4 млрд грн, або 17,9 %.

Найбільший обсяг фінансування проведено з районних бюджетів – 49,3 млрд грн або 47,8 % від усіх видатків місцевих бюджетів, спрямованих на фінансування соціального захисту та соціального забезпечення населення (рис. 4.8). З бюджетів міст обласного значення спрямовано 35,7 млрд грн, або 34,6 %.

Таблиця 3.10 – Структура видатків, спрямованих на фінансування соціального захисту та соціального забезпечення (млн грн)

1	2	Зокрема:							
		бюджет м. Києва	обласні бюджети	бюджети міст обласного значення	районні бюджети	бюджети міст районного значення	селищні бюджети	сільські бюджети	бюджети ОТГ
3	4	5	6	7	8	9	10		
Соціальний захист та соціальне забезпечення, разом	103 158,1	8 131,2	8 004,0	35 723,1	49 308,0	103,7	98,9	424,6	1 364,5
Зокрема:									
Надання пільг та житових субсидій населенню на оплату житлово-комунальних послуг	21 561,4	1 301,5	–	9 238,1	10 977,6	–	–	–	4,3
Надання пільг та субсидій населенню на придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу	1 820,3	0,2	–	71,4	1 742,0	–	–	–	0,6

Продовження Таблиці 3.10

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Надання пільг з оплати послуг зв'язку, інших пільг та компенсації за пільговий проїзд окремих категорій громадян	3 827,6	1 749,9	6,2	1 740,5	240,1	10,5	8,0	15,3	57,1
Надання допомоги сім'ям із дітьми, малозабезпеченим сім'ям, тимчасової допомоги дітям	36 467,9	1 651,7	1 154,1	12 497,3	21 075,8	–	–	–	89,1
Надання допомоги особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю, допомоги на дітей, які виховуються у багатодітних сім'ях	18 429,5	802,4	–	6 774,3	10 815,8	–	–	–	36,9
Надання соціальних та реабілітаційних послуг громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю в установах соціального обслуговування	10 329,6	737,6	5 077,1	1 500,4	2 469,3	–	0,3	0,3	544,6

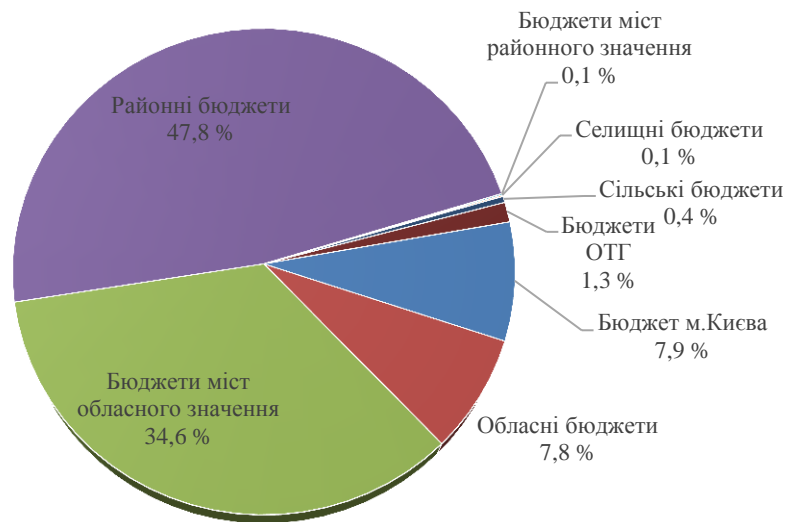

Рисунок 3.15 – Структура видатків місцевих бюджетів на фінансування соціального захисту та соціального забезпечення населення

Фінансування сфери культури і мистецтва з місцевих бюджетів

На фінансування культури і мистецтва з місцевих бюджетів було спрямовано 14,3 млрд грн (табл. 3.11), зокрема, на:

- фінансування будинків культури, клубних закладів – 5,3 млрд грн, що становить 37,2 % від усіх видатків;
- забезпечення діяльності бібліотек – 3,4 млрд грн, або 23,9 %;
- фінансову підтримку театрів – 1,5 млрд грн, або 10,4 %.

Найбільший обсяг фінансування проведено з бюджетів міст обласного значення – 3,3 млрд грн, або 22,8 % від усіх видатків місцевих бюджетів, спрямованих на фінансування культури і мистецтва (рис. 4.9). З обласних бюджетів спрямовано 3,1 млрд грн, або 21,6 %, з районних бюджетів – 2,9 млрд грн, або 20,0 %.

Таблиця 3.11 – Структура видатків, спрямованих на фінансування культури і мистецтва (млн грн)

	Разом	Зокрема:							
		бюджет м. Києва	обласні бюджети	бюджет и міст обласного значення	районні бюджети	бюджет и міст районного значення	селищні бюджети	сільські бюджети	бюджети ОТГ
Культура і мистецтво, разом	14 320,6	1 129,5	3 097,7	3 271,7	2 870,9	121,6	190,2	1 514,7	2 124,3
Зокрема:									
Фінансова підтримка театрів	1 492,4	327,9	1 017,4	147,1	–	–	–	–	–
Забезпечення діяльності бібліотек	3 416,4	272,2	553,5	861,8	1 088,8	4,9	15,1	170,5	449,6
Забезпечення діяльності палаців і будинків культури, клубів, центрів дозвілля та інших клубних закладів	5 323,3	31,7	42,3	962,2	1 397,0	66,0	144,5	1 260,4	1 419,1

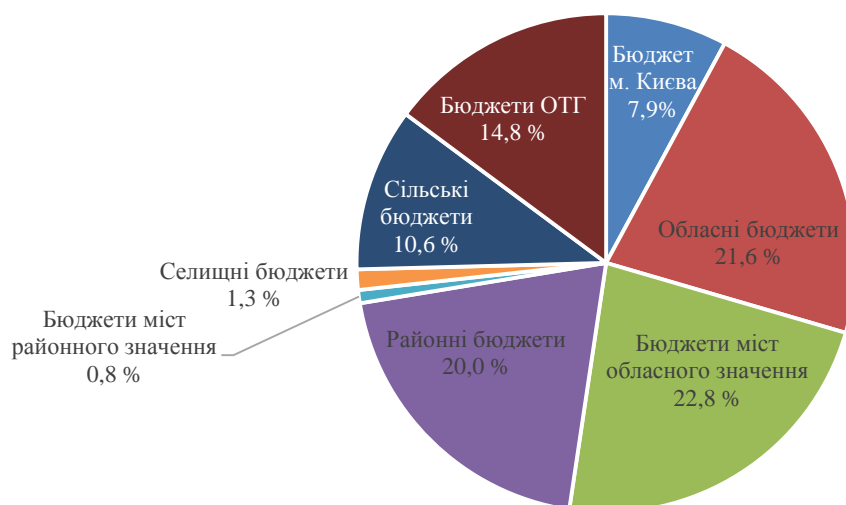

Рисунок 3.16 – Структура видатків місцевих бюджетів на фінансування культури і мистецтва

Фінансування сфери фізичної культури і спорту з місцевих бюджетів

На фінансування фізичної культури і спорту з місцевих бюджетів було спрямовано 6,8 млрд грн (табл. 3.12).

Таблиця 3.12 – Структура видатків, спрямованих на фінансування фізичної культури і спорту (млн грн)

	Разом	Зокрема:							
		бюджет м. Києва	обласні бюджети	бюджет и міст обласного значення	районні бюджети	бюджет и міст районного значення	селищні бюджети	сільські бюджети	бюджети ОТГ
Фізична культура і спорт, разом	6 828,9	711,0	1 834,9	2 747,9	794,0	92,5	35,2	171,0	442,4
Зокрема:									
Розвиток дитячо-юнацького та резервного спорту	4 156,3	570,5	1 020,8	1 726,8	589,1	2,3	0,8	2,0	244,1
Проведення спортивної роботи в регіоні	46,5	47,4	265,9	126,6	35,7	5,8	3,3	25,7	36,2
Підтримка і розвиток спортивної інфраструктури	993,1	47,4	134,2	523,7	69,2	26,0	12,8	94,2	85,6

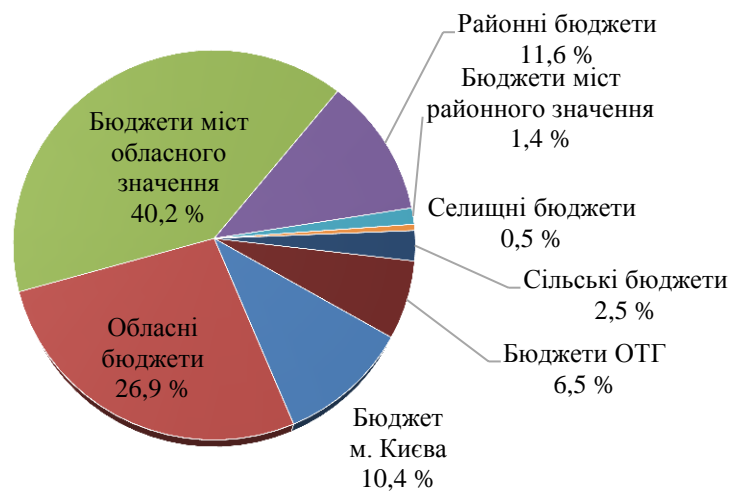

Рисунок 3.17 – Структура видатків місцевих бюджетів на фінансування фізичної культури і спорту

Основна частка коштів спрямована на розвиток дитячо-юнацького та резервного спорту – 4,2 млрд грн, або 61,0 % від загальної суми видатків місцевих бюджетів.

Найбільший обсяг фінансування проведено з бюджетів міст обласного значення – 2,7 млрд грн, або 40,2 % від усіх видатків місцевих бюджетів, спрямованих на фінансування фізичної культури і спорту (рис. 4.10). З обласних бюджетів спрямовано 1,8 млрд грн, або 26,9 %.

Фінансування сфери житлово-комунального господарства з місцевих бюджетів

На фінансування житлово-комунального господарства з місцевих бюджетів було спрямовано 34,4 млрд грн (табл. 3.13), зокрема, на:

- утримання об'єктів житлово-комунального господарства – 10,2 млрд грн, що становить 29,6 % від усіх видатків;
- благоустрій населених пунктів – 20,0 млрд грн, або 58,1 %.

Найбільший обсяг фінансування проведено з бюджетів міст обласного значення – 20,9 млрд грн, або 60,8 % від усіх видатків місцевих бюджетів, спрямованих на житлово-комунальне господарство (рис. 4.11). З бюджету м. Києва спрямовано 3,8 млрд грн, або 11,0 %, з бюджетів ОТГ – 3,2 млрд грн або 9,4 %.

Таблиця 3.13 – Структура видатків, спрямованих на фінансування житлово-комунального господарства (млн грн)

	Разом	Зокрема:							
		бюджет м. Києва	обласні бюджети	бюджети міст обласного значення	районні бюджети	бюджети міст районного значення	селищні бюджети	сільські бюджети	бюджети ОТГ
Житлово-комунальне господарство, разом	34 382,0	3 790,5	631,0	20 891,8	615,7	1 597,7	1 096,1	2 525,5	3 233,7
Зокрема:									
Утримання та ефективна експлуатація об'єктів житлово-комунального господарства	10 190,9	1 969,1	218,2	6 772,8	33,9	293,3	182,7	310,9	410,0
Організація благоустрою населених пунктів	19 965,1	1 422,7	215,8	11 896,5	1,3	1 155,5	796,1	2 041,1	2 435,9

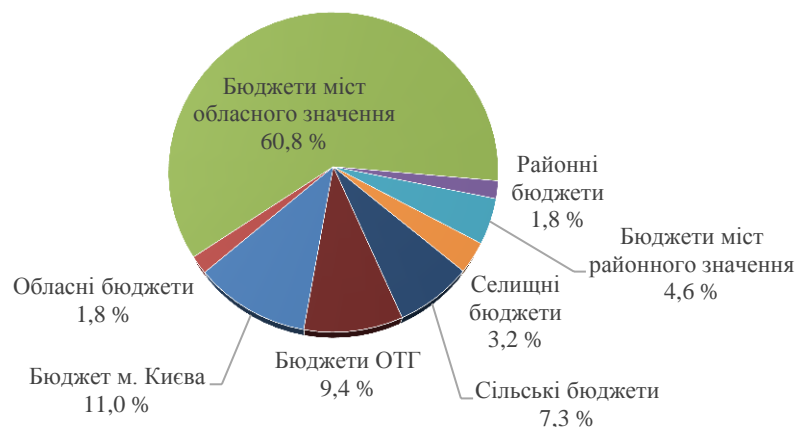

Рисунок 3.18 – Структура видатків місцевих бюджетів на фінансування житлово-комунального господарства

Фінансування сфери економічної діяльності з місцевих бюджетів

На видатки, пов'язані з економічною діяльністю з місцевих бюджетів, було спрямовано 82,1 млрд грн (табл. 3.14), зокрема, на:

– будівництво та регіональний розвиток – 29,1 млрд грн, що становить 35,4 % від усіх видатків;

– транспорт і транспортну інфраструктуру та дорожнє господарство – 40,7 млрд грн, або 49,6 %.

Найбільший обсяг фінансування проведено з бюджетів міст обласного значення – 28,8 млрд грн, або 35,1 % від усіх видатків місцевих бюджетів, спрямованих на економічну діяльність (рис. 4.12). З обласних бюджетів спрямовано 21,8 млрд грн, або 26,6 %.

Таблиця 3.14 – Структура видатків, спрямованих на економічну діяльність (млн грн)

	Разом	Зокрема:							
		бюджет м. Києва	обласні бюджети	бюджети міст обласного значення	районні бюджети	бюджети міст районного значення	селищні бюджети	сільські бюджети	бюджети ОТГ
Економічна діяльність, разом	82 053,4	5 761,6	21 830,6	28 769,1	2 297,3	1 472,2	1 199,1	4 446,9	6 276,6
Зокрема:									
Будівництво та регіональний розвиток	29 056,1	726,2	6 952,6	9 293,4	1 881,6	565,2	569,9	2 026,8	4 040,4
Транспорт та транспортна інфраструктура, дорожнє господарство	40 735,2	9 339,6	14 043,9	11 985,2	204,7	699,1	515,1	2 109,1	1 838,5

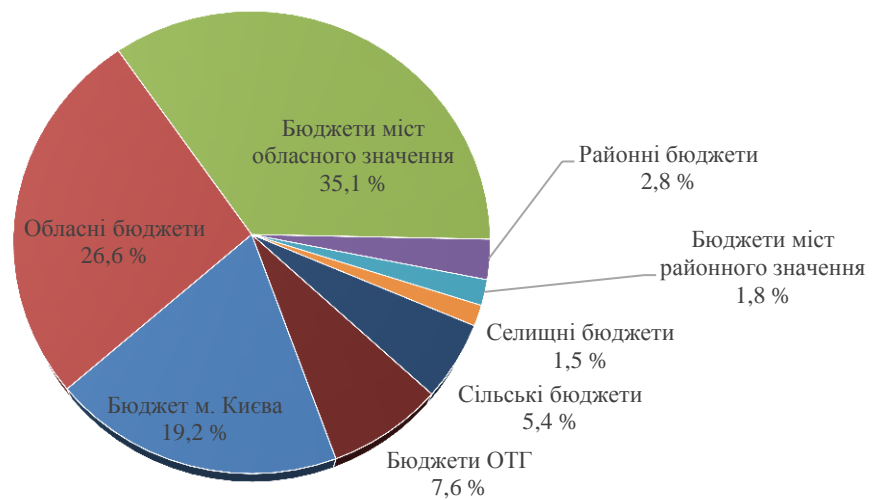

Рисунок 3.19 – Структура видатків місцевих бюджетів на фінансування економічної діяльності

3.4 Фінансове вирівнювання та міжбюджетні відносини в Україні

З огляду на нерівномірність розміщення підприємницьких структур, розвиток промислової та соціальної інфраструктури, географічні, історичні, культурні та інші чинники об'єктивним явищем є різний рівень розвитку територій та різний рівень їх фінансової спроможності. Держава як гарант соціальних та економічних прав повинна забезпечувати відповідний життєвий рівень для своїх громадян незалежно від місця їх проживання. Одним з інструментів зменшення міжтериторіальних економічних та соціальних диспропорцій є вирівнювання фінансової (бюджетної) спроможності регіонів. За допомогою фінансового вирівнювання держава має можливість забезпечувати фінансування публічних послуг (згідно з певними стандартами) на всій території, незалежно від місця проживання громадянина.

Упродовж останніх 70 років національні уряди багатьох країн світу проводили політику децентралізації, яка передбачала передавання значної частини повноважень щодо надання публічних послуг демократично обраним органам місцевого самоврядування. Основна ідея процесів децентралізації полягає в тому, що в багатьох випадках органи місцевого самоврядування можуть надавати своїм жителям публічні послуги більш ефективно та якісно, ніж центральні органи влади. Одночасно з цим виникає проблема щодо недостатності наявних в органах місцевого самоврядування ресурсів для надання всього спектра публічних послуг, які внаслідок децентралізації були їм передані. У результаті цього виникає так званий парадокс децентралізації [130]. Він полягає в тому, що чим більше функцій із фінансування соціальних галузей (освіта, охорона здоров'я тощо) передаються органам місцевого самоврядування, тим більше трансфертів із державного бюджету надходить до місцевих бюджетів і тим меншою є частка власних доходів у їх загальних бюджетах. Або, іншими словами, чим більше функцій передається (доручається) органам місцевого самоврядування, тим менше можна розраховувати на те, що вони будуть покривати це з доходів, які вони формують самостійно [131]. Отже, виникає необхідність у державному регулюванні фінансової спроможності органів місцевого самоврядування з метою забезпечення їх достатнім ресурсом для надання гарантованих державою публічних послуг визначеної якості та кількості. Найбільш дієвим інструментом такого регулювання є фінансове (бюджетне) вирівнювання.

Проблематика фінансового вирівнювання територіальних дисбалансів є актуальною і постійно досліджують. Розвиток суспільних відносин, трансформації економічної та політичної сфер, а також необхідність збалансованого розвитку країн вимагають перманентного пошуку нових методів усунення фінансових дисбалансів між регіонами та нових

інструментів державного впливу на ці процеси. На сьогодні існує немала кількість досліджень різноманітних аспектів, що стосуються фінансового вирівнювання, але з огляду на те, що ця проблематика є специфічною для кожного регіону, вона не втрачає своєї актуальності.

Georg Anetsberger and Volker Arnold [132] провели аналіз моделі, згідно з якою центральний уряд може встановити систему вертикального вирівнювання, тоді як регіональна влада може застосовувати систему горизонтального вирівнювання. Центральна і місцева влада ухвалюють рішення щодо вирівнювання не одночасно, а в різному хронологічному порядку. Дослідження показало, що незалежно від термінів ухвалення рішень завжди переважає центральний уряд і горизонтальне вирівнювання не відбувається. Однак рівновага є Парето-ефективною лише у разі, якщо центральний уряд відіграє роль лідера в цьому процесі (Stackelberg leader). Причому якщо переслідується мета досягнення рівних умов життя в регіонах, то єдиним оптимальним варіантом досягнення цієї мети є вертикальне вирівнювання.

У монографії «Intergovernmental Transfers in Federations» [133] автори подали узагальнені висновки міжнародного досвіду щодо вирішення найбільш фундаментальних проблем у сфері горизонтальних та вертикальних дисбалансів через призму міжурядових трансфертів. Автори монографії вивчають різноманітні аспекти щодо формування політики, спрямованої на підвищення ефективності міжбюджетних трансфертів як інструменту досягнення структури та обсягів видатків, що сприяє покращанню якості надання публічних послуг населенню. У книзі продемонстровано, що як і в багатьох інших політичних питаннях, найоптимальніші (найкращі) рішення щодо системи та обсягів міжбюджетних трансфертів майже завжди є конкретними і дуже рідко узагальненими, тобто рішення для відповідної країни необхідно ухвалювати виходячи з конкретної ситуації, що склалася в

цій країні. Для розуміння системи міжбюджетних трансфертів будь-якої країни насамперед необхідно зрозуміти складні та часто змінні умови та інституції, що формують систему оподаткування, види та обсяги витрат та міжбюджетні фіскальні відносини загалом. Зважаючи на те, що кожна країна має свою історію, політичні та економічні умови, кожна система трансфертів є специфічною, а реформування трансфертної політики завжди вимагає, з одного боку, розуміння значних технічних труднощів, необхідних для створення ефективної системи трансфертів, а з іншого – чутливості та врахування реалій відповідного політичного, інституційного та економічного контексту. Дуже рідко існує універсальний спосіб міжбюджетних відносин. Основні проблеми, такі як вертикальні та горизонтальні дисбаланси, регіональна відмінність у ресурсах та інфраструктурі, справедливість у наданні основних соціальних послуг, до певної міри існують у кожній країні. Але методи та способи здійснення передавання ресурсів зазвичай досить істотно залежать від конкретних місцевих особливостей, і тому важко визначити певну універсальну систему, яка би враховувала усі особливості всіх країн. Таким чином, реформи трансфертних відносин будуть продовжуватися і розроблятися на основі відповідного місцевого контексту, а не орієнтуватися на якісь приклади чи кращі практики.

Yasemin İrepeoğlu Cangeras розглядає питання стосовно того, чи значною мірою наявність регіонів із більш широкими податковими повноваженнями пов'язана з більш високим рівнем економічної нерівності в країні. У літературних джерелах уже давно встановлено позитивний зв'язок між децентралізованим управлінням та різними рівнями перерозподілу ресурсів у середині країни. Перерозподіл є інструментом, за допомогою якого уряди ведуть боротьбу з нерівністю, і якщо перерозподіл є асиметричним між регіонами, то це посилює нерівність. Зазвичай у дослідженнях децентралізоване управління, перерозподіл та економічна нерівність завжди

поєднуються між собою. У дослідженні зосереджена увага на фіскальному аспекті децентралізації і подана теорія для розуміння того, чому рівні децентралізації управління в країні відіграють важливе значення для нерівності доходів. Використовуючи певний масив даних та вимірювань у сфері фіскальної автономії та фіскального контролю автор пояснює, чому фіскальна децентралізація посилює нерівність і одночасно з цим робить припущення, що спільний розподіл фіскальних повноважень між регіонами та центром може призвести до зниження нерівності.

Johannes Becker & Michael Kriebel [134] розглядали питання стосовно оптимального вирівнювання податків на території федеральної землі, яка конкурує з іншою федеральною землею. За певних обставин федерація зацікавлена в стимулюванні податкової конкуренції для залучення податкової бази з інших федеральних земель. Автори зазначають, що оптимальне бюджетне вирівнювання допомагає перерозподіляти доходи від багатих регіонів до бідних і для вибору оптимального рівня податкової конкуренції. Оптимальний рівень податкової конкуренції є компромісом між трьома цілями. По-перше, децентралізоване встановлення податкових ставок має позитивні фіскальні зовнішні явища у межах федерації з огляду на залучення інвестицій. У такому разі податкові ставки є неефективно низькими. По-друге, неефективно високі ставки є причиною стримування інвестицій. По-третє, щедре фіскальне вирівнювання всередині федерації дає можливість проводити політику неагресивної конкуренції з іншими федераціями за податкову базу. Як наслідок, за оптимального вирівнювання рівноважні податкові ставки є вищими в межах федерації та поза нею, і навіть вищі, ніж у разі централізованого (тобто федерального рівня) встановлення податкових ставок.

Проблема фінансового вирівнювання міжрегіональних диспропорцій є актуальною для всіх регіонів світу. Досить часто її розглядають у комплексі з

децентралізацією влади, що є панівною тенденцією в розвитку суспільних і політичних відносин упродовж останніх 30–40 років. Існуюча в Китаї система асиметричної фіскальної децентралізації часто піддавалася критиці. У то самий час було проведено мало досліджень, які прямо свідчать про її негативний ефект щодо політики витрат місцевих органів влади. Y. Li провів дослідження асиметричної системи децентралізації в Китаї [135] з точки зору стимулювального впливу асиметричної децентралізації і фіскальних трансфертів на політику видатків місцевих органів влади. Під час проведення дослідження було використано дані провінційної панелі для проведення емпіричного тесту. Y. Li прийшов до висновку, що асиметрична децентралізація значно послаблює стимули місцевого самоврядування до збільшення соціальних витрат, і як вирішення проблеми асиметричної децентралізації фіскальні трансферти не відіграють належної ролі. Через відносно великий ефект доходу механізм фінансування фіскальних трансфертів не лише значно зменшує стимули місцевого самоврядування до надання соціальних суспільних благ, а й послаблює обмежувальний ефект фіскальної конкуренції у видатковій політиці органів місцевого самоврядування через збільшення їх відносної вартості. Хоча механізм розподілу фіскальних трансфертів має значний позитивний стимул для місцевого самоврядування в регіонах, де чистий дохід фіскальних ресурсів перевищує нуль, всебічні ефекти фіскальних трансфертів при розподілі стимулів місцевих органів влади для забезпечення суспільних благ є негативними в усіх регіонах [135]. Таким чином, підтверджується думка про те, що механізми фіскального вирівнювання мають різноспрямований вплив на розвиток регіонів і неможливо забезпечити абсолютне вирівнювання фінансових дисбалансів.

Дослідженню механізму вирівнювання муніципальних бюджетів, який застосовується в Польщі, присвячена праця S. Kańduła [136]. Автор розглядає

гіпотезу, що механізм вирівнювання бюджету для муніципалітетів, застосований у Польщі, складається з трьох частин загальної субсидії. Зазначається, що такий механізм зменшує розбіжності між муніципалітетами щодо їх доходів на душу населення, але ефективність конкретних трансфертів змінюється. Різниці в доходах між муніципалітетами були вивчені з використанням співвідношення мінімальних та максимальних значень до середнього показника та коефіцієнта варіації. Визначено, що найефективніший трансфер – це вирівнювальна частина загальної субсидії. Інструменти горизонтального вирівнювання мають обмежений вплив на зменшення розбіжностей між доходами муніципалітетів. Ці невідповідності можуть бути згладжені за допомогою перерозподілу трансфертів.

Вважається, що на відміну від вертикального фіскального дисбалансу, система горизонтального фіскального дисбалансу та нерівності між органами місцевого самоврядування через різну фіскальну спроможність досліджувалася меншою мірою. Італійські дослідники [137] запропонували новий метод обчислення фіскальної спроможності на основі регресійного аналізу, який може подолати окремі недоліки традиційних методів, зокрема такого як репрезентативна (типова) податкова система.

Об'єктивним явищем є те, що в будь-якій країні фіскальна база органів місцевого самоврядування завжди істотно відрізняється. Зважаючи на це, децентралізація повноважень призводить до необхідності надання трансфертів місцевим бюджетам для забезпечення надання публічних послуг на рівні певного уніфікованого стандарту. Європейською хартією місцевого самоврядування визначено, що захист фінансово слабших місцевих органів влади вимагає створення інституту процедур фінансового вирівнювання або еквівалентні заходи, призначені для усунення наслідків нерівномірного розподілу потенційних джерел фінансування та фінансового тягаря, який вони несуть у зв'язку з виконанням своїх повноважень. Такі процедури чи

заходи не повинні зменшувати свободу дій, яку мають місцеві органи влади щодо здійснення повноважень у межах власної сфери відповідальності. Зазначений аспект стосується виконання державою своїх функцій і конституційних зобов'язань щодо гарантування громадянам доступу до публічних послуг, принаймні на рівні мінімально визначених стандартів. Розглядаючи питання вирівнювання фінансової спроможності органів місцевого самоврядування, необхідно зважати на той факт, що системи бюджетного вирівнювання істотно відрізняються в різних країнах, що обумовлено різними податковими системами, на базі яких вони формуються. Іншим важливим чинником є те, що фінансове (бюджетне) вирівнювання має політичне підґрунтя, оскільки воно пов'язане з перерозподілом певної частини публічних коштів. Тому не існує варіанта фінансового вирівнювання, який можна було би вважати оптимальним або універсальним. Можна говорити лише про те, наскільки та чи інша система вирівнювання досягає цілей зменшення фінансових диспропорцій між адміністративними одиницями.

Розробляючи політику фінансового вирівнювання, загалом уряди використовують ідентичні методологічні підходи. Відмінності полягають лише у вирішенні питань стосовно того, що саме вирівнюється (доходи, видатки), ступінь вирівнювання, визначення фінансових інструментів, за допомогою яких планується забезпечити вирівнювання. Фінансове вирівнювання є перерозподільним механізмом, який завжди викликає суперечки та дискусії. Однак забезпечення загального балансу як необхідна умова виконання державою своїх соціальних зобов'язань переважає над іншими аспектами, хоча політичний чинник у процесі ухвалення остаточного рішення щодо фінансового вирівнювання є досить вагомим.

Фінансове вирівнювання виконує декілька основних функцій. Основна мета – це досягнення горизонтальної справедливості серед мешканців різних

територій, тобто забезпечення надання порівняльного рівня публічних послуг при порівняльних рівнях ставок оподаткування [138]. Необхідно зазначити, що вирівнювання є пасивною коригувальною фінансовою політикою, яка не має на меті і не може забезпечити економічного зростання регіонів. Фінансове вирівнювання спрямоване на вирівнювання регіональних бюджетних доходів, а не на зростання регіонального ВВП чи зростання індивідуальних доходів громадян [138]. Основним завданням вирівнювання є зменшити (ідеальний варіант – повністю вирівняти) диспропорції в доходах на душу населення та витратах на надання публічних послуг на одного споживача в різних територіях. Податковий потенціал різних територій є неоднаковим з огляду на соціально-економічні, географічні та інші чинники, тому метою вирівнювання є забезпечити надання громадянам публічних послуг певних стандартів за порівняного рівня податкових ставок. Зменшення перерозподілу робочої сили до регіонів із більшим податковим потенціалом також є одним із завдань фінансового вирівнювання.

Іншою важливою метою фінансового вирівнювання є забезпечення громадянам доступу до публічних послуг, які повинні бути приблизно однакової якості в усіх регіонах. Однією з причин, що впливають на диференціацію вартості послуг, є величина регіону та густота населення. Регіони з більшою концентрацією населення зазвичай користуються перевагами від агломерованого ефекту економії, якщо є більша кількість соціальної інфраструктури і вона розміщена досить компактно. Крім того, такі послуги можуть надаватися більш ефективно за наявності більшої кількості споживачів (школи, лікарні, дитячі заклади). Тому вартість публічних послуг у віддалених або малонаселених регіонах переважно є вищою. Вартість послуг також залежить і від демографічної структури населення. Сучасна демографічна ситуація характеризується наявністю значної кількості осіб похилого віку. Цим громадянам необхідно

забезпечувати відповідний рівень медичного забезпечення, адаптувати соціальну інфраструктуру під їх потреби, що також впливає на загальну вартість публічних послуг регіону.

На сьогодні існує два основних стратегічних підходи до вирівнювання фінансової спроможності органів місцевого самоврядування. Перший полягає в тому, що органи місцевого самоврядування забезпечуються частиною від загального обсягу доходів держави через загальний (безумовний) грант, яким вони мають право вільно розпоряджатися (в межах бюджетного законодавства). Другий підхід передбачає надання державою додаткових коштів лише тим органам місцевого самоврядування, чії надходження з розрахунку на одного мешканця (в межах конкретного переліку доходів) є нижчими від середнього показника в країні. Саме в межах зазначених систем здійснюється вирівнювання в більшості країн. Наприклад, Україна та Польща використовують лише першу систему, а Чехія та Албанія – лише другу, в Німеччині застосовують обидві стратегії.

Перевагою системи загальних грантів є те, що їх використання є в цілому простішим. Однак серед недоліків цієї системи є потенційний ризик появи тенденції щодо зменшення зусиль у напрямку мобілізації доходів з власних джерел муніципалітетів і основний акцент зміщується в бік вишукування можливостей для отримання максимально можливої суми коштів від держави. Тому система вирівнювання повинна будуватися таким чином, щоб органи місцевого самоврядування не мали можливостей впливати на збільшення урядових грантів за рахунок зменшення зусиль з адміністрування податків на власній території. Також важливим питанням є перелік доходів, на основі яких здійснюються розрахунки загального обсягу урядових грантів. Чим більша кількість джерел доходів місцевих бюджетів буде внесена до розрахунку урядових грантів, тим більш ефективно буде здійснюватися вирівнювання і тим більша ймовірність того, що диспропорції

між бюджетами будуть максимально згладжуватися. Однак необхідно зважати на те, що для вирівнювання потрібно застосовувати лише ті податки, за якими ставки встановлюються на державному рівні, щоб уникнути маніпуляцій із боку органів місцевого самоврядування. Тому місцеві податки не варто включати до розрахунків, на основі яких здійснюється визначення обсягів урядових трансфертів (грантів) для органів місцевого самоврядування.

Іншим варіантом є вирівнювання видатків, що передбачає врахування відмінностей органів місцевого самоврядування у вартості надання публічних послуг. Тією чи іншою мірою вирівнювання видатків здійснюється в більшості країн. Однак така система потребує достовірних статистичних даних про витрати та кількість споживачів відповідних послуг, а також складних формульних розрахунків. Найчастіше вирівнювання видатків застосовують до конкретних сфер, наприклад щодо освіти, медицини.

Проблема фінансового вирівнювання є динамічною сферою, що постійно змінюється залежно від поточної ситуації, зумовленою фінансово-економічними та політичними чинниками.

Фінансове вирівнювання та міжбюджетні відносини в Україні

Відмінності в соціально-економічному розвитку територій України призводять до формування різної фінансової та бюджетної спроможності територій. Відповідно нерівномірність у формуванні і використанні ресурсної бази породжує різну спроможність місцевих органів влади забезпечувати повноту надання публічних послуг своїм громадянам. Унаслідок цього виникають фіскальні дисбаланси. Серед чинників, що впливають на формування ресурсної бази відповідних територій, можна виокремити такі: різний рівень економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, що склався внаслідок нерівномірності територіального розміщення продуктивних сил, яка зумовлює

диференціювання податкової бази регіонів; різноманітність природно-кліматичних умов; різний екологічний стан територій; особливості географічного розміщення населених пунктів; насиченість шляхами сполучення; кількість населення та його гендерна структура; сформована мережа об'єктів соціальної і побутової інфраструктури та її стан.

Усунення територіальних фіскальних дисбалансів є одним із основних завдань державної бюджетної та регіональної політики. Серед інструментів усунення (або принаймні істотного зменшення) фіскальних дисбалансів необхідно виокремити фінансово-бюджетне регулювання, яке здійснюється за допомогою системи міжбюджетного фінансового вирівнювання. Фінансове вирівнюванням – це система інструментів та заходів щодо усунення фіскальних дисбалансів шляхом перерозподілу ресурсів між рівнями бюджетної системи.

Міжбюджетні відносини уособлюють відносини між державою та органами місцевого самоврядування щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією, законодавчими та нормативно-правовими актами України. Метою регулювання міжбюджетних відносин є забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавством за бюджетами, та фінансових ресурсів, які повинні забезпечувати виконання цих повноважень. Зважаючи на це, можна сформулювати основні завдання міжбюджетних відносин, а саме: відповідність розміру державних зобов'язань за видатками з обсягами їх фінансування; створення стимулів для місцевих органів влади до збільшення обсягу надходжень до місцевих бюджетів завдяки поліпшенню управління наявними ресурсами; стабільність і передбачуваність міжбюджетних відносин між державним бюджетом і місцевими бюджетами для забезпечення належного рівня прогнозування й управління ресурсами

місцевими органами влади; запровадження інвестиційних трансфертів для покращання якості суспільних послуг та забезпечення розвитку соціальної інфраструктури; закріплення за центральним рівнем фіскальної відповідальності за фінансування в повному обсязі делегованих державою повноважень та державних соціальних програм тощо [].

Система міжбюджетних відносин будується на основі певних принципів, зокрема, – це формульний підхід, справедливість розподілу, передбачуваність, жорсткі бюджетні обмеження, безумовність. Формульний підхід передбачає застосування певного уніфікованого розрахунку для визначеної сукупності бюджетів. У цьому контексті необхідно зазначити, що формула для розрахунків не завжди може і повинна бути простою, щоб бути зрозумілою для широкого кола стейкхолдерів. Для забезпечення ефективного впливу системи бюджетного вирівнювання на зменшення фіскальних дисбалансів необхідним є врахування багатьох чинників, параметрів, взаємозв'язків, проведення відповідних математичних операцій, що не завжди можуть мати спрощений вигляд. У цьому разі може виникнути своєрідна дилема, коли формула, за допомогою якої можна забезпечити більший ступінь справедливості, може виявитися складнішою, а більш проста формула не задовольнить вимоги щодо забезпечення справедливості. Принцип справедливості передбачає наявність однакових методологічних підходів до визначеної сукупності місцевих бюджетів, що згруповані за аналогічними критеріями (кількість населення, перелік виконуваних повноважень, соціально-культурна бюджетна інфраструктура, податковий потенціал тощо). Місцеві бюджети з аналогічним рівнем видаткових потреб, але з різними за обсягом податковими базами, повинні отримувати трансферти в обсягах, що допоможуть їм забезпечувати фінансування ідентичних публічних послуг. Принцип передбачуваності означає можливість для середньострокового планування місцевих бюджетів і

відсутність значних коливань у трансфертній політиці держави. Жорсткі бюджетні обмеження стосуються визначення правил і процедур, які би унеможливили маніпулювання місцевих органів влади з метою отримання більшої кількості чи більших обсягів трансфертів. Показники, що впливають на визначення обсягів трансфертів, повинні перебувати поза впливом з боку місцевих органів влади. Ці органи не повинні мати можливостей збільшувати обсяг отримуваних трансфертів, змінюючи свої рішення, що призводять до зниження рівня податкової спроможності території або збільшення кількості мережі та/або працівників бюджетних установ. Безумовність означає, що трансферти надаються на фінансування публічних послуг без чітко встановлених напрямків використання. Тобто трансферти не повинні супроводжуватися жодними вимогами, здатними обмежувати рішення місцевих органів влади щодо їх використання. Однак необхідно зазначити, що безумовність трансфертів переважно забезпечується при здійсненні вирівнювання фіскальної спроможності місцевих бюджетів. Зважаючи на вектор бюджетної політики та бюджетну систему держави, міжбюджетні трансферти можуть використовуватися на фінансування певних цільових програм чи галузей. У такому разі вони будуть мати характер цільових коштів, які повинні бути використані за напрямками, визначеними тим органом, який їх надає. В Україні до таких трансфертів можна віднести освітню та медичну субвенції, субвенцію на фінансове забезпечення будівництва, ремонту та утримання доріг та ін.

Відповідно до вищенаведеного, виокремлюється два види міжбюджетних трансфертів: дотація та субвенція. Дотація – обсяг грошової допомоги, що на безоплатній і безповоротній основі надається з державного бюджету місцевим бюджетам для їх збалансування та забезпечення виконання ними своїх функцій без визначення напрямів чи умов її використання. Субвенція – міжбюджетний трансферт, який використовується

на конкретну мету в порядку, визначеному органом, що ухвалив рішення про надання субвенції.

Фінансове вирівнювання може мати характер вертикального або горизонтального вирівнювання. Вертикальне вирівнювання має на меті досягнення збалансованості між обсягом видаткових зобов'язань (повноважень) кожного рівня влади з потенціалом дохідних джерел відповідного бюджету. За вертикального вирівнювання забезпечується вирівнювання видатків (потреб) і міжбюджетні трансферти спрямовуються на забезпечення надання суспільних послуг населенню кожної територіальної громади на певному уніфікованому рівні, який гарантується законодавством країни. Горизонтальне вирівнювання – це забезпечення певного рівня податкоспроможності місцевих бюджетів для усунення або зниження нерівності в податковому потенціалі територій. Горизонтальне вирівнювання передбачає вирівнювання доходів (ресурсів), за якого міжбюджетні трансферти спрямовуються на вирівнювання податкоспроможності територіальних бюджетів, тобто на забезпечення горизонтального вирівнювання фіскальних ресурсів. Вважається, що горизонтальне вирівнювання є більш прозорим, ніж вертикальне, оскільки за горизонтальної системи не суміщаються фінансування і вирівнювання [139]. Також за горизонтального вирівнювання чітко видно, скільки який бюджет перераховує власних коштів до системи вирівнювання, тоді як за вертикального вирівнювання досить складно визначити цю величину. Горизонтальне вирівнювання є простішим, ніж вертикальне з точки зору здійснення розрахунків: обирається база для розрахунків та показник, який служить критерієм для вирівнювання. За вертикального вирівнювання (вирівнювання за витратами) необхідно обрати критерії, які об'єктивно визначають вартість публічної послуги і пояснюють її відмінності в регіональному розрізі [139, [пункт 51](#)]. За таких умов критерії та показники

для системи вирівнювання за видатками будуть переглядатися частіше, ніж для вирівнювання за доходами. Також при вирівнюванні за видатками місцеві органи влади будуть частіше намагатися чинити політичний тиск на центральні органи влади і впливати на процес вирівнювання з тих причин, які були щойно наведені, а саме внаслідок можливостей різної інтерпретації вартісних та кількісних величин, які беруться за основу при розрахунках.

Залежно від системи державного управління, розподілу повноважень між державою та місцевими органами влади існують різні моделі взаємодії між державним та місцевими бюджетами. Ефективність функціонування системи міжбюджетного регулювання обумовлена наявністю таких умов: чітке розмежування видаткових повноважень між усіма рівнями влади; забезпечення кожного рівня влади достатніми фінансовими ресурсами для належного виконання своїх повноважень; вирівнювання вертикальних і горизонтальних дисбалансів за допомогою міжбюджетних трансфертів із метою забезпечення надання стандартизованого рівня публічних послуг на всій території держави. Для кожної країни властива певна система взаємодії між центральним та місцевими бюджетами. Відомі в цій галузі дослідники Г. Хьюз та С. Сміт запропонували класифікацію країн ОЕСР [140; 141], що базується на подібності методів регулювання міжбюджетних відносин, взаємодії між центральною і місцевими владами (табл. 3.15).

Таблиця 3.15 – Групування країн за системою регулювання міжбюджетних відносин

Критерій	Країна
Наявність досить значної самостійності в сукупності з широкими повноваженнями у сфері адміністрування податків регіональній та місцевій владі	Австралія, Канада, США, Великобританія, Японія
Істотна роль регіональних та місцевих органів влади у фінансуванні витрат на соціальні потреби	Данія, Норвегія, Фінляндія, Швеція
Відносна самостійність у поєднанні з ефективною співпрацею між бюджетами різних рівнів	Австрія, Німеччина, Швейцарія
Значний рівень залежності регіонів від центральної влади	Бельгія, Греція, Іспанія, Італія, Нідерланди, Португалія, Франція

Джерело: (Hughes та ін., 1991).

Українська модель міжбюджетних відносин не може бути беззастережно віднесена до жодного із наведених критеріїв. В Україні є наявною відносна самостійність бюджетів у частині їх формування та виконання, однак у цьому разі зберігається значний рівень залежності від рішень центрального уряду і від трансфертів із державного бюджету (табл. 3.16), хоча відзначається тенденція до поступового зменшення частки державних трансфертів у дохідній частині місцевих бюджетів.

Таблиця 3.16 – Співвідношення трансфертів до обсягу доходів місцевих бюджетів України

Показник	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
1	2	3	4	5	6
Доходи загального фонду місцевих бюджетів (без трансфертів із державного бюджету), млрд грн	101,6	146,7	192,7	234,1	275,2
Трансферти з державного бюджету місцевим бюджетам (загальний фонд), млрд грн	173,2	194,7	261,3	285,0	244,3
Загальна сума доходів місцевих бюджетів (р. 1 + р. 2), млрд грн	274,8	341,4	454,0	519,1	519,5

Продовження Таблиці 3.16

1	2	3	4	5	6
Частка трансфертів у загальній сумі доходів місцевих бюджетів (р. 2/р. 3), %	63,0	57,0	57,6	54,9	47,0

Джерело: розроблено автором за даними (Офіційний сайт Державної казначейської, 2019).

Значне зменшення частки трансфертів свідчить про нестабільність державної фінансової політики щодо місцевих бюджетів. За 5 років (із 2015 р. до 2019 р.) частка державних трансфертів у структурі місцевих бюджетів зменшилася на 16 %. Найбільше зменшення відбулося у 2019 році – на 7,9 %. Поряд з іншими чинниками це обумовлено істотним зменшенням фінансування державних соціальних програм у частині надання пільг та субсидій окремим категоріям громадян. У 2018 році на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату житлово-комунальних послуг із місцевих бюджетів було спрямовано 72,7 млрд грн, тоді як у 2019 – 23,4 млрд грн або на 49,3 млрд грн менше (табл. 3.17).

Однак це не означає, що на цю суму зменшилося фінансування соціальної підтримки громадян. Змінився лише механізм фінансування витрат на фінансування пільг та субсидій. У 2019 році частина витрат на початку року фінансувалася з місцевих бюджетів за рахунок субвенції з державного бюджету, а потім поступово фінансування пільг та субсидій переформатувалося в грошову форму (надання адресної грошової допомоги) і такі витрати уже здійснювалися безпосередньо з державного бюджету через місцеві органи виконавчої влади, які входять до системи Міністерства соціальної політики України.

Таблиця 3.17 – Обсяги міжбюджетних трансфертів, перераховані з державного бюджету місцевим бюджетам у 2018 та 2019 роках (млн грн)

Вид трансфертів	2019 рік	2018 рік	Відхилення показників 2019 року від 2018 року
1	2	3	4
Дотації, разом, з яких:	25 857,5	25 166,0	691,5
Базова дотація	10 367,3	8 182,7	2 184,7
Додаткова дотація на здійснення переданих із державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я	14 900,0	16 500,0	-1 600,0
Субвенції, разом, з яких:	218 497,8	259 866,6	-41 368,9
субвенція на виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, та іншим категоріям населення	54 897,4	51 753,2	3 144,2
– субвенція на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату житлово-комунальних послуг та енергоносіїв, твердого палива і скрапленого газу	23 381,2	72 671,0	49 289,8
– субвенція на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад	2 060,1	1 861,3	198,8
– субвенція на розвиток системи охорони здоров'я в сільській місцевості	1 000,0	1 000,0	0,0
– освітня субвенція місцевим бюджетам	70 355,7	60 423,8	9 931,9
– медична субвенція місцевим бюджетам	56 108,1	61 650,2	-5 542,1
– субвенція на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій	2 978,9	4 998,6	-2 019,8
– субвенція на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа»	1 023,4	1 083,3	-59,9
Інші види субвенцій	6 693,0	4 425,2	2 267,8

Джерело: розроблено автором за даними [115].

Починаючи з 2020 року, фінансування видатків, пов'язаних із виконанням державних соціальних програм, таких як надання пільг і субсидій населенню та виплата допомоги сім'ям із дітьми і

малозабезпеченим сім'ям здійснюється безпосередньо з державного бюджету. Відповідно зазначені суми не передбачаються в місцевих бюджетах. У цілому у 2018 році місцеві бюджети отримували з державного бюджету 30 різних видів субвенцій, у 2019 – 37, при затвердженні державного бюджету на 2020 рік місцевим бюджетам було передбачено 26 різних видів субвенцій. Постійні значні зміни кількості та видів субвенцій із державного бюджету свідчать про непослідовність державної фінансово-бюджетної політики, перешкоджають можливості забезпечити повноцінне та ефективне середньострокове планування місцевих бюджетів і не дають можливості формувати стратегічні плани соціально-економічного розвитку регіонів. Трансфертна політика держави повинна бути більш передбачувана і стабільна, формуватися на основі обґрунтованих даних та розрахунках, мати характер середньострокової стабільності.

Серед регіонів України спостерігається досить неоднорідна ситуація з надходженнями трансфертів із державного бюджету. У 2018 році серед регіонів України найвища частка трансфертів у загальній структурі доходів була зафіксована в Чернівецькій області – 72,7 %, найменша частка – в м. Києві – 26,8 %, а серед областей – у Дніпропетровській області – 45,7 % (табл. 3.18, рис. 3.13).

Таблиця 3.18 – Частка трансфертів із державного бюджету в структурі доходів зведених бюджетів областей і м. Києва (2018 рік)

Адміністративно-територіальна одиниця, область	Дохід загального фонду	Трансферт із державного бюджету	Разом	Частка трансфертів, %
1	2	3	4	5
Вінницька	8 091,4	12 676,6	20 768,0	61,0
Волинська	4 290,6	9 497,6	13 788,2	68,9
Дніпропетровська	24 822,0	20 867,1	45 689,1	45,7
Донецька	11 176,1	12 830,3	24 006,4	53,4
Житомирська	5 950,8	10 396,5	16 347,3	63,6

Продовження таблиці 3.18

1	2	3	4	5
Закарпатська	4 453,4	10 633,6	15 087,0	70,5
Запорізька	11 071,4	11 724,4	22 795,9	51,4
Івано-Франківська	5 090,1	12 648,4	17 738,5	71,3
Київська	13 070,0	13 031,6	26 101,6	49,9
Кіровоградська	5 217,2	7 678,5	12 895,7	59,5
Луганська	2 966,7	5 415,0	8 381,6	64,6
Львівська	13 499,0	19 139,6	32 638,7	58,6
Миколаївська	5 939,6	7 995,4	13 935,1	57,4
Одеська	14 636,1	14 533,4	29 169,5	49,8
Полтавська	10 459,5	10 892,9	21 352,4	51,0
Рівненська	4 571,1	10 805,5	15 376,6	70,3
Сумська	5 794,3	8 784,6	14 578,9	60,3
Тернопільська	3 916,4	9 359,6	13 276,0	70,5
Харківська	16 842,6	17 366,0	34 208,6	50,8
Херсонська	4 571,1	7 937,4	12 508,6	63,5
Хмельницька	5 952,0	10 630,4	16 582,3	64,1
Черкаська	6 520,7	10 009,5	16 530,2	60,6
Чернівецька	2 992,7	7 956,4	10 949,0	72,7
Чернігівська	5 276,1	8 708,6	13 984,7	62,3
м. Київ	36 934,0	13 513,8	50 447,8	26,8
Разом в Україні	234 105,05	285 032,67	519 137,72	54,9

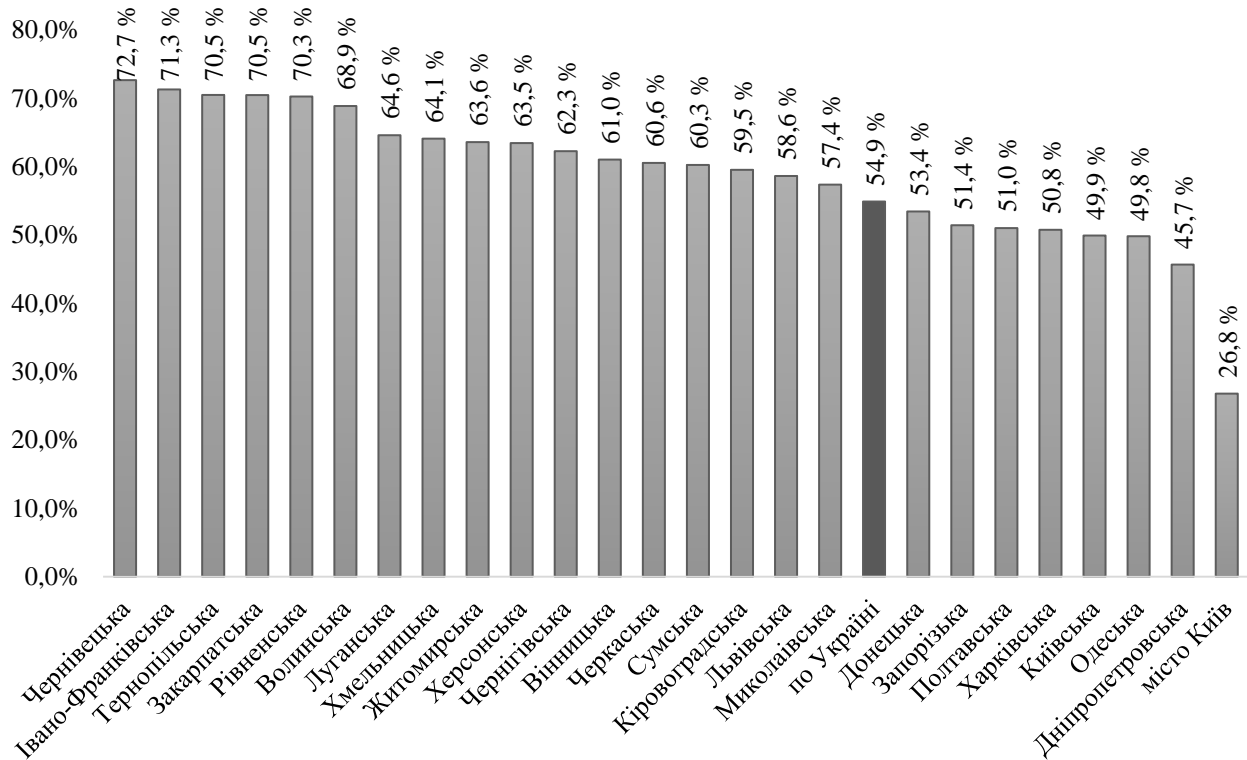

Рисунок 3.20 – Частка трансфертів з державного бюджету в структурі доходів зведених бюджетів областей і м. Києва у 2018 році

Окрім міста Києва та Дніпропетровської області у 2018 році обсяг трансфертів із державного бюджету розміром менше ніж 50 % від загальної суми доходів було зафіксовано в Одеській (49,8 %) та Київській (49,9 %) областях.

У 2019 році найвища частка трансфертів у структурі доходів також зафіксована у Чернівецькій області 67,4 %, а найменша – в м. Києві (21,5 %) та Дніпропетровській області (37,7 %).

Таблиця 3.19 – Частка трансфертів із державного бюджету в структурі доходів зведених бюджетів областей і м. Києва (2019 рік)

Адміністративно-територіальна одиниця, область	Дохід загального фонду, млн грн	Трансферт із державного бюджету, млн грн	Разом, млн грн	Частка трансфертів, %
1	2	3	4	5
Вінницька	9 465,54	10 363,8	19 829,34	52,3
Волинська	4 974,13	8 494,5	13 468,62	63,1
Дніпропетровська	29 445,46	17 782,1	47 227,57	37,7
Донецька	13 184,15	11 072,5	24 256,62	45,6
Житомирська	7 000,44	8 778,4	15 778,82	55,6
Закарпатська	5 127,35	9 987,0	15 114,37	66,1
Запорізька	12 499,28	10 058,4	22 557,67	44,6
Івано-Франківська	5 976,29	11 179,1	17 155,42	65,2
Київська	15 635,23	11 319,8	26 955,04	42,0
Кіровоградська	6 009,73	6 473,6	12 483,28	51,9
Луганська	3 465,27	4 795,1	8 260,36	58,0
Львівська	16 072,68	16 110,5	32 183,19	50,1
Миколаївська	6 979,06	7 237,7	14 216,72	50,9
Одеська	17 027,76	14 361,4	31 389,19	45,8
Полтавська	12 073,99	7 521,7	19 595,73	38,4
Рівненська	5 381,75	9 806,9	15 188,67	64,6
Сумська	6 605,96	6 686,6	13 292,54	50,3
Тернопільська	4 613,71	7 763,9	12 377,66	62,7

Продовження Таблиці 3.19

1	2	3	4	5
Харківська	19 758,31	14 583,4	34 341,76	42,5
Херсонська	5 191,01	6 978,4	12 169,45	57,3
Хмельницька	6 982,66	8 707,5	15 690,13	55,5
Черкаська	7 404,98	8 136,0	15 540,95	52,4
Чернівецька	3 443,05	7 120,1	10 563,15	67,4
Чернігівська	6 168,29	6 819,3	12 987,57	52,5
м. Київ	44 683,71	12 217,6	56 901,26	21,5
Разом в Україні	275 169,78	244 355,30	519 525,07	47,0

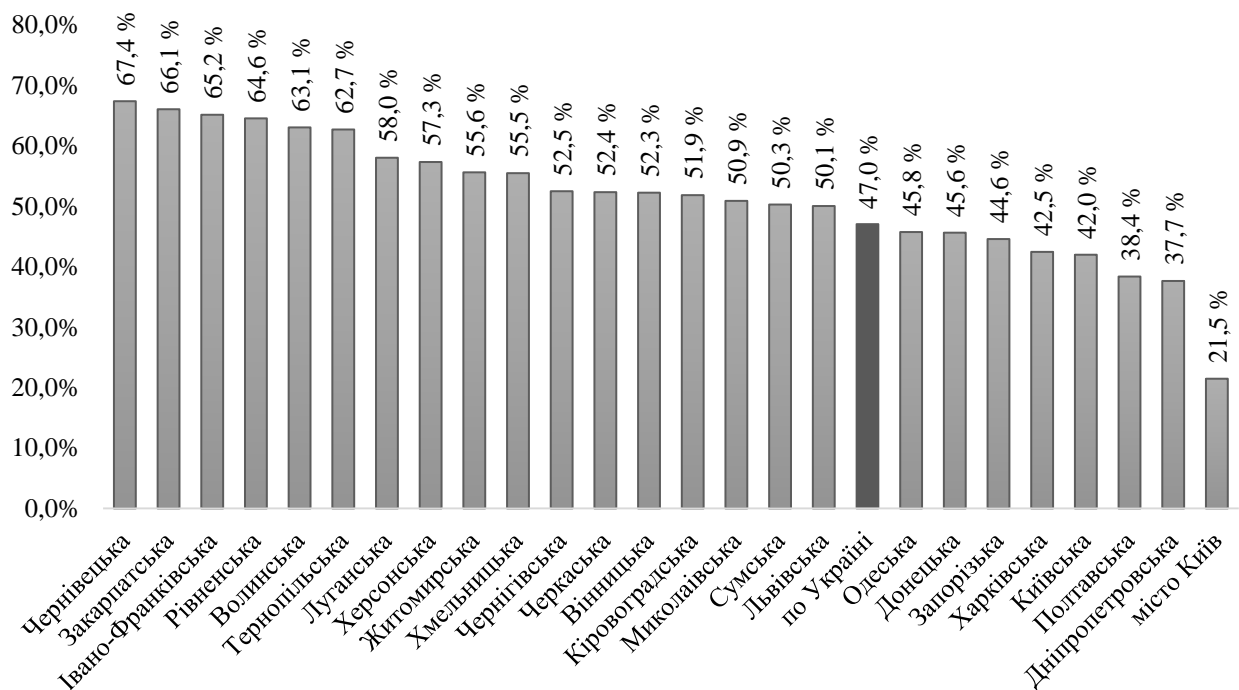

Рисунок 3.21 – Частка трансфертів із державного бюджету в структурі доходів зведених бюджетів областей і м. Києва у 2019 році

Окрім міста Києва та Дніпропетровської області, за підсумками 2019 року обсяг трансфертів із державного бюджету розміром меншим ніж 50 % від загальної суми доходів було зафіксовано у Полтавській (38,4 %), Київській (42,0 %), Харківській (42,5 %), Запорізькій (44,6 %), Донецькій (45,6 %) та Одеській (45,8 %) областях. Таким чином, у 2019 році у восьми бюджетах (бюджет міста Києва та сім зведених бюджетів областей) частка

трансфертів у доходах була меншою ніж 50 %, тоді як у 2018 році таких бюджетів було вдвічі менше – чотири (бюджет міста Києва та три зведених бюджети областей). У 2019 році порівняно з 2018 роком загальний обсяг місцевих бюджетів залишився майже незмінним – 519,5 млрд грн та 519,1 млрд грн відповідно. Однак обсяг трансфертів у 2019 році зменшився порівняно з 2018 роком на 14,3 %, а обсяг власних доходів місцевих бюджетів зріс на 17,5 % (табл. 3.18, 3.19). Як було зазначено вище, основне зменшення трансфертних платежів відбулося за рахунок зміни механізму фінансування державних соціальних програм.

Для більш комплексної характеристики розглянемо ще один аспект, що характеризує трансфертну політику держави. Співвідношення обсягу трансфертів на одного мешканця порівняно зі співвідношення обсягу власних доходів дає можливість оцінити рівень рівномірності розподілу ресурсів між різними регіонами держави, а також визначити, наскільки трансфертна політика держави дає можливість зменшувати міжтериторіальні диспропорції у розподілі фінансових ресурсів.

У 2018 році середній обсяг трансфертів із державного бюджету на 1 мешканця становив 7 136,5 грн, а середній обсяг доходів, що мобілізувалися у відповідному регіоні – 5 861,4 грн (табл. 3.20). Тобто співвідношення середнього показника доходів до середнього показника трансфертів становило 82,1 %. У 2019 році середній обсяг трансфертів із державного бюджету на 1 мешканця становив 6 118,0 грн, а середній обсяг доходів, що мобілізувалися у відповідному регіоні, – 6 889,5 грн (табл. 3.20). Отже, співвідношення середнього показника доходів до середнього показника трансфертів становило 112,6 %. Наведені дані свідчать про те, що у 2019 році значно зменшилася залежність регіонів від трансфертів із державного бюджету і більшість бюджетних видатків здійснювалася за рахунок власних дохідних джерел.

У 2019 році найбільші обсяги трансфертів із розрахунку на 1 особу зафіксовано в Рівненській, Волинській та Івано-Франківській областях (табл. 3.20), найменші – в м. Києві, Донецькій та Луганській областях. Різниця між найбільшим і найменшим значеннями обсягу трансфертів на 1 особу, тобто Рівненською областю (8 180,1 грн) і м. Києвом (3 908,8 грн) становить 2,1 раза. Якщо абстрагувати м. Київ (з огляду на специфічний статус столиці та значно вищий економічний і фінансовий потенціал), то найменший показник трансфертів на 1 особу становитиме 4 524,0 грн у Донецькій області. У такому разі різниця між Рівненською і Донецькою областями становитиме 1,8 раза. Щодо показника доходів на 1 особу, то найбільші показники у 2019 році зафіксовано в м. Києві, Дніпропетровській та Київській областях, найменші – в Луганській, Чернівецькій та Закарпатській областях. Різниця між найбільшим і найменшим значеннями показника обсягу доходів на 1 особу, тобто між м. Києвом (14 295,8 грн) і Луганською областю (3 796,8 грн) становить майже 4 раза. Без урахування м. Києва різниця між Дніпропетровською (8 971,4 грн) і Луганською (3 796,8 грн) областями становитиме 2,4 раза. Тобто різниця між екстремальними показниками доходів на 1 особу є набагато вищою, ніж між аналогічними показниками обсягу трансфертів на 1 особу. У цьому контексті завданням державної бюджетної та регіональної політики є проведення детальних досліджень щодо чинників, які впливають на обсяги доходів і трансфертів із метою формування стратегічних планів щодо зменшення фінансових міжтериторіальних диспропорцій та забезпечення рівного і справедливого розподілу ресурсів на території всієї держави.

Таблиця 3.20 – Дані про обсяги трансфертів та обсяги доходів у розрахунку на 1 мешканця у 2018 та 2019 роках

Адміністративно-територіальна одиниця, область	2018 рік		2019 рік	
	обсяг трансфертів з розрахунку на 1 мешканця, грн/особу	обсяг доходів бюджету з розрахунку на 1 мешканця, грн/особу	обсяг трансфертів з розрахунку на 1 мешканця, грн/особу	обсяг доходів бюджету з розрахунку на 1 мешканця, грн/особу
Вінницька	8 065,4	5 148,1	6 593,9	6 022,4
Волинська	9 146,1	4 131,8	8 180,1	4 790,0
Дніпропетровська	6 357,8	7 562,7	5 417,8	8 971,4
Донецька	5 242,2	4 566,4	4 524,0	5 386,8
Житомирська	8 469,9	4 848,1	7 151,7	5 703,2
Закарпатська	8 435,7	3 532,9	7 922,7	4 067,5
Запорізька	6 652,1	6 281,6	5 706,9	7 091,8
Івано-Франківська	9 186,7	3 697,1	8 119,6	4 340,7
Київська	7 093,0	7 113,8	6 161,3	8 510,1
Кіровоградська	8 063,8	5 479,0	6 798,4	6 311,3
Луганська	5 614,2	3 075,8	4 971,5	3 592,8
Львівська	7 555,1	5 328,6	6 359,4	6 344,5
Миколаївська	7 014,1	5 210,7	6 349,4	6 122,5
Одеська	5 995,3	6 037,7	5 924,4	7 024,3
Полтавська	7 640,8	7 336,8	5 276,1	8 469,3
Рівненська	9 311,1	3 938,9	8 450,6	4 637,4
Сумська	8 039,7	5 303,0	6 119,6	6 045,8
Тернопільська	8 930,8	3 737,0	7 408,2	4 402,3
Харківська	6 186,3	5 999,9	5 195,1	7 038,5
Херсонська	7 541,0	4 342,9	6 629,9	4 931,8
Хмельницька	8 362,1	4 682,0	6 849,5	5 492,7
Черкаська	8 221,7	5 356,1	6 682,8	6 082,4
Чернівецька	8 773,9	3 300,2	7 851,7	3 796,8
Чернігівська	8 586,9	5 202,4	6 724,0	6 082,1
м. Київ	4 323,5	11 816,4	3 908,8	14 295,8
У середньому в Україні	7 136,5	5 861,4	6 118,0	6 889,5

При формуванні державою трансфертної політики необхідно враховувати також один з аспектів, викладених у Європейській хартії місцевого самоврядування. У п. 7 ст. 9 цього документа зазначається, що по

можливості трансферти (дотації, субвенції) органам місцевого самоврядування надаються не для фінансування конкретних проєктів, і надання трансфертів не повинно обмежувати свободу місцевого самоврядування щодо провадження власної політики в межах наданих компетенцій. У 2018 році місцеві бюджети України отримали з державного бюджету трансфертів на загальну суму 285,0 млрд грн [119]. З цієї суми загальний і нецільовий характер мали лише дотації, загальний обсяг яких становив 25,9 млрд грн [119]. Однак із цієї суми 16,5 млрд грн становила дотація на здійснення переданих із державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я, тобто її також можна вважати цільовим трансфертом, оскільки чітко визначено конкретні напрямки її спрямування. Таким чином, лише 8,7 млрд грн дотацій мали нецільовий характер використання, з яких 8,2 млрд грн становила базова дотація (як трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій [124]). Усі інші трансферти мали характер субвенцій, тобто чітко визначені мету та напрямки спрямування. Отже, із 285,0 млрд грн трансфертів лише 8,7 млрд грн, або 3,1 % мали нецільовий характер використання, тобто могли використовуватися органами місцевого самоврядування на власний розсуд, виходячи із норм чинного бюджетного законодавства. У 2019 році загальний обсяг отриманих місцевими бюджетами з державного бюджету трансфертів становив 244,4 млрд грн. Обсяг дотацій становив 25,9 млрд грн, з яких 14,9 млрд грн становила дотація на здійснення переданих із державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я. Тобто лише 11,0 млрд грн дотацій мали нецільовий характер використання, з яких 10,4 млрд грн становила базова дотація. Таким чином, із 244,4 млрд грн усіх трансфертів лише 11,0 млрд грн або 4,5 % не мали чітко визначеного цільового призначення.

У країнах ОЕСР до системи вирівнювання в середньому спрямовують 2,3 % від ВВП [138]. В Україні цей показник майже в 10 разів є меншим (табл. 3.21). Упродовж 2015–2019 років цей показник коливався в межах від 0,19 % до 0,26 %.

Таблиця 3.21 – Обсяги фінансового вирівнювання в Україні

№ пор.	Показник	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
1	Базова дотація, млрд грн	5,3	4,7	5,8	8,2	10,4
2	Доходи місцевих бюджетів, млрд грн	101,6	146,6	192,7	234,1	275,2
3	ВВП, млрд грн	1 988,5	2 385,4	2 983,9	3 358,7	3 974,6
4	Частка базової дотації у ВВП (р. 1/р. 3), %	0,26	0,20	0,19	0,24	0,26

Джерело: розроблено автором за даними [115;118]

У цьому контексті вбачається доцільним провести аналіз і переглянути систему надання трансфертів із державного бюджету місцевим для того, щоб якомога менша їх частка мала цільовий характер. Органи місцевого самоврядування в межах наданих їм повноважень повинні мати більшу свободу дій щодо використання бюджетних коштів. Лише за таких умов можна говорити про формування дієвого і відповідального місцевого самоврядування та про підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Відразу ж необхідно зазначити, що небезпека зростання фінансових порушень при збільшенні свободи дій щодо використання бюджетних коштів нівелюється системою казначейського обслуговування бюджетних коштів. Досвід функціонування казначейської системи касового виконання бюджету показав свою ефективність у частині контролю за цільовим використанням коштів, незважаючи на певну бюрократизованість та громіздкість процедур.

У процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади важливим є розроблення ефективного механізму фінансового вирівнювання регіональних диспропорцій. Одним із шляхів покращання існуючої системи горизонтального вирівнювання є розширення переліку платежів, які входять до розрахунків базової та реверсної дотацій. Для максимального зменшення міжтериторіальних диспропорцій необхідно розширити фінансову базу для фінансового вирівнювання, а саме здійснювати визначати індекс податкоспроможності з урахуванням податку на доходи фізичних осіб та інших загальнодержавних платежів, що надходять до місцевих бюджетів. Це дасть можливість більш об'єктивно здійснювати розрахунки та враховувати більшу кількість чинників, що впливають на податковий потенціал відповідної території.

Іншим важливим аспектом є необхідність поступового збільшення ресурсу, який залучається до системи вирівнювання. Більший обсяг ресурсів дасть можливість підвищити дієвість фінансового вирівнювання та більш ефективно нівелювати міжтериторіальні диспропорції податкової спроможності.

Загалом основною метою системи вирівнювання є забезпечення державою рівного доступу своїм громадянам до публічних послуг стандартизованої якості та кількості. У цьому контексті актуальним є формування справедливої системи розподілу ресурсів та компромісного вирішення питань співвідношення приватних інтересів окремих громадян чи соціальних груп з інтересами всього суспільства [142]. Тому це питання є важливим із точки зору виконання державою соціальної функції і забезпечення належного життєвого рівня громадянам на всій території країни.

Матеріали розділу були опубліковані розробниками НДР у таких наукових роботах:

1. Венцель В. Т. Реформа децентралізації в Україні та соціальна функція держави: виклики та перспективи. Аспекти публічного управління. 2020. Том 8 № 1. С. 18-29. DOI: 10.15421/152002.

2. Петрушенко Ю. М., Венцель В. Т., Височина А. В. Фінансова політика місцевого розвитку : монографія. Суми, Сумський державний університет, 2020. 372 с.

ВИСНОВКИ

Враховуючі здобутки попередніх і даного (завершального) етапу дослідження до основних наукових результатів, одержаних в ході НДР, можна віднести такі:

1. Висунуто і теоретично обґрунтовано гіпотезу сестейновості розвитку ОТГ як регіональних утворень, що базується на врахуванні процесів конвергенції економічних, соціальних та екологічних показників у межах допустимого інтервалу когерентності, що не порушує баланс соціально-економічних відносин на рівні територіальних громад.

2. На основі факторного економетричного аналізу процесу добровільного об'єднання територіальних громад в Україні в період з 2015 року визначено соціально-економічні фактори, що є значущими при прийнятті громадами рішення про добровільне об'єднання: зокрема, це середній розмір площі землі ОТГ в розрахунку на одне домогосподарство (га); кількість ОТГ, створених у попередньому році в даному районі; розмір паїв землі в 1 домогосподарстві (власних та орендованих) та прибутковість фермерських господарств.

3. Запропоновано науково-методологічний підхід до оцінки фінансового потенціалу регіону та досліджено ефективність його використання в регіонах України. Розроблено економетричну моделі, заснованої на використанні одного із параметричних методів – стохастичного фронтірного аналізу, а для формалізації функціональної залежності обрано транслогарифмічну виробничу функцію.

4. Обґрунтовано релевантні екологічні детермінанти сталого розвитку територіальних громад на основі формалізації взаємозв'язків між набором потенційних екологічних факторів та інтегральним показником сталості розвитку території на основі використання інструментарію регресійного

аналізу на панельних даних. Отримані результати дозволяють конкретизувати найбільш пріоритетні напрямки використання фінансових ресурсів територіальних громад у контексті досягнення їх екологічної сталості.

5. Удосконалено науково-методичні засади формування структури фінансового забезпечення розвитку системи освіти ОТГ, що, на відміну від існуючих, базуються на концепції освіти впродовж всього життя та передбачають визначення оптимального співвідношення бюджетного та позабюджетного фінансового забезпечення для груп освітніх послуг (базової, професійної, додаткової освіти) залежно від їх відповідності критеріям задоволення суспільних і приватних благ (характер споживання, виключність споживання, рівень конкуренції у наданні послуг, вичерпність послуг, рівень соціальної значимості тощо).

6. Розроблено науково-методичний підхід до планування заходів фінансової політики сталого розвитку ОТГ, що передбачає: 1) здійснення самооцінки сталого місцевого розвитку; 2) визначення стратегічних пріоритетів фінансового забезпечення сталого розвитку та складання плану колективних дій для фінансування визначених пріоритетів за участі всіх стейкхолдерів; 3) систематичну оцінку ефективності заходів фінансової політики сталого місцевого розвитку на основі моніторингу динаміки капітальних активів територіальної громади, поточне коригування заходів фінансової політики.

7. Розроблено науково-методичний підхід до оцінки відповідності стратегій соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад та пов'язаної з їх виконанням фінансової політики стратегічним завданням регіонального і національного рівня та глобальним Цілям сталого розвитку.

8. Розроблено науково-методичний підхід до трансформації стратегічних цілей сталого розвитку ОТГ в процес щорічного та середньострокового бюджетного планування, що базується на програмно-цільовому методі бюджетування та врахуванні Цілей сталого розвитку в процесі стратегічного планування соціально-економічного розвитку територіальних громад. Запропонований підхід дозволяє пов'язати між собою цілі стратегічного та бюджетного планування сталого розвитку ОТГ.

Науково обґрунтованою та доведеною в роботі є ефективність застосування партисипативної концепції фінансової політики для формування сталого розвитку ОТГ. На основі використання цієї концепції отримані всі наукові результати НДР. У той же час деякі фінальні наукові отримані в тому числі на основі узагальнення практичного досвіду апробації розроблених методичних підходів в ОТГ.

Більшість отриманих в ході виконання НДР наукових результатів (зокрема концепція партисипативної фінансової політики та розроблений на її основі методичний інструментарій фінансового забезпечення сталого місцевого розвитку) носять універсальний характер і будуть корисними для світової науки і практики фінансового забезпечення та управління соціально-економічним розвитком місцевих спільнот. Цінність отриманих наукових результатів визначається ще і тим, що вони стосуються фінансового забезпечення саме сталого соціально-економічного розвитку, тобто враховує потреби не тільки нинішнього, а й майбутніх поколінь.

Розроблені в НДР наукові та прикладні результати є внеском у процес сприяння досягненню таких Глобальних цілей сталого розвитку, як ЦСР №1 «Подолання бідності», ЦСР №8 «Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх» та ЦСР №11 «Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів».

Потенційним замовниками розроблених у проекті методичних підходів до фінансового забезпечення сталого розвитку місцевих спільнот є всі ОТГ, районні та обласні адміністрації в Україні. Серед інших стейкхолдерів зацікавленими в реалізації проекту є владні структури Мінрегіону України та міжнародних проектів фінансової допомоги, що орієнтуються на стимулювання місцевого розвитку.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Oates W. E. (1972). *Fiscal Federalism*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
2. Musgrave R.A. (1959). *The Theory of Public Finance – A Study in Public Economy*. New York: McGraw-Hill, 1959.
3. Feruglio N., Anderson D. (2008). Overview of Fiscal Decentralization. *Fiscal Decentralization Handbook*, Chapter 1. United Nations Development Program, Bratislava Regional Center.
4. Faguet J. P. (2012). *Decentralization and popular democracy: governance from below in Bolivia*. MI: University of Michigan Press, Ann Arbor.
5. Martinez-Vazquez J. (2011). *The Impact of Fiscal Decentralization: Issues in Theory and Challenges in Practice*. URL: <https://www.adb.org/publications/impact-fiscal-decentralization-issues-theory-and-challenges-practice>
6. Hart T., Welham B. (2016). *Fiscal decentralization. A public financial management introductory guide*. URL: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/11063.pdf>.
7. Bahl R. (1999). *Implementation rules for fiscal decentralization*. Working Paper no. 99-1. Atlanta, GA: Andrew Young School of Policy Studies, Georgia State University, 1999. pp. 1-30.
8. Shah A. (2004). *Fiscal Decentralization in Developing and Transition Economies: Progress, Problems, and the Promise*. Policy Research Working Paper No. 3282. World Bank, Washington, D.C.
9. Oates W. (1993). *Fiscal decentralization and economic development*. *National Tax Journal*. 1993. P. 237-243.
10. Oates W. (1995). *Comment on Conflicts and Dilemmas of Decentralization by Rudolf Hommes*, in M. Bruno and B. Pleskovic (eds.). *Annual*

World Bank Conference on Development Economic. The World Bank, Washington. P. 351-353.

11. Iimi A. (2005). Decentralization and economic growth revisited: an empirical note. *Journal of Urban Economic*. 2005. 57. P. 449-461.

12. Martínez-Vázquez J., McNab R. (2006). Fiscal Decentralization, Macrostability and Growth. *Hacienda Pública Española*. 2006. 179. P. 25-50.

13. Davoodi H., Zou H. (1998). Fiscal Decentralization and Economic Growth. A Cross-Country Study. *Journal of Urban Economic*. 1198. 43. P. 244-257.

14. Baskaran T., Feld L. P. (2009). Fiscal Decentralization and Economic Growth in OECD Countries: Is There a Relationship? / CESifo Working Paper No. 2721, July.

15. Rodden J., Wibbels E. (2002). Beyond the fiction of federalism: Macroeconomic management in multitiered systems. *World Politics*. 2002. 54(4). P. 494-531.

16. Neyapti B. (2010). Fiscal decentralization and deficits: International evidence. *European Journal of Political Economy*. 2010. 26. P. 155-166.

17. Scott Z. (2009). Decentralisation, Local Development and Social Cohesion: An Analytical Review. GSDRC Research Paper, Governance and Social Development Resource Centre, University of Birmingham, UK.

18. Martinez-Vazquez J., Lago-Peñas S., Sacchi A. (2015). The impact of fiscal decentralization: a survey. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/joes.12182>.

19. Ligthart J.E., Van Oudheusden P. (2015). In government we trust: The role of fiscal decentralization. *European Journal of Political Economy*. 2015. 37. P. 116-128.

20. NALAS (2020). Network of Associations of Local Authorities of South-East Europe. URL: <http://www.nalas.eu/>.

21. Офіційний сайт Державної казначейської служби України (2020). Звітність. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>.
22. Роєнко В. В., Карпенко А. В. Методичні засади оцінювання фінансового потенціалу суб'єкта господарювання. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2015. № 4. С. 25-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2015_4_7.
23. Igonina, L L., Vikharev, V.V., Shurygin, S.V., Yaroshenko, D.V. (2019). Budget potential of the region: Attributive features and methods of assessment. *International Journal of Economics and Business Administration*, (7), 355–361.
24. Oliveira, F. N., Petrassi, M. (2018). Do financial crises erode potential output? A cross-country analysis of industrial and emerging economies. *Journal of Economic Studies*, 45(2), 247–262.
25. Тимошенко О. В.. Оптимізація фінансового потенціалу місцевих громад. *Агросвіт*. 2016. №6. С. 12-18.
26. Булавинець В., Карпишин Н.. Фінансовий потенціал територіальних громад: сучасний стан та перспективи. *Світ фінансів*. 2019. №4 (61). С. 96-110.
27. Педченко Н.С., Стрілець В.Ю.. Бюджетний потенціал регіону: оцінка та перспективи розвитку, Полтава : ПУЕТ. 2014. С 220.
28. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
29. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385. URL : <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.

30. Пігуль Н. Г., Люта О. В.. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. №9. С. 684-688.
31. Udovychenko, V., Melnychuk, A., Gnatiuk, O., Ostapenko, P. (2017). Decentralization Reform in Ukraine: Assessment of the Chosen Transformation Model. *European Spatial Research and Policy*. 24. 10.1515/esrp-2017-0002.
32. Пянковський В.. Іноземний досвід проведення децентралізації та пропозиції для України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. № 1. С. 102-106.
33. Goel, R., Mazhar, U., Nelson, M., Ram, R. (2017). Different forms of decentralization and their impact on government performance: Micro-level evidence from 113 countries. *Economic Modelling*. 62. 10.1016/j.econmod.2016.12.010.
34. Chygryn, O., Petrushenko, Y., Vysochyna, A., Vorontsova, A. (2018). Assessment of fiscal decentralization influence on social and economic development. *Montenegrin journal of economics*, 14, 4 (2018), 069-084.
35. Vasylieva, T., Harust, Yu., Vynnychenko, N., & Vysochyna, A. (2018). Optimization of the financial decentralization level as an instrument for the country's innovative economic development regulation. *Marketing and Management of Innovations*, 4, 382-391. <http://doi.org/10.21272/mmi.2018.4-33>.
36. Melnyk, L., Sineviciene, L., Lyulyov, O., Pimonenko, T., & Dehtyarova, I. (2018), "Fiscal decentralization and macroeconomic stability: The experience of Ukraine's economy", *Problems and Perspectives in Management*, 16(1), pp. 105-114.
37. Зелінський С. Е.. Оцінка спроможності громад в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 6. С. 128-134.

38. Сембер, С. В., Чубарь, О. Г., Машіко, К. С.. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової спроможності та фінансових ресурсів територіальної громади. Регіональна економіка. 2015. № 3(77). 81-90.
39. Ткаченко, Ю. В., Ковальчук, Я. О.. Оцінка ефективності реформи децентралізації: проміжні результати. Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки. 2018. № 48. С. 21-29.
40. Децентралізація. Аналітика та моніторинг. URL <https://decentralization.gov.ua/finance/analitika-ta-monitorynhy>
41. Hellwig, Z. (1972). The selection of a set of "core" indicators of socio-economic development. UNESCO.
42. Harrington, E. C. (1965). The Desirability Function. *Industrial Quality Control*, 21, 10, 494–498.
43. Hollanders H., Es-Sadki N., Merkelbach I. *European Innovation Scoreboard 2019*. Luxembourg: Publications Office of the EU, 2019. 95 p.
44. Bloom N., Griffith R., Reenen J. Do R&D Tax Credits work? Evidence from a panel of countries 1979-1997. *Journal of Public Economics*. 2002. № 85. P.1-31.
45. Koga T. Firm size and R&D tax incentives. *Technovation*. 2003. № 23 (7). P.643-648.
46. Луніна І.О., Білоусова О.С., Булана О.О. Бюджетно-податкове стимулювання інноваційної діяльності в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2016. №1. С.41-56.
47. Назукова Н.М. Податкове стимулювання інвестицій у контексті інноваційно-орієнтованого економічного зростання: європейський досвід та українські реалії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 6. С.14-21.
48. Інноваційний розвиток України та податкове регулювання: стан і діалектика взаємозв'язків: монографія / За заг. ред. С. В. Онишко; Нац. Унів. ДПСУ. Ірпінь, 2015. 298 с.

49. Sebastian J. Tax and Non-Tax Incentives and Investments: Evidence and Policy Implications. URL: <http://www.estimacionestributarias.com/archivos/Effectiveness.pdf>
50. Stefan V.P., Sebastian J. The effectiveness of tax incentives in attracting investment: panel data evidence from the CFA Franc zone. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10797-010-9140-1>
51. Hall B., Reenen J. How effective are fiscal incentives for R&D? A review of the evidence. *Research Policy*. 2000. № 29(4/5). P. 449-469.
52. Implied tax subsidy rates on R&D expenditures. URL: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=RDTAX>
53. Warda J. Measuring the Value of R&D Tax Treatment in OECD Countries. *STI Review: Special Issue on New Science and Technology Indicators*. 2001. No. 27. P.187-211.
54. R&D tax expenditure and direct government funding of BERD. URL: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=RDTAX>.
55. Vasylieva, T., Harust, Yu., Vynnychenko, N., & Vysochyna, A. (2018). Optimization of the financial decentralization level as an instrument for the country's innovative economic development regulation. *Marketing and Management of Innovations*, 4, 382-391. <http://doi.org/10.21272/mmi.2018.4-33>.
56. Dkhili, H. (2018). Environmental performance and institutions quality: evidence from developed and developing countries. *Marketing and Management of Innovations*, 3, 333-244. <http://doi.org/10.21272/mmi.2018.3-30>.
57. Ivanová1 E., Kordoš M. (2017). Competitiveness and innovation performance of regions in Slovak Republic. *Marketing and Management of Innovations*, 1, 145-158.
58. Chygryn O.Yu., Krasniak V.S. (2015). Theoretical and applied aspects of the development of environmental investment in Ukraine. *Marketing and Management of Innovations*, 3, 226-234.

59. Kouassi K. (2018). Institutions and Risks, Public Spending and Economic Growth in Developing Countries: a Synthesis. *Financial Markets*, 2(2), 22-30.
60. Pavlyk V. (2020). Institutions and Risks, Assessment of green investment impact on the energy efficiency gap of the national economy. *Financial Markets*, 4(1), 117-123.
61. Hrytsenko, L., Petrushenko, M., Daher, K. (2017). The necessity of socio-ecological modification of two-tier economic model of secondary resources management in Ukraine. *SocioEconomic Challenges*, 1(1), 68-76. doi.org/10.21272/sec.2017.1-08..
62. Alam, J. (2019). Influential Factors of Green Consciousness in Bangladesh: A Pragmatic Study on General Public in Dhaka City. *SocioEconomic Challenges*, 3 (3), P. 98-107. doi.org/10.21272/sec.3(1).98-107.2019.
63. Vasylyeva, T. Pryymenko, S. (2014). Environmental economic assessment of energy resources in the context of ukraine's energy security. *Actual Problems of Economics*, 160(1), 252-260.
64. Lyeonov, S., Pimonenko T., Bila, Y., Štreimikien, D., Mentel, G. (2019). Assessment of Green Investments' Impact on Sustainable Development: Linking Gross Domestic Product Per Capita, Greenhouse Gas Emissions and Renewable Energy. *Energies*, 12(20), 3891.
65. Dave H. (2017). An Inquiry on Social Issues – Part 2, Business Ethics and Leadership, 1(3), 45-63.
66. Vargas-Hernandez J.G., Orozco-Quijano E.P., Virchez J. (2018). Critical Analysis On Institutional Capital On Trade And Environmentally Sustainable Development Under NAFTA. *SocioEconomic Challenges*, 2(4), 21-31.
67. Kostel M., Leus D., Cebotarenco A., Mokrushina A. (2017). The Sustainable Development Goals for Eastern Partnership Countries: Impact of Institutions. *SocioEconomic Challenges*, 1(3), 79-90.

68. Makarenko I., Smolennikov D., Makarenko S. (2019). Ukrainian national strategy for Corporate Social and Environmental Responsibility as a framework of responsible business conduct. *Espacios*, 40(22).

69. Serhii I., Peresadko G., Pidlisn O., Kovalenko E. (2014). Corporate social responsibility in marketing researches: Literature review. *Corporate Ownership and Control*, 11(4 Continued 5), 499-503.

70. Hrytsenko L., Krasulya T. (2011). Risk management at realization of infrastructure projects under public-private partnership. *Actual Problems of Economics*, 126(12), 85-90.

71. UNESCO. (2015). UN Decade on ESD. (2015). Retrieved 05.05.2020 from <http://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/what-is-esd/un-decade-of-esd>.

72. UNESCO. (2020a). Education for Sustainable Development. Retrieved 05.05.2020 from <http://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development>.

73. UNESCO. (2020b). What is Education for Sustainable Development? Retrieved 05.05.2020 from <http://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/what-is-esd>.

74. OECD (2018). PISA 2018 Global Competence. Retrieved 04.05.2020 from <http://www.oecd.org/pisa/pisa-2018-global-competence.htm>.

75. Future of jobs report 2018. (2018). World Economic Forum. Retrieved 06.05.2020 from <http://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2018>.

76. Krpalek, P., Krpalkova Krelova, K., Berkova, K. (2018). Entrepreneurship in Relation to Contemporary Concepts of Education. *Marketing and Management of Innovations*. Volume 2, 11-22. Retrieved 03.05.2020 from <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/en/journals/2018/2/11-22>.

77. Wodarski, K., Machnik-Slomka, J., & Semrau, J. (2019). Students' Competencies for the Future and Innovativeness – Research Among Managerial

Staff of Public Universities of Technology in Poland. *Marketing and Management of Innovations*, Volume 2, 198-205. Retrieved 06.05.2020 from <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/en/journals/2019/2/198-205>.

78. Lekashvili, E. (2019). Management of Innovations in Georgian Higher Educational Institutions: Key Problems with Teaching Economic Science. *Marketing and Management of Innovations*, Volume 1, 281-293. Retrieved 06.05.2020 from <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/en/journals/2019/1/281-293>.

79. Cavico, F. J., Mujtaba, B. G. (2018). Teaching Law, Ethics, and Social Responsibility in a School of Business: A Value-Driven Approach to Leadership and Sustainability. *Marketing and Management of Innovations*, Volume 4, 263-281. Retrieved 05.05.2020 from <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/en/journals/2018/4/263-281>

80. Dale, E. (1969). *Audiovisual Methods in Teaching* (3rd ed.). New York: Dryden Press.

81. Barkley, E.F. (2010). *Student Engagement Techniques: a Handbook for College Faculty*. Wiley/Jossey-Bass, USA.

82. Prince, M. (2004). "Does Active Learning Work? A Review of the Research". *Journal of Engineering Education*, 93(3), 223-231.

83. Kostyuchenko, N., Smolennikov, D. (2016). Active Teaching Methods in Education for Sustainability as Applied in Good Practices of Local Communities. *Studia Periegetica*, 1(15): 145-158.

84. Ebers, A., Joller, L., Kostyuchenko, N., Smolennikov, D. (2017). *Innovative Green Teaching: a Primer of Innovative Teaching Techniques of Environmental and Energy Topics*. St. Gallen: University of St. Gallen.

85. University of Toronto (2015). *Active Learning and Adapting Teaching Techniques*. TAPT Guide. Retrieved 03.05.2020 from <http://tatp.utoronto.ca/wp-content/uploads/sites/2/Active-Learning-and-Adapting-Teaching-Techniques1.pdf>.

86. Sinakou E., Boeve-de Pauw J., Goossens M., Van Petegem P. (2018). Academics in the field of Education for Sustainable Development: Their conceptions of sustainable development. *Journal of Cleaner Production*, 184, 321–332.
87. Huston, T. (2009). *Teaching What You Don't Know*. Cambridge: Harvard University Press.
88. Diochon, M.C., Cameron, A.F. (2001). Technology-Based Interactive Learning: Designing an International Student Research Project. *Active Learning in Higher Education*, 2(2), 114-127.
89. Cherney, I. D. (2008). The Effects of Active Learning on Students' Memories for Course Content. *Active Learning in Higher Education*, 9(2), 152-171.
90. Gosser, D.K., Trizak, V.S., Cracolice, M.S. (2005). *Peer-Led Team Learning: General Chemistry* (2nd ed.). New York: Prentice Hall.
91. Lu, S., Zhang, H. (2013). A comparative Study of Education for Sustainable Development in One British University and One Chinese Iniversity. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 15(1), 48–62.
92. Onwu, G. O. M., Kyle, W. C. (2011). Increasing the Socio-Cultural Relevance of Science Education for Sustainable Development. *African Journal of Research in Mathematics, Science and Technology Education*, 15(3), 5–26.
93. Albareda-Tiana, S., García-González, E., Jiménez-Fontana, R., Solís-Espallargas, C. (2019). Implementing Pedagogical Approaches for ESD in Initial Teacher Training at Spanish Universities. *Sustainability*, 11(18), 4927. Retrieved 02.04.2020 from <http://www.mdpi.com/2071-1050/11/18/4927>.
94. Miguel, N.P., Lage, J.C., Galindez, A.M. (2020). Assessment of the Development of Professional Skills in University Students: Sustainability and Serious Games. *Sustainability*, 12(3), 1014.

95. Fourie, M. L., Opperman, L., Scott, D., & Kumar, K. (2015). *Municipal finance and accounting*. Van Schaik Publishers.
96. Kolte, L. (1988). *Community Budget: New Principles for Finance, Expenditure Planning and Budget Discipline*, *The Common Market L. Rev.*, 25, 487.
97. Fielding, N. G. (1995). *Community policing*. Oxford University Press.
98. MacDougall, D. (2003). *Economic and monetary union and the European Community budget*. Chapters.
99. Pelekhata, O. V. (2013), *Capital budget as instrument of maintenance infrastructure of consolidated rural communities*, *Socio-Economic Problems of Community Development*.
100. Petrushenko Y. (2014). *Analysis of the stability of local budgets in the context of financial policy of the territorial community development*. *European Journal of Economic Studies*.
101. Cipriani, G. (2006). *The responsibility for implementing the Community budget* (No. 247). CEPS.
102. *Public Database of the Czech Republic*. Retrieved from <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/en/index.jsf?page=home>
103. *Statistical data from State Statistics Service of Ukraine*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>
104. Bell D. *Welcome to the post-industrial society*. *Physics today*. 1976. № 29 (2). P. 46–49. DOI: <https://doi.org/10.1063/1.3023314>.
105. Венцель В. *Реформа децентралізації в Україні та соціальна функція держави: виклики та перспективи*. *Аспекти публічного управління*. 2020. Том 8, № 1. С. 18–29.
106. Rodríguez-Pose A., Ezcurra R. *Does decentralization matter for regional disparities? A cross-country analysis*. *Journal of Economic Geography*. 2009. № 10 (5). P. 619–644.

107. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036.

108. Worldwide Declaration of Local Self-Government adopted and proclaimed of IULA at its 27th World Congress in September (1985). URL: http://www.bunken.nga.gr.jp/siryousitu/eturansitu/charter/iula_decl_txt.html.

109. Official website of the Center for International Earth Science Information Network. 2018. URL: http://www.ciesin.org/decentralization/English/General/Different_forms.html.

110. Венцель В. Т. Концептуальні засади децентралізації та її роль в ефективній реалізації соціальної функції держави. Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. 2019. Вип. 1 (64). С. 165–172.

111. Програма розвитку ООН. Муніципальна програма врядування та сталого розвитку: Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування : навчальний посібник для посадовців місцевих та регіональних органів влади та фахівців з розвитку місцевого самоврядування. ПРООН/МПВСР. Київ, 2007. 269 с.

112. Prud'homme R. The dangers of decentralization. The World Bank Research Observer. 1995. Vol. 10. P. 113–150.

113. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.

114. Територіальна громада як базова ланка адміністративно-територіального устрою України: проблеми та перспективи реформування. Київ : НІСД, 2016. 61 с.

115. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. Звітність. 2020. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>.

116. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. 2020. URL: <https://mof.gov.ua/uk/budget-policy>.

117. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/>.

118. Офіційний сайт Державної служби статистики України. 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

119. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2018 рік. 2019. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2018-rik>.

120. Венцель В. Т., Казюк Я. М., Герасимчук І. Л. У великих громад більше можливостей: експерти проаналізували бюджети 665 ОТГ за 2018 рік. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10649>.

121. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

122. Венцель В., Герасимчук І. Оцінка фінансових показників бюджетів 806 ОТГ. Рейтинг за 2019 рік. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12192>.

123. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 № 214. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF>.

124. Бюджетний кодекс України : Закон України № 2456-VI від 08.07.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#top>.

125. Децентралізація влади: як зберегти успішність в умовах нових викликів. Київ : НІСД, 2018. 21 с.
126. Гусаров В. М. Статистика : учеб. пособие для вузов. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. 463 с.
127. Правова статистика : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. В. В. Голіни. Харків : Право, 2008. 196 с.
128. Венцель В., Герасимчук І. Експерти проаналізували бюджети 806 ОТГ за I півріччя 2019 року. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/11434>.
129. Венцель В., Герасимчук І. Бюджети 806 ОТГ. Рейтинг за 9 місяців 2019 року. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/11877>.
130. Blöchliger H., King D. Less than You Thought: The Fiscal Autonomy of Sub-Central Governments. OECD Economic Studies. 2006. № 43. P. 155-188. URL: <http://www.oecd.org/eco/publicfinanceandfiscalpolicy/40507581.pdf>.
131. Levitas T., Djikic J. Caught Mid-Stream: “Decentralization,” Local Government Finance Reform, and the Restructuring of Ukraine’s Public Sector 2014 to 2016. Report “Support to Decentralization Project” Swedish Association of Local and Regional Authorities (SKL). 2017. URL: <http://sklinternational.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/UkraineCaughtMidStream-ENG-FINAL-06.10.2017.pdf>.
132. Anetsberger G., Arnold V. Horizontal versus vertical fiscal equalization: the assignment problem. Int. Tax Public Finance. 2019. № 26. P. 357–380. <https://doi.org/10.1007/s10797-018-9499-y>.
133. Yilmaz S., Zahir F. (Eds.). Intergovernmental Transfers in Federations. Cheltenham. UK : Edward Elgar Publishing, 2020. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781789900859>.
134. Becker J., Kriebel M. Fiscal equalisation schemes under competition. Int Tax Public Finance. 2017. № 24. P. 800–816. URL: <https://doi.org/10.1007/s10797-016-9437-9>.

135. Li Y. Asymmetric Decentralization, Intergovernmental Transfers, and Expenditure Policies of Local Governments. *Frontiers of Economics in China*. 2018. № 13 (2). P. 223.
136. Kańduła S. The Efficiency of Fiscal Equalization. The Case Study of Municipalities in Poland. *Lex localis-Journal of Local Self-Government*. 2017. № 15 (4). P. 803–825.
137. Di Liddo G., Longobardi E., Porcelli F. Measuring horizontal fiscal imbalance: the case of Italian municipalities. *Local Government Studies*. 2016. № 42 (3). P. 385–419. URL: <https://doi.org/10.1080/03003930.2016.1150836>.
138. Blöchliger, H., Merk, O., Charbit, C., Mizell, L. (2007). Fiscal equalisation in OECD countries. *Working Paper № 4*. Retrieved from <https://www.oecd.org/ctp/federalism/39234016.pdf>.
139. Bergvall, D., C. Charbit, D-J. Kraan and O. Merk (2006), “Intergovernmental Transfers and Decentralised Public Spending”, *OECD Journal on Budgeting*, Vol. 5, N 4, pp. 111-158
140. Hughes, G., Smith, S. (1991). Economic aspects of decentralized government: structure, functions and finance. *Economic Policy*, 6(13), 425-459. Retrieved from <https://doi.org/10.2307/1344632>
141. Капицкая О. В. Опыт зарубежного бюджетного федерализма и применение его в России. *Вестник ЛГУ им. А. С. Пушкина*. 2012. № 3.
142. Венцель В. Т. Соціальна функція держави в умовах трансформації суспільних процесів. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. Вип. 3 (22). С. 40–47.

ДОДАТОК А

Група 1. 95 ОТГ з кількістю населення більше ніж 15 тис. Осіб

№ пор.	Область	Назва ОТГ	Кількість населення на 01.01.2019 (тис. осіб)	Показник 1		Показник 2		Показник 3		Показник 4		Показник 5		Показник 6		Показник 7		Показник 8		Загальний рейтинг
				доходи загального фонду на 1 мешканця (без трансфертів)(грн)	рейтинг	видатки загального фонду на 1 мешканця (грн)	рейтинг	видатки на утримання апарату управління на 1 мешканця (грн)	рейтинг	капітальні видатки на 1 мешканця (грн)	рейтинг	рівень дотаційності бюджетів (питома вага базової/реверсної дотації у доходах)(%)	рейтинг	Співвіднош. видатків на утримання апарату управління з обсягом доходів бюджету (без трансф)(%)	рейтинг	питома вага заробітної плати у видатках загального фонду (%)	рейтинг	питома вага капітальних видатків у загальній сумі видатків (заг. та спец. фонди)(%)	рейтинг	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
1	Сумська	Тростянецька	21,5	5 219,6	16	7 323,6	14	544,9	9	1 573,4	21	-1,6	9	10,4	5	46,5	1	17,0	34	1
2	Черкаська	Жашківська	16,3	6 026,7	11	6 784,8	27	597,7	13	1 625,2	19	0,0	12	9,9	2	65,4	17	18,5	26	2
3	Закарпат-ська	Тячівська	19,6	6 402,6	8	6 195,5	49	664,8	27	3 079,7	4	-0,2	11	10,4	4	66,6	23	32,4	3	3
4	Вінницька	Калинівська	20,2	6 730,1	4	6 323,6	44	678,7	30	2 608,4	8	-2,9	6	10,1	3	68,5	30	28,8	5	4
5	Київська	Великоди-мерська	18,4	7 136,7	2	7 095,5	19	942,4	73	2 642,8	6	-5,1	3	13,2	14	65,0	16	26,6	9	5
6	Чернігів-ська	Корюківська	17,1	6 474,5	7	7 354,5	13	912,7	67	2 408,4	12	-3,0	5	14,1	17	63,6	15	24,1	14	6
7	Харківсь-ка	Нововодола-зька	16,4	5 849,3	13	6 641,3	33	869,6	63	2 618,4	7	0,0	12	14,9	19	66,3	22	28,0	7	7
8	Вінницька	Тульчинська	20,7	6 007,4	12	7 205,5	16	791,2	55	1 319,6	32	-5,5	2	13,2	12	65,8	20	15,2	43	8
9	Черкаська	Шполянська	22,0	6 323,2	9	6 509,3	39	818,0	59	1 893,4	14	2,1	19	12,9	11	67,3	26	22,4	17	9
10	Вінницька	Іллінецька	19,3	6 500,6	6	7 360,0	12	1 064,5	87	1 905,1	13	-4,1	4	16,4	27	66,6	24	20,1	22	10
11	Вінницька	Немирівська	15,2	7 695,0	1	7 386,1	11	1 271,2	92	2 936,2	5	0,0	12	16,5	28	70,5	39	27,9	8	11
12	Харківсь-ка	Пісочинська	32,6	4 707,8	28	4 472,6	91	449,3	4	1 831,7	17	10,5	53	9,5	1	54,5	5	28,6	6	12
13	Одеська	Куяльницька	25,8	6 546,6	5	7 918,8	7	1 134,0	90	3 906,4	1	10,6	55	17,3	32	63,6	14	32,5	2	13

Продовження Додатка А

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
14	Хмельницька	Красилівська	24,6	4 815,1	26	6 109,8	51	634,2	19	1 345,0	30	-1,1	10	13,2	13	70,4	38	17,7	28	14
15	Львівська	Кам'янка-Бузька	18,0	5 821,4	14	6 696,4	31	775,8	52	1 443,9	25	-1,9	8	13,3	14	72,1	44	17,3	31	15
16	Хмельницька	Волочеська	33,1	4 920,9	23	6 474,7	40	562,7	11	1 149,4	38	0,0	12	11,4	15	73,0	47	14,8	45	16
17	Житомирська	Овруцька	34,7	3 722,0	61	6 676,2	32	607,1	14	1 709,7	18	8,6	48	16,3	16	59,9	7	20,1	21	17
18	Донецька	Соледарська	20,4	6 981,6	3	8 998,1	2	1 397,0	94	1 506,0	22	-7,8	1	20,0	17	54,0	4	14,2	51	18
19	Дніпропетровська	Васильківська	20,3	3 706,8	62	7 018,1	21	696,8	33	2 583,9	9	9,8	52	18,8	18	57,8	6	25,9	10	19
20	Харківська	Золочівська	24,6	4 307,8	40	6 336,6	43	777,0	53	1 875,7	15	3,7	30	18,0	19	68,0	29	22,4	16	20
21	Чернігівська	Ічнянська	22,5	5 142,8	18	5 702,4	66	657,2	26	1 086,5	43	0,0	12	12,8	20	76,0	63	15,7	40	21
22	Полтавська	Пирятинська	16,8	6 081,8	10	6 808,8	26	1 092,7	89	1 309,5	33	2,4	20	18,0	21	67,7	27	15,8	39	22
23	Київська	Бородянська	20,6	4 817,1	25	2 966,8	93	732,7	41	1 044,7	45	5,3	38	15,2	22	61,3	11	25,7	12	23
24	Львівська	Радехівська	17,8	4 281,0	41	4 177,8	92	640,0	22	1 003,8	49	0,0	12	15,0	23	67,9	28	19,0	25	24
25	Запорізька	Чернігівська	16,5	4 710,5	27	8 011,2	6	967,3	78	1 368,6	28	4,1	31	20,5	24	66,9	25	14,3	48	25
26	Дніпропетровська	Апостолівська	22,9	3 851,1	58	8 168,4	5	739,1	44	1 030,6	47	0,3	15	19,2	25	60,9	8	10,9	75	26
27	Донецька	Миколаївська	17,0	5 083,3	20	5 119,2	85	1 056,5	86	2 449,6	10	-2,6	7	20,8	26	68,8	31	31,8	4	27
28	Одеська	Окнянська	15,8	4 865,5	24	2 447,2	94	761,9	49	798,2	72	6,6	41	15,7	27	48,6	3	24,4	13	28
29	Кіровоградська	Ново-українська	19,0	5 030,3	22	6 737,7	28	809,1	58	900,4	62	0,0	12	16,1	28	72,6	46	11,5	68	29
30	Чернігівська	Носівська	19,3	4 421,5	37	6 457,3	41	805,8	56	1 497,1	24	7,1	43	18,2	29	75,2	57	18,4	27	30
31	Чернігівська	Сновська	22,8	3 995,8	51	7 077,1	20	881,0	64	1 501,9	23	7,7	45	22,0	30	68,9	32	17,1	33	31

Продовження Додатка А

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
32	Луганська	Біловодська	23,1	4 149,2	44	11 404,4	1	1 603,7	95	3 403,6	3	44,3	82	38,7	94	48,3	2	22,7	15	32
33	Дніпропетровська	Межівська	15,4	4 220,3	43	8 572,5	3	944,4	74	1 133,3	40	3,0	23	22,4	65	65,7	19	11,4	70	33
34	Сумська	Краснопільська	16,3	5 180,6	17	6 606,0	35	818,2	60	874,9	64	1,4	17	15,8	24	73,2	49	11,1	72	34
35	Київська	Баришівська	27,6	5 042,9	21	7 404,8	10	962,0	77	787,5	73	0,2	14	19,1	43	65,6	18	9,4	83	35
36	Житомирська	Радомишльська	24,3	4 465,2	33	8 222,4	4	913,6	69	948,6	57	3,0	24	20,5	53	65,8	21	10,1	79	36
37	Львівська	Зимногородська	16,2	4 534,0	30	4 795,8	89	896,4	65	3 525,5	2	16,5	72	19,8	50	68,9	33	41,9	1	37
38	Волинська	Ківерцівська	17,6	3 732,6	60	1 863,2	95	431,9	2	315,6	93	3,0	25	11,6	8	61,2	9	13,9	53	38
39	Хмельницька	Городоцька	31,2	3 635,5	66	5 428,1	78	610,2	15	1 400,5	26	11,6	61	16,8	30	74,7	53	20,0	23	39
40	Черкаська	Тальнівська	15,3	5 087,2	19	6 294,7	46	695,1	32	210,9	95	0,0	12	13,7	16	74,8	54	3,1	95	40
41	Вінницька	Барська	16,5	4 028,9	48	5 702,9	65	441,2	3	445,6	92	0,1	13	10,9	6	74,1	51	7,1	91	41
42	Запорізька	Гуляйпільська	18,5	4 536,4	29	6 724,3	30	835,4	62	939,7	59	4,5	32	18,4	39	74,9	55	12,0	66	42
43	Чернігівська	Бобровицька	25,6	5 268,2	15	5 600,6	70	1 047,6	85	1 110,3	41	0,0	12	19,9	51	78,5	74	16,1	37	43
44	Херсонська	Чаплинська	16,0	4 328,6	38	7 284,7	15	973,1	79	1 349,0	29	4,5	33	22,5	66	80,9	83	15,2	42	44
45	Житомирська	Олевська	33,6	2 882,2	86	7 460,0	9	615,8	17	1 195,7	36	19,3	74	21,4	60	73,1	48	13,5	56	45
46	Сумська	Кролевецька	24,2	3 981,5	52	5 295,6	83	490,0	5	703,6	80	6,1	40	12,3	9	72,4	45	11,1	73	46
47	Житомирська	Баранівська	22,7	2 831,9	87	6 848,8	25	785,5	54	1 837,7	16	15,7	70	27,7	84	69,6	35	20,3	19	47
48	Запорізька	Якимівська	23,6	3 810,8	59	7 716,3	8	734,2	42	680,1	81	10,5	54	19,3	46	62,5	12	8,0	89	48
49	Миколаївська	Баштанська	22,4	4 425,6	35	6 263,3	48	1 046,6	84	1 386,3	27	3,4	27	23,6	75	77,1	67	17,6	29	49
50	Дніпропетровська	Покровська	16,8	4 005,6	49	5 576,7	71	725,9	40	973,0	55	3,4	28	18,1	37	78,3	72	14,3	47	50

Продовження Додатка А

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
51	Тернопільська	Зборівська	15,8	3 367,1	73	5 457,8	75	637,1	20	1 326,9	31	7,8	46	18,9	42	82,4	88	19,2	24	51
52	Харківська	Мереф'янська	25,1	3 271,0	75	5 309,5	82	766,5	50	1 588,3	20	8,9	49	23,4	72	69,5	34	22,2	18	52
53	Київська	Узинська	17,8	3 867,8	56	6 971,8	23	956,2	75	899,7	63	4,8	35	24,7	77	61,2	10	11,3	71	53
54	Чернігівська	Менська	24,1	3 926,2	54	5 992,9	55	699,9	34	856,5	67	7,1	44	17,8	34	75,9	62	12,2	65	54
55	Дніпропетровська	Верхньодніпровська	17,3	4 465,3	32	5 691,9	67	766,8	51	248,6	94	0,0	12	17,2	31	69,6	36	4,1	94	55
56	Львівська	Ходорівська	24,9	2 945,7	84	5 874,1	62	639,0	21	990,4	52	19,4	75	21,7	61	63,1	13	14,3	49	56
57	Тернопільська	Теребовлянська	29,6	3 405,4	71	5 653,7	68	494,4	6	773,2	75	12,0	63	14,5	18	73,4	50	11,8	67	57
58	Чернігівська	Городнянська	18,6	3 598,5	67	5 640,4	69	704,1	35	1 138,5	39	9,1	50	19,6	48	78,6	76	16,5	35	58
59	Хмельницька	Дунаєвецька	36,8	3 108,8	79	5 518,3	73	519,9	7	946,9	58	13,9	67	16,7	29	74,9	56	14,2	50	59
60	Херсонська	Каланчацька	15,2	3 932,5	53	6 598,9	36	830,9	61	1 065,0	44	5,3	37	21,1	57	80,1	78	13,5	55	60
61	Полтавська	Засульська	16,4	4 519,9	31	6 300,7	45	1 364,5	93	992,7	51	1,4	16	30,2	90	71,0	40	13,4	57	61
62	Хмельницька	Летичівська	19,2	4 005,1	50	6 276,2	47	749,5	45	932,2	60	6,7	42	18,7	40	80,1	79	12,7	61	62
63	Хмельницька	Чемеровецька	21,9	4 049,3	46	5 937,8	59	934,6	72	1 035,1	46	3,5	29	23,1	69	77,9	69	14,5	46	63
64	Запорізька	Михайлівська	16,3	3 508,9	68	5 418,8	80	546,3	10	784,9	74	11,6	62	15,6	22	75,3	60	12,3	64	64
65	Чернівецька	Вижницька	17,0	3 115,0	78	6 734,4	29	899,6	66	2 424,1	11	16,0	71	28,9	86	82,8	90	25,9	11	65
66	Дніпропетровська	Зеленодольська	19,2	4 141,3	45	6 061,1	53	915,7	71	746,7	78	0,0	12	22,1	64	72,1	43	10,3	78	66
67	Одеська	Кілійська	26,2	3 321,4	74	4 528,9	90	706,4	36	989,8	53	11,5	60	21,3	59	71,7	42	17,6	30	67
68	Івано-Франківська	Делятинська	17,0	2 126,2	91	6 058,6	54	540,3	8	1 267,0	35	29,2	80	25,4	80	76,7	65	17,1	32	68

Продовження додатка А

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
69	Київська	Тетіївська	21,2	4 438,0	34	6 908,6	24	1 010,0	82	493,5	90	2,0	18	22,8	68	71,5	41	6,5	93	69
70	Рівненська	Радивилівська	15,9	3 925,5	55	6 551,5	38	913,6	68	1 092,0	42	5,4	39	23,3	70	82,6	89	14,0	52	70
71	Тернопільська	Борщівська	17,6	3 635,5	65	5 075,1	86	645,7	23	734,9	79	9,2	51	17,8	33	75,2	58	12,3	63	71
72	Запорізька	Оріхівська	19,0	4 422,1	36	6 415,0	42	1 004,9	80	606,5	84	2,7	21	22,7	67	75,3	59	8,5	86	72
73	Запорізька	Кам'янсько-Дніпровська	20,5	3 414,3	70	5 426,7	79	674,1	28	870,3	66	14,7	69	19,7	49	75,9	61	13,6	54	73
74	Житомирська	Любарська	18,3	4 029,1	47	7 172,6	18	1 026,6	83	822,5	70	0,0	12	25,5	81	83,1	92	10,1	80	74
75	Хмельницька	Старосинявська	19,4	3 684,0	63	6 972,0	22	1 091,7	88	852,8	68	8,6	47	29,6	88	70,1	37	10,7	76	75
76	Тернопільська	Мельнице-Подільська	15,7	1 287,3	94	4 863,8	87	362,5	1	959,0	56	44,7	83	28,2	85	74,2	52	16,2	36	76
77	Хмельницька	Новоушицька	24,9	2 893,5	85	5 444,9	77	678,6	29	996,8	50	13,2	64	23,5	73	78,3	73	15,2	44	77
78	Дніпропетровська	Піщанська	19,1	4 323,2	39	5 756,6	63	915,0	70	540,4	87	3,1	26	21,2	58	77,5	68	8,5	85	78
79	Дніпропетровська	Перещепинська	21,1	3 672,9	64	5 494,5	74	715,3	39	501,8	89	2,7	22	19,5	47	78,5	75	8,3	87	79
80	Львівська	Мостиська	21,6	3 000,2	83	5 312,1	81	619,7	18	814,8	71	10,9	57	20,7	55	79,9	77	13,1	60	80
81	Чернігівська	Куликівська	15,2	4 270,2	42	6 162,2	50	1 268,8	91	931,2	61	4,7	34	29,7	89	80,7	80	12,6	62	81
82	Чернігівська	Коропська	15,4	3 494,1	69	5 880,3	61	1 009,6	81	1 164,9	37	10,6	56	28,9	87	80,8	81	16,0	38	82
83	Житомирська	Коростишівська	30,4	3 400,4	72	5 894,4	60	649,1	24	453,3	91	11,2	59	19,1	44	78,3	71	7,0	92	83
84	Івано-Франківська	Печеніжинська	17,2	1 108,6	95	4 835,2	88	611,5	16	1 267,2	34	49,7	84	55,2	95	80,9	82	20,2	20	84
85	Волинська	Любомльська	16,0	3 134,7	77	6 576,5	37	807,1	57	1 024,2	48	13,6	65	25,7	82	83,6	93	13,1	59	85
86	Тернопільська	Підволочиська	19,1	3 865,9	57	6 615,2	34	959,5	76	605,7	85	5,0	36	24,8	79	76,2	64	8,1	88	86

Продовження Додатка А

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
87	Волинська	Любешівська	28,5	1 942,9	93	7 188,1	17	706,7	37	847,8	69	30,1	81	36,4	93	78,2	70	10,4	77	87
88	Черніве-цька	Сторожине-цька	38,7	2 398,4	90	5 559,9	72	565,4	12	871,9	65	22,9	78	23,6	74	85,2	94	13,2	58	88
89	Черніве-цька	Новоселиць-ка	22,8	3 091,6	80	5 457,4	76	682,3	31	598,7	86	17,6	73	22,1	63	76,8	66	9,6	81	89
90	Житомир-ська	Ємільчинська	19,9	3 021,7	82	6 099,6	52	736,5	43	758,1	77	13,7	66	24,4	76	82,3	87	10,9	74	90
91	Івано-Франків-ська	Тлумацька	17,9	2 108,1	92	5 177,8	84	650,5	25	981,7	54	24,6	79	30,9	92	86,0	95	15,6	41	91
92	Хмельни-цька	Полонська	33,0	3 245,9	76	5 966,1	58	756,6	47	637,6	82	14,0	68	23,3	71	82,0	85	9,5	82	92
93	Житомир-ська	Хорошівська	16,1	2 652,2	88	5 741,7	64	706,8	38	762,5	76	20,4	76	26,6	83	83,0	91	11,5	69	93
94	Рівненсь-ка	Млинівська	18,6	3 057,3	81	5 983,1	57	756,6	48	511,3	88	11,1	58	24,7	78	82,3	86	7,7	90	94
95	Тернопі-льська	Шумська	20,8	2 446,8	89	5 988,9	56	754,7	46	616,4	83	22,0	77	30,8	91	81,1	84	9,0	84	95

ДОДАТОК Б

Група 2. 128 ОТГ з кількістю населення від 10 тис. осіб до 15 тис. осіб

№ пор.	Область	Назва ОТГ	Кількість населення на 01.01.2019 (тис. осіб)	Показник 1		Показник 2		Показник 3		Показник 4		Показник 5		Показник 6		Показник 7		Показник 8		Загальний рейтинг
				доходи загального фонду на 1 мешканця (без трансфертів) (грн)	рейтинг	видатки загального фонду на 1 мешканця (грн)	рейтинг	видатки на утримання апарату управління на 1 мешканця (грн)	рейтинг	капітальні видатки на 1 мешканця (грн)	рейтинг	рівень дотаційності бюджетів (питома вага базової/реверсної дотації у доходах) (%)	рейтинг	Співвідношення видатків на утримання апарату управління з обсягом доходів бюджету (без трансфертів) (%)	рейтинг	питома вага заробітної плати у видатках загального фонду (%)	рейтинг	питома вага капітальних видатків у загальній сумі видатків (загальний та спеціальний фонди) (%)	рейтинг	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
1	Одеська	Авангардівська	11,2	12 250,5	3	8 339,9	10	1 293,4	109	7 523,7	2	-4,8	11	10,6	3	47,3	3	47,2	4	1
2	Київська	Миронівська	13,9	14 281,0	2	8 733,7	7	1 042,9	90	2 151,3	21	-19,1	1	7,3	1	34,8	1	19,7	42	2
3	Дніпропетровська	Слобожанська	15,0	23 702,4	1	17 906,3	1	2 327,3	127	3 942,9	6	-17,8	2	9,8	2	57,6	8	17,8	50	3
4	Полтавська	Щербанівська	13,1	7 536,3	11	8 065,6	12	937,1	77	2 279,8	19	0,0	23	12,4	7	62,3	17	21,8	32	4
5	Закарпатська	Іршавська	11,3	4 998,6	33	7 258,4	24	543,5	8	1 826,5	33	0,0	23	10,9	4	72,6	61	19,8	40	5
6	Полтавська	Лохвицька	12,4	6 496,8	16	6 566,0	43	954,7	80	2 479,5	13	-2,6	16	14,7	11	68,7	36	27,0	15	6
7	Кіровоградська	Помічнянська	10,2	6 239,6	19	8 177,4	11	801,0	61	1 399,7	43	-6,5	8	12,8	8	59,8	14	14,2	78	7
8	Одеська	Таїрівська	13,8	11 291,7	4	4 814,7	99	1 348,8	112	6 432,8	3	-2,0	17	11,9	6	43,0	2	57,2	1	8

Продовження Додатка Б

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
9	Львівська	Солонківська	10,7	9 012,9	7	7 480,8	21	2 014,7	125	5 356,9	4	-3,7	13	22,4	54	65,1	27	41,2	5	9
10	Сумська	Чернечинська	10,2	9 637,0	6	10 338,6	3	2 212,7	126	2 925,6	7	-0,5	20	23,0	61	59,7	12	21,7	33	10
11	Полтавська	Козельщинська	10,4	5 175,1	30	6 594,0	41	914,0	75	2 841,8	8	0,0	23	17,7	21	72,2	57	28,3	14	11
12	Полтавська	Глобинська	14,5	10 027,2	5	10 792,8	2	1 842,7	124	1 847,3	31	-14,6	3	18,4	23	58,7	11	14,4	76	12
13	Одеська	Шабівська	14,3	5 956,1	23	7 941,9	13	1 213,3	106	2 347,3	15	0,0	23	20,4	44	68,1	35	22,6	27	13
14	Дніпропетровська	Новоолександрівська	10,9	8 940,1	8	6 511,3	47	1 527,7	121	2 056,0	23	0,0	23	17,1	20	64,3	25	23,5	24	14
15	Житомирська	Станишівська	13,1	5 974,9	22	4 216,5	115	971,7	83	4 017,5	5	-2,9	15	16,3	17	69,0	39	47,9	3	15
16	Луганська	Троїцька	14,2	5 779,2	24	7 019,8	28	1 101,4	94	2 493,3	12	-0,6	19	19,1	31	75,6	80	25,8	17	16
17	Полтавська	Решетилівська	11,1	6 289,2	18	6 679,8	36	1 175,7	104	2 323,7	16	-0,3	22	18,7	26	72,9	65	24,8	20	17
18	Дніпропетровська	Томаківська	14,3	4 551,7	46	8 615,6	8	899,2	71	1 646,8	36	0,7	25	19,8	38	59,8	13	15,8	71	18
19	Одеська	Великомихайлівська	12,5	4 377,2	52	5 966,6	62	646,8	21	2 464,6	14	5,6	39	14,8	12	78,6	98	28,6	13	19
20	Запорізька	Широківська	11,0	6 184,8	20	7 670,5	17	1 517,2	120	2 168,5	20	0,0	23	24,5	74	57,0	7	21,8	31	20
21	Харківська	Роганська	13,8	5 522,6	26	6 164,4	57	1 184,8	105	2 109,4	22	-5,1	10	21,5	51	64,1	23	25,1	19	21
22	Вінницька	Гніванська	14,8	4 736,8	39	6 652,9	39	714,5	37	1 312,0	49	9,2	55	15,1	14	63,6	20	16,1	66	22
23	Одеська	Любашівська	11,2	4 584,1	45	2 893,5	126	668,2	25	1 644,0	37	7,5	50	14,6	10	64,6	26	36,0	6	23
24	Харківська	Малоданилівська	13,4	4 736,9	38	5 268,4	89	909,4	73	2 310,6	18	12,9	65	19,2	34	52,1	4	30,2	9	24

Продовження Додатка Б

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
25	Львівська	Давидівська	12,5	6 747,7	15	6 662,1	38	1 591,6	122	8 487,0	1	8,3	54	23,6	66	69,2	40	55,2	2	25
26	Полтавська	Шишацька	14,6	7 608,2	9	9 954,4	4	1 379,0	114	1 102,7	63	-8,2	7	18,1	22	60,5	15	9,8	110	26
27	Хмельницька	Гуменецька	12,1	7 414,5	12	8 926,8	5	1 683,4	123	1 506,8	38	-3,2	14	22,7	58	62,7	18	14,3	77	27
28	Рівненська	Клеванська	11,6	6 785,9	14	7 856,8	15	1 018,0	88	974,2	77	-10,0	5	15,0	13	67,6	30	10,7	104	28
29	Дніпропетровська	Царичанська	14,8	3 799,7	70	7 314,8	23	750,7	45	1 320,9	48	6,0	43	19,8	39	57,7	9	15,1	72	29
30	Черкаська	Кам'янська	12,9	4 653,2	43	5 779,3	71	545,9	9	1 160,0	58	0,0	23	11,7	5	76,9	85	16,3	65	30
31	Харківська	Зачепилівська	10,8	3 887,7	68	5 840,7	69	827,8	65	2 586,0	11	1,4	28	21,3	50	72,3	60	29,9	10	31
32	Луганська	Новопсковська	13,3	3 743,8	72	5 248,3	91	707,3	35	2 833,3	9	9,4	56	18,9	28	73,4	67	34,3	7	32
33	Одеська	Красносільська	11,1	6 833,0	13	8 735,4	6	2 542,5	128	2 322,0	17	0,0	23	37,2	108	70,8	49	20,9	37	33
34	Тернопільська	Великогаївська	11,1	4 817,0	36	6 297,3	52	1 093,5	91	1 754,9	34	7,4	48	22,7	57	67,9	33	21,5	35	34
35	Житомирська	Попільнянська	14,3	6 029,5	21	7 629,1	18	1 139,4	101	1 245,5	53	-0,4	21	18,9	29	75,0	71	13,9	80	35
36	Запорізька	Приморська	14,2	4 487,8	47	6 238,4	54	639,7	17	883,6	87	5,8	41	14,3	9	70,9	50	12,2	92	36
37	Кіровоградська	Смолінська	10,2	4 011,5	66	6 053,6	59	633,9	16	685,3	107	0,0	23	15,8	15	54,8	6	9,9	109	37
38	Тернопільська	Лановецька	12,3	3 654,0	75	5 877,5	65	716,8	39	1 904,6	29	9,6	57	19,6	37	75,6	81	24,1	21	38
39	Чернігівська	Деснянська	10,5	7 583,1	10	7 907,7	14	1 481,1	118	687,5	106	-13,6	4	19,5	36	58,5	10	7,9	118	39
40	Дніпропетровська	Солонянська	13,8	5 277,6	27	6 430,9	49	1 013,9	87	938,2	79	0,0	23	19,2	35	67,8	32	12,4	90	40

Продовження Додатка Б

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
41	Чернівецька	Глибоцька	13,3	4 000,1	67	6 099,4	58	918,8	76	1 987,9	26	4,9	36	23,0	62	75,3	74	23,9	23	41
42	Полтавська	Гребінківська	12,4	6 486,0	17	7 539,1	20	1 374,8	113	875,5	89	-6,4	9	21,2	48	63,6	21	10,3	106	42
43	Харківська	Чкаловська	12,2	4 588,8	44	6 579,4	42	1 143,1	103	1 978,6	27	8,2	53	24,9	76	71,8	55	22,8	25	43
44	Одеська	Березівська	11,2	4 224,8	57	6 734,3	33	885,8	69	1 503,2	39	6,6	46	21,0	46	77,3	89	17,8	49	44
45	Івано-Франківська	Брошнів-Осадська	10,1	4 165,9	59	6 439,8	48	1 289,4	107	2 051,1	24	3,2	31	31,0	98	69,2	41	23,9	22	45
46	Львівська	Великомостівська	13,7	3 191,3	86	5 752,0	73	599,9	11	1 210,2	55	10,7	60	18,8	27	72,3	58	16,9	60	46
47	Рівненська	Клесівська	10,5	4 127,8	62	7 572,1	19	967,1	82	1 159,0	59	0,0	23	23,4	65	71,3	52	13,1	84	47
48	Полтавська	Великобагачанська	10,2	5 207,2	29	6 689,2	35	985,2	84	906,3	85	0,0	23	18,9	30	75,1	73	11,6	96	48
49	Черкаська	Червонослобідська	14,5	4 711,6	41	4 745,7	103	988,3	85	1 164,1	57	4,5	34	21,0	47	70,0	46	18,9	45	49
50	Кіровоградська	Маловисківська	13,2	4 442,1	49	5 767,9	72	755,6	46	635,0	113	0,9	26	17,0	19	65,9	28	9,7	112	50
51	Запорізька	Веселівська	12,5	4 163,9	60	7 776,6	16	1 097,6	92	1 086,5	65	6,2	45	26,4	81	62,1	16	12,0	93	51
52	Одеська	Ширяївська	11,1	4 458,1	48	6 623,0	40	1 404,3	116	1 835,6	32	7,7	51	31,5	99	71,5	54	21,5	34	52
53	Івано-Франківська	Вигодська	12,5	4 136,7	61	3 970,4	119	790,5	58	785,7	97	1,3	27	19,1	33	64,3	24	16,4	63	53
54	Полтавська	Семенівська	10,8	5 252,5	28	6 343,9	50	1 462,6	117	1 381,7	46	0,1	24	27,8	89	75,5	79	17,3	53	54
55	Луганська	Білокуракинська	13,4	4 723,5	40	6 891,9	31	1 130,5	100	1 453,0	40	11,8	64	23,9	68	77,1	88	17,1	57	55
56	Хмельницька	Чорноострівська	12,5	3 194,5	85	5 859,9	66	788,6	57	1 336,3	47	15,7	70	24,7	75	69,5	43	18,2	48	56

Продовження Додатка Б

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
57	Закарпатська	Перечинська	12,7	4 315,8	54	5 844,8	68	1 121,2	96	1 388,5	45	-1,1	18	26,0	80	77,0	86	18,8	46	57
58	Рівненська	Шпанівська	10,5	4 043,2	65	2 333,1	128	966,5	81	1 099,3	64	19,2	77	23,9	67	54,7	5	31,2	8	58
59	Чернігівська	Срібнянська	10,4	5 538,7	25	6 512,8	46	1 111,0	95	906,2	86	-4,6	12	20,1	43	78,4	95	11,9	94	59
60	Чернівецька	Кіцманська	14,4	3 484,4	80	5 708,8	75	698,1	33	1 207,7	56	10,5	59	20,0	42	78,0	92	17,0	59	60
61	Кіровоградська	Приютівська	11,4	4 950,8	34	2 632,5	127	1 124,7	98	737,5	102	0,0	23	22,7	59	63,1	19	21,2	36	61
62	Чернігівська	Семенівська	14,3	4 103,0	64	6 237,8	55	766,4	50	930,8	80	4,4	33	18,7	25	80,2	103	12,6	89	62
63	Черкаська	Чигиринська	14,0	4 324,2	53	3 430,4	121	734,2	44	594,3	115	1,5	29	17,0	18	70,7	48	14,5	75	63
64	Донецька	Олександрівська	12,7	4 123,9	63	6 542,1	44	1 327,8	111	2 703,2	10	11,4	63	32,2	101	80,6	104	28,8	12	64
65	Хмельницька	Білогірська	11,6	4 390,5	50	5 332,5	88	1 122,0	97	1 275,0	50	2,3	30	25,6	77	75,4	75	18,7	47	65
66	Кіровоградська	Бобринецька	11,6	4 255,6	55	5 998,6	61	867,2	66	733,5	103	4,5	35	20,4	45	70,1	47	10,7	105	66
67	Чернігівська	Сосницька	10,4	3 576,9	77	5 481,7	85	715,9	38	1 055,3	67	5,5	38	20,0	41	79,5	102	15,8	69	67
68	Львівська	Судовишнянська	10,9	2 265,9	103	5 845,4	67	783,5	54	1 663,4	35	29,8	86	34,6	105	68,8	37	22,0	30	68
69	Чернівецька	Хотинська	11,3	4 387,6	51	3 749,4	120	698,7	34	401,4	122	4,2	32	15,9	16	66,3	29	9,5	114	69
70	Миколаївська	Шевченківська	10,4	3 534,6	78	5 633,8	76	654,6	22	872,6	90	5,7	40	18,5	24	82,7	112	13,1	85	70
71	Сумська	Миколаївська	10,1	5 036,6	32	7 243,1	25	1 392,3	115	783,2	98	0,0	23	27,6	86	68,9	38	9,6	113	71
72	Херсонська	Любимівська	10,7	3 728,5	73	5 943,4	64	1 098,0	93	1 258,8	52	6,8	47	29,4	95	73,3	66	17,3	54	72
73	Чернівецька	Сокирянська	10,9	3 398,8	81	4 747,4	102	760,8	47	1 011,2	73	10,7	61	22,4	55	75,0	72	17,2	55	73

Продовження Додатка Б

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
74	Дніпропетровська	Раївська	10,8	4 781,2	37	6 900,3	30	1 292,8	108	1 034,9	71	6,2	44	27,0	84	77,0	87	12,8	87	74
75	Житомирська	Чуднівська	13,2	4 915,9	35	6 926,6	29	1 126,8	99	769,0	100	0,0	23	22,9	60	78,4	96	9,8	111	75
76	Миколаївська	Казанківська	12,2	4 197,3	58	6 676,0	37	801,9	63	583,3	116	5,3	37	19,1	32	77,5	90	7,7	121	76
77	Чернівецька	Великокучурівська	13,9	1 544,3	114	4 332,6	112	631,3	14	1 873,9	30	42,7	100	40,9	114	72,3	59	29,7	11	77
78	Дніпропетровська	Червоногригорівська	12,9	3 284,4	82	5 348,1	87	797,8	60	1 270,6	51	16,3	71	24,3	70	77,7	91	18,9	44	78
79	Івано-Франківська	Яблунівська	10,2	1 293,9	120	7 179,0	26	630,4	13	1 141,4	60	44,5	102	48,7	120	68,1	34	13,5	82	79
80	Вінницька	Томашпільська	13,7	3 216,3	84	4 585,1	109	714,0	36	336,2	125	-9,5	6	22,2	53	63,8	22	6,7	124	80
81	Черкаська	Руськополянська	10,8	3 798,4	71	4 124,8	118	807,6	64	909,6	84	10,4	58	21,3	49	72,8	64	17,5	52	81
82	Волинська	Старовижівська	10,9	2 686,2	96	3 261,8	124	619,5	12	840,5	92	17,7	75	23,1	63	72,7	62	19,9	38	82
83	Сумська	Буринська	14,0	4 669,0	42	6 723,7	34	1 141,3	102	678,5	109	0,0	23	24,4	72	74,5	68	8,8	116	83
84	Запорізька	Комишуваська	12,8	2 432,8	100	4 955,8	95	725,0	41	1 240,3	54	28,4	85	29,8	96	71,8	56	19,8	39	84
85	Житомирська	Брусилівська	13,7	4 244,3	56	8 399,6	9	1 491,4	119	978,5	75	5,8	42	35,1	106	71,5	53	10,2	107	85
86	Хмельницька	Дунаєвецька	10,3	3 265,8	83	5 949,2	63	944,8	78	1 038,5	69	16,7	72	28,9	94	69,6	44	14,6	73	86
87	Рівненська	Немовицька	11,2	2 011,3	106	5 751,1	74	774,3	53	2 007,9	25	33,5	90	38,5	111	78,9	100	25,7	18	87
88	Хмельницька	Судилківська	13,0	2 636,2	99	5 373,0	86	644,0	20	1 130,6	61	23,5	83	24,4	71	80,7	107	17,2	56	88
89	Миколаївська	Веселинівська	11,7	3 861,3	69	6 736,6	32	769,6	52	482,8	119	7,4	49	19,9	40	80,6	105	6,5	125	89
90	Одеська	Мологівська	13,3	1 675,6	112	4 806,9	100	378,8	1	917,9	83	36,3	94	22,6	56	75,4	76	15,8	70	90

Родовження Додатка Б

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
91	Тернопільська	Скалатська	13,8	2 936,2	92	6 312,8	51	718,2	40	654,5	111	14,5	68	24,5	73	70,0	45	9,2	115	91
92	Запорізька	Водянська	12,1	2 099,3	105	4 704,9	105	661,8	23	1 398,0	44	31,2	88	31,5	100	81,3	110	22,5	29	92
93	Чернігівська	Козелецька	14,7	5 144,9	31	7 347,1	22	1 325,8	110	487,1	117	0,0	23	25,8	79	78,6	99	6,1	126	93
94	Волинська	Забродівська	10,6	1 166,3	122	5 535,4	81	385,3	2	1 412,8	41	49,9	106	33,0	103	86,3	125	19,7	41	94
95	Львівська	Бібрська	12,9	2 758,1	95	3 418,2	123	787,2	56	1 015,6	72	21,2	79	28,5	92	75,5	77	22,5	28	95
96	Дніпропетровська	Широківська	13,2	3 491,5	79	5 508,9	84	765,7	49	678,2	110	7,8	52	21,9	52	78,2	94	10,8	103	96
97	Тернопільська	Хоростківська	13,9	2 984,5	90	5 172,6	93	688,3	31	707,8	104	17,8	76	23,1	64	74,9	70	11,9	95	97
98	Херсонська	Горностаївська	12,3	3 618,0	76	7 164,6	27	1 001,0	86	806,9	95	10,9	62	27,7	87	76,7	84	9,9	108	98
99	Закарпатська	Вільховецька	12,5	1 168,4	121	5 268,4	90	633,5	15	1 933,9	28	48,9	104	54,2	126	87,1	127	26,7	16	99
100	Львівська	Рудківська	13,4	1 759,2	110	6 253,9	53	667,3	24	776,7	99	35,9	92	37,9	109	69,5	42	10,8	101	100
101	Чернівецька	Мамаївська	10,6	3 144,0	89	5 525,6	82	871,1	67	1 079,2	66	20,6	78	27,7	88	78,0	93	16,0	68	101
102	Житомирська	Лугинська	12,7	2 970,7	91	6 199,4	56	792,3	59	924,8	81	17,3	74	26,7	82	80,8	108	12,8	88	102
103	Рівненська	Демидівська	11,2	3 157,1	88	6 008,5	60	900,7	72	1 051,5	68	13,0	67	28,5	91	85,0	120	14,6	74	103
104	Волинська	Цуманська	12,9	2 287,8	102	5 525,1	83	682,2	30	1 103,6	62	22,8	82	29,8	97	85,7	121	16,4	64	104
105	Одеська	Вилківська	11,5	2 646,3	98	6 515,5	45	873,3	68	849,0	91	22,0	80	33,0	102	72,7	63	11,3	98	105
106	Волинська	Колківська	12,9	1 947,8	107	5 792,0	70	498,5	6	832,7	94	31,9	89	25,6	78	81,4	111	12,3	91	106
107	Херсонська	Виноградівська	12,2	1 658,2	113	4 915,0	96	597,0	10	975,2	76	40,3	96	36,0	107	75,8	82	16,0	67	107

Продовження Додатка Б

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
108	Чернігівська	Михайло-Коцюбинська	11,6	3 656,5	74	4 499,3	111	1 025,6	89	678,5	108	0,0	23	28,0	90	74,6	69	12,9	86	108
109	Дніпропетровська	Іларіонівська	12,3	2 787,7	94	5 577,3	80	766,5	51	485,8	118	22,3	81	27,5	85	67,7	31	7,8	120	109
110	Львівська	Щирецька	11,7	2 113,6	104	4 700,3	106	948,9	79	1 401,7	42	30,1	87	44,9	119	83,7	117	22,8	26	110
111	Миколаївська	Воскресенська	11,1	1 738,1	111	4 171,0	117	680,7	29	1 035,9	70	37,8	95	39,2	112	80,6	106	19,0	43	111
112	Київська	Калитянська	10,6	3 175,7	87	5 603,3	78	912,5	74	707,7	105	13,0	66	28,7	93	78,5	97	11,0	99	112
113	Херсонська	Білозерська	12,9	2 813,6	93	5 599,9	79	677,9	27	286,7	127	15,2	69	24,1	69	84,5	118	4,7	128	113
114	Чернівецька	Чудейська	11,5	917,4	127	4 837,2	98	447,8	4	1 004,7	74	55,9	108	48,8	121	84,8	119	16,5	62	114
115	Тернопільська	Копичинецька	12,4	2 389,9	101	3 031,5	125	640,7	18	375,2	123	26,2	84	26,8	83	75,5	78	10,8	102	115
116	Івано-Франківська	Рожнівська	12,2	978,6	125	4 682,4	108	517,8	7	963,5	78	56,4	109	52,9	125	82,8	113	16,6	61	116
117	Чернівецька	Вашківецька	11,6	1 517,9	115	5 177,7	92	641,3	19	834,8	93	40,8	97	42,2	116	83,4	116	13,6	81	117
118	Івано-Франківська	Заболотівська	14,8	1 508,7	116	5 619,4	77	676,8	26	437,6	120	41,9	98	44,9	118	71,0	51	7,2	123	118
119	Чернівецька	Красноільська	11,1	1 055,0	124	4 197,4	116	405,2	3	880,0	88	51,9	107	38,4	110	86,2	124	17,0	58	119
120	Чернівецька	Чагорська	10,1	1 880,4	108	4 219,2	114	783,6	55	923,8	82	36,1	93	41,7	115	86,3	126	17,7	51	120
121	Житомирська	Пулинська	11,8	2 649,6	97	5 114,5	94	887,5	70	646,4	112	16,8	73	33,5	104	82,9	114	10,9	100	121
122	Чернівецька	Острицька	11,6	1 315,3	119	4 898,3	97	690,0	32	762,4	101	43,9	101	52,5	124	81,0	109	13,2	83	122

Продовження Додатка Б

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
123	Івано-Франківська	Верхнянська	10,4	1 465,3	117	4 693,8	107	765,4	48	795,0	96	42,3	99	52,2	123	79,3	101	14,1	79	123
124	Чернівецька	Мамалигівська	12,0	1 865,4	109	4 804,3	101	730,7	42	629,0	114	33,9	91	39,2	113	83,4	115	11,3	97	124
125	Донецька	Сіверська	13,6	1 368,2	118	3 426,0	122	680,5	28	297,1	126	45,5	103	49,7	122	76,1	83	7,9	119	125
126	Тернопільська	Золотопотіцька	10,7	1 114,3	123	4 723,5	104	480,6	5	278,3	128	49,0	105	43,1	117	89,4	128	5,5	127	126
127	Івано-Франківська	Ланчинська	11,2	905,2	128	4 528,2	110	733,9	43	436,6	121	57,5	111	81,1	127	85,9	123	8,7	117	127
128	Івано-Франківська	Новицька	10,3	917,9	126	4 276,9	113	801,9	62	350,0	124	56,4	110	87,4	128	85,8	122	7,4	122	128

ДОДАТОК В

Група 3. 268 ОТГ з кількістю населення від 5 тис. до 10 тис. осіб

№ пор.	Область	Назва ОТГ	Кількість населення на 01.01.2019 (тис. осіб)	Показник 1		Показник 2		Показник 3		Показник 4		Показник 5		Показник 6		Показник 7		Показник 8		Загальний рейтинг
				доходи загального фонду на 1 мешканця (без трансфертів) (грн)	рейтинг	видатки загального фонду на 1 мешканця (грн)	рейтинг	видатки на утримання апарату управління на 1 мешканця (грн)	рейтинг	капітальні видатки на 1 мешканця (грн)	рейтинг	рівень дотаційності бюджетів (питома вага базової/реверсної дотації у доходах) (%)	рейтинг	Співвідношення видатків на утримання апарату управління з обсягом доходів бюджету (без трансфертів) (%)	рейтинг	питома вага заробітної плати у видатках загального фонду (%)	рейтинг	питома вага капітальних видатків у загальній сумі видатків (загальний та спеціальний фонди) (%)	рейтинг	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
1	Харківська	Наталинська	6,3	18 667,5	3	10 193,2	15	1 639,9	242	9 061,3	2	-18,0	8	8,8	1	46,4	9	46,8	4	1
2	Волинська	Підгайцівська	8,5	12 995,6	10	10 443,7	13	1 269,8	196	4 187,1	15	-11,8	16	9,8	5	37,6	2	28,2	34	2
3	Івано-Франківська	Ямицька	7,8	11 814,0	12	9 526,9	20	1 457,5	225	7 149,9	3	-13,7	14	12,3	9	46,2	7	42,4	7	3
4	Миколаївська	Галицинівська	7,6	13 181,8	9	14 586,0	4	1 347,9	207	4 484,0	13	-23,2	2	10,2	6	44,6	6	23,2	68	4
5	Миколаївська	Благодатненська	5,6	6 973,0	32	8 601,4	27	911,6	110	3 249,0	23	-7,2	24	13,1	10	67,1	60	27,1	41	5
6	Дніпропетровська	Вербківська	7,4	18 376,1	4	15 130,7	3	2 544,9	266	6 170,4	5	-24,6	1	13,8	13	46,3	8	28,8	29	6

Продовження Додака В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
7	Волинська	Боратинська	7,7	18 679,3	2	17 380,7	1	1 677,0	246	5 443,2	8	-22,8	3	9,0	2	33,5	1	23,3	67	7
8	Житомирська	Оліївська	5,3	21 239,2	1	13 600,9	6	3 816,0	268	16 626,4	1	-11,7	17	18,0	31	48,3	12	55,0	1	8
9	Харківська	Старовірівська	5,8	16 474,9	7	11 067,3	11	1 539,1	234	6 490,4	4	3,2	65	9,3	3	44,1	5	36,8	9	9
10	Дніпропетровська	Богданівська	6,8	18 216,8	5	16 570,7	2	2 449,0	264	5 650,6	7	-21,6	5	13,4	12	42,7	4	25,3	51	10
11	Хмельницька	Розсошанська	5,6	7 974,4	26	7 358,1	43	1 110,2	170	3 208,5	24	-3,9	30	13,9	14	61,3	30	30,1	26	11
12	Львівська	Славська	8,6	14 413,0	8	13 200,6	7	1 619,6	241	4 048,4	16	-17,4	9	11,2	7	47,9	11	23,4	65	12
13	Дніпропетровська	Миколаївська (Петропавлівський р-н)	6,3	10 121,6	14	10 377,2	14	1 812,6	253	4 280,4	14	-14,1	13	17,9	30	52,2	13	29,1	28	13
14	Чернігівська	Гончарівська	5,4	8 377,5	24	7 738,4	36	1 120,1	171	2 315,0	43	-19,1	6	13,4	11	56,7	20	22,7	74	14
15	Одеська	Затишанська	5,2	9 204,7	20	6 148,7	108	871,3	92	5 077,6	9	9,3	104	9,5	4	68,6	76	44,9	6	15
16	Черкаська	Степанецька	5,3	16 601,3	6	14 165,9	5	2 480,3	265	3 520,1	17	-21,7	4	14,9	18	42,1	3	19,6	106	16
17	Житомирська	Ушомирська	8,4	9 452,0	18	8 835,3	25	1 421,4	219	2 466,8	42	-18,1	7	15,0	19	54,4	15	21,6	84	17
18	Запорізька	Кирилівська	6,7	10 491,2	13	11 221,5	9	2 353,6	262	4 734,2	11	5,4	82	22,4	75	57,5	21	29,4	27	18
19	Волинська	Липинська	5,3	7 452,0	28	5 988,2	126	1 275,3	197	2 150,3	53	-9,4	20	17,1	28	46,5	10	25,7	46	19
20	Полтавська	Михайлівська	6,0	9 715,5	15	10 849,8	12	1 816,5	254	2 521,0	39	-15,8	10	18,7	39	56,1	19	18,4	122	20
21	Чернігівська	Варвинська	8,5	8 901,3	23	9 496,1	21	1 396,5	218	2 104,9	58	-15,6	11	15,7	22	59,6	24	17,5	137	21
22	Полтавська	Нехворощанська	5,2	9 558,0	17	8 880,1	24	1 710,6	248	2 789,2	33	-5,8	26	17,9	29	71,4	95	22,6	77	22
23	Черкаська	Стеблівська	6,7	5 792,9	48	5 638,3	157	1 100,6	165	3 093,2	26	-0,8	42	19,0	40	67,5	61	35,2	13	23

Продовження Додатка В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
24	Волинська	Рівненська	5,6	7 071,9	30	10 075,8	17	1 647,0	244	3 438,5	19	2,8	61	23,3	84	64,6	45	25,1	54	24
25	Волинська	Княгининівська	8,0	6 101,9	42	6 606,2	72	962,6	128	1 606,3	88	3,2	66	15,8	23	60,6	28	19,0	114	25
26	Тернопільська	Байковецька	9,1	12 769,0	11	11 879,4	8	3 283,8	267	3 037,8	30	-12,2	15	25,7	114	54,7	16	20,2	101	26
27	Одеська	Дальницька	9,5	4 821,8	79	6 763,8	62	967,2	131	2 698,1	35	15,4	140	20,1	51	62,9	35	28,3	32	27
28	Полтавська	Опішнянська	6,2	9 423,7	19	5 259,8	182	1 593,1	238	2 706,4	34	-5,5	27	16,9	27	59,3	23	33,0	17	28
29	Вінницька	Якушинецька	9,5	6 959,5	33	5 682,5	153	1 498,1	229	5 002,4	10	-0,7	44	21,5	65	61,1	29	46,4	5	29
30	Кіровоградська	Первозванівська	5,1	9 704,2	16	10 155,7	16	1 955,6	259	2 121,5	56	-15,3	12	20,2	52	54,8	17	17,0	144	30
31	Полтавська	Машівська	7,5	7 196,5	29	7 713,2	37	1 091,4	162	1 392,9	116	-9,1	21	15,2	20	60,2	26	15,2	164	31
32	Сумська	Хотінська	5,5	5 301,2	62	6 911,5	53	981,6	137	1 754,2	75	-6,1	25	18,5	38	69,1	81	19,8	104	32
33	Волинська	Заборольська	7,7	5 153,1	67	6 800,9	57	1 045,2	149	2 145,9	54	3,8	70	20,3	57	68,2	73	23,3	66	33
34	Вінницька	Тростянецька	8,3	5 770,8	49	5 996,4	124	924,6	115	1 538,4	98	0,0	47	16,0	25	64,7	46	19,9	103	34
35	Сумська	Миколаївська	5,6	6 009,4	45	6 911,2	54	1 312,3	201	1 584,6	91	-8,3	22	21,8	69	56,0	18	18,3	124	35
36	Полтавська	Новосанжарська	8,9	3 961,5	118	4 125,6	244	719,6	47	4 513,8	12	3,9	72	18,2	35	71,9	100	51,2	2	36
37	Донецька	Іллінівська	9,2	7 057,6	31	7 984,2	33	1 870,5	256	3 176,5	25	-5,3	28	26,5	124	71,6	96	27,8	38	37
38	Київська	Пісківська	8,1	5 578,2	56	7 121,6	46	791,7	68	1 241,0	135	3,1	64	14,2	15	67,9	66	14,3	184	38
39	Хмельницька	Наркевицька	6,2	5 195,7	65	6 202,1	103	1 194,4	185	2 277,2	45	1,8	53	23,0	81	66,9	58	26,4	45	39
40	Запорізька	Долинська	5,8	6 199,5	41	6 988,4	50	1 580,2	236	2 305,5	44	0,0	47	25,5	110	65,7	49	24,1	63	40
41	Миколаївська	Куцурубська	7,8	3 890,0	125	6 202,9	102	707,1	46	2 105,4	57	5,9	89	18,2	36	74,7	133	24,6	58	41

Продовження Додатка В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
42	Харківська	Малинівська	8,3	5 693,9	53	5 839,9	142	1 445,2	223	3 275,4	22	1,4	51	25,4	108	64,2	38	35,5	11	42
43	Кіровоградська	Соколівська	6,0	8 194,4	25	9 945,8	19	1 953,8	258	2 021,5	61	-9,5	19	23,8	92	62,3	32	16,8	147	43
44	Харківська	Коломацька	6,8	6 952,2	34	9 455,4	22	2 168,8	261	3 042,4	29	-0,8	43	31,2	166	64,3	39	24,2	61	44
45	Дніпропетровська	Божедарівська	5,8	4 634,9	86	6 654,4	70	937,4	119	1 805,5	72	6,6	95	20,2	55	68,1	68	21,1	91	45
46	Черкаська	Паланська	7,0	7 599,1	27	7 583,0	39	1 464,6	227	1 444,3	110	-7,8	23	19,3	44	64,3	40	15,6	157	46
47	Запорізька	Великобілозерська	7,8	4 808,2	80	8 295,5	29	1 327,5	203	2 215,0	49	0,0	47	27,6	140	62,6	34	20,8	96	47
48	Миколаївська	Арбузинська	7,9	3 885,1	126	5 297,5	180	706,8	45	2 070,5	59	2,3	57	18,2	37	75,0	135	26,8	44	48
49	Сумська	Боромлянська	5,2	5 550,7	57	7 249,7	44	1 289,7	199	1 657,2	85	0,0	47	23,2	83	67,9	65	18,2	126	49
50	Миколаївська	Ольшанська	5,9	5 443,5	58	6 054,1	122	980,3	135	1 375,4	118	-3,7	32	18,0	33	69,1	80	18,1	128	50
51	Київська	Фурсівська	7,9	4 545,1	90	6 920,2	52	1 344,5	205	3 061,6	28	5,6	84	29,6	156	68,3	74	30,3	25	51
52	Хмельницька	Сатанівська	7,6	3 926,7	121	4 867,6	216	856,1	85	2 535,9	38	9,7	106	21,8	68	69,1	79	33,8	16	52
53	Хмельницька	Антонінська	6,1	3 914,2	123	5 956,2	131	764,4	58	1 825,2	71	11,6	114	19,5	48	73,5	118	23,1	71	53
54	Чернівецька	Заставнівська	8,3	4 031,2	114	5 308,3	179	787,2	65	1 589,8	90	1,9	54	19,5	47	73,0	113	22,7	75	54
55	Миколаївська	Коблівська	6,4	9 146,5	21	11 205,2	10	1 844,1	255	1 749,6	77	0,0	47	20,2	53	68,2	72	12,8	205	55
56	Херсонська	Ювілейна	5,7	3 869,5	129	6 347,1	88	788,1	66	2 251,2	48	16,3	148	20,4	58	76,9	158	25,6	47	56
57	Тернопільська	Білецька	9,9	3 992,0	117	2 797,8	262	758,5	57	1 320,3	125	3,4	67	19,0	41	68,1	69	31,9	19	57
58	Рівненська	Смизька	7,6	4 135,1	107	6 385,9	85	919,8	113	2 046,3	60	0,4	50	22,2	72	81,8	217	24,0	64	58

Продовження Додатка В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
59	Львівська	Мурованська	9,5	5 072,0	71	5 972,9	129	1 389,2	214	3 438,2	20	10,7	110	27,4	135	69,2	83	36,3	10	59
60	Київська	Ковалівська	6,7	9 072,4	22	4 786,5	220	1 731,5	249	1 546,2	96	-2,0	35	19,1	42	66,5	55	24,4	59	60
61	Закарпатська	Баранинська	7,6	6 505,1	37	7 516,2	41	2 098,2	260	3 476,9	18	8,3	101	32,3	176	74,6	132	31,4	20	61
62	Житомирська	Словечанська	9,1	3 003,8	183	6 723,3	65	678,1	33	1 365,3	119	13,0	122	22,6	77	65,2	47	16,7	148	62
63	Житомирська	Іршанська	7,3	6 430,4	39	6 823,4	56	1 003,1	140	1 032,0	170	0,0	47	15,6	21	73,8	122	12,9	202	63
64	Дніпропетровська	Софіївська	9,9	4 871,3	77	8 701,7	26	1 093,4	164	1 166,5	147	0,0	47	22,4	76	62,4	33	11,5	228	64
65	Хмельницька	Улашанівська	7,2	4 498,0	91	3 481,7	256	1 168,5	180	2 794,5	32	3,6	68	26,0	116	65,8	50	40,9	8	65
66	Сумська	Березівська	5,1	6 770,7	35	7 760,6	35	1 687,1	247	1 853,2	69	4,6	78	24,9	101	73,9	124	18,9	115	66
67	Львівська	Жовтанецька	8,6	4 308,3	99	6 337,4	90	892,3	99	1 420,4	114	0,3	49	20,7	60	77,4	166	18,0	129	67
68	Полтавська	Чорнухинська	9,1	5 833,3	47	3 820,0	249	1 364,3	209	1 726,3	81	0,0	47	23,4	85	68,1	67	30,3	24	68
69	Миколаївська	Березанська	8,6	4 597,0	87	6 074,7	120	1 012,3	146	1 716,1	82	4,1	73	22,0	71	75,5	145	21,3	88	69
70	Тернопільська	Трибухівська	5,4	3 766,6	134	4 996,0	206	886,3	96	2 001,7	64	14,7	135	23,5	88	67,6	62	28,1	36	70
71	Кіровоградська	Добровеличківська	7,2	6 558,2	36	5 943,9	132	782,0	64	354,3	265	-10,3	18	11,9	8	63,0	36	5,5	266	71
72	Одеська	Цебриківська	5,0	4 570,1	88	5 121,5	197	980,8	136	2 273,9	46	11,1	112	21,5	64	77,0	161	30,6	23	72
73	Сумська	Степанівська	7,3	5 649,8	55	6 252,7	98	1 083,4	156	956,0	185	0,0	47	19,2	43	66,6	56	12,9	204	73
74	Закарпатська	Полянська	7,7	3 914,4	122	6 652,6	71	1 105,7	168	2 270,0	47	11,1	111	28,2	146	74,1	127	25,2	52	74
75	Житомирська	Народицька	9,5	4 342,3	98	8 120,1	30	1 064,9	153	1 425,3	112	7,2	96	24,5	97	71,0	92	14,8	171	75

Продовження Додатка В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
76	Чернігівська	Талалаївська	7,4	5 192,8	66	6 115,2	114	1 007,2	142	1 053,7	167	0,0	47	19,4	46	70,5	89	14,4	180	76
77	Волинська	Вишнівська	7,0	4 661,9	84	7 650,7	38	1 231,6	190	2 623,1	36	12,7	121	26,4	123	80,2	203	25,0	56	77
78	Житомирська	Новоборівська	8,6	4 018,0	116	5 970,5	130	870,1	91	1 594,0	89	16,4	150	21,7	66	73,2	115	20,8	94	78
79	Дніпропетровська	Юр'ївська	5,6	5 655,9	54	10 056,6	18	1 435,5	222	1 201,0	140	-0,2	45	25,4	109	60,3	27	10,5	238	79
80	Одеська	Маяківська	9,6	3 310,1	159	5 891,2	138	948,2	122	5 952,8	6	20,1	172	28,6	152	72,3	105	49,9	3	80
81	Херсонська	Іванівська	9,2	4 968,8	73	6 770,4	61	1 007,8	144	1 135,9	152	3,8	71	20,3	56	73,3	116	14,3	185	81
82	Тернопільська	Гусятинська	8,2	5 132,9	68	6 601,2	73	1 091,8	163	1 021,7	173	-0,9	41	21,3	62	69,6	86	13,1	200	82
83	Дніпропетровська	Петриківська	8,6	4 270,9	103	9 127,3	23	930,2	118	818,0	209	4,2	76	21,8	67	53,2	14	8,0	261	83
84	Кіровоградська	Новопраська	8,9	4 480,8	92	2 315,6	267	892,1	98	895,9	196	5,9	90	19,9	49	64,4	42	27,5	39	84
85	Полтавська	Омельницька	5,0	4 777,0	81	5 768,3	146	1 230,9	189	1 563,0	94	1,5	52	25,8	115	72,3	104	20,8	93	85
86	Житомирська	Глибочицька	6,6	5 381,1	59	6 525,6	77	1 619,5	239	1 752,2	76	13,4	127	30,1	162	65,9	51	21,0	92	86
87	Дніпропетровська	Мирівська	7,4	3 660,3	137	5 361,3	176	884,5	95	1 870,1	68	8,1	100	24,2	94	77,6	168	25,4	50	87
88	Чернігівська	Парафіївська	5,5	6 025,2	44	8 067,4	31	1 808,2	252	1 431,3	111	-1,4	36	30,0	161	68,9	77	14,6	177	88
89	Львівська	Меденицька	7,4	3 032,2	179	2 610,1	263	686,2	35	1 423,4	113	14,7	136	22,6	78	68,2	71	35,0	14	89
90	Одеська	Маразліївська	5,9	3 351,3	155	5 459,8	167	994,9	139	2 187,8	50	17,4	158	29,7	158	61,6	31	28,3	33	90
91	Дніпропетровська	Саксаганська	5,6	3 750,6	135	5 426,1	170	964,5	130	2 536,0	37	9,2	102	25,7	113	79,0	187	31,2	21	91

Продовження Додатка В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
92	Волинська	Прилісненська	5,7	3 418,1	150	7 547,1	40	960,0	126	2 013,7	62	14,5	133	28,1	143	77,1	162	20,8	95	92
93	Кіровоградська	Компаніївська	5,9	5 878,7	46	7 361,7	42	1 347,5	206	1 206,6	138	-1,2	38	22,9	80	78,4	182	13,8	189	93
94	Сумська	Дружбівська	5,6	5 706,3	51	6 162,2	105	1 427,5	221	1 189,2	145	0,0	47	25,0	102	68,9	78	14,7	173	94
95	Дніпропетровська	Личківська	5,2	6 032,4	43	4 899,0	214	1 324,5	202	1 064,0	164	0,0	47	22,0	70	66,1	52	17,7	133	95
96	Рівненська	Малолубашанська	5,7	4 115,2	109	7 110,0	47	1 365,4	211	2 007,7	63	15,6	141	33,2	184	70,4	88	21,7	83	96
97	Кіровоградська	Дмитрівська	5,7	5 701,8	52	4 434,1	235	1 169,1	181	911,2	193	-0,9	39	20,5	59	57,9	22	16,8	146	97
98	Львівська	Підберізцівська	5,7	4 906,1	74	6 237,3	101	1 747,4	250	3 435,4	21	17,0	155	35,6	198	73,7	121	35,2	12	98
99	Хмельницька	Лісовогринівецька	7,7	4 557,9	89	5 865,5	141	1 075,4	155	1 266,9	132	7,9	99	23,6	89	70,5	90	17,4	141	99
100	Вінницька	Джулинська	5,3	3 652,4	138	7 991,0	32	869,6	90	1 504,6	104	14,1	130	23,8	90	79,9	195	15,3	163	100
101	Львівська	Шегинівська	5,4	5 199,4	64	6 897,9	55	1 445,8	224	1 507,9	101	5,8	86	27,8	142	76,3	150	17,8	131	101
102	Вінницька	Дашівська	8,2	3 227,0	167	5 940,4	133	671,1	30	1 203,5	139	15,7	143	20,8	61	74,6	129	16,2	153	102
103	Запорізька	Приазовська	8,2	4 381,1	95	6 272,4	96	694,7	39	581,8	247	2,4	59	15,9	24	75,0	137	8,3	259	103
104	Запорізька	Новобогданівська	5,1	3 282,2	163	5 452,2	168	928,0	116	2 182,8	51	14,8	137	28,3	148	75,4	142	28,4	31	104
105	Вінницька	Іванівська	7,1	4 161,1	105	5 805,5	145	1 312,0	200	1 986,2	66	4,1	74	31,5	171	77,0	160	25,2	53	105
106	Львівська	Тростянецька	8,1	4 696,0	83	6 582,2	74	1 269,3	195	1 119,4	155	11,6	113	27,0	132	64,5	43	14,4	181	106
107	Харківська	Старосалтівська	7,8	4 352,5	97	6 483,5	81	1 492,6	228	1 534,4	99	5,5	83	34,3	190	69,2	82	18,7	116	107

Продовження Додатка В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
108	Чернігівська	Остерська	7,4	3 216,2	168	6 795,7	59	808,2	72	980,2	180	16,3	147	25,1	104	65,7	48	12,2	213	108
109	Житомирська	Миропільська	7,2	3 099,2	175	4 283,8	241	460,7	3	818,3	208	0,0	47	14,9	17	75,5	144	15,8	156	109
110	Харківська	Великобурлуцька	7,0	5 750,9	50	7 154,8	45	1 528,6	231	916,1	192	0,0	47	26,6	126	68,1	70	11,1	232	110
111	Черкаська	Дмитрушківська	6,2	5 322,4	61	2 910,2	261	1 340,5	204	904,4	194	0,0	47	25,2	106	66,8	57	23,1	69	111
112	Вінницька	Вороновицька	7,8	3 816,4	130	5 136,9	195	893,9	100	1 195,7	142	13,1	124	23,4	86	72,2	102	18,5	121	112
113	Вінницька	Лука-Мелешківська	7,0	3 870,3	128	6 129,7	111	1 062,5	152	1 363,8	120	2,0	55	27,5	136	77,8	170	18,0	130	113
114	Чернігівська	Новобасанська	5,2	6 444,0	38	6 268,8	97	1 619,5	240	1 241,1	134	-2,6	33	25,1	105	80,5	205	16,4	151	114
115	Полтавська	Піщанська	6,5	4 696,7	82	6 115,1	115	1 538,6	233	1 496,9	105	-0,9	40	32,8	181	75,3	140	19,5	109	115
116	Черкаська	Балаклеївська	5,0	5 078,8	69	4 298,1	240	1 179,9	184	1 079,5	161	3,7	69	23,2	82	72,4	108	19,7	105	116
117	Харківська	Оскільська	5,8	4 074,8	112	6 339,7	89	1 652,9	245	2 514,6	40	19,6	169	40,6	227	72,3	106	28,2	35	117
118	Чернігівська	Іванівська	5,5	3 787,2	132	6 141,5	109	1 425,3	220	2 833,1	31	19,7	170	37,6	214	74,6	130	30,7	22	118
119	Полтавська	Терешківська	8,7	4 276,3	102	4 525,2	234	772,5	61	582,0	246	2,7	60	18,1	34	67,7	63	11,2	231	119
120	Рівненська	Крупецька	5,7	4 871,6	76	7 908,0	34	1 531,6	232	1 561,3	95	-3,9	31	31,4	169	84,8	243	16,1	154	120
121	Полтавська	Скороходівська	5,2	5 073,9	70	6 485,3	80	2 354,1	263	1 518,9	100	4,1	75	46,4	239	71,2	94	18,7	117	121
122	Чернігівська	Вертіївська	5,8	4 145,0	106	4 632,3	230	1 510,2	230	1 748,4	78	0,0	47	36,4	204	72,2	103	27,0	43	122
123	Херсонська	Асканія-Нова	5,5	3 066,7	176	5 721,3	149	805,7	70	1 311,3	127	18,4	164	26,3	120	73,2	114	18,2	125	123
124	Запорізька	Осипенківська	7,6	3 770,6	133	6 571,7	75	1 006,8	141	1 198,7	141	5,6	85	26,7	128	78,1	177	15,0	167	124
125	Одеська	Старокозацька	9,6	3 182,4	170	6 437,0	83	844,2	81	1 111,9	156	16,6	154	26,5	125	71,8	99	14,5	179	125
126	Черкаська	Степанківська	6,0	4 407,2	94	5 374,5	175	1 179,7	183	1 317,7	126	2,1	56	26,8	129	78,2	178	19,5	111	126

Продовження Додатка В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
127	Волинська	Устилузька	7,4	4 356,1	96	6 374,3	87	1 143,9	175	1 026,9	171	0,0	47	26,3	119	77,5	167	13,6	193	127
128	Запорізька	Воскресенська	5,5	4 019,5	115	6 318,5	92	1 262,5	194	1 123,0	154	9,2	103	31,4	167	67,0	59	14,7	174	128
129	Запорізька	Комиш-Зорянська	6,2	4 636,9	85	6 422,0	84	1 152,8	176	1 006,2	176	2,9	62	24,9	99	78,0	176	13,1	201	129
130	Сумська	Дубов'язівська	6,3	6 261,6	40	7 054,9	48	1 781,2	251	804,7	212	-1,2	37	28,4	150	69,3	85	10,1	242	130
131	Волинська	Поромівська	5,8	3 592,0	142	5 522,8	163	983,2	138	1 128,9	153	-4,3	29	27,4	134	76,8	156	16,4	150	131
132	Черкаська	Лисянська	9,8	3 336,6	156	2 506,6	264	495,1	5	276,0	266	5,8	88	14,8	16	60,1	25	9,8	247	132
133	Черкаська	Сагунівська	5,3	5 359,0	60	3 792,9	251	963,5	129	628,9	236	0,3	48	18,0	32	73,9	125	13,7	191	133
134	Хмельницька	Війтовецька	7,4	3 961,4	119	6 081,9	119	1 392,0	216	1 694,0	83	12,1	116	35,1	196	75,4	141	21,4	87	134
135	Вінницька	Мурафська	6,4	1 797,3	235	6 159,3	106	640,7	28	3 067,7	27	35,5	219	35,7	199	85,1	245	32,0	18	135
136	Хмельницька	Меджибізька	7,7	4 120,9	108	6 284,6	95	1 132,9	173	1 024,1	172	-2,6	34	27,5	138	77,2	164	13,6	194	136
137	Вінницька	Вапнярська	8,0	3 596,8	141	5 994,9	125	769,9	60	622,3	238	18,2	163	21,4	63	64,3	41	9,3	252	137
138	Сумська	Нижньосироватська	6,0	3 028,2	181	5 611,2	160	1 052,1	150	1 576,6	93	21,6	177	34,7	193	64,5	44	21,5	85	138
139	Донецька	Черкаська	9,0	2 897,7	189	6 119,0	113	937,9	120	1 985,0	67	40,6	226	32,4	179	75,2	138	24,2	60	139
140	Миколаївська	Доманівська	8,1	3 453,2	148	6 500,8	78	579,1	21	509,2	257	9,4	105	16,8	26	80,2	202	6,8	265	140
141	Житомирська	Довбиська	6,2	2 769,9	195	5 109,1	200	553,2	14	1 084,1	160	15,4	139	20,0	50	80,3	204	17,4	140	141
142	Запорізька	Біленьківська	9,9	3 208,1	169	6 136,1	110	1 007,8	145	1 032,3	169	15,9	145	31,4	168	63,6	37	14,0	187	142
143	Полтавська	Мачухівська	8,0	4 827,9	78	6 241,6	99	1 641,5	243	937,0	189	0,0	47	34,0	189	69,3	84	12,9	203	143

Продовження Додатка В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
144	Хмельницька	Ленковецька	6,6	4 287,2	101	6 461,5	82	1 261,3	193	1 358,6	121	7,2	97	29,4	155	84,7	242	17,1	143	144
145	Львівська	Великолюбінська	9,6	3 482,6	145	5 119,2	198	887,8	97	1 327,7	123	20,8	176	25,5	111	79,6	191	20,4	100	145
146	Миколаївська	Олександрівська	9,2	3 099,6	174	5 472,8	166	692,4	38	1 006,4	175	19,2	167	22,3	73	78,4	183	15,1	165	146
147	Рівненська	Деражненська	6,3	2 028,0	226	6 703,4	67	585,0	22	1 189,9	144	33,7	210	28,8	153	76,0	148	14,8	172	147
148	Чернівецька	Магальська	9,6	3 598,6	140	5 978,1	127	1 165,7	178	1 733,6	80	23,9	185	32,4	180	77,9	174	22,2	79	148
149	Рівненська	Миляцька	6,3	1 757,3	238	6 659,3	69	677,0	32	2 128,7	55	34,0	212	38,5	217	88,0	261	24,1	62	149
150	Чернівецька	Герцаївська	6,3	2 901,2	188	6 734,8	64	691,0	37	942,9	187	9,8	107	23,8	91	86,5	255	11,9	219	150
151	Волинська	Торчинська	9,3	3 374,8	154	5 084,2	202	881,7	93	1 102,9	157	5,2	81	26,1	117	80,7	207	17,4	138	151
152	Миколаївська	Прибузька	5,2	3 482,0	146	5 869,6	140	832,6	77	848,2	202	18,0	161	23,9	93	73,6	120	12,0	217	152
153	Житомирська	Червоненська	5,7	3 912,9	124	6 094,4	118	1 365,2	210	1 507,2	103	10,3	109	34,9	194	79,7	194	19,5	110	153
154	Дніпропетровська	Аулівська	5,1	3 446,4	149	5 116,0	199	857,7	86	672,9	230	12,7	120	24,9	100	66,1	53	11,5	227	154
155	Львівська	Розвадівська	9,8	2 342,8	211	4 033,4	246	571,4	18	1 149,8	151	30,8	205	24,4	96	77,0	159	21,8	81	155
156	Одеська	Яськівська	8,6	2 053,1	225	5 378,1	174	959,1	125	2 161,2	52	33,2	208	46,7	243	72,6	110	28,6	30	156
157	Запорізька	Преображенська	5,5	4 055,4	113	6 293,7	94	1 548,9	235	1 310,4	128	12,5	118	38,2	216	73,6	119	17,0	145	157
158	Хмельницька	Гвардійська	7,6	3 269,4	164	5 264,0	181	1 090,2	161	1 577,8	92	14,6	134	33,3	185	78,0	175	22,7	76	158
159	Миколаївська	Прибужанівська	7,9	3 306,4	160	5 323,3	178	638,7	27	740,7	219	14,2	131	19,3	45	79,6	192	11,7	223	159
160	Волинська	Шацька	8,6	2 991,3	185	5 721,6	148	789,9	67	1 152,7	149	15,9	146	26,4	122	80,9	208	16,3	152	160

Продовження Додатка В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
161	Дніпропетровська	Криничанська	8,7	4 901,5	75	7 024,1	49	1 352,9	208	562,1	254	0,0	47	27,6	139	75,4	143	7,3	264	161
162	Херсонська	Великокопанівська	7,0	2 468,7	205	5 661,4	155	978,9	134	1 995,7	65	29,6	200	39,7	223	76,4	151	25,6	48	162
163	Хмельницька	Жванецька	5,3	3 386,4	153	5 394,4	172	1 213,8	187	1 325,6	124	12,3	117	35,8	200	73,3	117	19,4	113	163
164	Хмельницька	Староушицька	5,9	1 742,7	239	4 187,9	242	681,2	34	1 659,5	84	36,3	221	39,1	220	72,5	109	28,0	37	164
165	Рівненська	Острожецька	5,9	2 422,3	207	6 796,4	58	832,9	78	1 100,7	158	19,3	168	34,4	192	74,6	131	13,5	195	165
166	Черкаська	Ладизинська	6,9	5 217,2	63	3 217,5	257	1 365,6	212	737,5	220	6,0	91	26,2	118	72,3	107	18,5	120	166
167	Херсонська	Хрестівська	5,5	3 717,4	136	6 771,1	60	1 221,4	188	1 280,5	130	4,8	79	32,9	182	88,5	263	15,4	162	167
168	Черкаська	Набутівська	6,5	4 101,2	110	4 725,4	225	1 382,9	213	1 019,3	174	2,3	58	33,7	188	71,7	97	17,4	139	168
169	Черкаська	Хлистунівська	5,1	4 468,3	93	3 620,5	253	1 085,7	158	612,0	239	7,8	98	24,3	95	69,7	87	14,4	183	169
170	Волинська	Зимнівська	7,5	2 445,9	206	6 548,0	76	811,0	73	1 403,3	115	27,5	193	33,2	183	82,6	226	17,2	142	170
171	Хмельницька	Грицівська	7,1	3 468,1	147	6 026,9	123	1 031,2	148	817,7	210	5,0	80	29,7	159	74,0	126	11,7	224	171
172	Львівська	Гніздичівська	6,3	3 302,2	161	5 230,5	186	740,0	53	744,1	218	13,5	128	22,4	74	79,4	190	12,2	211	172
173	Хмельницька	Слобідсько-Кульчієвецька	6,9	3 267,6	165	4 674,0	228	1 172,3	182	1 288,2	129	6,5	94	35,9	202	76,0	147	21,5	86	173
174	Житомирська	Городницька	8,4	2 849,0	191	4 827,0	218	722,7	48	853,5	199	20,4	173	25,4	107	73,9	123	14,7	176	174
175	Львівська	Бісковицька	5,5	1 940,7	228	4 782,9	221	858,6	87	2 510,5	41	30,0	202	44,2	235	80,7	206	34,1	15	175
176	Сумська	Недригайлівська	8,5	5 030,5	72	6 713,1	66	1 391,3	215	760,6	217	-0,1	46	27,7	141	84,3	237	9,9	245	176
177	Житомирська	Білокоровицька	5,9	2 561,9	200	5 179,9	192	910,7	109	1 615,2	87	18,1	162	35,5	197	82,5	224	23,1	70	177

Продовження Додатка В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
178	Волинська	Турійська	7,7	3 395,0	152	8 411,3	28	895,3	102	354,8	264	4,6	77	26,4	121	83,8	232	3,9	268	178
179	Дніпропетровська	Межиріцька	7,0	3 556,8	144	6 753,1	63	1 086,2	159	958,4	184	13,3	125	30,5	165	79,7	193	12,2	212	179
180	Львівська	Новокалінівська	7,4	4 251,5	104	5 211,2	189	1 461,3	226	976,2	181	0,0	47	34,4	191	76,6	153	15,6	158	180
181	Черкаська	Млівська	5,5	3 636,7	139	5 884,9	139	1 055,3	151	845,7	203	17,1	157	29,0	154	71,1	93	12,1	216	181
182	Черкаська	Іркліївська	5,2	3 952,5	120	5 928,7	136	1 085,5	157	831,1	205	9,9	108	27,5	137	78,3	181	11,9	218	182
183	Херсонська	Високопільська	6,2	3 571,6	143	5 641,9	156	895,3	103	673,3	229	6,5	93	25,1	103	80,0	199	10,4	239	183
184	Одеська	Знам'янська	8,6	3 015,4	182	5 768,0	147	894,5	101	1 003,2	178	23,7	183	29,7	157	75,6	146	14,7	175	184
185	Хмельницька	Понінківська	8,2	2 948,5	187	4 938,7	212	595,8	23	566,8	252	12,6	119	20,2	54	78,3	180	10,0	243	185
186	Дніпропетровська	Славгородська	5,2	4 301,8	100	6 238,2	100	1 159,7	177	586,7	244	2,9	63	27,0	130	80,1	200	8,5	257	186
187	Чернівецька	Юрковецька	9,8	1 528,4	246	5 213,4	188	703,3	44	1 832,9	70	42,3	229	46,0	238	81,7	216	25,5	49	187
188	Черкаська	Білозірська	8,8	3 302,0	162	5 244,8	183	1 279,5	198	1 455,9	108	16,5	151	38,7	218	77,8	171	21,3	90	188
189	Волинська	Самарівська	5,5	1 165,3	259	6 153,6	107	553,8	15	1 541,4	97	49,3	238	47,5	246	81,4	211	19,4	112	189
190	Херсонська	Гладківська	5,1	1 850,5	232	5 068,6	203	745,2	54	1 743,1	79	34,4	213	40,3	226	82,6	225	25,0	55	190
191	Вінницька	Брацлавська	6,5	1 916,6	230	3 538,4	254	545,3	11	875,0	197	30,6	203	28,4	151	76,0	149	19,5	107	191
192	Волинська	Заболоттівська	9,5	1 469,4	248	5 710,2	151	462,9	4	1 059,3	165	40,4	225	31,5	170	77,8	172	15,0	168	192
193	Харківська	Циркунівська	9,0	3 414,3	151	4 879,3	215	1 592,5	237	1 238,9	136	16,5	152	46,6	242	68,4	75	20,1	102	193
194	Запорізька	Михайлівська	6,5	3 812,6	131	6 188,7	104	1 396,1	217	844,6	204	13,0	123	36,6	207	72,1	101	11,6	225	194

Продовження Додатка В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
195	Рівненська	Бокіймівська	5,5	2 317,6	212	5 503,7	164	930,0	117	1 461,7	107	23,9	184	40,1	225	81,5	213	20,7	98	195
196	Івано-Франківська	Олешанська	5,6	1 302,5	251	5 824,0	143	698,7	42	1 754,3	74	46,8	234	53,6	253	86,4	253	23,0	72	196
197	Житомирська	Вчорайшенська	5,3	4 101,1	111	2 476,0	265	1 243,7	192	506,3	258	5,8	87	30,3	164	71,7	98	16,6	149	197
198	Івано-Франківська	Загвздянська	5,8	2 135,9	222	4 589,7	232	647,0	29	1 075,0	163	32,0	207	30,3	163	78,8	185	18,4	123	198
199	Івано-Франківська	П'ядицька	9,6	1 179,2	258	4 658,0	229	548,6	12	1 804,0	73	49,3	239	46,5	240	84,1	234	27,4	40	199
200	Хмельницька	Ганнопільська	6,2	1 942,6	227	5 540,7	162	767,8	59	1 375,4	117	29,5	199	39,5	222	83,9	233	19,5	108	200
201	Сумська	Верхньосиrowатська	6,3	3 032,2	178	6 108,3	117	1 134,9	174	856,6	198	20,8	175	37,4	212	66,4	54	11,7	222	201
202	Тернопільська	Почаївська	9,4	2 593,7	198	5 228,0	187	610,2	25	652,2	233	23,3	182	23,5	87	79,1	188	10,8	235	202
203	Луганська	Чмирівська	6,5	3 166,6	172	5 244,2	184	1 240,0	191	1 507,6	102	29,9	201	39,2	221	79,4	189	22,0	80	203
204	Тернопільська	Скала-Подільська	9,4	2 310,5	213	4 941,1	211	573,4	20	611,9	240	25,8	190	24,8	98	75,2	139	10,9	233	204
205	Івано-Франківська	Матеївецька	6,6	1 790,1	236	4 819,2	219	698,3	41	1 491,4	106	34,5	214	39,0	219	84,4	239	22,9	73	205
206	Житомирська	Тетерівська	6,7	3 871,3	127	5 564,1	161	1 901,3	257	1 193,8	143	6,1	92	49,1	249	79,9	196	17,5	136	206
207	Житомирська	Корнинська	5,7	3 029,8	180	5 977,2	128	961,4	127	663,5	231	18,5	165	31,7	172	72,9	112	9,8	248	207
208	Волинська	Гіркополонківська	7,5	2 562,7	199	4 029,9	247	829,4	76	900,7	195	22,4	178	32,4	178	77,1	163	17,7	132	208
209	Дніпропетровська	Грушівська	6,4	1 835,3	233	4 969,5	207	516,2	7	711,1	224	34,0	211	28,1	144	75,0	136	12,4	210	209

Продовження Додатка В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
210	Хмельницька	Берездівська	8,5	2 282,7	214	5 634,7	158	833,9	79	1 005,0	177	22,5	179	36,5	206	80,0	197	14,9	170	210
211	Хмельницька	Смотрицька	6,4	3 267,0	166	5 140,9	194	1 101,5	166	954,8	186	15,3	138	33,7	187	78,8	184	15,5	160	211
212	Тернопільська	Микулинецька	7,8	3 037,1	177	5 128,3	196	820,5	74	559,5	255	15,7	144	27,0	131	76,7	154	9,7	250	212
213	Івано-Франківська	Нижньовербізька	9,6	1 048,5	262	3 800,3	250	544,1	9	1 279,1	131	53,2	245	51,9	252	79,0	186	24,6	57	213
214	Волинська	Іваничівська	9,6	2 615,2	197	5 085,1	201	736,9	52	564,1	253	13,7	129	28,2	145	77,6	169	9,7	249	214
215	Волинська	Павлівська	7,9	2 201,7	219	6 328,1	91	920,6	114	1 214,1	137	29,4	198	41,8	230	85,6	247	15,5	159	215
216	Житомирська	Брониківська	7,3	3 330,4	157	5 913,2	137	946,4	121	724,3	222	17,9	160	28,4	149	81,6	214	10,7	236	216
217	Чернівецька	Недобоївська	6,9	1 783,0	237	4 367,6	237	860,5	89	1 648,8	86	38,3	224	48,3	248	84,4	238	27,0	42	217
218	Рівненська	Старосільська	6,9	807,0	267	6 312,2	93	549,8	13	1 355,5	122	63,5	249	68,1	265	87,8	259	17,6	134	218
219	Тернопільська	Залозецька	6,3	2 185,9	220	5 931,3	135	977,1	132	960,2	183	28,4	197	44,7	236	72,7	111	13,7	190	219
220	Рівненська	Мирогощанська	6,9	1 734,1	240	4 949,5	208	690,5	36	1 151,3	150	34,7	216	39,8	224	81,5	212	18,7	118	220
221	Волинська	Копачівська	5,3	2 383,7	210	6 487,8	79	858,8	88	963,8	182	30,6	204	36,0	203	84,1	236	12,6	207	221
222	Тернопільська	Монастирська	9,5	2 863,3	190	4 686,8	227	731,6	51	635,0	235	17,0	156	25,6	112	82,1	218	11,8	221	222
223	Житомирська	Гришковецька	9,9	2 526,1	202	3 018,8	259	671,7	31	370,6	263	22,6	180	26,6	127	74,9	134	10,8	234	223
224	Рівненська	Локницька	5,1	1 594,5	245	6 070,0	121	516,0	6	823,5	207	41,7	228	32,4	177	82,7	227	11,8	220	224
225	Сумська	Кириківська	6,5	3 158,1	173	5 667,9	154	1 007,3	143	577,4	248	14,3	132	31,9	174	76,9	157	9,1	254	225
226	Черкаська	Вільшанська	8,3	2 965,1	186	2 459,7	266	883,0	94	438,4	262	16,3	149	29,8	160	76,4	152	15,0	166	226
227	Тернопільська	Вишнівецька	8,1	1 627,2	242	5 717,4	150	699,3	43	569,2	251	35,1	218	43,0	233	67,7	64	8,6	256	227
228	Тернопільська	Товстенська	5,9	1 867,4	231	3 145,6	258	425,1	1	175,9	268	13,3	126	22,8	79	83,2	231	5,3	267	228

Продовження Додатка В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
229	Рівненська	Корнинська	7,4	2 503,4	204	2 150,9	268	1 066,4	154	610,6	241	28,1	195	42,6	231	70,7	91	21,8	82	229
230	Рівненська	Олександрійська	7,6	3 321,9	158	6 686,6	68	1 213,5	186	762,6	216	15,7	142	36,5	205	87,6	258	10,0	244	230
231	Волинська	Затурцівська	6,0	2 626,7	196	6 947,0	51	978,6	133	814,6	211	24,7	187	37,3	211	85,8	250	10,2	240	231
232	Чернівецька	Клішовецька	7,0	1 430,1	249	5 241,5	185	910,6	108	1 451,7	109	42,3	230	63,7	262	85,6	248	21,3	89	232
233	Рівненська	Дядьковицька	5,8	3 179,4	171	3 529,9	255	898,5	104	572,3	250	11,7	115	28,3	147	85,7	249	13,7	192	233
234	Львівська	Лопатинська	7,7	2 061,6	223	4 051,6	245	560,3	17	645,3	234	33,7	209	27,2	133	83,1	229	13,5	196	234
235	Львівська	Воютицька	7,6	1 384,1	250	4 351,9	238	758,4	56	1 256,6	133	43,8	232	54,8	256	84,9	244	22,4	78	235
236	Чернігівська	Лосинівська	6,2	2 833,2	192	4 597,8	231	899,4	105	693,9	227	17,9	159	31,7	173	80,0	198	12,8	206	236
237	Волинська	Голобська	8,7	2 238,6	218	5 189,7	191	840,1	80	917,9	191	26,4	191	37,5	213	84,5	240	14,5	178	237
238	Тернопільська	Золотниківська	7,8	2 791,2	194	5 393,8	173	1 027,1	147	919,1	190	20,5	174	36,8	208	84,1	235	14,4	182	238
239	Волинська	Дубечненська	5,4	1 273,5	252	5 442,9	169	445,4	2	789,3	214	47,2	235	35,0	195	83,2	230	12,4	209	239
240	Луганська	Красноріченська	6,6	2 253,3	216	4 164,5	243	918,5	112	792,2	213	34,5	215	40,8	228	74,3	128	15,8	155	240
241	Херсонська	Станіславська	7,6	1 731,4	241	5 151,5	193	806,6	71	829,0	206	37,2	222	46,6	241	77,2	165	13,4	197	241
242	Тернопільська	Васильковецька	6,0	2 999,7	184	6 114,5	116	1 104,0	167	626,7	237	19,8	171	36,8	209	80,1	201	9,3	253	242
243	Хмельницька	Маківська	6,9	2 257,2	215	5 357,8	177	725,5	50	476,6	259	27,2	192	32,1	175	81,3	210	8,0	262	243
244	Волинська	Головненська	6,2	1 010,3	264	4 862,2	217	545,0	10	1 056,4	166	52,9	243	53,9	255	85,8	251	17,5	135	244
245	Сумська	Грунська	5,6	2 539,3	201	5 822,0	144	910,5	107	585,3	245	18,8	166	35,9	201	83,0	228	8,6	255	245
246	Івано-Франківська	Більшівцівська	6,2	1 616,8	243	5 616,0	159	773,0	62	775,4	215	37,9	223	47,8	247	76,7	155	9,9	246	246

Продовження Додатка В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
247	Івано-Франківська	Витвицька	5,9	1 102,8	261	6 384,4	86	953,6	123	1 173,4	146	50,3	241	86,5	267	90,0	267	15,4	161	247
248	Львівська	Новоміська	5,9	943,6	265	3 906,2	248	572,0	19	1 036,5	168	56,4	246	60,6	259	86,4	252	20,7	97	248
249	Тернопільська	Озернянська	6,2	1 925,2	229	5 201,4	190	823,0	75	679,4	228	31,4	206	42,7	232	77,8	173	11,4	230	249
250	Чернівецька	Неполоковецька	7,5	2 512,7	203	4 935,2	213	844,4	82	588,9	243	22,8	181	33,6	186	82,4	223	10,5	237	250
251	Івано-Франківська	Космацька	8,3	792,0	268	5 501,1	165	536,9	8	999,1	179	59,9	248	67,8	264	93,3	268	14,9	169	251
252	Чернівецька	Тереблеченська	5,4	2 830,2	193	5 691,2	152	1 167,3	179	939,6	188	24,5	186	41,2	229	86,7	256	13,9	188	252
253	Івано-Франківська	Дзвиняцька	7,6	1 158,3	260	4 779,9	222	779,1	63	1 098,5	159	48,3	236	67,3	263	86,5	254	18,6	119	253
254	Чернівецька	Рукшинська	6,7	1 184,6	257	4 709,1	226	723,2	49	1 079,4	162	50,4	242	61,0	260	87,8	260	18,2	127	254
255	Волинська	Гуто-Боровенська	5,1	1 243,5	254	6 129,2	112	613,5	26	706,4	225	49,8	240	49,3	250	88,1	262	10,2	241	255
256	Львівська	Магерівська	7,1	1 233,3	255	5 003,1	205	697,0	40	698,4	226	46,1	233	56,5	257	78,2	179	12,2	215	256
257	Дніпропетровська	Сурсько-Литовська	5,9	2 406,2	209	4 945,4	209	1 126,7	172	848,7	201	25,7	189	46,8	244	81,3	209	14,1	186	257
258	Черкаська	Леськівська	6,5	2 247,8	217	3 745,2	252	846,1	83	600,1	242	28,3	196	37,6	215	82,4	221	13,4	198	258
259	Львівська	Воле-Баранецька	5,2	1 035,3	263	4 410,4	236	901,3	106	1 159,3	148	52,9	244	87,1	268	89,3	266	20,6	99	259
260	Волинська	Люблинецька	6,4	2 158,6	221	4 942,6	210	798,5	69	460,7	261	27,6	194	37,0	210	82,1	219	8,0	260	260
261	Житомирська	Курненська	5,5	2 058,5	224	5 932,1	134	1 109,6	169	851,5	200	34,8	217	53,9	254	87,3	257	12,2	214	261

Продовження Додатка В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
262	Івано-Франківська	Войнилівська	6,4	1 266,3	253	5 036,1	204	555,7	16	468,6	260	43,4	231	43,9	234	81,6	215	8,3	258	262
263	Чернівецька	Волоківська	6,2	1 805,1	234	4 571,0	233	852,1	84	663,1	232	35,8	220	47,2	245	82,2	220	12,5	208	263
264	Рівненська	Козинська	7,4	2 417,6	208	5 395,0	171	1 087,4	160	714,2	223	25,2	188	45,0	237	88,6	264	11,4	229	264
265	Івано-Франківська	Старобогородчанська	6,0	1 605,0	244	4 734,6	224	914,7	111	732,1	221	41,0	227	57,0	258	84,7	241	13,3	199	265
266	Івано-Франківська	Коршівська	5,5	1 189,6	256	4 329,1	239	600,6	24	574,8	249	48,6	237	50,5	251	85,4	246	11,6	226	266
267	Черкаська	Ротмістрівська	7,8	1 512,4	247	2 957,8	260	953,7	124	247,5	267	16,5	153	63,1	261	82,4	222	7,6	263	267
268	Івано-Франківська	Переріслянська	8,3	923,6	266	4 775,7	223	750,4	55	510,0	256	56,8	247	81,2	266	88,7	265	9,6	251	268

ДОДАТОК Г

Група 4. 288 ОТГ з кількістю населення до 5 тис. осіб

№ пор.	Область	Назва ОТГ	Кількість населення на 01.01.2019 (тис. осіб)	Показник 1		Показник 2		Показник 3		Показник 4		Показник 5		Показник 6		Показник 7		Показник 8		Загальний рейтинг
				доходи загально-го фонду на 1 мешканця (без трансфертів) (грн)	рейтинг	видатки загально-го фонду на 1 мешканця (грн)	рейтинг	видатки на утримання апарату управління на 1 мешканця (грн)	рейтинг	капітальні видатки на 1 мешканця (грн)	рейтинг	рівень дотаційності бюджетів (питома вага базової/ реверсної дотації у доходах) (%)	рейтинг	співвідношення видатків на утримання апарату управління з обсягом доходів бюджету (без трансфертів) (%)	рейтинг	питома вага заробітної плати у видатках загально-го фонду (%)	рейтинг	питома вага капітальних видатків у загальній сумі видатків (загальний та спеціальний фонди) (%)	рейтинг	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
1	Кіровоградська	Мар'янівська	1,9	12 536,4	9	6 915,4	95	1 248,8	121	3 739,8	19	-23,2	4	10,0	1	33,8	2	34,9	22	1
2	Полтавська	Сенчанська	3,0	29 643,9	2	17 746,7	2	3 685,7	285	15 398,1	1	-3,5	32	12,4	4	41,6	4	46,2	9	2
3	Полтавська	Ланнівська	3,8	8 622,4	20	8 101,7	49	1 530,3	190	7 152,4	9	-6,4	20	17,7	16	64,1	38	46,4	7	3
4	Миколаївська	Михайлівська	2,8	11 885,5	13	9 475,7	18	1 606,1	204	6 866,0	11	-0,4	49	13,5	10	63,2	33	41,7	12	4
5	Дніпропетровська	Карпівська	4,3	18 441,3	4	10 304,9	14	2 006,6	247	6 934,1	10	0,0	51	10,9	2	52,0	9	39,3	16	5
6	Дніпропетровська	Першотравневська	3,9	12 234,1	10	10 756,1	11	2 199,4	263	4 855,1	16	-16,0	6	18,0	17	55,3	16	31,0	32	6

Продовження Додатка Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
7	Дніпропетровська	Троїцька	2,7	35 748,0	1	26 085,0	1	4 927,4	288	9 716,0	6	-19,7	5	13,8	11	53,6	13	26,3	47	7
8	Житомирська	Чижівська	4,4	8 474,5	23	8 408,3	40	1 144,9	95	2 356,7	40	-6,7	19	13,5	8	71,7	82	21,7	85	8
9	Київська	Студениківська	3,9	12 139,2	11	11 736,0	6	2 393,8	271	6 388,6	12	-4,3	27	19,7	23	55,6	19	34,6	24	9
10	Вінницька	Оратівська	3,8	7 485,7	31	8 174,9	47	1 184,9	106	2 788,9	29	-3,4	33	15,8	14	72,0	88	24,9	56	10
11	Полтавська	Коломацька	2,3	21 705,9	3	10 554,5	12	2 734,1	282	9 895,6	5	3,3	79	12,6	5	55,4	17	48,4	5	11
12	Дніпропетровська	Новолатівська	2,6	17 122,0	7	8 474,5	38	2 283,2	268	14 947,3	2	2,8	73	13,3	7	65,9	46	63,1	1	12
13	Донецька	Шахівська	2,9	18 079,9	5	14 026,9	4	4 821,8	287	13 314,3	3	-1,2	43	26,7	70	60,4	25	48,2	6	13
14	Полтавська	Пришибська	2,0	9 462,9	18	9 254,5	21	2 019,8	249	11 308,9	4	5,7	92	21,3	29	60,7	26	52,8	4	14
15	Донецька	Андріївська	2,3	17 639,9	6	15 423,5	3	4 468,7	286	8 638,9	7	-0,4	47	25,3	55	60,9	29	35,5	21	15
16	Дніпропетровська	Чумаківська	4,7	11 823,0	14	9 119,9	24	2 204,6	264	2 983,7	26	-8,9	10	18,6	19	65,4	45	24,4	60	16
17	Дніпропетровська	Могилівська	3,6	5 280,1	85	6 607,6	118	1 207,4	111	2 597,4	32	-1,8	38	22,9	35	66,6	50	28,1	39	17
18	Сумська	Комишанська	3,2	12 599,6	8	13 869,3	5	1 677,3	218	2 172,5	51	-12,3	8	13,3	6	49,8	7	13,4	211	18
19	Миколаївська	Веснянська	3,4	5 319,4	82	7 215,1	79	1 115,7	87	1 909,8	72	-3,3	35	21,0	28	63,8	36	20,5	99	19
20	Хмельницька	Крупецька	3,5	7 347,6	33	7 781,9	56	2 095,9	255	4 515,2	17	-5,4	24	28,5	99	56,2	21	36,1	19	20

Продовження Додатка Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
21	Полтавська	Сергіївська	2,8	9 795,4	15	11 122,8	10	2 356,5	270	3 001,9	25	0,0	51	24,1	42	58,4	22	20,4	101	21
22	Волинська	Зарічанська	4,3	8 070,9	24	5 910,8	166	1 165,0	101	1 656,6	100	-5,2	26	14,4	13	60,2	24	21,7	87	22
23	Дніпропетровська	Зайцівська	3,5	6 607,7	48	8 977,2	30	1 537,1	192	2 211,6	49	-2,4	36	23,3	38	63,7	35	19,4	115	23
24	Дніпропетровська	Гречаноподівська	4,8	12 121,5	12	8 686,5	33	2 186,4	262	7 783,0	8	5,9	94	18,0	18	74,0	112	41,6	13	24
25	Полтавська	Білоцерківська	3,6	8 581,6	22	11 535,3	8	2 315,8	269	3 216,2	23	-14,9	7	27,0	77	68,0	59	21,5	89	25
26	Миколаївська	Мостівська	3,6	5 770,8	62	8 678,5	34	1 198,0	109	2 056,8	59	0,0	51	20,8	26	72,8	92	18,1	131	26
27	Миколаївська	Широківська	3,5	5 248,1	90	6 996,3	91	730,7	13	1 646,8	103	0,0	51	13,9	12	71,8	84	18,7	121	27
28	Чернігівська	Батурицька	4,1	5 568,4	70	4 763,5	241	1 067,9	68	3 314,3	21	0,0	51	19,2	21	72,5	90	40,5	14	28
29	Миколаївська	Чорноморська	3,6	4 509,5	122	7 850,7	54	530,9	3	1 779,3	82	11,4	142	11,8	3	59,9	23	17,1	147	29
30	Кіровоградська	Катеринівська	3,2	7 301,6	34	9 014,6	27	1 181,2	105	1 451,8	123	-0,4	48	16,2	15	55,6	18	13,6	207	30
31	Дніпропетровська	Миколаївська (Васильківський р-н)	3,5	5 428,5	73	6 785,2	107	1 233,4	118	2 276,3	47	0,5	56	22,7	34	71,0	73	22,5	78	31
32	Полтавська	Драбінівська	4,3	9 747,4	17	11 603,7	7	1 317,1	141	1 300,3	143	-31,1	2	13,5	9	52,0	10	9,9	264	32

Продовження Додатка Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
33	Полтавська	Краснолуцька	3,7	8 777,9	19	6 853,6	99	1 640,9	209	1 545,6	110	-5,9	23	18,7	20	52,2	11	18,2	127	33
34	Київська	Дівичківська	4,5	7 929,6	25	9 248,6	22	1 842,8	235	1 726,3	93	-6,8	18	23,2	37	53,8	14	15,3	176	34
35	Херсонська	Музиківська	3,7	7 119,9	36	9 014,0	28	2 126,3	258	3 112,5	24	0,0	51	29,9	114	67,7	56	25,3	55	35
36	Полтавська	Бутенківська	3,6	7 450,2	32	3 755,6	267	1 647,0	210	2 798,0	28	0,0	51	22,1	32	49,6	5	40,2	15	36
37	Сумська	Бездрицька	3,6	4 961,5	101	7 213,1	80	1 085,5	74	1 952,6	67	13,0	151	21,9	31	64,9	43	20,9	94	37
38	Одеська	Новокальчевська	2,2	5 329,2	81	8 386,6	42	1 308,6	138	1 998,3	64	2,8	74	24,6	47	71,7	83	19,1	119	38
39	Запорізька	Смирновська	3,3	6 584,2	49	8 264,5	43	1 648,7	211	1 806,4	79	-3,3	34	25,0	51	66,1	48	17,5	142	39
40	Вінницька	Кунківська	4,3	5 294,0	84	4 973,3	226	1 388,3	160	2 553,4	33	-4,2	28	26,2	65	63,1	32	31,6	29	40
41	Хмельницька	Солобковецька	3,9	5 658,3	66	6 610,1	117	1 382,4	159	2 981,7	27	0,9	62	24,4	46	76,9	151	30,8	33	41
42	Черкаська	Зорівська	2,3	7 618,8	30	9 697,5	15	2 013,0	248	1 809,5	78	-7,6	15	26,4	68	64,6	41	15,6	173	42
43	Миколаївська	Нечаянська	3,6	4 555,8	118	7 133,5	82	1 121,4	89	2 355,6	41	10,3	137	24,6	48	73,1	96	24,1	61	43
44	Дніпропетровська	Новопавлівська	4,0	4 628,0	112	7 009,9	89	1 062,7	64	1 763,2	88	11,7	143	23,0	36	66,4	49	19,8	106	44
45	Дніпропетровська	Українська	2,6	5 710,3	64	4 538,9	249	1 114,4	84	1 449,0	124	0,0	51	19,5	22	65,3	44	24,0	66	45

Продовження Додатка Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
46	Івано-Франківська	Угринівська	3,4	6 857,2	40	4 131,4	262	1 667,4	214	3 591,1	20	8,4	118	24,3	45	40,5	3	46,4	8	46
47	Дніпропетровська	Чкаловська	2,9	5 279,3	87	7 126,8	83	1 443,9	173	2 523,8	34	6,8	107	27,3	82	71,6	81	22,8	74	47
48	Волинська	Жидичинська	3,8	4 413,5	129	6 431,4	128	1 155,8	98	1 793,8	80	-7,7	14	26,2	63	74,8	121	21,0	93	48
49	Кіровоградська	Ганнівська	1,7	8 592,0	21	10 341,1	13	2 579,1	278	2 123,8	54	-6,9	17	30,0	116	71,1	75	16,6	154	49
50	Черкаська	Селищенська	2,2	3 744,1	168	5 248,9	208	1 231,5	117	2 153,7	53	-94,9	1	32,9	144	25,7	1	29,0	36	50
51	Волинська	Городищенська	3,6	5 590,1	69	7 651,8	62	1 332,2	145	1 745,2	91	2,5	71	23,8	40	74,7	119	18,1	132	51
52	Миколаївська	Бузька	3,1	7 854,5	28	4 627,4	246	1 677,2	217	1 769,4	86	0,0	51	21,4	30	60,8	28	26,1	48	52
53	Черкаська	Ліплявська	2,7	7 093,7	37	7 659,5	61	2 208,8	266	2 660,0	31	0,0	51	31,1	125	74,2	113	25,7	52	53
54	Дніпропетровська	Варварівська	2,4	6 685,2	45	8 984,6	29	1 679,6	219	2 095,5	56	-4,2	29	25,1	52	78,5	183	18,6	123	54
55	Черкаська	Єрківська	5,0	6 643,8	47	7 696,8	59	1 750,5	229	1 453,6	121	-7,0	16	26,3	66	64,0	37	15,8	169	55
56	Київська	Медвинська	3,9	3 880,7	161	5 707,4	173	1 097,2	78	2 018,3	62	4,1	84	28,3	96	64,9	42	25,6	53	56
57	Вінницька	Глуховецька	4,6	4 649,6	111	6 940,5	94	965,4	47	1 200,6	164	0,0	51	20,8	27	69,7	68	14,3	197	57
58	Львівська	Волицька	2,3	6 220,2	54	9 044,1	26	2 056,8	254	3 244,0	22	6,4	102	33,1	145	73,8	109	26,1	49	58
59	Волинська	Смолигівська	2,0	4 960,8	102	6 803,3	104	1 343,1	151	1 716,1	94	-6,1	21	27,1	80	74,3	115	19,7	111	59

Продовження додатку Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
60	Херсонська	Тавричанська	4,4	6 324,6	52	9 311,1	20	2 567,8	277	2 501,4	37	-8,3	12	40,6	217	70,7	72	20,8	95	60
61	Вінницька	Жданівська	3,8	5 546,8	71	7 561,5	67	1 445,9	174	1 292,9	144	-7,7	13	26,1	61	69,2	67	14,3	198	61
62	Житомирська	Квітнева	4,2	6 222,3	53	7 868,4	53	1 750,0	228	1 596,7	106	0,0	51	28,1	94	69,7	69	16,8	150	62
63	Херсонська	Зеленопідська	4,4	6 527,4	50	4 093,5	263	1 709,5	223	1 925,2	70	0,6	59	26,2	64	65,9	47	31,3	30	63
64	Миколаївська	Кам'яномостівська	3,8	3 644,7	177	5 980,7	163	869,7	29	2 348,8	42	12,4	146	23,9	41	78,4	180	27,4	43	64
65	Запорізька	Малотокмачанська	3,1	4 999,0	99	6 263,2	139	1 587,5	202	2 458,9	38	4,5	85	31,8	132	73,4	101	28,1	38	65
66	Херсонська	Костянтинівська	4,0	4 654,3	110	6 992,6	92	1 301,8	136	1 823,3	76	0,1	52	28,0	91	78,3	178	20,3	102	66
67	Запорізька	Підгірненська	2,2	7 070,7	38	9 081,1	25	2 020,3	250	1 544,7	111	6,0	96	28,6	100	60,7	27	14,0	202	67
68	Сумська	Бочечківська	3,8	6 789,1	42	8 213,0	45	1 868,6	237	1 225,9	157	-3,7	31	27,5	84	62,4	31	12,6	225	68
69	Полтавська	Покровськобагачанська	2,5	5 342,6	80	7 332,1	74	1 918,6	241	2 285,1	46	0,0	51	35,9	173	75,7	134	23,7	67	69
70	Дніпропетровська	Святовасилівська	4,2	4 353,3	133	6 614,7	114	1 410,1	164	5 136,3	14	10,1	134	32,4	136	77,6	165	43,4	11	70
71	Миколаївська	Володимирівська	2,7	4 375,7	130	4 928,8	230	1 285,3	129	2 727,9	30	0,6	58	29,4	109	77,4	161	32,9	26	71

Продовження Додатку Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
72	Херсонська	Борозенська	3,8	5 485,2	72	7 630,1	63	1 434,9	171	1 231,2	156	0,7	61	26,2	62	71,9	86	13,5	208	72
73	Полтавська	Рокитянська	1,9	7 852,6	29	11 232,6	9	1 950,3	243	781,7	234	-24,5	3	24,8	50	62,3	30	6,5	285	73
74	Дніпропетровська	Ляшківська	2,1	2 888,5	221	5 309,0	205	877,5	34	2 094,2	57	15,0	161	30,4	119	68,1	60	28,1	40	74
75	Полтавська	Руденківська	3,8	4 064,8	152	6 046,6	158	1 114,4	85	2 170,5	52	12,5	147	27,4	83	78,3	177	25,9	50	75
76	Запорізька	Новоукраїнська	2,0	5 196,7	91	2 572,1	283	1 419,4	167	1 555,0	109	12,8	149	27,3	81	50,7	8	37,7	17	76
77	Одеська	Розквітівська	4,2	3 945,2	156	6 177,4	148	1 063,3	66	2 518,9	35	16,1	167	27,0	74	80,7	225	28,8	37	77
78	Черкаська	Великохутірська	2,3	6 841,8	41	6 524,8	123	2 517,1	275	2 378,3	39	-1,1	44	36,8	185	77,3	158	26,6	45	78
79	Вінницька	Ковалівська	4,9	3 835,5	163	5 451,3	190	1 106,8	80	1 671,9	96	0,5	55	28,9	101	77,3	159	23,0	71	79
80	Тернопільська	Іванівська	4,2	3 580,8	182	5 569,7	185	905,5	36	1 492,7	117	8,7	121	25,3	53	75,3	127	20,7	97	80
81	Хмельницька	Новоставецька	2,3	6 765,6	43	5 335,4	204	1 343,6	152	723,8	247	-8,5	11	19,9	24	49,6	6	11,6	237	81
82	Вінницька	Краснопільська	4,2	5 760,1	63	7 061,7	87	1 557,0	197	1 274,2	149	-0,2	50	27,0	78	74,7	120	15,0	182	82
83	Запорізька	Гірсівська	2,0	5 267,7	89	8 506,0	37	2 135,5	259	1 998,7	63	2,3	70	40,5	216	71,2	76	18,4	126	83
84	Житомирська	Андрушківська	3,6	6 694,4	44	8 763,9	32	1 933,8	242	1 117,5	185	-5,3	25	28,9	102	68,8	64	11,2	244	84
85	Сумська	Новослобідська	3,6	5 416,9	74	7 327,6	75	1 881,4	238	1 659,9	99	0,5	57	34,7	158	73,8	106	17,8	139	85

Продовження Додатку г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
86	Кіровоградська	Тишківська	4,0	7 047,3	39	8 615,0	36	1 891,8	239	1 205,7	162	-0,6	45	26,8	71	75,3	129	12,0	232	86
87	Сумська	Зноб-Новгородська	4,6	5 093,5	93	8 191,5	46	1 584,2	201	1 651,4	102	7,2	112	31,1	123	73,8	107	15,7	171	87
88	Полтавська	Петрівсько-Роменська	4,4	6 210,3	55	7 755,2	57	1 737,9	227	1 236,4	154	3,8	82	28,0	92	71,3	77	13,2	215	88
89	Запорізька	Павлівська	3,5	4 774,5	108	4 903,3	231	1 424,4	168	1 526,9	112	8,6	120	29,8	113	64,4	40	23,6	68	89
90	Волинська	Дубівська	3,7	4 704,3	109	9 627,7	17	1 312,4	139	1 479,2	119	-1,5	41	27,9	90	80,5	223	12,7	223	90
91	Полтавська	Новознам'янська	4,5	3 420,9	190	4 860,8	234	1 090,1	76	1 762,3	89	6,8	109	31,9	133	73,0	95	26,4	46	91
92	Тернопільська	Скориківська	3,9	5 046,7	96	6 244,5	142	1 722,0	225	1 789,0	81	0,0	51	34,1	151	76,6	148	22,1	81	92
93	Хмельницька	Шаровечківська	4,3	3 899,8	159	4 278,9	257	1 128,5	91	1 334,3	136	6,5	103	28,9	103	68,0	58	23,5	70	93
94	Одеська	Коноплянська	4,9	4 356,4	132	8 656,9	35	1 051,7	62	1 029,9	195	6,4	101	24,1	44	77,2	156	10,6	255	94
95	Запорізька	Берестівська	4,6	4 498,5	124	6 284,5	138	1 577,0	199	2 039,9	60	8,8	122	35,1	164	75,0	123	24,1	64	95
96	Запорізька	Олександрівська	1,4	7 869,2	27	9 416,6	19	2 565,3	276	1 520,4	114	0,0	51	32,6	140	77,7	167	13,8	204	96
97	Рівненська	Ярославицька	2,7	4 360,4	131	7 260,5	77	1 566,2	198	1 818,0	77	2,3	69	35,9	174	78,1	174	19,8	107	97
98	Львівська	Заболотцівська	2,6	5 087,4	94	7 967,9	51	1 369,0	157	1 029,7	196	9,4	130	26,9	72	68,8	66	11,2	243	98

Продовження Додатку Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
99	Запорізька	Воздвижівська	2,3	7 128,3	35	9 686,3	16	2 124,3	257	1 208,7	161	-6,0	22	29,8	112	77,4	160	10,9	249	99
100	Черкаська	Іванківська	3,6	4 860,8	106	6 162,6	149	1 424,5	169	1 438,6	127	6,6	105	29,3	106	75,3	128	18,6	122	100
101	Сумська	Миропільська	4,4	4 560,7	117	7 734,7	58	1 518,0	188	1 664,2	97	15,9	165	33,3	146	73,2	99	17,3	144	101
102	Полтавська	Малоперещепинська	4,0	4 324,1	137	6 790,7	106	1 220,2	113	1 185,0	167	7,7	113	28,2	95	72,9	93	14,6	191	102
103	Полтавська	Великосорочинська	3,6	4 308,5	140	6 260,8	140	1 165,4	102	1 262,0	151	0,0	51	27,0	79	79,3	197	16,4	159	103
104	Полтавська	Клепачівська	2,7	5 654,9	67	7 352,3	73	2 274,7	267	1 776,3	83	0,3	53	40,2	211	77,0	152	19,4	114	104
105	Хмельницька	Олешинська	4,3	4 338,7	135	5 937,2	164	1 205,6	110	1 370,7	133	12,4	145	27,8	88	75,5	132	18,1	130	105
106	Сумська	Андріяшівська	4,0	6 021,6	58	7 094,8	85	1 231,3	116	735,2	245	2,7	72	20,4	25	78,0	173	9,3	269	106
107	Запорізька	Новоолексіївська	2,2	3 824,3	165	6 308,9	136	1 239,7	119	1 410,2	128	5,2	88	32,4	138	76,3	143	18,2	128	107
108	Хмельницька	Баламутівська	1,8	4 020,5	153	2 313,0	284	1 031,9	60	1 328,6	139	10,0	133	25,7	57	79,4	200	35,5	20	108
109	Запорізька	Остриківська	2,8	4 317,1	139	8 237,1	44	1 265,6	124	1 089,4	187	9,5	131	29,3	108	71,5	79	11,6	238	109
110	Херсонська	Чулаківська	3,9	2 678,2	232	6 387,0	132	845,4	25	1 934,5	69	20,9	194	31,6	130	79,2	191	22,6	77	110
111	Черкаська	Бузівська	2,0	3 663,8	174	6 494,9	125	1 113,0	83	1 775,3	84	15,3	163	30,4	118	80,0	206	20,6	98	111

Продовження Додатка Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
112	Житомирська	Горциківська	2,9	4 546,2	119	6 486,8	126	1 481,4	182	1 493,7	116	3,3	80	32,6	139	78,0	171	18,5	125	112
113	Чернігівська	Плисківська	2,8	6 650,0	46	8 143,0	48	2 399,9	272	1 191,9	165	5,7	91	36,1	177	64,4	39	12,7	221	113
114	Житомирська	Семенівська	4,7	5 407,2	75	7 028,4	88	1 334,0	146	958,3	207	0,0	51	24,7	49	80,3	214	11,9	234	114
115	Луганська	Нижньодуванська	3,1	4 012,5	154	6 209,7	146	1 344,0	153	1 467,7	120	5,8	93	33,5	147	75,6	133	18,5	124	115
116	Кіровоградська	Попельнастівська	1,8	9 779,8	16	5 460,1	188	2 635,8	281	789,2	232	-4,1	30	27,0	73	54,7	15	11,7	236	116
117	Чернігівська	Макіївська	1,5	4 522,8	121	7 067,7	86	1 798,9	232	2 064,4	58	6,8	106	39,8	205	78,9	186	22,3	80	117
118	Чернігівська	Олишівська	2,8	5 032,1	98	5 445,8	191	1 336,7	148	807,6	227	-1,7	40	26,6	69	71,6	80	12,7	224	118
119	Черкаська	Плешканівська	2,4	5 843,0	61	6 417,0	129	1 390,0	161	836,6	221	0,0	51	23,8	39	78,2	176	11,4	241	119
120	Запорізька	Новоуспінська	3,6	3 410,7	192	6 225,9	145	1 241,4	120	1 773,4	85	4,0	83	36,4	182	79,1	188	21,7	86	120
121	Одеська	Тузлівська	2,5	4 259,9	142	7 451,2	70	1 336,8	149	1 309,2	142	14,7	159	31,4	128	73,4	100	14,6	193	121
122	Полтавська	Заворсклянська	3,3	2 581,2	240	3 752,2	268	756,5	18	1 445,9	125	27,4	222	29,3	107	68,3	61	27,7	42	122
123	Черкаська	Мокрокалигірська	4,1	5 037,3	97	6 824,7	101	1 473,4	180	838,2	220	3,0	77	29,3	105	67,8	57	10,8	251	123
124	Запорізька	Ботіївська	2,1	5 278,0	88	7 628,9	64	2 031,9	251	1 440,0	126	6,0	98	38,5	194	73,2	97	15,7	172	124
125	Полтавська	Оболонська	2,5	4 178,9	146	3 744,0	269	1 689,2	221	2 198,5	50	8,4	117	40,4	214	67,5	55	36,5	18	125

Продовження Додатка Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
126	Дніпропетровська	Любимівська	3,7	4 427,8	128	5 121,9	219	1 670,6	215	1 709,0	95	6,9	110	37,7	190	71,3	78	24,6	58	126
127	Запорізька	Чкаловська	3,3	4 160,6	147	7 959,0	52	1 580,9	200	1 600,5	105	7,8	115	38,0	193	75,1	124	16,4	158	127
128	Волинська	Оваднівська	4,8	4 321,6	138	6 625,2	113	1 262,4	123	1 201,5	163	12,7	148	29,2	104	75,3	126	15,1	180	128
129	Запорізька	Петро-Михайлівська	2,9	3 267,3	198	6 251,6	141	1 370,0	158	1 767,1	87	2,9	76	41,9	229	75,1	125	21,8	84	129
130	Дніпропетровська	Маломихайлівська	4,2	2 913,2	219	5 219,3	212	660,6	5	1 159,1	171	20,5	191	22,7	33	75,7	135	17,9	136	130
131	Вінницька	Росошанська	3,0	3 934,4	157	5 223,6	211	1 366,0	156	2 504,0	36	16,5	172	34,7	157	79,2	193	31,7	28	131
132	Миколаївська	Радсадівська	4,2	4 137,9	150	6 958,6	93	1 176,1	104	1 258,4	152	6,5	104	28,4	98	81,1	230	14,9	185	132
133	Запорізька	Плодородненська	3,5	3 560,5	184	5 164,3	215	1 218,2	112	1 563,1	108	8,5	119	34,2	153	77,0	153	22,9	73	133
134	Тернопільська	Заводська	4,3	4 010,8	155	5 425,0	193	1 082,3	72	660,2	258	0,0	51	27,0	76	68,4	62	10,3	257	134
135	Одеська	Лиманська	2,9	3 636,2	178	7 832,5	55	1 469,5	179	2 225,5	48	20,8	193	40,4	213	77,7	168	21,5	90	135
136	Чернігівська	Мринська	4,3	4 485,6	125	6 320,5	135	1 413,3	166	1 232,2	155	0,0	51	31,5	129	80,1	208	15,9	166	136
137	Вінницька	Сокиринська	3,6	3 512,6	186	5 433,0	192	1 193,4	107	1 388,9	131	21,6	196	34,0	150	70,7	71	20,0	103	137
138	Луганська	Лозно-Олександрівська	2,6	4 226,6	144	3 619,6	270	1 541,0	194	5 020,2	15	14,6	158	36,5	183	78,0	172	54,1	2	138

Продовження Додатка Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
139	Тернопільська	Настасівська	2,6	7 910,5	26	3 441,9	273	2 046,8	252	482,5	279	-9,4	9	25,9	58	53,6	12	12,3	230	139
140	Тернопільська	Великодержкальська	3,8	2 729,5	228	1 371,2	288	707,4	11	487,4	278	0,0	51	25,9	59	77,8	169	24,7	57	140
141	Житомирська	Високівська	2,4	5 361,1	78	7 008,7	90	1 662,6	213	1 290,3	145	6,8	108	31,0	122	80,2	209	15,2	177	141
142	Чернігівська	Линовицька	3,6	5 138,0	92	5 996,0	159	1 509,9	187	755,6	239	-2,2	37	29,4	110	69,8	70	10,9	248	142
143	Чернігівська	Комарівська	4,1	5 301,4	83	6 612,5	116	1 474,1	181	1 127,3	181	0,0	51	27,8	89	82,7	247	14,3	195	143
144	Рівненська	Привільненська	4,8	4 074,9	151	5 337,5	202	1 331,7	144	1 150,3	173	11,2	139	32,7	141	67,3	54	17,5	141	144
145	Рівненська	Підлозцівська	1,9	4 604,4	113	8 450,9	39	1 606,0	203	1 218,0	159	7,0	111	34,9	161	76,0	138	12,4	228	145
146	Чернігівська	Кіптівська	3,2	4 985,4	100	7 441,4	71	1 998,6	246	1 908,6	73	8,8	123	40,1	209	81,2	231	20,0	105	146
147	Херсонська	Мирненська	3,9	5 279,6	86	7 564,0	66	1 619,8	205	660,3	257	1,2	64	30,7	120	71,8	85	7,9	278	147
148	Кіровоградська	Великосевринівська	3,5	6 135,0	56	7 678,1	60	2 434,7	273	1 117,8	184	6,0	95	39,7	202	68,5	63	12,4	229	148
149	Дніпропетровська	Вакулівська	3,0	4 479,4	126	7 492,3	68	1 866,8	236	1 644,2	104	9,3	129	41,7	225	76,2	142	17,9	135	149
150	Вінницька	Староприлуцька	2,8	3 568,5	183	4 810,9	239	1 442,5	172	1 878,9	74	0,0	51	40,4	215	79,2	190	27,7	41	150
151	Черкаська	Моринська	1,8	5 385,4	76	3 933,9	265	2 454,0	274	1 276,2	148	-0,5	46	45,6	247	67,1	53	24,5	59	151
152	Вінницька	Бабчинецька	4,4	3 414,0	191	4 421,2	256	947,3	45	1 017,0	199	9,3	128	27,7	87	75,5	131	18,0	134	152

Продовження Додатка Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
153	Чернівецька	Селятинська	4,7	2 155,5	259	9 157,3	23	856,2	28	2 113,0	55	23,7	205	39,7	203	86,0	270	18,2	129	153
154	Черкаська	Буцька	2,7	4 579,5	114	6 502,3	124	1 260,6	122	506,2	275	0,3	54	27,5	85	74,8	122	7,1	281	154
155	Вінницька	Новогребельська	1,7	5 698,0	65	8 796,4	31	2 151,8	261	1 451,8	122	6,0	99	37,8	192	79,7	203	13,7	206	155
156	Житомирська	Краснопільська	3,9	4 212,1	145	6 547,8	120	1 364,5	155	1 139,1	179	0,0	51	32,4	137	80,2	212	14,7	188	156
157	Сумська	Шалигинська	4,1	6 032,7	57	6 532,3	121	2 140,1	260	862,5	218	0,0	51	35,5	166	71,1	74	11,2	245	157
158	Львівська	Дублянська	2,9	2 336,9	250	4 815,2	238	932,4	40	3 929,3	18	27,4	221	39,9	207	80,2	210	44,7	10	158
159	Луганська	Привільська	1,5	5 365,4	77	6 401,2	130	2 828,2	284	1 845,1	75	20,7	192	52,7	267	72,0	87	21,8	83	159
160	Запорізька	Степанівська Перша	3,0	4 293,7	141	6 392,1	131	1 403,3	163	1 342,1	135	6,0	97	32,7	142	82,7	248	17,2	146	160
161	Рівненська	Боремельська	3,2	2 427,8	246	6 801,9	105	1 028,5	58	2 295,1	45	27,2	220	42,4	231	82,2	238	24,1	65	161
162	Херсонська	Бехтерська	4,0	2 870,8	222	6 325,3	134	1 083,7	73	1 757,8	90	15,2	162	37,7	191	82,7	249	21,2	91	162
163	Хмельницька	Гуківська	2,8	3 400,8	193	5 576,7	183	1 167,4	103	1 512,6	115	12,3	144	34,3	154	82,2	235	21,1	92	163
164	Полтавська	Новогалещинська	3,5	3 825,9	164	5 728,8	171	1 541,3	195	1 940,1	68	19,2	187	40,3	212	76,2	141	22,0	82	164
165	Сумська	Вільшанська	4,8	4 943,2	104	6 226,7	144	1 461,9	176	646,2	260	-1,3	42	29,6	111	74,4	117	9,2	270	165
166	Херсонська	Присиваська	4,9	3 605,7	180	6 142,0	152	1 487,1	183	2 035,9	61	13,4	152	41,2	223	80,5	224	24,1	62	166

Продовження Додатка Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
167	Дніпропетровська	Лошкарівська	3,7	3 685,5	172	6 117,4	153	1 151,6	97	935,8	210	1,7	67	31,2	126	79,5	201	12,9	217	167
168	Дніпропетровська	Великомихайлівська	3,9	3 620,9	179	4 980,5	225	873,2	30	691,7	252	4,8	86	24,1	43	80,1	207	12,1	231	168
169	Запорізька	Таврійська	4,3	2 672,0	233	5 132,7	218	1 036,8	61	1 238,5	153	17,0	176	38,8	197	73,7	103	19,3	117	169
170	Полтавська	Недогарківська	3,5	3 348,6	194	5 293,3	206	1 428,0	170	1 979,2	65	10,7	138	42,6	233	80,2	211	27,0	44	170
171	Кіровоградська	Великоандрусівська	3,1	2 850,4	223	5 544,0	186	1 159,5	99	1 579,1	107	19,7	188	40,7	218	77,1	154	21,5	88	171
172	Житомирська	Швайківська	3,7	4 352,4	134	4 238,9	259	1 312,4	140	802,7	229	3,5	81	30,2	117	76,2	140	15,8	168	172
173	Черкаська	Карашинська	3,9	3 535,8	185	3 756,4	266	1 298,6	134	909,3	214	13,9	155	36,7	184	55,7	20	19,3	116	173
174	Полтавська	Новоаврамівська	2,6	4 566,2	116	6 150,1	151	1 624,9	207	1 211,3	160	1,4	65	35,6	168	82,9	251	16,3	160	174
175	Черкаська	Михайлівська (Драбівський р-н)	1,6	5 075,0	95	5 682,1	176	1 828,7	234	1 111,8	186	1,5	66	36,0	176	78,8	185	16,0	163	175
176	Вінницька	Шпиківська	4,3	2 529,9	242	4 687,4	242	876,4	32	1 390,5	130	23,9	207	34,6	156	79,2	194	22,5	79	176
177	Волинська	Смідинська	3,1	1 694,5	276	5 422,0	194	708,8	12	1 916,9	71	41,4	251	41,8	227	79,9	204	25,8	51	177
178	Дніпропетровська	Новопокровська	4,2	3 253,9	200	5 985,5	162	1 112,4	82	1 158,9	172	14,5	157	34,2	152	79,3	198	16,0	164	178
179	Львівська	Нижанковицька	2,5	2 112,7	263	5 226,3	210	977,6	52	6 178,0	13	25,3	211	46,3	251	90,3	286	53,3	3	179

Продовження Додатка Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
180	Черкаська	Бужанська	3,3	4 572,1	115	5 015,0	224	1 297,5	133	540,7	271	2,8	75	28,4	97	73,9	110	9,4	267	180
181	Кірово-градська	Піщано-блідська	3,7	5 859,2	60	7 194,1	81	2 048,1	253	629,4	264	0,0	51	35,0	162	76,5	147	8,0	277	181
182	Черкаська	Литвинецька	1,6	6 011,0	59	8 399,1	41	2 754,6	283	1 345,2	134	-1,7	39	45,8	249	87,8	280	13,4	212	182
183	Рівненська	Бугринська	4,2	2 000,0	268	6 330,7	133	748,6	15	1 279,2	147	34,4	241	37,4	188	76,8	149	16,5	156	183
184	Черкаська	Соколівська	2,7	4 908,2	105	7 979,7	50	1 772,1	231	1 165,8	169	5,1	87	36,1	178	83,5	255	12,5	226	184
185	Донецька	Званівська	2,5	2 963,4	217	2 654,6	281	1 323,6	142	1 124,7	182	12,9	150	44,7	243	66,9	51	29,6	35	185
186	Тернопільська	Купчинецька	3,9	3 211,4	203	2 884,0	279	1 017,7	56	749,2	242	23,6	202	31,7	131	72,2	89	20,5	100	186
187	Черкаська	Матусівська	4,0	3 290,2	197	5 647,4	178	1 552,2	196	1 395,7	129	16,9	174	47,2	254	68,8	65	19,7	112	187
188	Черкаська	Лебедівська	1,6	6 329,6	51	5 019,3	223	2 205,7	265	739,7	244	0,0	51	34,8	160	73,6	102	12,8	219	188
189	Сумська	Чупахівська	3,9	2 346,2	249	4 961,7	228	911,1	38	1 262,3	150	21,8	198	38,8	199	76,5	146	19,7	110	189
190	Тернопільська	Більче-Золотецька	3,7	2 625,9	239	5 378,1	198	821,7	22	1 021,4	198	23,2	201	31,3	127	77,6	164	15,7	170	190
191	Тернопільська	Гримайлівська	2,7	3 454,1	188	5 917,9	165	873,6	31	569,0	269	0,7	60	25,3	54	87,8	281	8,7	272	191
192	Дніпропетровська	Девладівська	3,6	4 814,6	107	7 110,9	84	1 963,6	244	918,6	213	0,0	51	40,8	220	77,6	162	11,2	242	192
193	Запорізька	Роздольська	4,2	3 738,9	170	6 854,0	98	1 197,1	108	675,5	256	11,4	141	32,0	134	76,3	144	8,6	273	193
194	Рівненська	Бабинська	3,3	2 990,0	215	6 613,7	115	1 304,3	137	1 651,7	101	25,5	214	43,6	239	79,3	196	19,7	109	194

Продовження Додатка Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
195	Волинська	Тростянецька	4,4	2 563,0	241	1 414,2	287	918,3	39	726,8	246	28,1	225	35,8	171	73,0	94	33,2	25	195
196	Хмельницька	Ямпільська	4,8	3 014,8	213	3 516,9	272	845,9	26	881,6	217	17,0	175	28,1	93	80,3	217	19,2	118	196
197	Вінницька	Шляхівська	2,7	3 134,2	206	2 153,5	286	1 096,2	77	1 160,1	170	18,0	180	35,0	163	80,9	229	34,8	23	197
198	Черкаська	Межирицька	2,8	3 683,0	173	3 094,4	276	1 132,0	93	762,9	238	0,0	51	30,7	121	86,2	273	19,7	113	198
199	Чернігівська	Холминська	4,8	3 122,1	207	4 888,3	232	936,8	41	1 023,8	197	10,1	135	30,0	115	85,4	264	16,7	151	199
200	Рівненська	Повчанська	1,9	2 196,1	257	5 386,4	197	975,4	51	2 295,9	44	32,2	234	44,4	242	89,2	284	29,8	34	200
201	Житомирська	Чоповицька	4,6	2 700,5	230	5 233,4	209	1 073,8	70	1 144,1	177	25,7	215	39,8	204	73,7	105	17,6	140	201
202	Волинська	Луківська	4,4	2 746,0	227	5 712,1	172	702,6	8	702,6	249	21,8	197	25,6	56	79,2	189	10,6	254	202
203	Херсонська	Кочубеївська	3,0	3 855,8	162	6 647,7	110	1 976,3	245	1 287,8	146	13,8	153	51,3	266	73,7	104	15,9	167	203
204	Вінницька	Северинівська	3,5	2 648,4	237	5 679,9	177	1 271,4	127	1 977,7	66	18,0	181	48,0	256	84,3	259	25,5	54	204
205	Чернігівська	Малодівицька	4,6	4 543,6	120	6 479,7	127	1 493,3	185	755,5	240	5,3	90	32,9	143	79,3	195	10,3	258	205
206	Волинська	Литовезька	4,2	3 310,7	195	5 211,9	213	1 285,1	128	959,4	206	0,0	51	38,8	198	79,2	192	15,2	178	206
207	Миколаївська	Новополтавська	3,0	3 027,4	212	5 745,7	169	1 085,6	75	1 120,9	183	16,8	173	35,9	172	80,3	216	15,9	165	207
208	Хмельницька	Колибаївська	4,6	2 995,5	214	4 843,1	235	1 301,2	135	1 481,5	118	25,4	212	43,4	237	76,4	145	22,9	72	208

Продовження Додатка Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
209	Івано-Франківська	Білоберізька	2,8	1 754,2	274	6 821,0	103	852,7	27	1 727,5	92	33,5	240	48,6	259	85,7	269	20,0	104	209
210	Дніпропетровська	Нивотрудівська	4,8	2 143,8	261	4 930,8	229	556,4	4	923,7	212	30,6	231	26,0	60	79,6	202	15,5	174	210
211	Житомирська	Вільшанська	5,0	4 146,3	149	6 561,0	119	1 401,6	162	796,0	230	3,1	78	33,8	149	82,2	237	10,7	253	211
212	Дніпропетровська	Китайгородська	3,3	3 194,8	204	5 365,0	200	1 105,4	79	1 084,2	188	17,2	177	34,6	155	80,8	226	16,6	152	212
213	Черкаська	Шевченківська	4,3	3 103,4	210	3 085,7	277	837,4	23	502,4	276	10,0	132	27,0	75	79,0	187	13,9	203	213
214	Чернівецька	Вікнянська	3,2	2 167,2	258	4 627,8	245	1 056,2	63	2 318,4	43	32,4	236	48,7	260	83,4	253	32,8	27	214
215	Вінницька	Райгородська	2,2	4 502,6	123	7 230,0	78	1 634,5	208	786,4	233	9,1	126	36,3	180	78,2	175	9,8	265	215
216	Волинська	Поворська	4,5	2 133,6	262	5 418,2	195	768,6	19	1 375,3	132	28,3	226	36,0	175	86,4	274	19,8	108	216
217	Чернівецька	Вашковецька	4,8	1 628,1	279	4 659,3	244	674,6	6	1 524,1	113	37,3	245	41,4	224	80,4	221	24,1	63	217
218	Вінницька	Студенянська	3,3	3 929,1	158	6 181,4	147	1 659,9	212	1 064,3	190	9,2	127	42,2	230	76,1	139	14,5	194	218
219	Житомирська	Вишевицька	2,8	3 787,8	167	6 851,8	100	1 353,9	154	1 049,7	192	11,3	140	35,7	170	84,3	258	13,0	216	219
220	Вінницька	Ситковецька	2,7	3 688,7	171	5 276,3	207	972,9	49	688,6	253	15,5	164	26,4	67	83,0	252	11,5	239	220
221	Сумська	Коровинська	3,9	3 582,8	181	4 886,7	233	1 115,0	86	684,8	254	0,0	51	31,1	124	82,4	242	11,9	233	221
222	Миколаївська	Дорошівська	2,7	2 959,6	218	6 530,1	122	1 145,3	96	1 191,5	166	22,8	200	38,7	196	80,8	227	15,1	179	222

Продовження Додатка Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
223	Херсонська	Новорайська	4,7	4 336,6	136	6 153,6	150	1 521,5	189	818,3	224	8,9	124	35,1	165	78,3	179	11,4	240	223
224	Черкаська	Михайлівська (Кам'янський р-н)	3,3	4 949,4	103	6 890,6	97	1 671,1	216	653,4	259	2,0	68	33,8	148	82,4	243	8,5	275	224
225	Чернігівська	Любецька	4,2	3 661,2	175	5 842,9	167	1 412,2	165	684,1	255	7,7	114	38,6	195	73,8	108	10,3	256	225
226	Тернопільська	Козлівська	4,5	2 653,8	235	5 458,9	189	1 064,1	67	619,5	265	14,8	160	40,1	210	67,1	52	10,1	261	226
227	Запорізька	Благовіщенська	4,6	2 213,8	255	4 962,3	227	1 007,8	54	1 310,3	141	33,5	239	45,5	246	78,4	181	20,8	96	227
228	Дніпропетровська	Вишнівська	3,8	2 773,4	225	5 064,0	222	964,6	46	936,5	208	18,6	185	34,8	159	80,3	213	14,8	187	228
229	Тернопільська	Черніхівецька	2,2	4 254,7	143	6 911,6	96	1 752,8	230	377,8	284	13,9	154	41,2	222	63,4	34	5,0	287	229
230	Дніпропетровська	Лихівська	3,4	3 740,9	169	5 740,0	170	1 533,4	191	1 015,2	200	16,4	171	41,0	221	76,8	150	15,0	183	230
231	Черкаська	Водяницька	2,3	4 474,0	127	4 563,4	247	1 624,3	206	793,5	231	9,0	125	36,3	181	77,7	166	14,8	186	231
232	Житомирська	Вільська	3,1	3 088,9	211	6 642,9	111	1 229,2	114	1 148,3	175	22,0	199	39,8	206	85,4	263	14,7	190	232
233	Чернігівська	Височанська	4,5	3 229,7	201	5 697,3	174	1 289,3	130	905,5	215	15,9	166	39,9	208	77,9	170	13,5	210	233
234	Дніпропетровська	Роздорська	3,2	3 421,9	189	6 102,6	155	1 267,0	125	436,1	283	7,9	116	37,0	186	75,9	137	6,5	284	234
235	Черкаська	Лип'янська	1,5	5 636,7	68	4 794,1	240	2 633,4	280	741,4	243	5,3	89	46,7	253	72,7	91	13,3	213	235

Продовження Додатка Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
236	Хмельницька	Вовковинецька	4,0	2 649,5	236	5 133,6	217	940,6	43	965,6	204	24,5	209	35,5	167	80,9	228	15,5	175	236
237	Житомирська	Потіївська	3,5	3 144,3	205	5 575,0	184	1 710,6	224	1 663,0	98	19,8	189	54,4	271	82,3	241	22,7	75	237
238	Житомирська	Піщівська	4,0	3 897,8	160	6 686,4	109	1 465,9	178	986,2	203	16,3	169	37,6	189	84,9	260	12,7	222	238
239	Чернівецька	Кострижівська	4,4	2 438,9	245	5 372,5	199	1 062,8	65	1 148,5	174	26,6	219	43,6	238	79,9	205	17,3	145	239
240	Херсонська	Долматівська	4,6	2 422,6	247	6 751,1	108	1 292,2	131	1 332,8	137	28,4	227	53,3	268	80,3	218	16,1	162	240
241	Черкаська	Баландинська	1,9	5 360,2	79	6 090,8	156	2 579,4	279	696,1	250	6,0	100	48,1	257	75,4	130	10,2	259	241
242	Рівненська	Тараканівська	3,4	3 659,0	176	6 075,6	157	1 691,5	222	1 013,2	201	14,2	156	46,2	250	77,6	163	14,1	200	242
243	Черкаська	Бобрицька	2,6	4 157,0	148	2 603,3	282	2 109,2	256	1 223,6	158	10,2	136	50,7	264	83,9	256	31,0	31	243
244	Херсонська	Роздольненська	3,3	2 971,6	216	2 184,2	285	1 327,9	143	644,3	261	20,0	190	44,7	244	74,3	116	22,6	76	244
245	Запорізька	Мирненська	4,1	2 461,2	244	5 414,9	196	678,5	7	294,0	286	23,6	204	27,6	86	80,4	222	5,1	286	245
246	Чернівецька	Усть-Путільська	2,2	2 266,2	254	7 613,2	65	972,5	48	1 034,3	193	26,4	217	42,9	234	90,8	287	11,7	235	246
247	Волинська	Колодяжненська	4,6	2 831,5	224	7 297,9	76	1 108,5	81	815,6	225	24,5	208	39,1	200	85,0	261	9,7	266	247
248	Черкаська	Тернівська	4,6	3 301,3	196	2 971,7	278	1 068,5	69	242,7	288	1,1	63	32,4	135	82,6	246	6,9	282	248
249	Рівненська	Пісківська	2,7	1 802,0	272	5 337,2	203	706,8	10	609,3	266	38,9	247	39,2	201	73,2	98	10,1	260	249

Продовження Додатка Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
250	Чернігівська	Тупичівська	2,5	3 476,6	187	5 987,3	161	1 736,0	226	1 331,3	138	18,2	183	49,9	262	85,6	267	17,9	137	250
251	Волинська	Велимченська	3,8	760,6	288	5 106,2	220	322,9	1	1 147,9	176	62,6	258	42,5	232	82,8	250	17,8	138	251
252	Волинська	Війницька	3,7	2 154,0	260	4 430,2	255	876,7	33	1 063,3	191	30,6	229	40,7	219	84,1	257	18,8	120	252
253	Житомирська	Дубрівська	3,9	2 710,7	229	5 987,3	160	1 134,6	94	1 031,8	194	23,6	203	41,9	228	85,5	265	14,6	192	253
254	Львівська	Вільшаницька	2,8	1 101,3	286	5 347,2	201	903,7	35	1 180,9	168	50,8	256	82,1	287	80,4	219	18,1	133	254
255	Львівська	Бабинська	4,1	3 110,0	209	7 467,9	69	1 902,5	240	900,2	216	25,1	210	61,2	280	74,0	111	10,7	252	255
256	Волинська	Велицька	4,0	1 598,0	280	5 604,1	181	943,5	44	1 140,6	178	39,5	248	59,0	278	82,3	239	16,5	155	256
257	Львівська	Чукв'янська	3,2	1 659,8	277	5 588,0	182	982,8	53	1 137,9	180	36,9	244	59,2	279	82,2	236	16,6	153	257
258	Тернопільська	Білобожницька	3,7	2 197,4	256	5 198,3	214	1 230,9	115	1 083,2	189	28,8	228	56,0	274	78,7	184	17,1	148	258
259	Черкаська	Медведівська	2,6	3 819,3	166	4 242,4	258	1 683,0	220	719,1	248	16,3	170	44,1	240	74,4	118	14,3	196	259
260	Рівненська	Висоцька	4,5	1 808,0	271	5 642,7	179	841,9	24	1 009,5	202	33,2	238	46,6	252	87,0	277	15,1	181	260
261	Житомирська	Мартинівська	2,6	2 662,7	234	6 292,8	137	1 538,3	193	965,5	205	26,0	216	57,8	276	77,1	155	13,2	214	261
262	Львівська	Міженецька	2,4	1 179,4	285	4 223,7	260	1 014,9	55	1 318,6	140	47,4	255	86,1	288	87,9	282	23,6	69	262
263	Івано-Франківська	Букачівська	3,3	2 765,9	226	3 382,9	274	1 030,1	59	541,7	270	23,9	206	37,2	187	82,5	244	13,7	205	263

Продовження Додатка Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
264	Тернопільська	Борсуківська	4,4	2 691,8	231	5 613,9	180	1 125,3	90	592,5	268	18,2	182	41,8	226	82,5	245	9,4	268	264
265	Тернопільська	Новосільська	3,6	2 089,8	265	4 678,7	243	937,0	42	755,3	241	25,5	213	44,8	245	82,0	233	13,5	209	265
266	Львівська	Новострілицьанська	2,6	2 519,3	243	5 689,8	175	1 082,2	71	501,3	277	26,6	218	43,0	235	79,4	199	8,0	276	266
267	Волинська	Привітненська	3,5	2 075,0	267	3 260,5	275	750,2	16	509,8	274	32,1	233	36,2	179	81,7	232	12,9	218	267
268	Житомирська	Барашівська	4,3	1 799,1	273	4 461,0	252	973,9	50	936,5	209	36,0	242	54,1	270	85,1	262	17,3	143	268
269	Черкаська	Березняківська	3,7	2 288,5	252	2 874,5	280	1 164,5	100	439,7	282	21,3	195	50,9	265	74,2	114	12,8	220	269
270	Хмельницька	Китайгородська	4,3	1 538,5	281	4 159,0	261	736,0	14	822,0	223	40,4	249	47,8	255	85,7	268	16,3	161	270
271	Тернопільська	Колодненська	2,7	2 889,2	220	5 817,5	168	1 464,5	177	526,4	273	17,4	178	50,7	263	77,2	157	7,9	279	271
272	Чернівецька	Ставчанська	3,2	1 698,7	275	4 478,8	250	751,8	17	779,0	236	37,9	246	44,3	241	86,1	272	14,7	189	272
273	Тернопільська	Коропецька	4,5	1 217,0	284	4 467,0	251	526,6	2	335,7	285	45,0	253	43,3	236	75,7	136	6,9	283	273
274	Вінницька	Мельниківська	1,4	3 255,8	199	6 114,8	154	1 489,7	184	804,5	228	18,8	186	45,8	248	89,2	285	10,8	250	274
275	Тернопільська	Дорогичівська	2,6	2 294,3	251	4 821,2	237	817,2	21	474,1	280	32,3	235	35,6	169	86,0	271	8,9	271	275

Продовження Додатка Г

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
276	Чернівецька	Конятинська	4,8	1 330,6	283	7 374,2	72	906,3	37	694,3	251	45,3	254	68,1	284	91,8	288	8,5	274	276
277	Львівська	Гرابовецька	4,1	2 398,5	248	4 447,4	253	1 334,5	147	930,4	211	28,1	224	55,6	272	82,3	240	17,1	149	277
278	Тернопільська	Саранчківська	3,1	2 643,4	238	4 826,2	236	1 293,3	132	538,9	272	16,3	168	48,9	261	78,4	182	10,0	263	278
279	Житомирська	Райгородоцька	3,7	3 120,9	208	3 941,6	264	1 508,6	186	779,2	235	17,4	179	48,3	258	87,6	279	16,4	157	279
280	Тернопільська	Лопушненська	2,3	1 812,0	270	6 633,5	112	1 267,4	126	827,8	222	30,6	230	69,9	286	86,7	275	11,0	246	280
281	Львівська	Луківська	3,6	1 086,0	287	4 560,0	248	704,2	9	813,5	226	51,5	257	64,8	283	87,0	276	15,0	184	281
282	Волинська	Сереховичівська	2,5	1 656,3	278	5 091,8	221	1 023,6	57	861,0	219	41,3	250	61,8	281	85,6	266	14,0%	201	282
283	Івано-Франківська	Спаська	3,1	2 277,3	253	6 822,3	102	1 339,8	150	763,5	237	33,0	237	58,8	277	87,2	278	10,0	262	283
284	Тернопільська	Коліндянська	4,4	1 410,4	282	4 431,7	254	791,9	20	640,1	262	42,5	252	56,1	275	82,1	234	12,5	227	284
285	Тернопільська	Озерянська	2,6	2 075,7	266	5 496,1	187	1 119,3	88	465,3	281	27,5	223	53,9	269	80,4	220	7,7	280	285
286	Черкаська	Таганчанська	1,8	3 226,2	202	3 574,4	271	1 803,9	233	600,5	267	18,2	184	55,9	273	80,3	215	14,3	199	286
287	Тернопільська	Коцюбинська	2,3	1 812,5	269	5 143,1	216	1 131,6	92	631,2	263	36,2	243	62,4	282	88,1	283	10,9	247	287
288	Житомирська	Соколівська	2,3	2 106,3	264	6 231,2	143	1 448,8	175	281,6	287	31,4	232	68,8	285	83,5	254	4,3	288	288

ДОДАТОК Д

Група 5. 27 ОТГ-міста обласного значення

№ пор.	Область	Назва ОТГ	Кількість населення на 01.01.2019 (тис. осіб)	Показник 1		Показник 2		Показник 3		Показник 4		Показник 5		Показник 6		Показник 7		Показник 8		Загальний рейтинг
				доходи загального фонду на 1 мешканця (без трансфертів) (грн)	рейтинг	видатки загального фонду на 1 мешканця (грн)	рейтинг	видатки на утримання апарату управління на 1 мешканця (грн)	рейтинг	капітальні видатки на 1 мешканця (грн)	рейтинг	рівень дотаційності бюджетів (питома вага базової/реверсної дотації у доходах) (%)	рейтинг	Співвідношення видатків на утримання апарату управління з обсягом доходів бюджету (без трансфертів) (%)	рейтинг	питома вага заробітної плати у видатках загального фонду (%)	рейтинг	питома вага капітальних видатків у загальній сумі видатків (загальний та спеціальний фонди) (%)	рейтинг	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
1	Вінницька	Вінницька	371,1	7 814,9	2	9 669,7	7	640,5	8	3 438,3	1	-4,3	3	8,2	1	34,9	1	25,7	1	1
2	Тернопільська	Тернопільська	224,4	6 625,0	5	9 191,1	11	592,5	5	2 071,0	2	-3,9	4	8,9	2	43,0	12	17,9	4	2
3	Житомирська	Житомирська	266,9	6 894,4	3	10 420,5	3	626,5	7	1 139,6	14	-4,6	2	9,1	3	39,6	4	9,6	17	3
4	Житомирська	Новоград-Волинська	57,3	5 162,5	12	9 582,4	9	572,7	4	1 128,9	15	-2,7	5	11,1	4	41,0	9	10,4	16	4
5	Рівненська	Вараська	43,5	9 813,0	1	12 176,8	1	1 342,9	22	1 308,7	10	-13,2	1	13,7	7	49,4	16	9,5	18	5

Продовження Додатка Д

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
6	Дніпропетровська	Покровська	44,0	5 295,8	11	8 226,0	15	611,3	6	1 047,6	16	0,1	11	11,5	6	38,6	3	11,0	13	6
7	Київська	Бучанська	40,7	6 809,0	4	9 747,1	6	1 038,5	17	1 838,0	5	3,1	15	15,3	9	51,8	17	15,4	8	7
8	Донецька	Лиманська	42,3	6 256,7	7	11 157,1	2	1 418,8	25	2 008,8	4	-0,8	7	22,7	21	46,6	14	15,0	9	8
9	Харківська	Лозівська	79,1	4 606,8	17	9 318,0	10	833,7	15	1 419,1	9	0,0	9	18,1	15	40,7	8	13,0	12	9
10	Івано-Франківська	Коломийська	70,9	4 618,2	16	7 440,4	21	764,7	12	2 064,6	3	0,0	9	16,6	13	56,7	22	21,4	2	10
11	Київська	Березанська	21,0	5 455,4	9	9 647,4	8	1 164,8	19	1 221,8	12	0,0	9	21,4	19	45,0	13	11,0	14	11
12	Полтавська	Гадяцька	24,6	4 544,5	18	4 470,8	27	512,6	3	1 002,9	17	0,1	10	11,3	5	64,6	25	17,8	5	12
13	Миколаївська	Вознесенська	36,2	4 335,1	22	10 357,4	4	743,6	10	904,5	19	1,8	13	17,2	14	40,7	7	7,8	22	13
14	Херсонська	Новокаховська	66,4	5 433,0	10	8 796,9	13	809,1	13	777,4	22	2,7	14	14,9	8	42,0	11	8,0	20	14
15	Запорізька	Бердянська	115,4	4 202,5	23	7 934,7	16	816,7	14	1 542,5	8	6,6	20	19,4	17	40,6	6	15,8	7	15
16	Чернігівська	Ніжинська	69,6	4 858,9	13	8 577,1	14	744,9	11	673,9	23	3,7	16	15,3	10	40,5	5	7,1	23	16
17	Черкаська	Канівська	24,1	6 607,5	6	9 964,3	5	1 357,6	24	866,2	20	-0,9	6	20,5	18	49,4	15	7,9	21	17
18	Сумська	Шосткинська	76,8	3 266,9	25	7 548,7	19	507,1	2	784,5	21	8,0	21	15,5	11	37,6	2	9,2	19	18
19	Одеська	Біляївська	14,1	6 004,4	8	7 490,4	20	1 439,2	27	1 553,5	7	-0,1	8	24,0	23	64,4	24	17,0	6	19
20	Одеська	Балтська	32,6	4 686,2	15	6 396,3	25	858,6	16	1 733,1	6	5,7	19	18,3	16	72,0	26	20,9	3	20
21	Вінницька	Хмільницька	28,3	4 777,9	14	7 095,0	24	1 112,8	18	1 225,1	11	1,5	12	23,3	22	55,3	21	14,5	10	21

Продовження Додатка Д

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
22	Хмельницька	Славутська	36,1	4 476,6	21	7 771,1	18	1 190,0	20	1 215,7	13	4,6	17	26,6	24	54,1	19	13,2	11	22
23	Дніпропетровська	Марганецька	49,5	3 098,8	27	7 179,4	23	483,2	1	427,6	25	9,1	23	15,6	12	41,8	10	5,5	25	23
24	Чернівецька	Ново-дністровська	12,6	4 531,6	19	7 892,5	17	1 431,3	26	984,5	18	0,0	9	31,6	27	57,0	23	10,8	15	24
25	Київська	Ржищівська	10,2	4 502,4	20	9 158,5	12	1 347,2	23	600,8	24	5,0	18	29,9	25	52,8	18	6,0	24	25
26	Чернігівська	Новгород-Сіверська	13,5	3 973,7	24	7 433,7	22	1 235,4	21	264,5	26	0,0	9	31,1	26	54,7	20	3,4	27	26
27	Тернопільська	Бережанська	19,8	3 165,1	26	4 634,7	26	714,8	9	215,5	27	8,2	22	22,6	20	75,5	27	4,4	26	27